DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

OSMAN BALCIGİL

ELA GÖZLÜ PARS CELİLE VE *YEŞİL MÜREKKEP*'İN YAZARINDAN

EN HÜZÜNLÜ EYLÜL

İstanbul'da hiçbir Eylül, 1955'inki kadar hüzünlü olmayacaktı. Kadim kent "talih"ine Suzan'ı da ortak edecekti üstelik...



24. BASKI

DESTEK yayınları

DESTEK @ ARAŞTIRMA

Hüzünlüdür İstanbul, Eylül 1955'ten beri.

Kadim kentin yıkımlar tarihinde, 55 Eylül'ünün çok özel bir yeri vardır.

Suzan ve "sevgili papazı"nın büyük dramını okurken kendinizi İstanbul dekorunda, tarihe doğru "dipsiz" bir yolculuğa çıkmış bulacaksınız. Tıpkı, Osman Balcıgil'in öteki çok okunan yapıtları Celile, Yeşil Mürekkep, İpek Sabahlık ve Afife Jale'de olduğu gibi.

Bir yas, beş yıl süreyle her gün ve yirmi dört saat tutulur mu? Suzan ve Yorgo'nun aşkı kadar büyükse, kuşkusuz evet!

Balcıgil romanına "Söyledim ve ruhumu kurtardım!" diye başlıyor.
Çünkü hepinizin merak ettiği, nedenleri var.
"En Hüzünlü [illegible]ül" büyük bir aşkın olduğu kadar, büyük bir
[illegible]aplaşmanın da romanı.

₺ 42
KDV'den muaftır.
www.destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari
DESTEK yayınları

www.destekdukkan.com
%40 indirimli kitap satış sitesi

ISBN-13: 978-605311875 6
9 786053 118756

DESTEK YAYINLARI: 1294
EDEBİYAT: 400

OSMAN BALCIGİL / EN HÜZÜNLÜ EYLÜL

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergül
Editör: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Temmuz 2020 (7.000 Adet)
8.-15. Baskı: Ağutos 2020
16.-18. Baskı: Eylül 2020
19.-20. Baskı: Ekim 2020
21.-22. Baskı: Kasım 2020
23.-24. Baskı: Haziran 2021
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-875-6

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkan.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul

OSMAN BALCIGİL

EN HÜZÜNLÜ EYLÜL

İstanbul'da hiçbir Eylül, 1955'inki kadar hüzünlü olmayacaktı. Kadim kent "talih"ine Suzan'ı da ortak edecekti üstelik...

DESTEK yayınları

Dixi et salvavi animam meam.*
Söyledim ve ruhumu kurtardım.

* İlk kez kim tarafından ve ne zaman söylendiği kesin değil. MÖ 500 yılına Ezekiel'in kitabına kadar götürenler de var, 354-430 yılları arasında yaşayan Hippolu St. Augustine diyenler de. Martin Luther King'in kullandığı biliniyor. Karl Marx da *Gotha Programının Eleştirisi*'nin sonuna eklemişti.

Yazar Hakkında

1955'te İstanbul'da doğdu. Ekonomi eğitimi gördü. Ulusal dergi, gazete ve televizyonların haber bölümlerinde muhabir, editör, yönetici olarak otuz yıla yakın çalıştı. Pek çok ödül aldı. Latin Amerika'da yaptığı çalışmayla, 1988 yılında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından "Yılın Gazetecisi" seçildi. Sürekli Basın Kartı sahibi.

www.osmanbalcigil.com

Çalışmaları:

Birikim Yayınları, 1977-1980: Yayınevi yöneticisi.

İletişim Yayınları, 1980-1983 Yazar ve editör: *Yeni Gündem*, *Video Sinema*, *Tarih ve Toplum*, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*.

Cumhuriyet gazetesi ve *Cumhuriyet Dergi* 1983-1985: Yazılar, Röportajlar ve *Oxford Mektupları*.

Hürriyet, *Hürriyet Pazar* ve *Tempo* dergisi, 1986-1988: Yazar, editör.

Hürriyet Production, 1989 Araştırmacı, yapımcı, koordinatör: *Hodri Meydan*, *Tele-Vizyon*, *Tempo*, *Basın Kulübü* programları.

Show TV, 1993 Haber Müdürü, *Baş Sayfa* programı yapımcısı.

ATV, 1994 Haber Programları Genel Koordinatörü, *Üçüncü Sayfa*, *41 Dakika* programlarını hazırladı ve sundu.

Kanal 6, 1996 Haber Dairesi Başkanı.

Star TV, 1996 Haber Müdürü, *Kırmızı Koltuk*, *Osman Balcıgil ile Gece Hattı*, *Dobra Dobra* programlarını hazırladı ve sundu.

HBB TV, 1997-2000 Haber Dairesi Başkanı, Anchorman, *Şeytanın Avukatı* programını hazırladı ve sundu.

Ottoman Medya, 2000-2013 Kurucu ortak.

Araştırma Kitapları:

Birleşmiş Milletler, Uluslararası Af Örgütü ve Ölüm Cezası, Birikim Yayınları

1960 Anayasası Üzerine, Birikim Yayınları

İdamın Günlüğü, Onur Yayınları

Toplum: Layığı Bu Değil, Haziran Yayınları

Latin Amerika'nın Atar Damarları, Belge Yayınları

50 Maddede Ezoterizm, Karakarga Yayınları

Romanları:

Ters Kanatlı Şahin, Destek Yayınları

Bilginin Efendisi, Destek Yayınları

Zerdüşt'ün Sırrı, Destek Yayınları

Dante'nin İstanbul Cehennemi, Destek Yayınları

Pisagor Tepkisi, Destek Yayınları

Mason Locası'nda Aşk ve Kılıç, Destek Yayınları

53. Risale, Destek Yayınları

Ela Gözlü Pars: Celile, Destek Yayınları

Yeşil Mürekkep, Destek Yayınları

İpek Sabahlık, Destek Yayınları

Nefesi Tutku Olan Kadın Afife Jale, Destek Yayınları

Putlar Yıkılırken, Destek Yayınları

Denemeleri:

Karanlık Oda, Karakarga Yayınları

Suzan boyası iyiden iyiye dökülmüş eve, az önce içinden çıkmış olduğu ruh haliyle son kez bakmış olduğunu biliyordu.

Az sonra arkasını döneceği çatı balkonuna, Yorgo'nun bir daha asla çıkamayacağına ikna olması hiç de kolay olmamıştı.

Balkonun ve evin beyaza boyalı olduğu yıllara geri döndü, beş yıl öncesine kadar süren şiirsi zaman dilimini bir filmi izliyormuş gibi zihninde canlandırdı.

Geçen beş yıl içinde gözlerindeki fer, tenindeki ışık, saçlarındaki fosfor nasıl yok olmuşsa, Yorgoların evi de onlara keza sararmış, solmuştu.

Salonun deniz tarafında bulmacasını çözmekte olan Leman Hanım "Beş harfli ilimiz, üçüncü harf 'n' " deyince, Suzan düşüncelerine son noktayı koydu.

O menhus 1955 Eylül'üne kadar iyi bir ressam olan Leman Hanım, malum olaylardan sonra bir daha elini fırçalarına, boyalarına süreememişti. Bir daha ne sergi açmış ne de resim yapmıştı. Bulmaca çözmeye de resim yapmayı hayatından çıkarttığı için başlamıştı zaten.

Suzan annesinin bulmaca çözdüğü masaya "Bulabildin mi?" diyerek yaklaştı.

Leman Hanım kızının sesinin normalden farklı çıktığını hissetti.

"Bulamadım. Vazgeçtim zaten çözmekten. Yeni İstanbul'un bulmacaları oldum olası zordur."*

---

* *Yeni İstanbul*'u ilk kez 1918'de Abdullah Cevdet yayımladı. Kısa bir süre sonra kapanan gazete 1949'da tütün tüccarı Habib Edip Törehan tarafından tekrar yayımlanmaya başladı. 1964'te Kemal Uzan'a satılan gazetenin adı 1973'de değişti, *İstanbul* oldu.

Suzan aldığı cevap üzerine masanın öteki tarafına geçti, annesinin karşısındaki sandalyeye oturdu, kendisinden beklenmeyecek bir enerjiyle gazeteyi önüne çekti, kalemi aldı ve beş harfli ilden başlayarak çözülmemiş ne kadar soru varsa hepsini çözdü.

"İhtilal karşıtı gazeteni yendim!"

Suzan, az önce önüne çektiği Yeni İstanbul'u tekrar annesinin önüne sürdü, ayağa kalktı, kapıyı çekip salondan çıktı.

Leman Hanım kızının haline çok sevindi. Suzan merdivenlerden eski günlerde olduğu gibi hızla odasına çıkarken ayağa kalktı, eski zamanlarda olduğu gibi ellerini beline koydu, iyice düşündü. Durumdan eşini haberdar etmeliydi. "Umarım yanılmıyorumdur" diye söylenerek telefonun durduğu etajere doğru hareketlendi.

***

Genç kadın Heybeli, Kınalı, Burgaz ve Kaşık Adası'nı resim gibi gören odasının kapısını kararlı bir biçimde açtı.

Çektiği acı nedeniyle epeydir aldırmadığı muhteşem manzarayı yine es geçti, çalışma masasına oturdu, çekmecelerde ne var ne yoksa çıkartmaya koyuldu.

Kısa sürede çekmeceleri tümüyle boşaltmış, masanın üstüne ve tüm odaya yaymıştı.

Etrafa şöyle bir göz attıktan sonra bu kez de gardıroba yöneldi. Orta büyüklükte bir valizi itildiği köşeden aldı, yere koydu, açtı ve içindekileri teker teker gözden geçirerek tasnif etmeye başladı.

Uzun tasnif işlemini sürdürürken, İstanbul Radyosu'nun ana haber bültenini kaçırmamak için sürekli olarak saatini kontrol edecekti.

***

Neler yoktu ki çekmecelerden ve valizden çıkanların içinde!

Kara kaplı bir Ece Ajandası, eski biletler, bütün olarak bir kenara konulmuş gazeteler, zamanında sevgili arkadaşı Çetin tarafından kesilip tarih atılarak kendisine verilmiş kupürler, İstanbul Valiliği'nde çalıştığı dönemden kalma kimileri "hizmete özel" yazılar.*

Suzan gruplandırdığı evrakı aralarına boş kâğıtlar koyarak masasının bir köşesine yerleştirirken "Evrakı-ı metrukem düzene girdi" diye söylendi. Ardından, yüzüne acı bir tebessüm yerleştirdi.

"Artık kullanılmayan yazı çizi" manasına geldiği gibi, "ölmüş insanlardan kalan evrak" için de yapılan bu tanım, Suzan'ın nefes aldığı ama yaşamadığı geçen beş yılına pek uygun düşmüştü.

Birkaç saat önce, Yorgo'nun yaşadığı çatı katına bakarken ani bir kararla yeniden hayata başlamıştı genç kadın. Tam da o anda, sanki sihirli bir değnek dokunmuş, eski Suzan'ı öldürmüş, küllerinden yepyeni bir Suzan doğmuştu.

Bundan böyle, geçen birkaç saat boyunca tasnif ettiği her şey, "eski Suzan"a dair bir materyal demetinden ibaret kalacaktı.

Bakımsız tırnaklarını avuçlarına geçirirken "Aksi takdirde başa çıkamam!" diye söylendi.

Genç ama yıpranmış kadın, tam da böyle olsun diye eski Suzan'ın dolmakalemine yeniden mürekkep doldurmadı. Yeni bir kalem ve mürekkep alma zamanı gelmişti.

---

* Ece Ajandası, Afitap Mağazası'nın sahibi Mehmet Sadık Kâğıtçı tarafından1910 yılında üretilmeye başladı. Üçüncü kuşak tarafından üretimi sürdürülüyor. Ajandanın ismi, Mustafa Kemal Atatürk'ün ilk dünya güzelimiz Keriman Halise soyadı olarak "Ece"yi vermesine dayanıyor. "Ece"nin, Mehmet Sadık Bey'in ailesi için başka bir anlamı daha var. Bu acıklı aşk hikâyesini merak edenler, firmanın web sitesinden okuyabilirler.

Kokularını belli belirsiz de olsa muhafaza eden silgilerini bir gazete parçasına sardı. Muhtelif uzunluklardaki kurşunkalemlerini ve bir tarafı kırmızı öteki tarafı mavi kalemlerini açmayı düşünmedi bile.

Tel zımba ve delik açma makinesinin kenarından kendisine gülümseyen, canı gibi sevdiği kollu kalemtıraşı da kullanmayacaktı.

Sonra bu düşüncesine bir şerh koyması gerektiğine karar verdi. "En azından işimi tamamlayana kadar" diye söylendi.

Son olarak bütün kırtasiye malzemelerini bir ayakkabı kutusuna koydu, gardırobunun uzak bir köşesine itti.

-1-

Kırtasiyecinin vitrininde gördüğüm kollu kalemtıraşın hoşuma gittiğini çoktan unutmuştum. On sekiz yaşına girerken verdiğim partide, onun getirdiği hediye paketinden çıkınca nasıl da sevinmiştim. Hemen boynuna sarılmış, kulağına "Benim sevgili papazım" diye fısıldayıp teşekkür etmiştim.

Tabii ki söylememiştim Yorgo'ya, bir gün aile içinde konuşulurken bu lakabı ona babamın taktığını. Zavallı sevgilim, hayatı boyunca bu sözlerin bana ait olduğunu düşünmüş olmalıydı.

Aslında, sadece yalnız kaldığımız zamanlarda ve o da peşimden koşsun, yakalamaya çalışsın diye "Benim sevgili papazım" derdim o kadar. Ah Yorgo, şimdi burada benimle olsan, kulağına yine "Benim sevgili papazım" diye fısıldasam.

Tıpkı kalemtıraş gibi, hiçbir şeyi unutmaz ve asla es geçmezdi sevgili Yorgo.

O doğum günümde, kalemtıraşı sevdiğimi unutmadığı için verdiğim öpücük çok ama çok utandırmıştı canımın içini. Birçok kız ve erkeğin arasında, yanağından da olsa öpülmek hiç mi hiç hoşuna gitmemişti Yorgo'nun. Neyse ki annem tam da o anda, üzerinde mumlar yanan doğum günü pastamla girmişti salona.

Arkadaşlarımın hep bir ağızdan geleneksel şarkıyı söylemeye başlamasıyla, kollu kalemtıraşa gösterdiğim ilgi de Yorgo'nun mahcubiyeti de unutulup gitmişti.

***

Benden sadece bir yaş büyüktü Yorgo.

Dame de Sion'u* o yıl bitirmiş, idari ilimlere kaydımı o günlerde yaptırmıştım. Bu da İstanbul Üniversitesi'nde okuyacağım anlamına geliyordu. Keyfim çok yerindeydi anlayacağınız gibi.

Öyle ya, liseyi yeni bitirmiş, hariciyeci olma hayaliyle yanıp tutuşan minicik bir çocuktum ne de olsa.

Yorgo Heybeliada Ruhban Okulu'nu** benden bir yıl önce bitirmiş, İstanbul Üniversitesi'nin Tarih Bölümü'nde okumayı seçmişti.

Keyfime keyif katan öteki önemli neden de buydu. Aynı üniversitede okuyacaktık canımın içiyle.

Onun ruhban eğitimine devam etmek istememesi üzerine "Biliyordum böyle olacağını" demişti sahiden öngörülü bir adam olan babam. Arkadaşımın eczacı olan babasının sonunda galip geleceğini önceden tahmin etmiş olmalıydı.

Üniversiteye kayıt yaptırmak üzere birlikte İstanbul'a inerken "Neden devam etmedin ruhbanlık eğitimine?" diye sormuştum Yorgo'ya.

"Din adamı değil öğretmen olmak istedim. Biliyorsun tarihi çok seviyorum ve doğru anlatılmadığını düşünüyorum. Çocuklar doğrusunu benden öğrensinler istiyorum."

"Nasıl yani?" diye üstelemiştim o böyle kestirmeden gidince.

"Ruhban okulunda okurken, gerçekte olmuş olanlarla anlatılanlar arasındaki farkı daha iyi kavradım. Ne hikmetse, herkes

---

* 1856 yılından bu yana Fransızca eğitim veren Notre Dame de Sion Türkiye'nin ilk kız lisesi olma özelliği taşır. Okul 1971 yılında ilkokul bölümünü, 1972 yılında yatılı kısmını kapattı. 1989'dan bu yana rahibeler tarafından yönetilmiyor. İlk kez 1996-1997 döneminde erkek öğrenci aldı.

** 1844 yılında, Ortodoks âlemine din adamı yetiştirmek üzere kuruldu. 1923 yılına kadar Yüksek Ortodoks Teoloji Okulu adını taşıdı. 1971'de statüsü değiştirilip Türk üniversitelerinden birine bağlanması istenince kapandı. Tedrisat yaptığı süre içinde bin civarında mezun verdi. Bunlardan on ikisi İstanbul Patriği seçildi.

olup biteni kendi cephesinden anlatıyor. Böyle olunca, tarih politikaya ve çıkarlara alet edilmiş oluyor."

O gün bu söylediklerinin ne kadarını anladım bilmiyorum ama yıllar çok çabuk geçecek, Yorgo'nun neden tarihçi olmaya çalıştığını daha iyi kavrayacaktım.

***

Galata Köprüsü'nün altında vapurdan atlayıp merdivenleri çıkarken "Çok heyecanlıyım!" dediğimi hatırlıyorum.

Yorgo, aradan dünya kadar zaman geçtikten sonra ancak Mercan Yokuşu'nu tırmanmaya başladığımızda "Ben de heyecanlanmıştım. Karar vermem zor olmuştu" diyerek karşılık vermişti sözlerime.

Böyleydi işte Yorgo. Düşünmeden, aklına sahiden yatırmadan ne başkasını yargılar ne de yorum yapardı. Bu defa da kural aynı şekilde işlemiş, benim çocukça ettiğim iki kelime üzerine on dakika kadar düşünmüştü canımın içi.

"Neden?" dedim Yorgo'nun zor karar verdiğine dair sözleri üzerine.

"Meslek seçmek kolay bir iş değil. Heybeliada'da eğitim gördüğüm dört yıl boyunca, kendi kendime durmaksızın dinle ilgili çalışmak isteyip istemediğimi sordum. Bir tarafta dini en yoğun biçimde yaşayan hocalarım, öteki tarafta tam bir hayat adamı olan, bir insanın nasıl olup da ruhban sınıfı içinde yer alabileceğine akıl erdiremeyen babam..."

***

İstanbul Üniversitesi'nde kayıt işlemlerimi çabucak tamamlamış, o muhteşem kapıdan iki üniversiteli olarak çıkmıştık.

Yorgo saatine bakıp "Adaya giden ilk vapura yetişmek istiyor musun?" diye sormuştu. Ses tonundan bir planının olduğu anlaşılıyordu.

"Yooo, ne yapacağız peki?"

"Alkazar Sineması'nda* *Madam Bovary*** oynuyor. Kitabını beğendiğini hatırlıyorum. 15.00 seansına yetişirsek adaya çok geç kalmadan döneriz."

Şahane bir fikirdi bu. Flaubert bayıldığım bir yazardı. *Madam Bovary* ise Fransız edebiyatının en önemli başyapıtlarından biriydi.

"Çok istiyorum!" diye adeta inlediğimi hatırlıyorum.

"O zaman biraz hızlanalım. Beyazıt'tan Taksim'e dolmuşlar kalkıyor."

Koşmaya başlamıştık bile.

Dolmuşta Yorgo benim sadece bir romanda okuduğum Madam Bovary'yi ete kemiğe büründürmeye başladı.

Romanın, kasaba doktoruyla evlenen hayalperest kadının büyük mücadelesini anlattığını ben de biliyordum.

Orta sınıftan olmayı kabullenemeyen, üst sınıfa atladığında mutluluğu yakalayabileceğini zanneden, bu yolda büyük savruluşlar yaşayan Madam Bovary'nin hayatını anlatan romanın asıl meselesinin ne olduğunu, Yorgo anlatınca anladım. Meğerse, Fransa'da palazlanmaya başlayan burjuvazinin kıyasıya eleştirisiymiş. Kitap, kadına toplumsal hayat içinde biçilen role karşı da çok ciddi bir eleştiriymiş.

---

* İstiklal Caddesi'nde, 1923 yılında Electra Sineması olarak açıldı. Adı sonradan Alkazar olan sinema 1990'larda üç salonla hizmet verdi. 2010 yılına kadar açık kaldı. Muhteşem bir giriş kapısı vardır.

** Gustave Flaubert tarafından 1856'da yazılıp 1857'de basılan, ilk çağdaş gerçekçi roman. Büyük yankı yaptı. Tüm zamanların en iyi on kitabı listesinde yer alır.

Ne yalan söyleyeyim, kitabı okurken, sanki her şey hayatın normaliymiş gibi gelmişti bana. Sadece bana mı? Kuşkusuz hayır. Bana soracak olursanız, Fransız edebiyatı dersime giren hocam ve bütün arkadaşlarım için de aynı durum geçerliydi.

Oysa Gustave Flaubert'i ölümsüz kılan, toplum içinde kadınla erkeğin karşılıklı pozisyonlarını büyük gözlem kabiliyetiyle ele almış olmasıydı. Yazar bu sayede sıradan bir romancı olarak kalmamış, unutulup gitmemişti. Tersine, *Madam Bovary* ile devleşmiş, dünya döndükçe hatırlanmaya hak kazanmıştı.

Yorgo düşüncelerini art arda sıraladıktan sonra, yorumunu "Bana kalırsa, toplumsal ahlakın en iyi irdelendiği roman" diyerek noktalamıştı. Şaşkınlığımı şöyle ifade etmiştim canımın içine:

"Bir de papaz okulunda okumasan kim bilir nasıl analiz edecektin *Madam Bovary*'yi!"

Bu sözlerime karşılık vermek için de epey düşünmüştü Yorgo.

"Aslında en doğru yerdeydim. Bağnazlığı, bağnazlığın bataklığından daha iyi nerede hissedebilirsin?"

***

Alkazar'a doğru koşarkenki halimizi şimdi de hatırlıyorum, nefesim kesiliyor.

Sinema salonuna girer girmez Madam Bovary'nin dünyasına, 1856 yılının Fransa'sına doğru yolculuğa çıkmıştık.

Senaryosu Robert Ardrey tarafından yazılan filmde, yönetmen koltuğunda Vincente Minelli oturuyordu. Filmin başrollerini Jennifer Jones, Van Heflin, Lois Jourdan paylaşmışlardı.

İki saat sonra, saat 17.00 sularında İstiklal Caddesi'ne adım attığımızda, filme dair ilk soru Yorgo'dan gelmişti.

"Kitabı mı daha iyiydi, filmi mi?"

Zor bir soruydu Yorgo'nun sorduğu. Tabiatıyla kitap muhteşemdi.

"Filmde kitabı tam olarak bulamadığımı söylemeliyim. Öte yandan karakterleri, mekânları, dönemi gözümde canlandırmakta büyük katkısı oldu."

Cevabım Yorgo'nun hoşuna gitmiş olmalı ki onaylar mahiyette başını sallamıştı.

"18.30 vapuruna yetişmek için çok da acele etmemiz gerekmiyor. İstersen İnci'de birer profiterol yiyebiliriz."

Profiterollerimizi yerken ve sonra yol boyu *Madam Bovary*, daha çok da Flaubert üzerine konuşmuştuk.

Bir insan, içinde yaşadığı toplumu bu kadar ağır bir biçimde eleştirebilir miydi?

Eleştirebiliyormuş demek ki!

-2-

İstiklal'i şahane ağız tadımızla, asude beste yürüdük. Sonra, kendimizi Yüksek Kaldırım'dan aşağıya bıraktık.

Köprünün altında, yandan çarklı Sahilbend'den* yazlıkçıların eşyaları indiriliyordu.

Bizi sevgili adamıza götürecek vapurun ismi Yalova'ydı. Yepyeniydi. Emirgân ve Beylerbeyi ile birlikte satın alınmıştı.

Vapur için köprünün altına inen merdivenlerin başına geldiğimizde Yorgo "Ne zaman dönmeyi planlıyor sizinkiler İstanbul'a?" diye sordu. Sesi kırıktı.

"Babam adanın en çok bu aylarını sevdiğini söylüyor. Kasımın sonunu bulur inmemiz."

Yine de üzüldü Yorgo.

***

Yazlıkçılar Adalarda 23 Nisan ile 29 Ekim arasında kalırlar. Evler 23 Nisan'dan itibaren oturulur hale getirilmeye başlanır. 29 Ekim'deyse son eşyalar İstanbul'un yolunu tutar.

Bizimkiler için durum biraz farklıdır. Babam "Haydi adaya taşınalım" demeye, martta güneşin yüzünü ilk gösterdiği günlerinde başlar. Annem, her zamanki sorusunu sorar o böyle deyince.

"Hristo'yu özledin değil mi?"

---

* İstanbul'un gelişen ihtiyacı üzerine planları 1869'da Şirket-i Hayriye Müdürü Hüseyin Hakkı Efendi'nin yönetiminde çizildi, İngiltere'de inşa ettirildi. Düz, alçak ve iki ucunda rampalar olan güverteleriyle Sahilbend ve Suhulet dünyanın ilk arabalı vapurlarıydı.

Babam da ritüeli bozmaz, gülerek, "Resim yapman için daha uygun olduğu için sevgilim" der. Ve tabii, annem inanmış gibi davranır.

Kardeşi gibidir Yorgo'nun babası, babam için.

Nedeni sorulduğunda "Birbirimizi doğduğumuzdan beri tanıyoruz" diyerek, dostluklarının ne kadar kadim olduğuna vurgu yapar babam.

Büyükada'daki evimizin salonunda, babamla Hristo Amca'nın çeşitli zamanlarda birlikte çekilmiş fotoğraflarından yapılmış bir kolaj asılıdır. Aynı kolajın Yorgoların evinde, en itibarlı duvarlardan birini süslemesi içimi ısıtır. Sadece bu nedenle bile, onların evinde de kendimi yuvamda gibi hissederim.

***

Yorgo üzülünce ben de üzülürüm. Şimdi ada vapuruna doğru merdivenleri inerken üzülüyor ya hani, ben de en az onun kadar üzgünüm.

"Ama artık aynı okulda okuyacağız Yorgo. Birbirimizi her gün göreceğiz. Ne kadar iyi değil mi?"

Biraz da üzüntüsünü gidermek için söylediğim bu sözler üzerine canımın içi başını sallıyor, siyah iri gözleriyle gözlerimden öperek "Evet" diyor.

Seyyar iskeleye adımını atarken, Yorgo hep yaptığı gibi zor disiplin altına alabildiği kıvırcık, siyah ve bol saçlarına elleriyle çekidüzen veriyor.

Öyle ya az sonra "patron vapuru"yla Büyükada'ya doğru yola çıkacağız.

Ekâbir heyetinden kim varsa bu vapuru nişanlar ve mutlaka lüks mevkide buluşur.

Adalı beyefendiler ve hanımefendilerin önlerinden geçit resmi yapacağımıza göre, tıpkı canımın içinin yaptığı gibi, kendimize biraz çekidüzen versek iyi olur.

"Sezai Amca vapurdadır değil mi?"

"Evet. Çok önemli bir toplantısı yoksa mutlaka bu vapurdadır babam. Bakarız gelmiş mi diye."

***

Babam bazen birkaç arkadaşıyla aynı masayı paylaşır, arada bir de Bar Amerikan'da yalnız oturur, gazetesini ya da kitabını okur.

Yanımda arkadaşlarım varsa bile, onun vapuruna rastladığımda mutlaka kendisine selam veririm. Yorgo da bilir, aynı vapurda olduğum halde yanına gidip "Merhaba" demezsem babam küser. Zaten ben de onu özlemiş olurum.

Vapurun merdivenlerini tırmanıp öteki bölümlerden denizcilik desenli şık buzlucamlar ve lombozlu kapılarla ayrılmış lüks mevkie girince, babam ve Hristo Amca'mı görüyoruz. Bar Amerikan'da içkilerini yudumluyorlar.

Bizi gördüklerine sevindiler. Kayıt sürecinin tamamlandığını öğrenen babam "Haydi kutlayalım bunu!" diyerek tabureden atladı bile. Elindeki şapkasını yandaki masanın üzerine koydu. Hristo Amca da babama uydu, bir eliyle yanağımdan makas alırken öteki eliyle oğlunun omzuna dokundu. "Oturun çocuklar" diyerek yer gösterdi.

Yorgo'ya "Ne yapacağız?" der gibi baktım, canımın içi ellerini iki yana açtı "Çaresiz, oturacağız!" diye fısıldadı.

Garson babalarımızın bol buzlu viskileriyle çerezlerini getirmek üzere harekete geçerken, babam "Çocuklar için de limonata lütfen" diye seslendi.

Yorgo "Neden indin şehre baba?" diye sordu Hristo Amca'ma.

"Telefonla siparişleri yazdırmıştım, onları almaya gittim. İlaç depolarına ödemeler yapmam da gerekiyordu."

Hristo Amcam, Büyükada'nın en iyi eczanesinin sahibi. Kendisi gibi eczacı olan babasından kalma, çarşı içindeki eczanesiyle, yirmi beş yıldır adalıların derdine deva oluyor.

Limonatalarımız gelince Hristo Amcam kadehini kaldırdı ve "Sınav kazanarak üniversiteye kayıt olan kızım Suzan'ın şerefine" dedi.

Babamın gözleri doldu, "Şerefe!" dedi zor zahmet.

Yorgo ve ben de limonata bardaklarımızı onlarınkine ve birbirimizinkine değdirdik.

Hristo Amca'mın da söylediği gibi, üniversiteye sınavla giren ilk jenerasyon benimki. 1950'nin 5 Eylül'ünde, başvuru fazlalığı nedeniyle üniversiteye giriş için sınav uygulamasına başlanmıştı ve ben de bu sınavı başarıyla geçmiştim.

***

Vapurdan inerken, annemin vapuru karşılamak üzere iskeleye ineceğinden hepimiz eminiz. Tahminden öte bir durum bu.

Âdettir, Adalı hanımlar eşlerini iskele çıkışında mutlaka karşılar. Kalyopi Teyzem maalesef bu zevki Hristo Amca'ma yaşatamayacak. Çünkü o çalışıyor. İstanbul'dan hep, geç bir vapurla geliyor.

Müslüman, Hıristiyan, Musevi fark etmez, hanımlar ada vapurunun çıkışına en güzel elbiselerini giymiş, makyajlarını yapmış, envai kokular içinde gelir, eşlerine mutlaka bir hoş geldin öpücüğü verir.

Günün bu en büyük buluşması gerçekleşince ya bir yerde oturulur bir şey içilir ya da fileye ufak tefek bir şeyler atılarak evin yolu tutulur.

Annem babama küçük birer öpücük verir vermez bana dönüyor.

"Ay şimdi de üniversiteli mi olmuş benim güzel yavrum..."

Annem planı gıyabımızda yapmış durumda, o akşam kutlama bizim evde gerçekleşecek. Adanın iki balıkçısından biri olan Koca İbrahim'den kılıçbalığı almış, balığı şiş haline getirtmiş. Erkeklere düşen, şişleri mangala koymaktan ibaret olacakmış. İlaveten, "Aristo'ya da sordum kılıç var mı diye, yüzünü astı ve şans İbrahim'e güldü bugün" dedi.

Hepimiz bilirdik Koca İbrahim ile Aristo arasında yaşanan büyük rekabeti. Bunun için de tablalarındaki balıkları karşılaştırmadan edemezdik. Yaz kış süren büyük çekişmeydi bu. İkisinin de dört çift kürekle denize açıldıkları, rüzgâr uyarınaysa yelken de kullandıkları balıkçı tekneleri vardı. Genellikle Büyükada'nın arkasında, Neandros'un* yakınlarında avlanırlardı.

"Şaşkın kılıç! Nasıl da sapıtmış yolunu" dedi babam haklı olarak.

Kasım sonunda daha çok palamut olurdu Adaların civarında. Bu balıktan bol olduğu için, sadece rastlarsa kılıçbalığına zıpkın atardı Koca İbrahim ve Aristo.

Bindiğimiz faytonun atlarına zorluk olmasın diye Hamlacı Sokak'ın başında indik.

Yorgo ve Hristo Amcam, cumbanın açık penceresinden hepimize el sallayan Lena'ya öpücük göndererek evlerine yöneldiler.

---

* Tavşan Adası olarak da anılan Neandros, bölgedeki en küçük adadır. Üzerinde küçük bir ortaçağ manastırının yıkıntısı bulunur. Issızdır.

"Kalyopi gelir gelmez bekliyoruz!" diye bağırdı arkalarından babam.

***

Evimizin emektarları denize sıfır bahçemizde masayı kurmuş, mangalı yakmış, kılıç şişler de dahil olmak üzere yemekten haklarına düşeni almış, sokağa bakan müştemilata çekilmişlerdi.

Güneşin son ışıkları Heybeliada'nın arkasından kaybolurken sofraya oturduk.

Babam kılıç şişleri mangala dizerken Hristo Amcam büyüklerin kadehlerine rakı koydu. Böyle zamanlarda Yorgo, Lena ve bana birer kadeh şarap ya da bira verilirdi.

Hristo Amcam mangalın başındaki babama kadehini götürürken "Yeni Rakı şişesini görünce aklıma ahbabın Fahrettin Kerim Bey* geliyor gayriihtiyari" dedi.

"Ama büyük değil küçük rakı şişesine benzetiyorlar Fahrettin Bey'i."

"Öyle ama yine de aklıma geldi işte."

Hristo Amcam haklıydı. O günlerde neredeyse bütün mizah dergilerinde, Yeni Rakı'nın 25'lik küçük ama tombul şişesi İstanbul Valiliği yapan Fahrettin Kerim Gökay'a benzetiliyordu.

Babam gülerek "Milletin diline düşmeyeceksin azizim, özellikle de akşamcı tayfasının diline hiç düşmeyeceksin. İnsanı rezil de ederler, vezir de" dedi ve kadehinden ilk yudumu aldı.

Bol rokalı salata, kavun, beyazpeynir ve annemin elinin değdiği belli zeytinyağlıların lezzetlerini damaklarımızda hissederken,

---

* 1900-1987 yılları arasında yaşadı. Ruh ve sinir hastalıkları uzmanıydı. 1942 yılında ordinaryüs profesör olan Gökay 1949'da İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı olarak göreve başladı. Bu görevi sekiz yıl sürdürdü. Sonra büyükelçilik, milletvekilliği ve bakanlık yaptı.

mangaldan etrafa cazırtı seslerinin yanı sıra muhteşem bir koku yayıldı.

Kılıç parçalarının aralarına yerleştirilmiş defne yapraklarından çıkan ses ve koku, balıkları olduğu gibi aç kurtlar misali bekleyen bizleri de tütsüledi.

***

Hava iyice kararıp ay gökte tabak gibi görününce, annem sultaniyegâh şarkı "Biz Heybeli'de Her Gece Mehtaba Çıkardık"ı mırıldanmaya başladı. Kalyopi Teyzem haliyle ona eşlik etti. Böyle zamanlarda Lena, Yorgo ve ben derhal birbirimize bakardık.

Masadakiler demlenmeye başlayınca, biz gençler için sıvışmanın, baş başa zaman geçirmenin zamanı gelmiş demekti.

Lena en şirin halini takınıp "Baba ağabeyim bizi sandalla biraz gezdirse" dedi.

Ben "Ne güzel olur" diyerek onu destekledim.

Her zaman olduğu gibi "Dikkatli olun!" uyarıları arasında evimizin iskelesine bağlı sandala doğru yürümeye koyulduk.

-3-

Hemen ertesi gün, bu kez elimizde ders kitaplarımızın listesi olmak üzere yine İstanbul'a indik.

Bir kapısı okuyacağım üniversiteye öteki kapısı Bakırcılar Çarşısı'na bakan, sonradan müdavimi olacağım Sahaflar Çarşısı bizi bekliyordu.

İdari ilimler, dış münasebetler, maliye, iskân ve şehircilik alanlarından en çok dış münasebetlere yakınlık duyuyorsam da babamın Fahrettin Kerim Bey'den aldığı tavsiye uyarınca idari ilimlerde karar kılmıştım. Büyüklerim tarafından çizilen rotaya göre önce idari ilimler okuyacak, sonra yönümü dış münasebetlere çevirecektim.

Elimizdeki kitap paketleri çok olduğundan, Yorgo da ben de Mercan Yokuşu'ndan aşağıya epey zorlanarak indik. Hesapladığımız gibi, 14.00 vapurunu yakaladık.

Lena verdiği sözü tutmuş, bizi karşılamaya gelmişti. Daha "Nasılsınız?" bile demeden, karşıdan "Bu akşam sinemaya gideceğiz!" diye bağırmaya başladı.

"Anlaşıldı, güzel bir film var akşama" dedi Yorgo.

O yaz açılan Lale Sineması paraya kıyıyor, Hollywood üretimi görece yeni filmleri listesine koyuyordu.

Yanımıza yaklaştığında "*The Asphalt Jungle* oynuyor bu akşam!" dedi heyecan içinde Lena.

Tabii ki hepimiz haberdardık filmden. Adaya gelsin diye dört gözle bekliyorduk. Verdiği iyi haber için Lena'yı kucakladık.

Yorgo'nun güzeller güzeli, dünya şirini kız kardeşi Lena, benim de kız kardeşim gibiydi. Bir kız kardeşim olsa onu sevdiğim kadar sever miydim, emin değilim.

Benden iki yaş küçüktü sevgili Lena ve tıpkı benim gibi Dame de Sion'da okuyordu. Farklı sınıflarda olmamıza rağmen teneffüslerde birbirimizden hiç ayrılmazdık.

Eve ulaşıncaya kadar Yorgo ile benim aramda şakıyıp, gün boyu adada neler olduğunu arada bir oynadığımız "Kim, kiminle, nerede, ne yaptı, kim gördü, ne dedi?" oyunu misali anlattı.

Neler neler olmuştu adadan uzak kaldığımız o kısacık süre içinde.

Evlerimizde bir şeyler atıştırıp sokakta buluşmak üzere sözleştik.

***

Biraz hava hakikaten soğuduğu için biraz da annemin baskısı nedeniyle, evden lahana gibi kat kat giyinmiş çıktım. Lena kapıda bekliyordu.

"Bilet kalmaz diye Yorgo önden gitti. Saatin altında buluşacağız."

Böyleydi işte Lena. Sadece benimle beraberken ağabeyinin ismini söylerdi. Başkalarının yanındayken "ağabey" kelimesini itinayla telaffuz ederdi.

Sanıyorum biraz kendisini benimle eşitlemek, biraz da ağabeyiyle aramdaki "özel durum"a vurgu yapmak için "Yorgo" diyordu baş başa kaldığımızda.

Nizam Caddesi'nden geçmeyi oldum olası sevmezdik. Bu nedenle Mizzi Köşkü'ne kadar sokak aralarından yürüdük. Yol bitince, mecburiyetten at dışkısı kokulu Nizam'a çıktık.

Beş dakika içinde saatin altına ulaşmıştık. Yorgo bir dolu erkek ve kız çocukla, saat meydanında gevezelik ediyordu. Gruba kaynak olduk.

Çocuklardan biri "Kaldık yine biz bize!" dedi üzüntülü bir ses tonuyla.

Böyleydi işte adanın sonbaharları. Yazlıkçılar solan yapraklar gibi dökülür, geriye ağacın dalları misali gerçek adalılar kalırdı.

Bana dönüp "Siz ne zaman döneceksiniz?" diye sordu aynı çocuk.

"Daha epey buradayız" diye cevapladım onu. Üzülsün istememiştim.

Er ya da geç üzüleceklerdi. Birkaç hafta içinde havalar iyice soğuyacak, annemle babam istemeyerek de olsa "Haydi bakalım!" diyeceklerdi. Okullar da açılmak üzereydi zaten.

Hüzünlü havayı "Sinemadan önce dondurma yiyelim mi?" diyerek Lena bozdu.

***

Türkçeye *Elmas Hırsızları* olarak çevrilen *The Asphalt Jungle*'ı seyrederken üşümediğimi söylersem yalan olur. Annemin "Poyraz esiyor kızım!" diye tutturması boşa değilmiş.

Filmin yönetmenliğini, senaryoyu da yazan John Huston üstlenmişti. Başrollerde Jean Hagen, Louis Calhern ve Sterling Hayden oynuyordu.

Etrafındakiler tarafından profesör olarak tanınan Roden Scheider, son iş olarak büyük bir banka soygunu planlamıştı. Tüm ayrıntıları büyük bir dikkatle düşünen profesörün bir kiralık katile ve bir şoföre ihtiyacı vardı.

İzlerken Yorgo'nun filmi nasıl yorumlayacağını merak edip durmuştum. Çıkar çıkmaz "Ne düşündün?" diye sordum.

"Bence öteki soygun filmlerinden çok farklı" dedi Yorgo. Şöyle açıklık getirdi bu sözlerine:

"Bundan önce seyrettiğimiz soygun filmlerinde suç ve suçlunun cezasız kalmayacağına vurgu yapılıyordu. *The Asphalt Jungle*'da karakterlerin özel dünyalarına daha fazla girilmiş. Soyguna katılma nedenleri en az soygun kadar detaylı ele alınmış..."

Güzel bir akşam olmuştu. Birbirimizden ayrılmadan, ertesi gün ne yapacağımızı planlamayı tabii ki ihmal etmedik.

Erkenden kalkacak, bisikletlerimizle Viranbağ Plajı'na yüzmeye gidecektik.

***

Üçümüz de ezbere biliyorduk Yahya Kemal Beyatlı'nın Viranbağ üzerine yazdığı şiiri.

Bisikletlerimizi hep koyduğumuz yere koyup, her zamanki yolumuzdan kumsala ulaştık.

Etrafta kimse olmadığı için, olanca sesiyle "Uyuduk kırda, gezindik dağda!" diye bağırdı Yorgo.

Lena da ben de gülümseyerek baktık ona.

Lena "O yazın, ah o engin çağda" diye devam etti ağabeyinin bıraktığı yerden.

En son satırı söylemek bana kalmıştı. Önce "Hayır" dedim, ardından "Geçmedi en son gün Viranbağ'da" diyerek Beyatlı'nın düşüncesine itiraz ettim.

Yahya Kemal büyük ihtimalle 1928 yazına tıpkı bizim bugünümüz gibi Viranbağ'da elveda demiş, sonra evine gidip bu şiiri kaleme almıştı.

Yorgo yol boyu itinayla taşıdığı sepeti çakıltaşlarının üzerine koydu. En üste yerleştirilmiş yaygıyı çıkartıp itinayla yere serdi,

yiyeceklerin hemen üzerinde duran suluboya takımımı ve resim defterimi uzattı.

Annesinin hazırladığı atıştırmalıkları sepetten çıkartmaya koyulunca "Önce denize girsek, kahvaltımızı sonra etsek" dedim sanki hayatımda ilk kez denize girecekmiş gibi.

Deniz lafı geçsin diye her daim alesta bekleyen Lena bluzunu çıkarttı, pantolonunun düğmelerini çözdü, yaz boyu ağartarak kırmızıdan gülkurusuna çevirdiği mayosuyla denize doğru yürümeye başladı.

Yorgo ve ben de üzerimizdekileri çıkartıp mayolarımızla kaldık.

Tabii ki denize kendisini ilk atan Yorgo oldu. Her zaman olduğu gibi koştu, koştu ve bir zıpkın gibi denize daldı.

Serde ada çocukluğu olduğundan, üçümüzün de iyi yüzdüğümüzü söylememe gerek bile yok, biliyorum. Ama Yorgo'nun o yaz adalar arasında yapılan yarışlarda Büyükada'ya şampiyonluğu getiren takımda olduğunu da es geçmemem lazım.

Epey yüzdükten sonra, sabah kahvaltımıza aç kurtlar gibi saldırdık.

Az sonra, böyle durumlarda hep yaptığı gibi Lena "Ben deniz kabuğu toplayacağım" diyerek Yorgo'yla beni yalnız bıraktı.

Çocukluk arkadaşıydık Yorgo'yla aynı babalarımız gibi. Kendimi bildim bileli deliler gibi âşıktım canımın içine. Onun bana olan aşkından da zerre kadar kuşkum yoktu. Buna karşılık bir kez olsun lafını etmemiştik bu konunun. El ele tutuşarak dünya kadar oyun oynamıştık ama dudaklarımız biz kez bile birbirine değmemişti.

Öte yandan, ikimiz de üniversiteliydik artık. Kendi bedenlerimizi keşfetmemizin üzerinden dünya kadar zaman geçmişti.

Bir yıl öncesine kadar Yorgo'nun papaz olacağını düşünerek karalar bağlamıştım ama bir yıldır biliyordum, o da yaşamını

hepimiz gibi sürdürecekti. Sevgilisi olacak, evlenecek, çoluğa çocuğa karışacaktı.

Ben güneşten marsık gibi yanmış sırtımı güneşe dönmüş bunları düşünürken, Yorgo en ciddi tavrını takınıp "Sana bir şey söylemek istiyorum Suzan" dedi.

Merakla başımı kaldırdım ve sevgili papazımın kara gözlerine baktım.

"Bana bir söz vermeni istiyorum Suzan. Şimdi söyleyeceklerim seni rahatsız edecek olsa bile bana küsmeyeceksin, darılmayacaksın, hiçbir şey olmamış gibi davranacaksın. Tamam mı?"

Ruhumun bedenimden ayrıldığını düşündüm. Belliydi, o güne kadar adı konulmamış sevgililik durumumuzu, bir başka deyişle malumu ilan edecekti Yorgo.

Aceleyle "Tamam!" dedim.

Canımın içi derin bir nefes aldı, "Kendimi sana bir arkadaştan, dosttan daha yakın buluyorum Suzan. Sanki..." dedi, durdu.

Büyü bozulmasın diye ben de durdum.

Bir, iki, üç... saniyeler dakikaya yaklaşınca "Sevgili gibi mi?" diye sordum.

Üzerinden büyük yük kalkmış gibi "Evet" dedi Yorgo. Sonra derhal ekledi: "Kızdın mı yoksa?"

Lena'nın uzakta olmasını da fırsat bilerek uzandım, Yorgo'nun dudaklarından küçük bir öpücük aldım.

Gayriihtiyari "Bu sözleri söylemeni o kadar çok bekledim ki" diye fısıldadım ve gözlerimden dökülen birkaç damla yaşı elimin tersiyle sildim. Sonra, uzandığım yaygının üzerinden kalktım, resim defterimi ve suluboya takımımı alıp sessizlik içinde resim yapmaya koyuldum.

Suzan o akşamüstü salona, on yıl önce 1950 yazında Viranbağ'da yaptığı soluboya resimle indi. Resmi bir kenara koyduktan sonra radyoyu açtı, ince ayar yaptı.

"Bugün 13 Haziran Pazartesi. Değerli dinleyenler, dün kabul edilen yasayla, Demokrat Parti yöneticilerinin ve bunların suçlarına katılanların yargılanması amacıyla Yüksek Adalet Divanı kurulması kararlaştırılmıştır..."

27 Mayıs 1960 darbesi gerçekleşmiş, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes başta olmak üzere tutuklananlar Yassıada'ya nakledilmiş, ülke nefesini tutmuş, yargılamaların başlaması bekleniyordu.

Gazetelerden anlaşılan, yargılananlar açısından davaların, özellikle bazılarının çok zorlu geçeceğiydi. Bu davalardan en önemlisiyse kuşkusuz 6/7 Eylül'de yaşanan insanlık dışı olaylardı.

Suzan radyoyu dinlerken annesi Leman Hanım sofranın kurulmasına nezaret ediyor, bir yandan da saatini kontrol ediyordu. Zamanın geldiğini düşünerek iskeleye eşini karşılamaya gitti.

Elli yaşında ve alımlı bir kadın olan Leman Hanım, daha eşi yanağına hoş bulduk öpücüğü kondurmadan başladı anlatmaya.

"Çok iyi gelişmeler var Sezai. Az sonra kendi gözünle de göreceksin, Suzan hal ve davranışlarını değiştirmiş vaziyette. Bütün gün odasında, her şeyi gözden geçirdi. Anladığım kadarıyla kendine yeni bir düzen oluşturuyor. Sanıyorum bu akşam bize bir şeyler anlatacak ve bunun için senin gelmeni bekliyor."

***

Suzan'da gerçekten de büyük fark vardı. Epeydir ihmal ettiği saçlarına gelişigüzel de olsa düzen vermiş, tırnaklarını bakımdan geçirmişti. Babasını salonun kapısında karşıladı, beş yıl sonra ilk kez, sarılıyor olduğunu hissettirdi.

Hiçbir şey söylemedi Sezai Bey. İstedi ki Suzan kafasındakileri kendiliğinden anlatmaya başlasın.

Yemek servisini yapan emektar çekilince Suzan ayağa kalktı, radyonun kenarına iliştirdiği suluboya resmi alıp geldi.

Altında "Ekim 1950, Suzan" yazan resimde, Heybeliada bütün güzelliğiyle göz kamaştırıyordu.

Sezai Bey "On yıl geçmiş üzerinden" dedi.

Suzan içinden "Yorgo'yu ilk öptüğüm gün" diye geçirdiyse de lafını etmedi. Derince içini çekti, "Evet babacığım" diye cevapladı Sezai Bey'i.

Yeniden sandalyesine oturdu, gün boyu düşündüklerini, yaptıklarını babası ve annesiyle paylaşmaya koyuldu.

Sezai Bey, kızının her kelimesi önemli olan konuşmasını dikkatle dinledi. Arada bir sorular sorsa da yönlendirmeye çalışmadı, sadece üzerine konuştukları konunun detaylanmasını sağladı.

Leman Hanım'ın sessizlik içinde dinlediği baba kız sohbeti, emektarın arada bir tabakları değiştirmesi, suları tazelemesi esnasında verilen kısa aralıklarla kırk dakikaya yakın sürdü.

Yemek tamamlanınca, kahve içmek için, bahçenin köşesine kondurulmuş limonluğun yolu tutuldu.

***

Sezai Bey kızının düşüncelerini tümüyle dinledikten sonra "Bence çok doğru bir yol çizmişsin kendine Suzan" dedi.

Leman Hanım eşini başını sallayarak tasdik etti ve "Ne gerekiyorsa, her şekilde yanında dururuz" diyerek kızına güç verdi.

Annesinin bu sözleri üzerine, Suzan elini cebine soktu ve bir çift bilet çıkarttı. 1950 yılında Alkazar Sineması'ndan alınmış biletlerden birini annesine ötekini babasına uzatırken anlatmaya koyuldu.

"Fakülteye kaydımı yaptırmak üzere Yorgo'yla İstanbul'a inmiştik hani, bu biletler o gün alındı. Kayıttan sonra Madam Bovary'yi seyretmek üzere Alkazar'a gitmiştik. Sonra senin de olduğun vapura yetişmiştik hani baba. Hristo Amca'mla birlikte oturuyordunuz, küçük bir kutlama yapmıştık vapurda..."

Sezai Bey dün gibi hatırladı. Vapurda söylenenler, sonrasında evdeki kutlama, yedikleri kılıç şişe kadar gözlerinin önünden bir film şeridi gibi geçti.

"Çok iyi hatırlıyorum kızım!"

"Yazacağım roman aşağı yukarı o günlerde başlayacak. Romanımı yazarken, öteki söylediğimi de yapacağım. Bu yolda her ikinize de çok ihtiyacım olacak. Destekleyecek misiniz?"

Leman Hanım ve Sezai Bey, başlarını canıgönülden salladılar, "Evet!" dediler.

Suzan ayağa kalkarken "Tıpkı Yorgo'yla birlikte Alkazar'da seyrettiğim Flaubert'in Madam Bovary'sinde olduğu gibi, içinde yaşadığım toplumu ve onu yönetenleri kıyasıya eleştireceğim" dedi.

Sözlerini tamamladıktan sonra anne ve babasına iyi geceler diledi, odasında onu bekleyen büyük işe geri döndü.

-4-

O kış, Hristo Amcam Beyoğlu'nda, Turnacıbaşı Caddesi'yle Baş Ağa Çeşmesi Sokak'ın kesiştiği köşedeki apartmandan bir daire kiraladı. Karşısında İtalyan Lisesi bulunan bu daireyi daha çok Yorgo kullanacaktı.

Kocasını yalnız bırakmaya gönlü elvermeyen Kalyopi Teyzem, Atlas Sineması'nın hemen yanında bulunan kuyumcu Franguli'de çalışmayı Büyükada'ya gidip gelerek sürdürecekti. Yeni kiralanan evde bazen, çok soğuk günlerde kalacaktı o kadar.

Hristo Amcam "Ben de bazı hafta sonları İstanbul'a inerim, sinemaya tiyatroya gideriz birlikte" demişti bir keresinde. Çok şaşırmıştık.

Böyle hafta sonlarında Dame de Sion'da yatılı okuyan Lena da Büyükada'ya dönmeyecek, bizimkiler ailece İstanbul'da olacaklardı.

Bu gelişme benim ve ailemin çok hoşuna gitti. Eski günlerde bazen kış boyu görüşemediğimiz sevgili dostlarımızla bu sayede sıklıkla görüşebilecek, araya uzun hasretlik dönemleri sokmamış olacaktık.

***

Yorgo o kış üniversiteye işte bu daireden gelmeye başladı.

Derslerimizin kesiştiği günlerde benim Osmanbey'den bindiğim otobüsü denk getiriyor, dönüşümüzde ben onu Taksim'de indiriyordum.

Fakülteyle birlikte, hayatımın en güzel günleri başlamış oldu. Bunda, Yorgo'yla daha fazla vakit geçiriyor olmam büyük rol oynuyordu kuşkusuz.

Dame de Sion günlerimde Lena'yı ne kadar görüyorsam, şimdi de Yorgo'yu o kadar görmeye başlamıştım. Birlikte hem okuyor hem de alabildiğine eğleniyorduk.

O kış oynayan bütün filmleri seyrettiğimizi söylersem, eminim abarttığımı düşüneceksiniz. O halde şöyle diyeyim, bir ya da bilemediniz en fazla iki film kaçırmış olma ihtimalimiz var.

Sadece Beyazıt çevresindeki ve İstiklal Caddesi'ndeki sinemalar, muhallebiciler, pastaneler, kahvehaneler değil, Boğaziçi'nin Avrupa yakasındaki bütün mekânları da bizden sorulmaya başlamıştı.

Önemsemediğimiz dersler olduğunda bazen üniversiteye hiç uğramaz, gün boyu Boğaziçi'nde dolaşırdık. Arnavutköy'den Sarıyer'e kadar, sahilin her santimetrekaresinde ayak izimiz vardır.

Sadece gezip tozmaz, birlikte ders de çalışırdık.

İstanbul Üniversitesi'nin öğrencileri genellikle Beyazıt Meydanı'na bakan Küllük'te buluşup ders çalışsalar da biz Boğaziçi'nin salaş kahvehanelerini tercih ederdik.

Birbirimize yettiğimiz için olsa gerek, fakültelerimizden arkadaşımız neredeyse hiç yoktu. Arada bir parti düzenlendiğinde ayıp olmasın diye katılır, o eğlencelerde de hep Yorgo'yla baş başa kalırdık.

***

1951 yılına, Osmanbey'deki evimizde verdiğimiz bir yılbaşı davetiyle girdik.

Hristo Amcam babamın ısrarlı telefonlarına dayanamamış teslim bayrağını çekmişti. Yeni yılın pazar gecesine rast gelmesi ve o gece nöbetçi eczanenin kendisininki olmaması da bunda rol oynamıştı kuşkusuz.

Babamın söylediğine göre, davete dair son sözü şu olmuş Hristo Amca'mın:

"Tamam ama sabahleyin ilk vapurla geçerim Büyükada'ya."

Parti için bizim evde, cümbür cemaat ve öğlen sularında buluştuk. Öyle ya, pişecek olan kolay bir mahluk değildi.

Babamın bir gün önceden kestirip temizlettiği baba hindiyi annem ve Kalyopi Teyze'min elbirliğiyle berbat ettikleri dün gibi aklımda.

Ellerindeki milyon tane tarife rağmen, hayvanı neredeyse diri koymuşlardı yemek masasına. Sonraki yıllarda üzerine defalarca konuştuğumuz için olsa gerek, hanımların bahaneyi hindinin kart olmasında bulduklarını hiç unutmadım. Allah'tan kestaneli içpilavı ve tereyağında limonlu istiridye mantarını iyi yapmışlardı da gecemiz kurtulmuştu.

Ayrıca, Hristo Amca'mın Balık Pazarı'ndan yaptığı meze alışverişinin de hakkını teslim etmeliyim.

Tombala çekme işi, papaz eğitimi gördüğü için içimizdeki en dürüst insan olduğu zannedilen Yorgo'ya verilmişti. Tarihe, "yapılan en büyük hata" olarak geçmişti bu seçim.

Bütün parayı Lena'yla benim kazanmamız, ertesi gün Yorgo'yu önce pasta yemeye ardından sinemaya götüreceğimizi söylememiz büyük dedikodulara yol açmıştı. Böyle olunca babam ve Hristo Amcam yeni yılın ilk kararına birlikte imza atmışlardı.

"Seneye tombalayı sen çekmeyeceksin Yorgo!"

***

Lena, Yorgo ve ben, 1 Nisan 1951'i iple çekmiştik.

Ünlü sanatçı Muhsin Ertuğrul, kurucusu da olduğu Ankara Devlet Tiyatrosu'ndan istifa etmiş, İstanbul'da faaliyete geçecek Küçük Sahne için çalışmalara başlamıştı.

Babam forsunu kullanmış, Küçük Sahne'nin açılış günü için yedi kişilik bilet bulmuştu.

Temsil tarihi yaklaşırken Kalyopi Teyzem, çalıştığı Franguli'nin hemen yan binasında kurulan tiyatroya prova için gelen oyuncuları gördükçe annemi arar olmuştu.

"Bugün Nevin Akkaya'yı gördüm... Sadri Alışık ile Çolpan İlhan uzun uzun bizim vitrine baktılar... Önümden Lale Oraloğlu koşarak geçti..."

Bu tür kışkırtıcı cümleler sayesinde, merakımız yükseldikçe yükseliyordu.

Tiyatronun Şükran Güngör, Cahit Irgat, Asuman Korad, Mücap Ofluoğlu, Münir Özkul gibi usta oyuncuları da içinde bulunduran kadrosu, adasından çıkmaya hiç mi hiç alışkın olmayan Hristo Amca'mı bile harekete geçirmişti.

Yorgo "Babam bile, oyunun pazar günü oynanacağından, pazartesi günü erkenden işinin başında olacağından söz etmeye başladı" diyerek vermişti bu önemli dedikoduyu. Ben de bizimkilere aktarmıştım hemen.

Babam tiyatroyla yetinmemiş, çıkış için Degüstasyon'dan* yer de ayırtmıştı.

Buna karşılık Kalyopi Teyzem Yorgo'nun dairesini kastederek "O halde bizde buluşur, tiyatroya küçük birer drink aldıktan sonra geçeriz" demişti.

---

* Eski Degüstasyon Lokantası İstiklal Caddesi'nde, Çiçek Pasajı'nın köşesinde, 1920-1960 arasında hizmet verdi. Müdavimlerinin arasında Yahya Kemal, Sait Faik ve "Canan ki Degüstasyon'a gelmez, Balıkpazarı'na hiç gelmez" satırlarını yazan Orhan Veli de vardı.

Hasılı kelam, elbirliğiyle mükemmel bir plan yapmıştık.

Tam da kararlaştırdığımız gibi, akşamüstü İtalyan Lisesi'nin karşısındaki dairede buluştuk. Kalyopi Teyze'min abartılı "küçük drink"ini alıp İstiklal'e çıktık.

Her zamanki gibi, ışıl ışıldı Cadde-i Kebir.

Nisan ayının gelmesiyle birlikte paltolar, çizmeler atılmış, kısmen de olsa bahar havasına girilmişti. Yüksek ökçeli rengârenk ayakkabıları ve süslü şapkalarıyla caddeyi podyuma çeviren hanımefendilere, rugan iskarpinleri ve rengârenk kravatlarıyla şık beyefendiler eşlik ediyordu.

***

Hepimiz okumuştuk John Steinbeck'in *Fareler ve İnsanlar*'ını. Muhsin Bey'in bu eseri başlangıç oyunu olarak seçmesinin nedeni acaba bu muydu?

Ünlü sanatçı, yazıldığı 1937 yılından bu yana dillerden düşmeyen bu başyapıtı sahneye koyarak, bir anlamda iddiasının da altını mı çizmiş oluyordu acaba?

Girişte elimize tutuşturulan programda Federico Garcia Lorca'nın *Kanlı Düğün*'ünü de* görünce, Küçük Sahne'nin İstanbul'un sanat hayatına yeni ve büyük bir soluk getireceğine iyice kani olduk.

***

* 1898 yılında doğan, 1936'da İspanyol milliyetçileri tarafından katledilen Federico Garcia Lorca, *Kanlı Düğün*'de feodalizmi konu edinir. Şair, kırsal kesimde yaşayanların baskı altına nasıl alındığını anlattığı eserinde simgeciliğe başvurur.

İstanbullu sanatseverler, oyun bittiğinde minnettarlıklarını oyuncuları ve yönetmen Muhsin Ertuğrul'u sahneye defalarca davet ederek gösterdiler. Belliydi, artık hayatımızda bir de Küçük Sahne'miz vardı.

Degüstasyon'a doğru yürümeye başlayınca, babam sevgili Hristo'suna "Burnuma rakı kokuları geliyor azizim. Bak kulaklarım da oynamaya başladı" dedi.

Hepimiz peşin peşin güldük. Çünkü babam böyle dediğinde, Hristo Amcam mükemmel konuştuğu Türkçesini mutlaka bozar, abartılı bir Rum şivesiyle "Yapma böyle Sezai, aklıma getirme, fena oluyorum!" derdi.

-5-

Degüstasyon'da kararlaştırdığımız gibi, 21 Nisan Cumartesi günü Büyükada'ya taşındık.

Geleceğimizi bildiklerinden, emektarlarımız bir hafta süreyle evi havalandırmış, pırıl pırıl temizlemişlerdi.

23 Nisan gününün ailemiz için birden fazla anlamı vardı.

Öncelikle güzel ülkemizin ulusal egemenliği bugün ilan edildiği için sevinç içinde olur, Büyükada'da yapılan geçit resmini bayraklarımız ellerimizde olmak üzere, mutlaka zevkle izlerdik.

Öte yandan, özellikle Büyükadalıların çok iyi bildiği gibi, 23 Nisan Ortodoks mezhebine mensup olan Yorgoların isim günüydü. Bu nedenle İstanbul'un hatta dünyanın her yerinden Ortodokslar Büyükada'ya akın eder, Aya Yorgi Manastırı'nın bulunduğu tepeye çıkar, hacı olurlardı.

Bu nedenle, Yorgo'nun ve benim ailem başta olmak üzere tüm adalılar, 23 Nisan günü hava aydınlanırken kalkar, gemiler ilk yolcularını Büyükada'ya ulaştırmadan Aya Yorgi Manastırı'na çıkardık. Kendimi bildim bileli uyguladığımız bir ritüeldi bu.

Hafızam beni yanıltmıyorsa manastır II. Nicephoros döneminde, 963 yılında inşa edilmişti. Bu tarih aklıma her geldiğinde zihnimden mutlaka bir çıkartma işlemi yapar, o yıl 23 Nisan'da gerçekleşecek ziyaretin Büyükada'da kaç yıldır süregeldiğini hesaplardım.

Bu yıl, sekiz yüz seksen sekizincisi gerçekleşecekti!

Ortaya çok büyük bir rakam çıkınca "Aya Yorgi bunca yıldır dilek tutanları karşılıksız bırakmamış ki insanlar gelmeyi sürdürüyorlar" diye düşündüm her zamanki gibi.

Peki, bu yıl acaba ben ne dilek tutacaktım?

Tabii ki çok özel, önceki yıllardan farklı bir dileğim olacaktı. Ama ne dileyeceğimi kimseye söyleyemezdim. Çünkü bir keresinde annem "Dileğini başkalarıyla paylaşırsan tutmaz" demişti.

***

Dediğim gibi, 23 Nisan Yorgo'nun isim günüydü. O gün ve sonraki günler rüzgâr gibi geçti. Lena, Yorgo ve ben adanın keyfini çıkarttık. Çok ama çok eğlendik. Ailelerimiz de öyle.

O yaz bitip biz Osmanbey'e evimize dönerken, hanemize hüzün, eski yıllarda olduğu gibi çok ağır basmadı.

Yaza noktayı "Tıpkı geçen sene olduğu gibi, bu kışı da yaz gibi eğlenerek geçirelim" diyerek koyduk.

Öyle de olacaktı.

Tabiatıyla Fenerliydik. Birçok nedenimiz vardı bu takımı tutmamız için ama en önemlisi sevgili arkadaşımız Lefter'in* Fenerbahçe'de top koşturmasıydı. Denk getirdikçe maçlarına giderdik.

Çocukluk arkadaşıydık Lefter'le. Yorgo'yla aynı yaştaydı. Futboldaki gelişimini günü gününe izlediğimizi söylersem, abartmış olmam. Büyükada'da sokakta top koşturduğu yıllardan Taksim Spor'a ve Fenerbahçe'ye gidişine kadar her şey gözümüzün önünde oldu.

Antrenmanları ağır bastığı için o yaz fazla bir araya gelemediysek de bazı hafta sonları görüşme fırsatımız olmuştu. Sonra bizim

---

* Eleftherios Küçükandoniyadis 1925- 2012 yılları arasında yaşadı. Büyükada'da Hamam Sokak'ta doğdu. 20. yüzyılın başında, Arnavutluk'tan Türkiye'ye göçen bir ailenin çocuğuydu. İlk olarak, doğduğu Büyükada'da top koşturmaya başlayan Lefter ardından Taksim Spor'a girdi ve burada yetişti. Efsaneleşmesi Fenerbahçe'de oldu. Fiorentina, OGC Nice gibi takımlarda oynadı. Ordinaryüs olarak anılır.

gayet yakından takip ettiğimiz bomba patladı. Lefter 3 Ekim 1951 itibariyle İtalya'nın Fiorentina takımına transfer oldu.

Çok ama çok sevinmiştik. Öncelikle, kazandığı para için sevinmiştik. Çünkü zengin bir ailenin çocuğu değildi arkadaşımız. Babası evinin geçimini balıkçılıktan çıkartıyordu. On yedi bin beş yüz lira gibi, o gün için önemli sayılacak bir sözleşmeye imza atmıştı Lefter.

Babam paranın miktarını duyunca sevincini "İyi ki varlık vergisi uygulamasından önce geçmedi bu para ailesinin eline" diyerek ifade etti.

Bu uygulamanın gayrimüslimler için bir yıkım olduğunu henüz on altı yaşındayken öğrenmiştim. Hristo Amcam ve ailesi kan ağlamışlardı 1942'de.

Çok yakınımızdaki bu insanların hayatını alabildiğine etkilediği için, birkaç satırla da olsa o berbat 1942 Kasım'ına geri dönmek istiyorum.

***

Kulaklarımızın radyoda, gözlerimizin gazetelerde olduğu günlerdi.

11 Kasım günü Varlık Vergisi Kanunu yürürlüğe girdi. O gün ve izleyen birkaç ay içinde korkunç gelişmeler oldu. İdari ilimler bölümünde okuduğum için bugün daha iyi anlıyorum, yürürlüğe girdiği andan itibaren, varlık vergisi ülkemizin siyasal ve sosyal hayatını akıl almaz derecede etkilemişti.

Aslında şöyle demek daha doğru: O tarihten sonra, gayrimüslim nüfus için hiçbir şey, eskisi gibi olmadı!

Devlet yetkilileri açıklamalarında, bu çareye savaş vurgunculararının kazançlarını vergilendirmek için başvurduklarını söyleseler de mesele daha derindi.

Hristo Amca'mın o günlerde söylediği gibi, işin aslı devletin Türkiye ekonomisinden gayrimüslimlerin ağırlığını silmek istemesinde yatıyordu.

Babam "Makul ölçülerde gerçekleşmiş olsa 'milli politika' denilip geçilebilirdi ama öyle olmadı" demişti bir keresinde.

Doğru söylemişti babam. Sınır aşılmasa, başka ülkelerde de örnekleri görüldüğünden, zaman içinde sineye çekilir, unutulur giderdi varlık vergisi.

Ne yazık ki turpun büyüğü, heybe tümüyle ortaya döküldüğünde görünmüştü.

Şimdilerde daha iyi anlıyorum ki Türkiye'yi yönetenler, burjuvaziyi millileştirme yolunda, o günlerde akıl almayacak derecede fütursuz davranmışlardı.

Ne savaş vurgunculuğuyla ne büyük kazançlarla alakası olmayan Hristo Amcam, eczanesinden kazandığı parayla çocuklarını okutma, evini geçindirmenin peşindeydi. Buna ailece şahidiz. Kıyıda köşede duran, devletin istediği parayı ödeyecek birikimi olmadığını bizden daha iyi kim bilebilir?

Onun durumunda olan tüm gayrimüslimler için "Öyleyse, Aşkale'ye gidip taş kırsınlar!" demişti devlet.

Hristo Amcam ya savaş suçluları, kanun kaçakları gibi Aşkale'ye gidip taş kıracak ya da eşinin ailesinden kalma, yazları kiraya verip aile bütçesine birkaç kuruş katkı sağladıkları üç katlı evi satacaktı.

Çaresiz kalan Hristo Amca'mın babama "Ederinin onda birine gidecek. Bu paraya nasıl olsa satılacak. Bari sen al" dediğini hatırlıyorum.

Babam canı gibi sevdiği arkadaşının bu sözlerini "Param olsa karşılık istemeden verirdim" diye cevaplamıştı. Neyse ki, sahibi

olduğu şirketi bin bir zorlukla döndürdüğünü sadece biz değil Hristo Amca'mın ailesi de biliyordu.

Savaş henüz bütün şiddetiyle sürüyor, 1929 krizinin etkileri dünyanın her yanında olduğu gibi ülkemizde ve evimizde derinden hissediliyordu.

Yine de birileri bir yerlerden bulup buluşturdu, Kalyopi Teyze'min baba yadigârı, yazları ellerine üç beş kuruş geçmesini sağlayan evini satın aldı. Bu sayede Hristo Amcam eczanesini kapatmaktan, Aşkale'ye taş kırmaya gitmekten kurtulmuş oldu.

Çaresiz kalan Hristo Amcam, Kalyopi Teyze'min kuyumcu Franguli'nin yanında tezgâhtarlık yapmasına o berbat 1942 yılında, bu nedenle izin verdi.

***

Babamın, Lefter'in aldığı bir hayli yüksek para için "İyi ki varlık vergisi uygulamasından önce geçmedi bu para eline" demesinin nedeni buydu.

Yorgo, Lena ve ben, arkadaşımızın o gün için bir futbolcunun kazanabileceği en yüksek miktarı almasına çok sevinmiştik. Lefter'i ayağında top olmadan gördüğümüz herhangi bir zaman olmamıştı. Kelimenin tam anlamıyla, hak edilmiş bir paraydı Lefter'inki.

O günlerde Cihangir'de, üzerine beş katlı apartman yapılacak bir arsa on yedi bin beş yüz liraya satıldığına göre, artık zengin sayılırdı Lefter.

İlerleyen yıllarda OGC Nice'e geçecek, 1953 yılında yuvası Fenerbahçe'ye geri dönecekti.

Çok ter dökmüş ama karşılığını almıştı.

-6-

İdari ilimler okuyor olmak tarihe bakışımda etkili olmaya başlamıştı.

Sözgelimi, Elefterios Venizelos* ve oğlu Sofoklis Venizelos'un** tarihte işgal ettikleri ve etmekte oldukları yer üzerine, karınca kararınca da olsa artık bir fikrim vardı.

En azından, Elefterios Venizelos'un Megali İdea*** düşüncesiyle Yunanlıları Anadolu macerasına sürükleyen politikacı olduğunu biliyordum.

Bir keresinde Yorgo'ya Yunanistan'da başbakanlık yapmış bu etkin isim ve Etnik-i Eterya**** ile ilgili ne düşündüğünü sordum.

Sadece okulunda okutulan tarih kitaplarıyla yetinmeyen, tarihi okul dışı kitaplardan da öğrenmeye çalışan Yorgo derinlere indi.

"Etnik-i Eterya düşüncesi baba Venizelos'un başının altından çıkmadı. Emanuel Xanthos***** tarafından ileriye sürüldü. Onun 1844 yılında kurduğu Filiki Eteria adlı teşkilat 1897 yılında savaş çıkarttı, yenildi, savaş suçlusu sayıldı. 1899'da silahlarını ve parasını teslim etmek zorunda kaldı. Önüne koyduğu yanlış hedef nedeniyle, arkasında bir facia bırakarak tarihin çöplüğüne gömüldü."

Merakım arttı. Yorgo'ya Etnik-i Eterya ile hedeflenenin tam olarak ne olduğunu sordum.

---

* 1864-1936 yılları arasında yaşadı. Muhtelif tarihlerde başbakanlık yaptı.

** 1894-1964 yılları arasında yaşadı. Yunanlı politikacı. Üç kez başbakan olarak görev yaptı.

*** Büyük ideal.

**** Yunanca "ethnos" millet, "etarios" ise ortak demektir. 1844 yılında kurulan gizli derneğin adı.

***** 1772-1852 yılları arasında yaşadı. Osmanlı İmparatorluğu'na karşı komplocu metotla çalışmak üzere Filiki Eteria'yı (Kardeşler Cemiyeti) kurdu.

"Eski Doğu Roma İmparatorluğu'nu diriltmekti. Milliyetçi emeller taşıyor olması bir yana, imkânsızı hesaplayamadığı için de büyük bir saçmalıktı."

"Neden o zaman baba Venizelos aynı hataya düştü?"

"Çünkü Birinci Dünya Savaşı başlamıştı. Dünya yıkılıp yeniden kuruluyordu. Bu fırsattan istifade etmek istedi. Başta İngilizler olmak üzere, Batılı emperyalistler onu bu yolda teşvik etti. Batı Trakya, Selanik ve Ege adalarının yanı sıra tıpkı Xanthos gibi o da Batı Anadolu'yu, Pontus Rum Devleti'ni, Kıbrıs'ı, İstanbul'u Yunanistan'a ilhak edilebileceğinin hayalini kurdurdu."

Yorgo'nun anlattıklarını aklım almıyordu. Üzerine konuştuğu, bin yıla yakın bir süredir Türklerin, Müslümanların hüküm sürdüğü Anadolu coğrafyasıydı.

Gayriihtiyari "Nasıl bir hayal kurdurdularsa! Peki nasıl gerçekleştireceklerdi bu planı?" dedim.

"Baba Venizelos da tıpkı Xanthos gibi üç yol olduğunu düşünüyordu. Birincisi İstanbul merkez olmak üzere Bizans İmparatorluğu'nu ihya etmek. İkincisi, Osmanlı İmparatorluğu'nu Grek kültürünün hâkimiyetine almak ve ekonomisini ele geçirmek. Üçüncüsü, yine aynı işi ama çıkacak fırsatları kollayarak yapmak."

Yorgo'ya, söylediği bu üç yolun da gerçek ötesi bir hikâye gibi göründüğünü söyledim.

"Bir de bu yolda ne çok insanın öldüğünü, sakatlandığını, evini barkını terk edip yabancı diyarlara göçmek zorunda kaldığını düşün..."*

* Birinci Dünya Savaşı üç milyon Osmanlının ölümüne yol açtı. Yunanistan'ın kaybı yüz atmış bindir. 1923 yılında Lozan'da yapılan sözleşme uyarınca, bir milyon iki yüz bin Ortodoks Hıristiyan Rum Anadolu'dan Yunanistan'a, beş yüz bin Müslüman Türk de Yunanistan'dan Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldı.

Yorgo'yla kafamızda canlandırmaya çalıştığımız büyük felaket yüzyıllar önce yaşanmamış, üzerinden sadece çeyrek asır geçmişti.

***

Bütün gazeteler gözlerini, 31 Ocak 1952'de Yunanistan Dışişleri Bakanı Sofoklis Venizelos'un Türkiye'ye yapacağı resmi geziye çevirmişti. Köşe yazarları da sütunlarını yirmi iki yıl önce gerçekleşen baba Venizelos'un ziyaretine ayırmışlardı.

Yunanistan Dışişleri Bakanı Elefterios Venizelos 29 Ekim 1930'da Cumhuriyet'in kuruluşunu kutlamak için Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'i* ziyaret etmiş, iki ülke arasında dostluk tesis edilmesine önayak olmuştu.

Bu ziyaret esnasında Ankara'da verilen yemekte, Başbakan İsmet Paşa gayet isabetli bir tespitte bulunmuştu.

"Tarafların ortak çıkarları ve karşılıklı ihtiyaçları dostluğun devamına..."

İsmet Paşa Ankara Palas'ta verilen ziyarette bir konuya özellikle dikkat çekmişti.

"Türk ve Yunanlıların Balkanlarda ortak çıkarları vardır. Akdeniz havzasında anlaşmaya ve birlikte çalışmaya mecburlardır."

Ülkelerin pozisyonlarını karşılıklı olarak değiştirmemiş olmaları, dostluğun bugüne kadar devam etmesini sağlamıştı.

Gazetelerden Yunanistan Dışişleri Bakanı Sofoklis Venizelos'un Türkiye'ye yaptığı ziyaretin olumlu geçtiğini, Türk-Elen Dostluk Derneği'nin kurulduğunu öğrendik. Bu derneğin yaptığı çalışmalar sayesinde, ilerleyen günlerde Türkiye ile Yunanistan arasında vize formaliteleri kaldırılacak, yaz aylarında Ege Denizi'nde ortak askeri bir tatbikat yapılacaktı.

* Soyadı Kanunu 1934 yılında çıktı.

1952 yılının 18 Ağustos'unda, NATO'nun Güneydoğu Karargâhı'nı İzmir'de kurduğunu öğrenince sadece Türkiye için değil Yunanistan için de sevindik.

Öyle ya, kuzeyimizde komünist bir ülke vardı ve gerektiğinde ismi SSCB olan bu ülkeye karşı savaşa dostumuz Yunanistan ile birlikte girecektik. Zaten Kore'de sürmekte olan savaşta da bu nedenle birlikte savaşmıyor muyduk?

***

1952 yazının en çok konuşulan konularından biri Günseli Başar'ın* Napoli'de düzenlenen Avrupa Güzellik Yarışması'nda birinci olması, öteki ilk renkli Türk filmi olan *Halıcı Kız*'dı.

Annem ve Kalyopi Teyzem bu tür konulara büyük ilgi gösterirlerdi. Biraz da bu nedenle, 1951 yılında gerçekleşen bütün aile toplantılarımızda herkesin ağzından en azından bir kez "Günseli" lafı çıkmıştır.

1951 yılında gerçekleşen yarışmada Türkiye birincisi olan Günseli, doğal olarak Napoli'nin yolunu tutmuştu. Üç beş ay öncesine kadar kimse tanımıyorsa da o artık bir yıldızdı.

Onunla ilgili en doğru yorumu annem yapmış ama bu esnada farkında olmadan Lena ve benim kalbimizi kırmıştı.

"Kızın annesi Rumelili, babası Gürcü. İki güzel halk Allah için."

Annemin bu yorumu üzerine Lena "Aşkolsun Leman Teyze, biz çirkin miyiz? Üstelik ben onunla tam da aynı yaştayım" deyince annem lafı çevirmeye çalışmış, pek başarılı olamamıştı.

---

* 1932-2013 yılları arasında yaşadı. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Akademisi mezunudur. İstanbul Üniversitesi'nde bulunan ünlü Atatürk ve Gençlik Anıtı'nın modelidir. Meslek olarak modellik ve gazetecilik yaptı. Ömrünün son yıllarını resim yaparak değerlendirdi.

"Olur mu güzel kızım sen ayrı güzelsin, Suzan ayrı güzel, Günseli ayrı güzel..."

Daha annem lafını bitirmeden tepkimi yapıştırmıştım.

"Yani herkes ayrı güzel. Peki neden seçtiler o zaman Günseli'yi? Ya da şöyle sorayım: Katılsam kazanır mıydım dersin? Bak benim de gözlerim renkli."

Annem çok bozulmuştu bu sözlerime. Düzelteyim derken iyice batmıştı.

"Ama onun..."

Sözleri ağzında donmuştu canım annemin. Durumu daha da içinden çıkılmaz hale getirdiğini anlayıp çok üzülmüştü söylediklerine.

Öte yandan, Lena da ben de hakikaten güzel kızlardık.

Lena'nın tıpkı ağabeyi gibi kıvır kıvır siyah saçları vardı. Vücudu da gayet mütenasipti. En azından şimdilik. İlerleyen zamanlarda Kalyopi Teyze'me benzeyip enine doğru da giderse bilemezdim ama bu haliyle çok sevimli bir kızdı Lena. Karışıksız, tipik, İstanbullu bir Rum kızıydı işte.

Benim durumum biraz farklı. Annem İstanbul'a İzmir'den gelin gelmiş. Malum İzmir kızları güzel olur. Babam kaç kuşaktır İstanbullu olduğunu bilmiyor. Ailesinin nereden gelmiş olabileceğine dair de kesin bir fikri yok. Kumraldır, boylu bosludur. Şişman da zayıf da sayılmaz. Bana sorulacak olursa, dünyanın en yakışıklı adamıdır babam.

Ve tabiatıyla armut dibine düşer. En azından Yorgo böyle düşünüyor.

***

13 Nisan'da galası yapılan *Halıcı Kız** isimli filmi o yaz Büyükada'da seyredecektik.

Annem ve Kalyopi Teyzem "Hep birlikte gidelim" diye tuttururunca evden sinemaya gidişimiz olay oldu.

Minderleri tabii ki zavallı Yorgo taşıdı.

Renkli filmin siyah beyaza nazaran çok pahalı olduğu epeydir konuşuluyordu. Yapı Kredi Bankası ve Doğan Kardeş Yayınları'nın filme destek vermelerinin nedeni bu olmalıydı.

Daha ilk dakikadan itibaren filmin kadın başrol oyuncusu olarak Heyecan Başaran'ın Gül karakterini soyadı gibi başarıyla canlandırması dikkatimizden kaçmamıştı.

Konusu harcıâlem gibi algılansa da öyle olmadığı ilk birkaç dakika içinde anlaşılacak, güzelliğiyle herkesin dikkatini çeken halı işçisi Gül'ün dramı yüreklerimizi yakacaktı.

Filmin başlarında güzel kızın annesi ölecek, o da üzerinde kurulan baskıya dayanamayarak Isparta'dan İstanbul'a kaçacaktı. Büyükşehirde de erkeklerin saldırılarından kurtulamayan güzel kızın hayatını, dağ başında yaşayan bir adam değiştirecekti...

---

* Türkiye'de renkli olarak çekilen ilk filmdir. *Halıcı Kız* aynı zamanda Muhsin Ertuğrul'un çektiği son film olma özelliği taşır. Senaryoyu Vedat Nedim Tör'ün aynı adlı eserinden yararlanarak Mebrure Sami Alevok yazdı, müziklerini Ferit Alnar yaptı. Başrollerini Heyecan Başaran, Agâh Hün, Handan Uran Ertuğrul, Asuman Korad, Altan Karındaş, Müfit Kiper, Münir Özkul, Sadri Alışık, Şükran Güngör, Suna Pekuysal gibi o gün ünlü olan ya da sonradan yıldızları parlayacak oyuncular paylaştı.

Geçen birkaç haftalık süre zarfında önüne koyduğu zorlu işte biraz mesafe kat eden Suzan, anne ve babasının görüşünü almaya karar vermişti. O akşam yemeğine, aldığı notlar ve yazdığı birkaç sayfayla indi.

Leman Hanım her zaman olduğu gibi hafif makyajını yapmış, yemek masasını son bir kez kontrol ediyordu.

Suzan elindeki dosyayı etajerin üzerine koydu, balkona çıktı ve bahçeden kendisine doğru büyük bir iştahla yükselmeye çalışan begonvillere göz attı, çıldırmış gibiydiler.

Tabiatın insanlara aldırmadığı, onun yakıp yıktıklarını görmezlikten geldiği, yok saydığı ne kadar belliydi.

Karşısında hayalet misali duran Yorgoların evi de bunun en bariz örneği değil miydi?

Bir zamanlar içinden kahkaha sesleri yükselen, kendisinin de büyük bir zevk ve neşeyle girip çıktığı ev, içini yine burktu. Bahçesini insan boyunda yabani otlar bürümüş, ağaçlarını manasız sarmaşıklar sarıp sarmalamıştı.

Arsız morsalkımlar, her şeye rağmen varlıklarını sürdürmüşlerdi. Her biri bilek kalınlığına ulaşan dalların neredeyse hepsi, ağızbirliği etmiş gibi evin duvarlarını aynı yönde tırmanmış, Yorgo'nun çatı katına ulaşmıştı.

Suzan "Ne çok severdi morsalkımları canımın için" diye düşündü bilmem kaçıncı kez.

***

Silahlı Kuvvetler tarafından gerçekleştirilen 27 Mayıs İhtilali'nin etkileri olanca ağırlığıyla hissediliyordu.

Yargıçlar 6/7 Eylül üzerine gerçekleşecek yargılamalara henüz geçmemişlerse de istisnasız herkes, Yassıada mahkûmlarının en zor günlerini bu davalar esnasında yaşayacaklarından emindi.

Demokrat Parti iktidarının yol açtığı, bilerek, isteyerek kötü yönettiği 6/7 Eylül Olayları'nda meydana gelen yıkım, feci sonuçlarıyla toplum vicdanını kanatmayı sürdürüyordu.

Suzan'ın, birkaç hafta önce Yorgoların evini seyrederken ani bir kararla harekete geçmesine yol açan da o vicdan yarası ve yaşadığı büyük yas değil miydi zaten?

Annesi "Haydi, baban geldi!" diye seslenmese, Suzan Yorgoların evine bakarak daha ne kadar düşünürdü, bilinmez.

***

Genç kadın babasını kucakladıktan ve her zamanki öpücüğünü verdikten sonra etajerin üzerinde duran dosyasını aldı, masaya oturdu.

Sezai Bey kızının masaya koyduğu dosyaya "Hayrola?" diyerek baktı.

"Anlatacağım. Ama önce bir şey göstereceğim."

Suzan dosyanın kapağını kaldırdı, içinden bir gazete kupürü çıkarttı babasına uzattı.

Sezai Bey uzun uzun baktıktan sonra kupürü Leman Hanım'a verdi.

Kupürün üzerine 1 Nisan 1951 notu düşülmüştü. Muhsin Ertuğrul ve arkadaşlarının Küçük Sahne'de ilk sahneye çıkışlarının haberiydi.

"Ne güzel bir gündü" dedi kupüre bakar bakmaz Leman Hanım. Sezai Bey temkinli bir biçimde başını salladı.

"Ne yapmaya çalıştığımı biliyorsunuz. Bu arada aile arşivimiz de oluşmaya başlıyor. Elimizdeki her şeyi sıraya koyuyorum."

Kızının yaptıklarını kaba hatlarıyla biliyor olsa da uygulamakta olduğu metoda ve ne kadar ilerlemiş olduğuna dair fikri olmayan Sezai Bey "Anlatsana biraz kızım" dedi.

"Henüz çok başındayım. Dediğim gibi öncelikle elimdekileri masaya yatırdım, ayıkladım, sıraya koydum. O zamanlar dikkatimden kaçmış, arka planına vâkıf olmadığım dünya kadar mesele olduğunu keşfettim. Eksiklerimi tamamlamam gerekiyor. Bir de tabii sizin tanıklıklarınıza ihtiyacım var. Benim göremeyip sizin gördükleriniz, duyduklarınız, konuştuklarınız, düşündükleriniz..."

Suzan, annesinden ve babasından beklentisinin neler olduğunu uzun uzun anlattı.

"Elimizden geldiğince" dedi babası.

Leman Hanım "Unutmamışızdır inşallah, biliyorsun hafıza-i beşer nisyan ile maluldür" dedi.

Sezai Bey "Unutulacak hadiseler değildi ki yaşadıklarımız Leman'cığım. Şimdi anlatmaya başlasam her an eksiksiz gelir aklıma" diyerek kızının yüreğine su serpti.

-7-

Üniversitede üçüncü senemdi ve bir yıl sonra lisans eğitimimin son dönemecine girecektim. Planlar yapmaya başlamam gerekiyordu.

Yorgo önümde tipik bir örnekti. Finallerine hazırlanırken iş de bakıyordu. Kafasına koyduğu gibi tarihçi olacaktı. Fakülteyi bitirir bitirmez herhangi bir lisede tarih hocası olma imkânı vardı. Öncelikle bunu değerlendirmek istiyordu. Sonrası için de projeler üretmişti. Doktora yapmak üzere bölüm başkanıyla konuşacağını biliyordum, hatta randevu bile almıştı.

Bir akşam Yorgo'nun planları üzerine konuşurken babam "Sen de planlar yapmaya başlasan fena olmaz" deyince, aklıma zamanında verdiği söz geldi. Hatırlattım.

Başını salladı ve "Hemen yarın arayayım ve bir randevu isteyeyim" dedi.

Babam bir gün sonra eve yüzünde gülücüklerle gelecek, Fahrettin Kerim Bey'i kastederek "Yarın bizi bekliyor!" diyecekti.

***

Ertesi sabah evden babamla birlikte çıkıp Cağaloğlu'na valilik binasına gittik. Hem valilik hem de belediye başkanlığı görevlerini bir arada sürdüren Fahrettin Kerim Bey, babamı ve beni çok sıcak karşıladı.

Vali Bey, İstanbul Sanayi Odası'nın önemli simalarından biri olan babamla biraz ahbaplık ettikten sonra bana döndü ve "Önümüzdeki sene sonmuş galiba" dedi.

İlgisi için teşekkür edip "Evet efendim" dedim.

Kestirmeden gitti Fahrettin Kerim Bey.

"Gelişiminizi takip ettim Suzan Hanım. Hariciyeci olmak istediğinizi biliyorum. Bence şöyle yapsanız iyi olur: Önümüzdeki sene okulunuzu yüksek bir not alarak bitirin. Ardından buraya gelin ve bir süre benim asistanım olarak çalışın."

Kısa bir süre durdu Fahrettin Kerim Bey. Ne düşündüğümü anlamaya çalışır gibi bir hali vardı. Çok ilgilendiğimi hissedince kaldığı yerden devam etti.

"Mülkiye okumanızın yanı sıra Fransızca ve İngilizce biliyor olmanız çok işime yarar. Bu arada siz de 'mülki idare' konusunda pratik yapmış olursunuz. Ayrıca, yine İstanbul Üniversitesi'nde lisansüstü de yapın. Dersleriniz ve tezinizi yazmanız için ihtiyacınız olan zamanı yaratırım. Sonrasına hep birlikte bakarız."

Fahrettin Kerim Bey farkında mıydı bilmiyorum ama bir genç insana ancak bu kadar yardım edilebilirdi.

Şaşkınlığımı "Nutkum tutuldu efendim" diyerek ifade ettim.

"Peki o halde" dedi Fahrettin Kerim Bey ve diplomamla birlikte beni beklediğini söyledi, sonra babama döndü ve Sanayi Odası'na dair konuşmaya başladı.

***

Babamla valilik binasının önünde ayrıldıktan sonra soluğu Yorgo'nun bölümünde aldım. Çok geçmeden dersten çıktı. Bir çırpıda anlattım olup biteni.

Benim kadar sevindi canımın içi.

"O zaman, önümüzdeki yıl çok çalışman gerekiyor. Ben de yardım ederim. Bu durumda, önüne hedef olarak birincilikle bitirmeyi koyman lazım. Mutlaka başarırsın."

İlginç bir gün oluyordu. Yorgo'nun da bana söyleyecekleri vardı.

"Finallerimin iyi geçtiğini görünce çeşitli Rum liselerine tarih hocası olmak için başvurdum. Zoğrafyon Lisesi* kabul etti. Zaten en çok istediğim de oydu. Anlayacağın, sen dördüncü sınıfı okurken ben orada hocalık yapacağım."

Çok sevindim duyduklarıma. Yorgo en çok istediği işi, en beğendiği okulda yapacaktı. Üstelik işi, evine bir dakika uzaklıkta olacaktı.

Yorgo öteki meseleden de bahsetti.

"Lisansüstü için de görüşmelerim sürüyor."

Yorgo'nun lisansüstü konusunda da çok başarılı olacağından emindim. Hem çok çalışkan bir öğrenciydi hem de insan ilişkileri gayet kuvvetliydi.

"Haydi, kutlayalım bütün bu gelişmeleri!" dedi aniden Yorgo.

Zevkle "Tamam" dedim.

Derhal plan yaptık. Mercan Yokuşu'ndan aşağıya inip köprüyü geçecek, meydanda bulunan Baylan'da** soluk alacak, ardından Tünel'le İstiklal'e tırmanacaktık.

Baylan'ı seçmiştik çünkü bir pastanede uzun boylu oturmak istemiyorduk. Burada bulunan bankoda, bar sandalyelerine ilişerek

---

* 1893'ten bu yana Beyoğlu'ndaki binasında eğitimini sürdürüyor. 1960-1961 döneminde yedi yüz on iki öğrencisi varken 2018-2019'da elli üçe düşmüş durumda.

** 1923 yılında, Beyoğlu'nda Filip Lenas tarafından açıldı. İlk ismi Loryan'dı. Lenas, ikinci dükkânını 1925 yılında Karaköy'de açtı. 1934 yılında yer yer zorbalığa dönüşen "Vatandaş Türkçe konuş!" kampanyası nedeniyle, pastanenin adı Baylan olarak değiştirildi. 1961'de Kadıköy şubesi açılan Baylan, 1960'lı yılların sonuna doğru Beyoğlu'nda bulunan şubesini kapattı. 1992'de, restorasyon nedeniyle Baylan'ın Karaköy şubesi de tarihe karıştı. Firma 2009 yılında el değiştirdi.

ağzımızı tatlandırmanın, ardından soluğu İstiklal'de alıp ne yapabileceğimize bakmanın peşindeydik.

Yokuşu aşağıya yürürken kup griye krizine girdiğimi hatırlıyorum.

Yaz sıcakları başlayınca Karaköy'den geçip de Baylan'a uğramamak olmazdı. İstanbul'da yaşayan ama Avrupalı lezzetlerden haz duyanlar için dondurmalı, kremalı kuplarıyla bu pastane hayatımıza güzel dokunuşlar yapardı.

Yorgo her zamanki gibi kendisi için trüf benim için kup griye sipariş verdi.

Avusturya pastası olan trüfü de severim ama kup griye vazgeçilmezimdir. Trüf sade bir pastadır. Asil bir görünüşü vardır. Ağzınıza atacağınız ilk parçayla birlikte yoğun çikolata lezzetini hissettirir. Hafiftir. Pandispanya hamurunun üzerindeki kaymak kıvamındaki trüflü çikolatasıyla, ilk andan itibaren tüm benliğinizi sarıp sarmalar.

Kup griye daha şatafatlıdır. İşi gereği çok seyahat eden babam, bu vazgeçilmezimin pek çok Avrupa pastanesinde müşteriye Coupe Baylan adıyla takdim edildiğini hep söyler. Vanilyalı ve karamelli dondurmanın üzerine kremşanti, balbadem ve karamel sosu eklenerek servis edilir ve inanın bana, dayanılmazdır.

Baylan'da lezzetlenerek İstiklal'e ulaştığımızda, caddenin ışıltısının tesiriyle olsa gerek dünya gözümüze gerçekten de yaşanılası bir yer gibi göründü.

Öte yandan hayatının baharında, geleceği parlak iki gençtik. Ailelerimiz tarafından seviliyor, destekleniyorduk. Şahane arkadaşlarımız, dostlarımız vardı.

Daha ne isteyebilirdik ki? Öyle değil mi?

***

"Vay, vay, vay!" dedi afişi görünce Yorgo. Ağzından böyle bir laf çıktığını ilk kez duyuyordum.

Afişte Marilyn Monroe olduğu için bu tepkiyi vermesini mazur görmem gerekiyordu. Benim sevgili papazım da olsa, erkekti nihayetinde.

Marilyn'i üç yıl önce Büyükada'da izlediğimiz *The Asphalt Jungle*'dan tanıyorduk ama bu afişte sahiden inanılmaz görünüyordu. Kendisini aşmış gibiydi.

Sonra *All About Eve*'de de izlemiş, epey mesafe kat ettiğini düşünmüştük.

Audrey Hepburn, Grace Kelly, Brigitte Bardot da çok güzel kadınlardı kuşkusuz ama Marilyn Monroe belli ki hepsini geçecekti.

Niagara'nın* afişinde, açık saçık olmayan pembe elbisesiyle bile, nefes kesiyordu Marilyn.

Saatlerimize baktık. Çok beklememiz gerekmiyordu. İki bilet alıp sinemaya girdik.

* Yönetmen koltuğunda Henry Hathaway oturuyordu. Marilyn Monroe'ya Joseph Cotten ve Jean Peters'in eşlik ettiği film Niagara Şelalesi'ne tatile giden bir çiftin yaşadıkları tartışmayı ve ardından gelenleri konu ediniyordu.

-8-

1954'ü "kıtlık yılı" olarak hatırlıyorum.

O kadar ki, Fahrettin Kerim Bey 4 Şubat günü basın aracılığıyla halktan destek istedi.

Epeydir her sözünü dikkatle izlediğim Fahrettin Kerim Bey'in gazetelere verdiği röportajda "Evlerinizde odun kömür istifçiliği yapmayın, haftada iki defadan fazla et yemeyin, yiyebileceğinizden fazla ekmek almayın" sözlerini okuyunca "Bu konuyu mutlaka babamla konuşmalıyım" diye düşündüm.

Radyodan akşam haberlerini dinlerken de konusu geçince "Ne oluyor baba?" diye sordum. Babamın sesi üzgün çıktı.

"Kış ağır geçiyor kızım."

Haklıydı, Avrupa'da da ülkemizde de yaz çok kurak geçmiş, çiftçi kan ağlamıştı. Üretim miktarı düşünce fiyatlar alabildiğine yükselmiş, bu da dar gelirlileri zora sokmuştu.

Gerçekten de kış hiç alışmadığımız gibi sürüyordu. Havanın daha da soğuyacağı söyleniyordu. Çünkü Avrupa'dan soğuk bir hava dalgası geliyordu. Fransa'da son bir hafta içinde otuz kişi ölmüş, Tuna Nehri'ni buz tutmuştu. Ankara'da hava eksi otuz dereceyi görmüş, okullar kapanmıştı. Yine de aklım almıyordu kıtlık olmasına.

Babam ne düşündüğümü anlamış olmalı ki "Tabii ki sadece hava durumuna bağlı değil" dedi.

Annem "Peki ne o zaman?" diyerek aramıza girdi. Babamın vereceği cevap çok ilgimi çekecekti.

"Çünkü, ABD ile balayı bitti!"

Annem ve benim soran gözlerle bakmayı sürdürdüğümüzü gören babam, kaldığı yerden devam etti.

"Demokrat Parti ilk iktidara geldiğinde açılan kredi muslukları kapandı. Böyle olunca fiyatlar yükseldi, enflasyon arttı."

Birçok malın karaborsaya düşmesinin, piyasada nal çivisinden kahveye kadar hiçbir şeyin bulunmamasının nedeni demek buydu.

Otomobil yedek parçası ve lastik bulunamadığı için insanlar araçlarını kullanamaz hale gelmişti. Bakkalda şeker, kasapta et yoktu. Ülkede yokluk, yoksulluk kelimenin tam anlamıyla feci bir biçimde hüküm sürüyordu.

"Peki başbakan neden itiraf etmiyor kıtlık ve yoksulluk olduğunu? Gazetede okudum, daha bugün 'Ülkemizde her şey var!' demiş ve yoksulluğu nüfus artışına bağlamış. Artan nüfusla izah edilebilir mi böylesi bir durum?"

Babamın yüzüne acı bir tebessüm yerleşti. Kestirmeden gidip, sorumu "Edilemez!" diyerek cevapladı.

Konunun kapanmasını istemiyordum.

"Yetmiyormuş gibi yokluğu muhalefetteki CHP'ye, aleyhinde yayın yapan gazetelere, tüccarlara ve işadamlarına bağlıyor."

Babam söylediklerimi dikkatle dinledi. Düşüncelerini sıkkın bir tonlamayla ifade etti.

"Duyduğuma göre, iktisat konusunda güvendiği isimlerle ağırlaştırılmış bir milli korunma kanunu üzerinde çalışıyormuş. Bunun için uygun zemin oluşturmanın peşinde. Önce herkesi bu fikre alıştıracak, ardından malların fiyatlarını ve kâr marjlarını kanuna bağlayacak. Toptancı fiyatlarının yüzde onu, perakendeci fiyatlarının yüzde yirmiyi geçmesine izin vermeyecekmiş."

Babamın söyledikleri annemle bakışmamıza yol açtı. Ailemizi de ilgilendiriyordu bu konu. Evimizin geçimi, babamın çok da büyük olmayan fabrikasıyla sağlanıyordu.

Annem "Peki bizi etkiler mi bu durum?" diye sordu rahatsız olduğunu belli ederek.

"Duyduğum kadarıyla yediğimiz içtiğimiz her şeyin fiyatı devlet tarafından belirlenecekmiş. Şeker ve benzinin dağıtımı sınırlandırılacakmış. Verilecek benzin miktarının sekiz litreyi aşmayacağı söyleniyor. Gazetelerin kaç sayfa çıkacağı üzerine bile günlerce konuşuluyormuş. Böyleyse, tabiatıyla biz de etkileneceğiz."

Tatsız bir akşam yemeği olmuştu. Masadan kalkıp dışarıya baktığımda, karın yağmaya devam ettiğini gördüm.

Sabah erkenden kalkıp fakülteye gitmem gerektiği ve henüz çalışmam gereken dünya kadar sayfa olduğu için babama ve anneme iyi geceler dileyerek odama çekildim.

***

Yorgo'yla sabahları Taksim'den geçen Osmanbey-Beyazıt otobüsünde buluşmuyordum artık. Çünkü hoca olmuştu sevgilim. Her sabah düzenli olarak Zoğrafyan'a gidiyor, liselilere tarih öğretiyordu.

Haftada üç gün, öğleden sonra dersi olmuyordu. İkisinde ben İstiklal'e çıkıyordum, birinde o Beyazıt'a geliyor, kütüphaneden yazmakta olduğu teze dair yeni kitaplar alıyor, okuyup not çıkarttıklarını geri veriyor, hocasıyla konuşuyordu.

Sonra birlikte bir şeyler yapıyorduk.

İstanbul feci bir kış yaşamakta olduğu için yol boyu düşündüm o gün ne yapabileceğimizi. İçinden çıkamayınca, Yorgo'ya havale etmeye karar verdim.

Her zaman olduğu gibi kantinde buluştuk. Öğrenciler soğuk ve kar şerefine salep içmeye karar vermişlerdi. Saleple tarçının tahrik edici kokusuna kapılıp biz de birer fincan aldık.

"Ne yapıyoruz bugün?"

Yorgo soruma "Ne yapalım?" diye karşılık verdi.

"Şu kış bitse artık" dedim gayriihtiyari.

"Neden?"

"Çünkü dün akşam babamla son derece sıkıcı şeyler konuştuk."

"Yaşanmakta olan iktisadi bunalımla ilgili mi?"

Şıp diye bilmişti Yorgo babamla konuştuğumuzu.

"Nasıl bildin?"

"Bilmeyecek ne var bunda? Memleket ateşin içinden geçiyor. Ben de karşılaştığım her gün babam ve anneme bu konudan bahsediyorum. Okuldaki öğretmenlerin ağzından da düşmüyor. Her gün onu bulamadım, bunu bulamadım lafını duymaktan bıkkınlık geldi."

Neyse ki evli barklı değildik, çoluğa çocuğa karışmamıştık.

Arada bir konuşuyorduk bu tür konuları. Onun kazandığı paraya benim kazanacağım da eklendiğinde bir ev çekilip çevrilebilir mi diye hesaplar yapıyor, genellikle işin içinden çıkamıyorduk.

"Neyse neyse..." dedi ben düşüncelere dalınca Yorgo. "Söyle bakalım, ne yapacağız bugün? Önümüzde koca bir gün var."

Ben düşünürken o, kar yüzünden araç trafiğine kapanmış Gedikpaşa Yokuşu'ndan kayarak Kumkapı'ya inmeyi teklif etti.

Dönüşün kolay olacağını da hesaplamıştı.

"Kumkapı'dan trenle Sirkeci'ye gideriz. Galata Köprüsü'nün üzerinden atlayıp Tünel'e ulaşır, bir çırpıda İstiklal'i geçip Taksim'e varırız."

"Sonra?"

Sonrası önemliydi. Sevgilim neyi kastettiğimi biliyordu.

"Oradan otobüse biner Osmanbey'e gideriz. Seni bıraktıktan sonra ben geriye yürürüm."

Hoşuma gitmişti eve kadar bırakılacak olmak.

Yokuştan aşağıya doğru düşe kalka yürürken "Demek o gün bugün" dedim.

Gülerek "Cin gibisin" diye karşılık verdi Yorgo.

Geçenlerde, Zoğrafyon'dan arkadaşlarıyla gittiği bir Rum meyhanesinden söz etmiş, "Mezeleri fena değil, şarabı ucuz" demişti. Ben de bunun üzerine "Beni de götürecek misin peki?" diye sormuştum.

O gün bugündü işte.

-9-

2 Mayıs 1954 Pazar günü yapılacak seçimlerde ilk kez oy kullanacağım için çok sevinçliydim.

İlk kez oy kullanacak olan sadece ben değildim. Yaşı tutmadığı için 1950'de yapılan seçimlerde Yorgo da oy kullanamamıştı.

Cuma günü laflarken "Memleketin nasıl yönetileceğine karar vereceğiz, kolay mı?" demiştim canımın içine.

O da bana "Kendini bu kadar önemseme, vereceğin oy denizde bir damla misali" demişti.

Sonra laf lafı açtı, kimin ne nedenle hangi partiye oy vermesi gerektiği üzerine konuşmaya başladık.

İkimizin de aileleri Demokrat Parti'yi destekliyordu. Nedenleri farklı olsa da kararları aynıydı.

Yorgolar Rum'du. Pek çok başka gayrimüslim aile gibi varlık vergisinin sillesini fena yemişlerdi. O zamanlar iktidarda Cumhuriyet Halk Partisi vardı. Bu nedenle günahları kadar sevmiyorlardı CHP'yi. Haksız da sayılmazlardı. 1942'den bu yana da toparlayamamışlardı kendilerini. Kalyopi Teyzem, kuyumcu Franguli'de istemeyerek, bu nedenle çalışıyordu. Arada bir duygularını açıkça ifade ediyor "Kim ister Büyükada gibi bir yeri bırakıp her Allah'ın günü İstiklal Caddesi'ne inmeyi?" diyerek dertleniyordu.

Yorgo'nun ailesi ve bütün öteki gayrimüslimler, tam da bu nedenle 1950'de oylarını Demokrat Parti'ye vermişlerdi. Nüfusları genel nüfusa oranla yüzde bir buçuğu ancak bulsa da seçimi DP'ye kendilerinin kazandırdığını düşünüyorlardı. Yeni kurulmuş bir

parti olmasına rağmen, parlamentoda dört yüz on altı milletvekiliyle ezici çoğunluk elde etmişti Adnan Menderes'in partisi. Cumhuriyet Halk Partisi ancak atmış dokuz millet vekili çıkartmış, İsmet Paşa'nın partisi kelimenin tam anlamıyla hezimete uğramıştı.

Peki bu seçimlerde de aynısı olabilecek miydi acaba?

Yorgo öyle olacağını düşünüyordu. Ben emin değildim.

Çünkü, memleketin durumu hiç de parlak değildi. Her dükkânın önünde kuyruklar, durmaksızın zam ve aranıp da bulunamayan şeker gibi, kahve gibi önemli ihtiyaçlar nedeniyle millet kan ağlıyordu.

Heyecan içinde bekleyecektim.

***

Seçim sonuçları açıklanınca babam "Geçim sıkıntısı DP'ye yaramış" dedi.

Tabiatıyla şaşırtıcıydı babamın söylediği. Öte yandan haklıydı da.

Ülkeyi yöneten hükümet, halkını bu kadar zora sokar da oylarını yüzde beş oranında nasıl artırırdı?

Benim için muamma olan bu soruya Yorgo başka bir açıdan yaklaştı.

"CHP ülkeyi tek parti olarak yönettiği dönemde gerçekten çok kötü sınav verdi. Halkın zihnine despot bir parti olarak yerleşti. Toplum, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı süresince çektiği zorluğun bedelini İsmet Paşa'ya ödetmeye devam ediyor. İnsanlar, CHP'ye karşı yıllar boyunca biriktirdiği öfke nedeniyle, bugünkü yoksulluğu görmezden geliyor. Hatta içinden geçmekte olduğumuz kötü dönemi de geçmişte olup bitene bağlıyor. Menderes ve arkadaşları da Allah için, halkın biriktirmiş olduğu öfkeyi çok iyi kullanıyor, unutturmamak için elinden geleni yapıyor."

Akla yakın görünüyordu Yorgo'nun söyledikleri.

Bunca yoksulluğa rağmen DP'de ayak dirediğine göre, Türkiye toplumunun kızgınlığı bir hayli büyük olmalıydı.

***

Tam da beklediğim gibi oldu. Fakülteyi birincilikle bitirdim.

Babam, annem ve ikinci ailem saydığım Yorgolar çok sevindiler.

Bu arada Büyükada günleri de başlamıştı.

Önce annem, sonra da Kalyopi Teyzem mezuniyetim şerefine verdikleri yemeklerle evlerimizde bayram havası estirdiler.

Belli olmuştu, o yaz en çok "Darısı Lena'nın başına" cümlesi kurulacaktı.

İlerleyen günlerde Yorgo'nun lisansüstü sınavının başarıyla geçmesi, sevincimizi ikiye katladı.

Onun şerefine verilen yemekte babam "Devam edecek gibi bir halin var" deyince, canımın içi başını salladı, "Hocalarımla üniversitede asistan olarak kalmam konusunda konuşuyoruz. Umut verici laflar ediyorlar" diyerek iki aileyi de şaşırttı.

Tabiatıyla haberdardım Yorgo'nun girişimlerinden.

Bu kez Hristo Amcam bana döndü, "Mezun olunca gel demişti Fahrettin Kerim Bey. Mezun oldun. Ne zaman başlayacaksın çalışmaya?" diye sordu.

Bu konuyu henüz konuşmadığımız için babama baktım.

"Güzel bir yaz geçirsin önce. Arkasından atlı kovalamıyor. Dört yıl boyunca geceli gündüzlü çalıştı. Üç ay dinlensin. Bu arada ben konuşurum Fahrettin Kerim Bey'le. Eminim anlayış gösterir."

Doğrusunu söylemek gerekirse, babamın yaz planı çok hoşuma gitmişti. Yazı Büyükada'da, üstelik Lena ve Yorgo'yla geçirmeyi

tabii ki isterdim. Biraz konuşmuştuk bu konuyu Yorgo'yla. Onun okulu da tatile girmek üzereydi. Sevinç içindeydik.

***

O yaz Büyükada'da, resim yapmaya ara verdiği zamanlarda, annemle birlikte epey model karıştıracaktık. Bazen bu çalışmamızda bize Lena da eşlik edecekti.

Kolay değildi, Leman Hanım'ın biricik kızı iş hayatına atılacaktı ve buna uygun giyinmesi gerekiyordu.

Çalışma hayatımda giyeceğim birkaç sade döpiyes ve değişik renklerde kloş etekle kâfi miktarda bluz hazır olunca, annem, Lena ve ben İstiklal'e, bu kez ayakkabı bakmaya çıktık. Alışverişimize işyerinden izin alan Kalyopi Teyzem de katıldı.

Arada bir kahve içmek ve atıştırmak için verdiğimiz aralar sayesinde eğlenceye dönüşen, "Suzan'ın iş gardırobu" temalı alışverişimiz bitip vapura kendimizi atınca, hakikaten çok yorulmuş olduğumuzu anladık.

Vapurumuz Büyükada'ya yanaşırken, Lena, "Ne kötü, hiç kimse karşılamaz şimdi bizi" dedi dertli bir yüz ifadesiyle paketlere bakarak.

İçimden bir ses "Yorgo gelir" dediyse de emin olamadım. İskeleden çıktığımızda etrafa bakındım. Oradaydı işte benim sevgili papazım.

"Eliniz kolunuz dolu gelirsiniz diye düşündüm."

Lena yanılmış olduğuna çok sevindi.

"Hep söylerim, ağabeyim sıradan bir erkek değil!"

Lena Yorgo'ya bir yanak verdikten sonra, "Bu akşam defile var!" diyerek hepimizi şaşırttı.

"Ne defilesi?" diye sordum gayriihtiyari.

"Elbiselerin dikildi, ayakkabıların ve çantaların da tamam..."

"Eeee" diyerek sözünü kestim Lena'nın.

Annem onun bıraktığı yerden devam etti.

"Vallahi doğru söylüyor. Akşama Kalyopi Teyze'n, baban ve Hristo Amca'n da gelince bir defile yaparsın artık bize."

Yorgo da onaylar mahiyette başını sallayınca Lena'nın fikri kabul gördü.

-10-

1954 yazı hakikaten güzel geçecekti.

Bunda büyümüş olmamız ne kadar etkiliydi bilmiyorum ama özellikle Yorgo ve ben, sanki daha ağırbaşlı gibiydik.

Lena henüz çocuktu. İyi ki de öyleydi. Bazen biz onu büyütüyorduk, arada bir de o bizi çocuklaştırıyordu. Şöyle demişti yaz başlarken:

"Yorgo Bey ve Suzan Hanım, bu yazın çok güzel geçmesini istiyorum. Şu içi geçmiş ağabey-abla havalarını bırakın, bana uyun. Önümüzdeki kış çok çalışacağım, yüzde yüz burs kazanmayı becerebilirsem Fransa'ya gideceğim. Bu nedenle bu yazın keyfini çıkartmak istiyorum. Eğer düşündüğüm gibi giderse, sonraki yıllarda beni çok özleyeceksiniz."

Yazın daha ilk günlerinde duygu sömürüsü yapmaya başlayan Lena bunu sonbahara kadar sürdürecek, gönlü olsun diye istediği her şeyi yapacaktık.

Bisikletlerle büyük tur, adanın dört bir yanında deniz sefası, Yorgo'ya midye çıkarttırıp tenekenin üzerinde pişirmek, içinde dut ve gül ağacı olan kimsesiz bahçelere dalma ve tabii sinema.

Bu arada dansları da kaçırmıyorduk. Aile büyüklerimiz bazen Otel Splendid ya da Otel Kalipso'da beş çaylarını içer, arada bir de Anadolu Kulübü'ne* kaçarlardı. Kulüpte maskeli balo gibi etkinlikler olduğunda biz de katılır, ayıp olmasın diye skeçlerde de ufak tefek roller alırdık.

---

* 1906'da Prinkipo Yat Kulübü olarak inşa edildi. 1923'te Osmanlı Büyükada Yat Kulübü oldu. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Osmanlı kelimesi kaldırıldı. 1937 yılında iflas edince, Atatürk, Anadolu Kulübü'nün Büyükada şubesi olması talimatını verdi.

Yaşlılardan farklı olarak, biz üç kafadarlar Mıgırdiç'in çay bahçesine gidip Latin müziği eşliğinde dans etmeyi tercih ediyorduk. Arada bir arkadaşlarımızın lunapark ya da Viranbağ'da düzenledikleri şarap eşliğinde müzik ve dans partilerine de katılıyorduk.

İlerleyen günlerde Büyükada'da Yekta* modası esecek, bundan da nasibimizi alacaktık.

Baba ve annelerimiz önce swing ardından boogie bogie'yle dans etmişlerdi. Bütün bu danslar şimdi yerini "sallan yuvarlan" diye Türkçeleştirilen rock and roll'a bırakmıştı.

Nasıl becermişlerdi bilemem ama Yekta Bey ve eşi Selime Hanım Elvis Presley'in ABD'de temmuzda piyasaya çıkan *That's All Right* isimli plağını o ay bitmeden getirtmiş, onunla dans etmemizi sağlamışlardı.

Annem bir keresinde "Dans değil akrobasi mübarek" diyerek tarif etmişti rock and roll'u.

Kalyopi Teyzem ise "Şimdi Hristo'dan istesem beni havalara atıp tutmasını, katiyen beceremez" diyerek kilolarını görmezden gelmeyi tercih etmişti.

Neyse neydi. Yüzüyor, bisiklete biniyor, dans ediyor, 1954 yazının keyfini çıkartıyorduk.

***

12 Ağustos'a kadar, Kıbrıs benim için Akdeniz'de bir adaydı o kadar.

Ne olmuşsa olmuş, tam da biz Büyükada'nın keyfini sürerken Yunan hükümeti "halkların kendi kaderini tayin ilkesi"ni ileriye

* Ünlü mimarlarımızdan Vedat Tek'in damadı Yekta Işıtan, kayınpederinin Vali Konağı Caddesi'nde yaptığı evin giriş katını sonraki yıllarda Yekta Restoran haline getirdi. Bu seçkin mekânla İstanbullulara uzun yıllar hizmet verdi.

sürerek, Kıbrıs'ın geleceğini Birleşmiş Milletler'in gündemine taşımaya çalışmıştı.

Türkiye'ye göre, Kıbrıs İngiltere'nin sömürgesi olduğu için Yunanistan'ın bu konuyu gündeme getirmesi manasızdı.

BM'nin siyasi komisyonu da adanın Yunanistan'a ilhakını sakıncalı bulmuş, Yunanistan'ın teklifini gündeme bile almamıştı.

Başbakan Menderes bu karardan memnuniyet duyduğunu söylemiş, "Bu mesele tamamıyla kapandığı için artık müttefikimiz Yunanistan ile aramızdaki dostluğun gölgelenmemesine dikkat ve itina gösterme zamanı gelmiş bulunuyor" demişti.

Keşke onun söylediği gibi olsaydı.

Çok geçmeden, Kıbrıs Rumlarının dini lideri Makarios'un* eski bir subay olan Grivas'ı** Yunanistan'dan çağırttığını öğrendik. Bu eski asker, Enosis taraftarı Rumları eğitecek, EOKA*** adı altında silahlanmalarını sağlayacaktı.

Yaşayacak ve görecektik, Kıbrıs'ta ilerleyen zamanlarda neler olacağını!

***

* Mihail Hristodulu Muskos 1913-1977 yılları arasında yaşadı. İlahiyat okudu, başpiskoposluğa kadar yükseldi. Din işlerinden daha çok politikayla ilgilendi. Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak için önce Kıbrıs İçin Adalet isimli örgütü kurdu, sonra ABD'yi de arkasına alarak İngilizlere karşı bayrak açtı. İngiliz yönetimi tarafından adadan sürülen Makarios 1960 yılında geri döndü ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin lideri oldu. Sonraki hayatını İngilizleri ve Türkleri Kıbrıs'tan sürmeye, yeşil adayı Yunanistan'a bağlamaya adadı.

** Georgios Grivas 1898-1974 yılları arasında yaşadı. Anadolu işgal edilirken Yunan ordusunda subay olarak görev yaptı. Yunanistan'ın Almanya tarafından işgal edildiği İkinci Dünya Savaşı yıllarında bir yeraltı örgütü kurdu. Savaştan sonra Yunan soluna karşı aşırı milliyetçi tutum benimsedi. 9 Kasım 1954'ten itibaren Kıbrıs'ta Enosis idealini gerçekleştirmek için çaba gösterdi.

*** EOKA (Ellonikos Organismus Kypriakan Aganista), Kıbrıs Rum Milli Mücadele Örgütü. 7 Mart 1953'te Kıbrıs Başpiskoposu Makarios tarafından, Kıbrıs'ı İngiltere'den kurtarıp Yunanistan'a bağlamak için kuruldu.

Annem her yazı olduğu gibi o yazı da yeni sergisi için hazırlanarak geçirmişti. Sergisi, ağustosun son haftasında Anadolu Kulübü'nde açılacaktı.

Hafta içlerinde tuvalini ve öteki malzemelerini bisikletinin arkasına yükleyip Büyükada'yı ve öteki adaları her yönden resmeden annem, hakikaten iyi bir ressamdı. Güzel Sanatlar'da okumuş, babamla da öğrencilik yıllarında tanışmıştı.

Annem diye söylemiyorum, renklerin dilini, ışığı, perspektifi hakikaten iyi bilir ve bilgisini eserlerine mükemmelen yansıtır.

Her yıl iki sergi açar annem. İlki Büyükada Anadolu Kulübü'nde olur ve buna hazırlık gözüyle bakar. İkincisiyse İstanbul'da, kış aylarında sanatseverlerle buluşur.

Büyükada'daki açılışı cumartesi ya da pazar günü yapılan sergiler on beş gün süreyle açık kalır. Bu süre zarfında hepimiz biraz sahip çıkarız annemin sergilerine.

Özellikle Kalyopi Teyzem "Ne büyük emek var! Nasıl güzel şeyler!" diyerek içtenlikle ilgilenir annemin resimleriyle ve sergileriyle.

***

Sonunda cumartesi gelip çattı, annemin sergisi açıldı.

Büyükada'nın neredeyse bütün ileri gelenlerinin teşrifiyle açılan sergiye çevre adalardan, hatta İstanbul'dan bile gelenler oldu.

Sergi salonu çelenklerden, çiçeklerden geçilmiyordu.

Kokteylde misafirlerle hepimiz tek tek ilgilendik.

Günün sonunda annem, masada oturan Kalyopi Teyze'me her zaman olduğu gibi "Kaç resim satıldı?" diye sordu.

"Beş resim sattık ve parasını aldık. Ayrıca sekiz tane daha satıldı ama parası hafta içinde gelecek. İsimlerini, kaçar lira verdiklerini

ve vereceklerini, hangisinin kaç numaralı tabloyu aldığını listeye yazdım. Unutmayalım, satılan tabloların köşelerine çıkmadan 'Satıldı' etiketi yapıştıralım."

Çok sevindi annem. İlk defa bu kadar çok resmi satılıyordu. Hemen babamı buldu, durumu anlattı. Babam da sevindi. Hepimizi bir araya getirdi, "Bu akşam Façyo'ya gidiyoruz. Hesabı Leman Hanım ödüyor, ona göre!" dedi.

Babamın önerisi alkışlarla karşılandı.

-11-

Sonbaharla beraber, adanın özellikle güney sırtlarını saran kocayemişin peşine düşerdik. Yazın bitiyor olduğunu en çok da o günlerde hissederdik.

Öte yandan, hafta sonlarından biri annemin sergisiyle geçmişti. Görünen o ki bir diğeri de Kalyopi Teyze'min kermesine gidecekti.

Annemin de desteğiyle, Kalyopi Teyzem Büyükada Rum Yetimhanesi* için epey yardım toplamıştı.

Gerçekleşecek kermeste Yorgo, Lena ve ben tezgâhın başında duracaktık.

Ortaokul yıllarımızdan bu yana içinde olduğumuz bir işkolu olduğundan, hiç mi hiç zorlanmayacaktık. Tek derdimiz, güney sırtlarını saran kocayemişin peşine düşememek olacaktı o kadar.

"Neyse ne!" derdi böyle durumlarda Yorgo. "Yetimhanedeki yirmiye yakın çocuk bu sayede daha rahat yaşayacak, daha kaliteli eğitim görecek."

Onun bu sözleri, Kalyopi Teyze'mle iftihar etmemize yol açardı.

Evimizde de konuşulurdu onun ne kadar özverili bir kadın olduğu.

---

* Büyükada'da Hristos Tepesi'nde 1898-1899 yılları arasında inşa edildi. Ünlü mimar Alexandre Vallaury'nin eseridir. Dünyanın en büyük ahşap binası olduğu iddia edilir. Prinkipo Palas adı altında otel olarak hizmet verecekken, gerekli izinler alınamadığı için yetimhane olarak kullanılmasına karar verildi. 1960 yılında, yetimler Heybeliada'ya nakledilerek kapatıldı. Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin kontrolü altındadır.

Canım Kalyopi Teyzem, çalışıyor ve yoruluyor olmasına aldırmaz, gecesini gündüzüne katar, her yıl mutlaka yetimler için önemli bir artı değer oluştururdu.

Bize düşen, onun açtığı tezgâhta satış yapmaktı ve bundan zevk alırdık.

***

Babam sözünü tutmuş, eylülün ortalarında Fahrettin Kerim Bey'den randevu istemişti.

İstanbul'un ünlü vali ve belediye başkanıyla yapacağım ikinci görüşmeye, babamın da tavsiyesiyle, diplomamı ve okulu birincilikle bitirdiğime dair belgeyi yanıma alarak gittim.

Kısacık boyuna rağmen herkesin önünde titrediği Fahrettin Kerim Gökay nedense bana çok korkutucu gelmemişti. Tersine, sempatik bulduğumu bile söyleyebilirim.

Mini mini valimiz* belgelerimi inceledikten sonra babamı ve beni tebrik etti, "Herkese nasip olmayacak bir başarı!" diyerek gönlümü fethetti.

Çok geçmeden "Suzan Hanım benimle kalsın, siz de içiniz rahat olarak işinizin başına dönünüz Sezai Bey" diyerek ayağa kalktı.

Babam yanağıma bir öpücük kondurup ayrıldıktan sonra, İstanbul'un birinci adamı beni valilik çalışanlarının bir kısmına bizzat takdim etti. Odamı gösterirken de "Geri kalan personelle zaman içinde kendin tanışırsın" dedi.

Odam onunkinin çok yakınındaydı. Vali Bey kapımı "Nefes alışımı bile izleyeceksin!" diyerek çekti.

***

* Ufak tefek olmasından hareketle Fahrettin Kerim Gökay için uydurulan şu mâniyi, İstanbullular her fırsatta dillendiriyorlardı: "Mini mini valimiz, ne olacak halimiz?"

Annem ve Yorgo başta olmak üzere herkes merak içindeydi.

"Tek problem şu ki..." dedim her ikisine de. "Fahrettin Kerim Bey bana nefes bile aldırmayacak gibi görünüyor."

Hakikaten de öyleydi.

İstanbul'un belediye başkanlığı ve valiliğini bir arada yürüten "patronum" çok çalışkan ve her şeyi bilmek, kontrol etmek isteyen bir adamdı. İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirdikten sonra Münih, Hamburg ve Viyana üniversitelerinde ruh ve sinir hastalıkları üzerine ihtisas yapmış, mesleğinin yanı sıra gazetecilikle de ilgilenmişti. Bunlarla da yetinmemiş profesörlüğe kadar yükselmişti. Birçok üniversitede kürsüsü vardı. Sağlık ve milli eğitim şûralarında üyelik, Kızılay ile Yeşilay derneklerinde başkanlık yapmış, İstanbul Psikiyatri Derneği'ni kurmuştu. Hasılı kelam, durmak bilmeyen bir adamdı Fahrettin Kerim Bey.

Belgelerimi gördüğünde "Herkese nasip olmayacak bir başarı!" diyerek kalbimi fethettiği için mi bilmem, hayatı başarılarla dolu patronuma kendimi ispat etmek gibi bir çabanın içine girmem kaçınılmaz olmuştu.

O anda çok farkında olmasam da bu hissiyat doğal olarak bütün hayatımı etkileyecekti.

***

Hemen o akşam Yorgo ve Lena'yı bir kenara çekip Vali Bey'le yaptığımız konuşmayı ve geri kalan her şeyi bütün ayrıntılarıyla anlattım.

Yorgo ve Lena epey üzüldüler.

Lena "Ama daha kocayemiş bile toplayamamıştık ki" dedi.

Haklıydı. Bütün yaz hayalini kurmuştuk oysa kocayemişlerin.

Yorgo en sakin haliyle "Toplarız. Abartmayın. Savaşa gitmiyor ya!" diyerek yanıtladı kardeşini.

Haliyle sakinleşmemi sağlamıştı canımın içi.

Yorgo'dan aldığım kuvvetle "Bunun hafta sonu var, bayramı var değil mi?" diye sordum.

Lena ve Yorgo başlarını sallayarak önümüzdeki tatil günlerini hesaplamaya koyuldular.

Öte taraftan biliyordum ki işe başlayacak olmam her şeyimi etkileyecekti. Kendimi biliyordum. Çalışmaya bayılmasam da bir konuyu kafama taktığımda, bütün benliğimle içine girerdim.

Belliydi işte, yemeyi, içmeyi, gezmeyi, eğlenmeyi, annemi, babamı, Lena'yı hatta Yorgo'yu bile bir kenara bırakacağım günlere adımımı atmıştım.

Bundan böyle Fahrettin Kerim Bey'in peşine takılacak, onun temposuna ayak uydurmak üzere çılgın bir koşu tutturacaktım.

-12-

Ertesi sabah Vali Bey'den de önce Cağaloğlu'nda, valilik binasındaydım.

Valilikte göreve başladığımın ikinci günü, sabah toplantısına ben de katıldım. Fahrettin Kerim Bey beni sağ yanına oturttu.

Her vali gibi o da çeşitli konularda vali yardımcılarıyla çalışıyor, bu çalışmalarında kendisine bir de özel sekreter eşlik ediyordu.

İdari ilimler okuduğum için bir valiliğin nasıl organize olduğunu, yukarıdan aşağıya doğru nasıl yönetildiğini teorik olarak biliyordum. Evrak türleri, yazışma kanalları, birimlerin teşkilatı ve birbirine bağlantı noktaları, görevleri, yetki ve sorumlulukları hakkında sadece kitaba dayalı da olsa bilgim vardı.

Fahrettin Kerim Bey toplantının başında "Bundan sonra Suzan Hanım kızım benimle birlikte çalışacak, bazı özel projelerde elim ayağım olacak" diyerek beni valiliğin çalışanlarına takdim etti.

Süratle o gün yapılacak işlere dalındı.

İstanbul'un binlerce sorunla boğuşan devasa bir organizma olduğunu öğrenme serüvenim böylece başlamış oluyordu.

Kentteki sosyal kuruluşlarla ilgili bölümün başında bulunduğunu anladığım Çetin Bey, zaman içinde dernekleşmesi planlanan Kıbrıs Türk'tür Komitesi hakkında bilgiler verdi.

Daha da devam edecekti belki ama Vali Bey "Anlatacaklarınız bu heyetin konusu değil, sizinle özel olarak konuşuruz" diyerek delikanlının sözünü kesti, öteki konulara geçti.

***

Toplantıdan sonra, Çetin Bey odama uğradı. Son derece nazik bir biçimde "Aramıza hoş geldiniz. Size iyi şanslar dilemek istedim" dedi.

Genç adama nezaket ziyareti için teşekkür ettim. Bunun üzerine saatine baktı, "On dakika kadar vaktim var, bana bir çay ikram eder misiniz?" diye sordu. Bu arada masama yaklaştı, elini uzatıp kendisini tanıttı.

"Adım Çetin, siz idari bilimler okumuştunuz değil mi? Ben de size yakın bir bölümde siyasal bilgilerde okudum ama Ankara'da."

"Ben de Suzan" diyerek elini sıktım ve oturması için karşımdaki sandalyeyi gösterdim.

Şaşkın gözlerle yüzüne baktığımı görünce "101" dedi yeni arkadaşım.

Çay ocağının numarasını söylediğini neden sonra anladım ve "Tamam!" diyerek telefona atıldım, 101'i çevirip iki çay söyledim. Şaşkınlığıma mazeret olarak, hayatımda ilk kez telefonla çay söylüyor olmamı gösterdim. Güldü Çetin Bey.

On dakikanın ne kadar uzun bir süre olduğunu, yeni arkadaşım konuşmaya başladığı, daha doğrusu beni konuşturmaya çalıştığında anlayacaktım.

Güçbela araya sıkıştırabildiğim bir iki soruyla, Çetin'in Mülkiye'yi bitirir bitirmez yedek subaylığını yaptığını, ardından İstanbul Valiliği'nde çalışmaya başladığını öğrendim.

Mesleğine hakikaten iyi bir başlangıç yapmıştı. Bu düşüncemi de ilave ederek "Çok iyi. Değil mi?" diye sordum.

Yeni arkadaşım sorumu "Bilmediğim bir Anadolu kasabasında kaymakam yardımcısı olarak başlamaktan şüphesiz daha iyi. Sosyal konuları seviyorum" diye cevapladı.

Konuşmasından iyi bir aileden geldiği, iyi okullarda okuduğu belli oluyordu.

Yeni arkadaşım Çetin, sadece on dakika içinde, Yorgo dışındaki bütün özel hayatımı çözmüş olarak yanımdan ayrıldı.

***

Çok geçmeden telefonum çaldı, ahizeyi kaldırdım. Hattın öteki ucunda Vali Bey vardı.

"Gelir misin lütfen Suzan?"

Not defterim ve kalemim elimde olarak Vali Bey'in odasına girdim. Fahrettin Kerim Bey'in gösterdiği koltuğa oturdum.

"Önümüzdeki hafta, İstanbul'da sanat yazını ve eleştirmenliğiyle ilgili bir kongre gerçekleşecek. AICA* Türkiye diye bir dernek var. Merkezi Fransa'da. Organizasyonu bu dernek yapıyor. Kongrenin, Yapı Kredi Bankası'nın 'istihsal' konulu resim yarışmasına denk düşmesi için epey uğraştım. Başarılı da oldum. Bu yarışma için jüri üyesi olarak yarın Herbert Read ve Lionello Venturi İstanbul'a geliyorlar. Senden istediğim, kendini benim yerime koyup, bu organizasyonda AICA Türkiye ile birlikte çalışman."

Fahrettin Kerim Bey'in yüzüne şaşkınlıkla bakıyor olmalıydım ki "Anlamadığın bir şey var mı?" diye sordu.

Bu sorusu üzerine süratle kendime geldim. "Biraz çalışayım, takıldığım bir yer olursa sorarım efendim" diyerek odama döndüm.

Not defterimde sadece dört harf vardı: AICA.

***

Bir hafta rüzgâr gibi geçecek, 6. Uluslararası AICA Kongresi İstanbul'da o sabah başlayacaktı.

---

* Association Internationale des Arts Critiques. Uluslararası Sanat Eleştirmenleri Derneği.

Bir gece önce kuaförden söz aldığım için saçlarımı erkenden yaptırmış, annemle diktirdiğimiz döpiyeslerden en şıkını giymiş, herkesten önce kongrenin gerçekleşeceği salona ulaşmıştım.

Özellikle valilik ayağında hiçbir aksama olmaması için, hafta boyunca yaptığım çalışmayı o gün de aynı tempoda sürdürecektim.

Vakti gelip de Fahrettin Kerim Bey konuşmasını yapınca, alkışlayanlar arasındaydım. Sahneden inince ilk karşılayan ben oldum.

Ayak parmaklarının ucunda kulağıma doğru yükselerek "Nasıl becerdiğini anlayabilmiş değilim ama şahane bir iş çıkarttın kızım" dedi.

Şimdi geriye doğru baktığımda, attığım ilk adımın doğru olduğunu düşünüyorum.

Üzerinde tek kelime, AICA yazılı defterim elimde olmak üzere birkaç dakika düşünmüş, telefon rehberinden derneğin merkezinin numarasını bulmuş, adresini öğrenir öğrenmez heyecan içinde yola koyulmuştum.

Unutmadan söyleyeyim, ilk Ece ajandamı da o gün Cağaloğlu Yokuşu'ndan aşağıya inerken almıştım.

Fahrettin Kerim Bey'e sormaktansa, bütün detayları derneğin yetkililerinden bizzat öğrenmiş, yeni ajandama itinayla kaydetmiştim. Sonrası da çorap söküğü gibi gelmişti zaten.

Yapı Kredi Bankası, AICA ve yabancı konuklar arasında mekik dokumuş, bir hafta içinde eksiklik gördüğüm her yerde olmuş, hatta Vali Bey'e konuşmasında nelere vurgu yapması gerektiğini bile söylemiştim.

İstanbul'un ev sahipliğinde, son derece başarılı bir biçimde gerçekleşen kongrenin yanı sıra "istihsal" konulu resim yarışması da tam Vali Bey'in istediği gibi geçmişti. Yarışmada, Dame de Sion'lu

ablalarımdan ve annemin çok beğendiği ressam Aliye Berger'in* çalışması birinciliği kazanmıştı. Ayrıca tam da Vali Bey'in istediği gibi, AICA Türkiye bütün gazetelerde haber olmuştu.

Mutluydum.

Fahrettin Kerim Bey ilerleyen günlerde AICA meselesinden babama da söz edecek, beni çok methedip onun mutlu olmasını da sağlayacaktı.

* Aliye Berger 1903-1974 yılları arasında, çoğunlukla doğduğu yer olan Büyükada'da yaşadı. Gravürcü, grafik sanatçısı ve ressamdır. Türkiye'nin ilk kazıma ve oyma gravür sanatçıları arasında yer alır. Adını 1954 yılında, Yapı Kredi Bankası'nın düzenlediği resim yarışmasında birinci olarak duyurdu. Halikarnas Balıkçısı olarak bilinen Cevat Şakir Kabaağaçlı ve Fahreinisa Zeid'in kardeşidir.

-13-

İşimi çok seviyordum ama kafamı kurcalayan önemli bir mesele vardı.

Tahmin edeceğiniz gibi, Yorgo'yu eskisinden daha az görüyordum. Valilikten çıkış zamanlarım bazen çok geç olabiliyordu. Böylesi günlerde, sevgili papazımdan ayrı kalmış olduğum için karalar bağlıyordum.

Duygularımı ifade ettiğimde Yorgo anlayışla karşılıyor, "İş iştir" diyordu.

Öte yandan, lisansüstüne nasıl yetişeceğim konusu da canımı sıkmaya başlamıştı.

Meseleyi babama açtığımda "Daha çok başındasın kızım. Göreceksin, şu anda sana zor gelen işleri ilerleyen günlerde farkında bile olmadan yapacaksın, kendine zaman kalacak" diyerek can sıkıntımı hafifletmeye çalıştı.

***

İstanbul Valiliği'nde, mini mini valimizin nezaretinde her gün yıldırım hızıyla geçiyordu.

Neredeyse herkesle arkadaş olmuştum.

Çetin her gün mutlaka en azından bir kez uğruyor, "Ne var ne yok?" diye soruyordu.

"İyilik güzellik..." diyordum. "Sende ne var ne yok?"

Anlayacağınız, senlibenli olmuştuk Çetin'le.

Boylu boslu, yakışıklı, karayağız Yorgo'nun tersine sarışın, yeşil gözlüydü. Hoşsohbetti de. Yorgo bütün benliğimi işgal ediyor

olmasa, ilgisine karşılık verebilirdim. En azından, daha yakından tanımaya çalışırdım. Ama durumum öyle değildi. Kendimi, her anlamda Yorgo'ya ait hissediyordum.

Böyle de olsa, arada bir yok olup da birkaç gün görmediğimde merak ediyordum Çetin'i. Böyle zamanlarda "Yoktun epeydir" diyordum biraz patavatsızca.

O da bana "Arada bir, iş için Ankara'ya gitmem gerekiyor" diyordu.

Bir gün yemeğe birlikte çıktığım bir valilik çalışanı kulağıma eğilip Çetin için "Bir emniyetçi var, onunla çok sıkı fıkı" deyince durumu anlar gibi oldum. İlk katıldığım toplantıda sözünü ettiği Kıbrıs Türk'tür Komitesi'yle ilgili olmalıydı, Ankara'ya gidiş gelişleri.

Yine birkaç gün görünmedikten sonra odama geldiğinde "Nasıl gidiyor Kıbrıs Türk'tür Komitesi?" diye sordum. Nedense çok şaşırdı.

"Nereden biliyorsun sen Kıbrıs Türk'tür Komitesi'ni?" dedi.

"İlk geldiğim gün toplantıda sen söylemiştin" diye karşılık verdim.

Önce şaşırdıysa da derhal toparlandı.

"O zaman komiteydi, şimdi cemiyet haline dönüştü."

Biraz gizli tutmak, öte yandan da açılmak ister gibi ikircikli bir hali vardı. İkincisini tercih etti.

"Zor günlerden geçiyoruz. Bazı durumlar var ki devletimiz hazırlıksız yakalanmak istemiyor. Onun için muhtelif çalışmalar yapılıyor. Kıbrıs meselesini yurt sathında yaygınlaştırmaya çalışan bir arkadaşım var. Bu konuyla ilgileniyorsan seni onunla tanıştırayım. Komiteyi cemiyet haline dönüştüren o."

Böyle zamanlarda patavatsızlığım tutar. O anda da tam öyle oldu.

"Ne işe yarayacak Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti?"

Çetin nasıl cevap vermesi gerektiği üzerine biraz düşündü.

"Vatandaşların antenlerinin Kıbrıs konusunda açık olmasını sağlayacak. Bu konuda kamuoyu oluşturmak üzere faaliyetler

gösterecek. Bak ne diyeceğim, en iyisi bu konuları Kâmil Bey'le konuşman."

Başımı olur manasında aşağı yukarı salladım, yüzüme de aynı ifadeyi yerleştirdim.

Ahbaplığımdan cesaret bulmuş olacak ki "Daha uzun konuşsak, başka konularda da yârenlik etsek" dedi Çetin.

Hiç düşünmeden "Olur" dedim.

Ağzımdan çıktıktan sonra pişmanlık duyduysam da söylemiştim bir kere.

***

İlerleyen günlerde gazetelerden birinde Dışişleri Bakanlığı içinde Kıbrıs Komisyonu kurulduğuna, komisyonun başkanlığına Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun* getirildiğine dair bir haber görünce, kendi kendime "İlgilenmiyor olsam gözüme çarpmazdı" diye düşündüm.

Haberde, Genelkurmay İkinci Başkanı Rüştü Erdelhun'un ismini görünce şaşırdığımı itiraf etmeliyim. Daha birçok isim vardı komisyonda ama işin içinde Genelkurmay İkinci Başkanı'nın olması güvenlik meselesi olduğunu öne çıkartıyordu.

Şöyle tarif edilmişti komisyonun görevi: Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili resmi düşüncesini oluşturmak, Demokrat Parti'nin bu konudaki stratejisini, taktiğini geliştirmek...

Koskoca Türkiye Cumhuriyeti'nin o güne kadar Kıbrıs'la ilgili resmi bir düşünce oluşturmamış olmasına şaşırdığımı söylemeliyim.

* Fatin Rüştü Zorlu 1910-1961 tarihleri arasında yaşadı. 1950-1960 arasında Başbakan Yardımcılığı, Devlet Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı yaptı. Paris'te siyasal bilimler, Cenevre'de hukuk okudu. 27 Mayıs darbesi sonrasında başlatılan Yassıada yargılamalarında idamına karar verildi.

Neden böyle olduğunu, ilerleyen günlerde arkadaşım Çetin'e ve onun vasıtasıyla tanışacağım Kâmil Bey'e de soracaktım.

***

İşlerimin görece hafif olduğu bir gün, öğlene doğru, Çetin kapımı açıp "Bugün öğlen yemeğini birlikte yiyelim mi? Kâmil Bey'e de haber veririm" dedi.

"Olur" dedim. Hiçbir planım yoktu. Ne diyebilirdim ki?

Birlikte Cağaloğlu Yokuşu'nu indik, köprüyü geçip Karaköy'e ulaştık. Çetin'in yol boyu methettiği Bankalar Lokantası, etraftaki sigorta ve bankacılara hizmet veren bir mekândı.

Kâmil Bey bizden önce gelmişti. Şık, konuşkan bir adamdı. Otuz beş yaşındaydı. Ankara Ajansı'nın İstanbul'daki İstihbarat Şefi'ydi.

Yemeklerimizi sipariş ettikten sonra, biraz da suskunluğu bozmak için Çetin'e döndüm, "Başka neler yapıyorsun?" diye sordum.

Çetin etrafına şöyle bir göz attı ve önce "Malum" dedi arkasından sesini daha da kıstı. "Kâmil Bey'in sayesinde boğazıma kadar Kıbrıs meselelerine gömüldüm."

Kısık sesle konuşmasına bir anlam verememiştim. Sözlerini bir giz bulutunun içine saklamaya çalışması rahatsızlık vericiydi. Sonuç olarak devletle ilgili bir iş yapmıyor muydu?

Tam olarak böyle olmasa da bu minvalde birkaç şey söyledim.

Sözlerimi Çetin'e söylemiştim ama yorum Kâmil Bey'den geldi.

"Mesele önemli Suzan Hanım. Nisanın başından bu yana diken üzerindeyiz. Kıbrıs'ta yaşayan Rumlar Mağusa, Larnaka ve Limasol'da kamu binalarına saldırıyorlar. Lefkoşa'daki radyo istasyonunu havaya uçurdular. İngilizler çekilmek zorunda kalırsa, Kıbrıslı Türkler katliama maruz kalabilir. Bunun için hem Kıbrıs hem de Türkiye'de sıkı çalışmamız gerekiyor."

Şaşırmıştım. Kâmil Bey'in sözlerinin arasına "katliam" gibi çok önemli bir sözcük yerleştirmiş olması tüylerimin ürpermesine yol açmıştı.

Biraz da şaşırdığımdan mıdır bilinmez "Peki siz hangi noktasındasınız bu işin?" diye sordum.

Aslında sorar sormaz pişman olmuştum ama laf bir kere ağzımdan çıkmış bulundu.

Kâmil Bey şaşırdı. Önce Çetin'e sonra bana baktı. Sesini tıpkı az önce Çetin'in yaptığı gibi bir kerte düşürdü "Tam ortasındayım!" dedi.

Soran gözlerle bakmayı sürdürmüş olmalıyım ki bu kez Çetin "Bunun ciddi bir güvenlik meselesi olduğunun farkındasın değil mi?" diye sordu.

Başımı salladım. Bakışlarım doğrulamamış olmalı ki Kâmil Bey "Evet, Kıbrıs'ta Rumlardan daha az Türk yaşıyor, evet Batı Trakya'da da öyle ama Türkiye'de de tam tersi" diyerek meseleyi hiç ummadığım bir boyuta taşıdı.

"Nasıl yani?" dedim bunun üstüne.

Kâmil Bey o anda daha fazla konuşmak istememiş olsa gerek "Beğendili kebap güzel olmuş değil mi?" diyerek meseleyi kapattı.

Biraz daha ahbaplık ettikten sonra kalktık. Kâmil Bey'den lokantanın kapısında ayrıldık.

Uzun süren bir sessizlikten sonra, köprüyü arkamızda bırakırken, Çetin Kâmil Bey'i kastederek "İlginç bir adam değil mi?" dedi. Sonra kendi sözlerini kendisi tasdik ederek devam etti.

"Çok ilginç bir adam. 1943'te Hatay'dan İstanbul'a gelmiş. *Vakit* ve *Son Dakika* gazetelerinde görev yapmış. Yedek subaylık için İzmir'de bulunmuş. Yayın hayatına başladığı tarihlerde *Hürriyet* için yazılar yazmış. Ardından *Halkın Sesi* gazetesinin yazışleri müdürlüğünü yapmış..."

-14-

İşime alışmıştım. Fahrettin Kerim Bey'in bana karşı daha çok bir hoca gibi davrandığının farkındaydım. Verdiği bütün işler birbirinden farklı oluyordu.

O günlerde İstanbul'un kuaför ve berberleri çok dertliydiler. Öteki meslek gruplarından olduğu gibi bu meslek grubundan da temsilciler zaman zaman Vali Bey'i ziyaret ediyor, tarifelerin düşüklüğünden, yukarıya çıkartılması gerektiğinden söz ediyorlardı.

Bir sabah "Yanlış bir karar vermeyelim, sağı solu kolaçan edip, durum nedir öğrenir misin?" deyince, kendimi İstiklal Caddesi'nde buldum.

Annemin de kuaförü olan Vili* başta olmak üzere tüm kadın kuaförlerine saçımı yaptırma bahanesiyle girip çıktım. Bu arada ahbaplıklar koyultmaya da çalışıyordum. Esnaf kan ağlıyordu. Malzeme fiyatları çok pahalıydı, kiralar can yakıyordu, vergiler yüksekti ve bütün bu olumsuzluklara karşılık tarifeler çok düşüktü.

İstanbul'un özellikle seçkin semtlerindeki kuaförlerin durumuyla ilgili bir fikrim olmuştu ama berberlerin durumunu çözebilmem mümkün değildi. Bunun için bir erkekten yardım almam gerekiyordu.

Tabiatıyla Yorgo'yu buldum ve derdimi anlattım.

---

* Veli Acar bir Avusturya-Macaristan vatandaşı olarak Çernoviç'te doğdu. Yahudi'ydi. Birinci Dünya Savaşı'nda Rus işgalinden kaçıp İstanbul'a sığındığında on altı yaşındaydı. Dinini ve adını değiştirdi. Ama herkes ona "Vili" ya da "Mon Cher" demeyi sürdürdü. Dükkânı Atlas Sineması'nın yanındaydı, önü parfümeri, arka kısmı berber, üst katı kuaförd ü.

Canımın içi hatırımı kırmayıp bir berbere saçını kısalttırdı, ötekine sakal tıraşı oldu ve erkekler için çalışan meslek erbaplarının durumunun farklı olmadığını ortaya çıkarttı.

İstediğim olunca Yorgo'nun koluna girdim ve Hacı Salih'te* yemeği hak ettiğini söyledim.

Biraz onun tarih öğretmenliğinden, daha çok da benim maceralarımdan söz ettik.

***

Fahrettin Kerim Bey verdiğim bilgileri dikkatle dinledi.

"Kişi başına iki yüz elli gram şeker dağıtmaya başlayıp, muhallebiciler, sinemacılar, dolmuşçulara zam yapınca, sıranın kendilerine geldiğini düşündüler tabii. Anlaşılan zamanı da gelmiş. Durumlarını biraz iyileştireceğiz."

Hoşuma gitti. Yaptığım çalışmanın esnafın işine yarayacak olmasından mutluluk duydum.

Küçük bir problem oluşmuştu bu arada. Akşam evde babam gün boyu on kere değişmiş saçıma bakmış, "Çok aradın mı kızım bu rengi?" diyerek dalgasını geçmiş, annem de kıs kıs gülmüştü.

Durumum zordu. Beyoğlu ve Osmanbey taraflarındaki bütün kuaförleri dolaşmış, hepsine bir şeyler yaptırmıştım. Kelimenin tam anlamıyla, çalmadık kapı bırakmamıştım. En iyisi Fahrettin Kerim Bey'den izin isteyip Kadıköy'e geçmek olacaktı. Meseleyi lisanı münasiple kendisine şöyle açıkladım:

---

* 1888'den bu yana hizmet veriyor. İlk ismi Hacı Abdullah'tı. 1944'te Hacı Salih Bey işletmeyi ustasından devralınca kendi ismini koydu. 1982'de Hacı Salih Bey vefat edince yeni işletmeci lokantanın adını Hacı Abdullah'a geri döndürdü. Buna karşılık Hacı Salih Bey'in oğlu Abdullah Bey, babasının adını vererek yeni bir lokanta açtı.

"Efendim öğleden sonra izniniz olursa Kadıköy'e kuaföre gitmek istiyorum. Saçlarımı doğal haline getirmem gerekiyor da. Malumunuz Beyoğlu'nun ve Osmanbey'in bütün kuaförlerini tüketmiş bulunuyorum. Herhangi birine bir kez daha gidip deli olduğumu düşünmelerine yol açmak istemem. Annem ve babam da çok güldüler halime zaten."

Gülsün diye etmedim bütün bu lafları ama Fahrettin Kerim Bey dakikalarca, katıla katıla güldü halime.

***

Ofisimden çantamla çıktığımı gören Çetin "Nereye?" diye sordu.

Olup biteni bir kez de ona, olabilecek en komik haliyle anlattım.

Tıpkı Vali Bey gibi o da çok güldü ve "İki dakika beklersen birlikte çıkarız. Ben de iskelede Kâmil Bey ile buluşup karşıya geçeceğim" dedi.

Çetin çantasını kaptığı gibi geldi. Valilik binasının merdivenlerinden inerken "Sıcak bir yaz olacak" dedi.

Haklıydı. Nisandaydık ama yaz gelmiş gibiydi.

Yokuştan aşağıya yürürken gazeteci çocuk avaz avaz "Dünya Kupası kadromuz belli oldu!" diye bağırıyordu.

Çetin vapurda okumak için gazete alırken "Garanti Lefter vardır kadroda!" dedim gazeteci çocuğa. Ufaklık çok şaşırdı, "Nereden bildin abla?" diye sordu. "Arkadaşım" deyince daha da çok şaşırdı.

Kâmil Bey de gelince açılmış olan kapılardan geçip vapura doğru yürümeye başladık.

Merdivenleri çıkarken, Çetin "Sahiden arkadaşın mı Lefter?" diye sordu.

"Evet" dedim ne var bunda bu kadar şaşıracak der gibi. Onun didiklemesine meydan vermemek için "Yazlarımı Büyükada'da geçiriyorum. Lefter'le beraber büyüdük desem yeridir" diyerek Çetin'i aydınlattım.

Özelime girmeye çalışmadığını açıklamak için "Yok, ben futbol delisiyim. Fenerliyim üstelik. Lefter'i de çok severim. Onun için sordum" dedi.

"Ben de Fenerliyim. Say bakalım ilk on biri."

"Olmaz. Oturalım, çaylarımızı içerken sen de ben de kâğıtlara yazar karşılaştırırız."

Çaylarımızı içerken Kâmil Bey gazetesine gömüldü.

Çetin ve ben Fener'in ilk on birini birbirimizden gizleyerek yazdık, karşılaştırdık. İkimizinki de yüzde yüz doğruydu.

"İnandın mı?" dedi Çetin.

"İnandım. Sen de inanmışsındır herhalde."

İşlerden de konuşacaktık tabiatıyla. Konuya bodoslamadan girdim.

"Nasıl gidiyor sizin Kıbrıs mevzuları?"

Kâmil Bey soruma biraz yadırgamış gibi yaklaştı.

"Sizi Kıbrıs konusuyla çok ilgili görüyorum Suzan Hanım. Sıradan bir merak mı yoksa derin bir ilgi mi?"

Şaşırdım. Sıradan bir merak olduğunu söylesem sıradan bir cevap alacak, bir daha konuyu deşeleme hakkımı kaybetmiş olacaktım. Derin bir ilgim olduğunu söylersem, bu kez de nedenlerimi açıklamam gerekecekti. Tabii ki Yorgo'dan, Lena'dan söz edemezdim. Lefter üzerine konuşurken bile, Kâmil Bey'in yüzünün alacağı şekle merakla bakmıştım. Aklıma mesleğimden yürümek geldi.

"İdari ilimler okudum biliyorsunuz. Uzun vadeli planlarımın arasında uluslararası ilişkiler de var. Mesleki nedenlerle merak ediyorum Kıbrıs meselesini."

Kâmil Bey ve Çetin birbirlerine bakıp gülümsediler.

Çetin yanımızdan geçmekte olan çaycının tepsisinden üç çay aldı. Çaylarımızı karıştırırken bu kez de "*Hürriyet* gazetesinde Sedat Simavi'nin yazılarını takip ediyor musun?" diye sordu Kâmil Bey.

Doğrusunu söylemek gerekirse hiçbir gazetenin ya da köşe yazarının müdavimi değildim. Sedat Simavi'yi okumuşluğum dört en fazla beş defaydı. Okuduklarımı da hatırlamıyordum zaten.

"Hayır" dedim, çok mu kötü yapıyorum der gibi.

"Takip etsen anlardın. Sedat Bey Kıbrıs meselesini hükümetin üzerinde Demokles'in kılıcı gibi sallandırıyor. Haklı olduğu noktalar var ama oluşturduğu kamuoyu baskısı gerçekten çok güçlü. Başbakan durumdan tedirgin oluyor ve bunu etrafındakilere yansıtıyor. Böyle olunca, işin ucu bize kadar ulaşıyor."

"Bize derken kimi kastediyorsunuz Kâmil Bey?"

Sorum hoşuna gitmemiş olmalı ki Kâmil Bey cevabını, ne var bunda bilmeyecek der gibi verdi.

"Biz gazetecileri kastediyorum. Biliyorsunuz Ankara Ajansı'nın İstanbul istihbarat şefliğini yapıyorum."

Anladığımı belirtecek şekilde başımı salladım, çayımdan bir yudum daha alıp, sorumda "Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti yöneticileri olarak nasıl etkileniyorsunuz bu durumdan?" diye ısrar ettim.

Çetin ve Kâmil Bey birbirlerine bakıp gülüştüler. Bakışmaları esnasında söylemedikleri ama içlerinden kurdukları cümlenin "Akıllı kız!" olduğunu anlamamam için aptal olmam gerekiyordu.

Kâmil Bey kısa bir sessizlikten sonra çok derin bir konuşma başlattı.

"Kıbrıs'ta, adı Volkan olan bir direniş teşkilatı kuruldu. Türkiye'deki Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti çığ gibi büyüyor. Şimdi de Kadıköy teşkilatının bir toplantısına gidiyoruz. Başbakan bu konu için

ayrıca Demokrat Parti'nin teşkilatını da seferber etmeye çalışıyor. Onları harekete geçirme işi de bize bakıyor. Önümüzdeki günlerde büyük boyutlu kitle gösterileri hazırlansın diye uğraşıyoruz. Hasılı kelam Suzan Hanım, işin ucunun bize yansıması bu anlama geliyor."

Kâmil Bey'in açık yüreklilikle verdiği cevap karşısında nutkumun tutulduğunu hissettim.

Şaşkınlığımı fark etmiş olacak ki Çetin araya girdi, adaları işaret edip, "Ne kadar güzel görünüyorlar değil mi?" diye sordu.

Belli belirsiz "Evet" dedim.

***

Vapurdan inerken bir kez de "Özledin mi Büyükada'yı?" diye sordu Çetin.

"Özledim" diye cevapladım.

Hakikaten de burnumda tütüyordu Büyükada.

Çalışırken nasıl keyfini çıkartacaktım sahi bu yaz adanın? Sabahın köründe İstanbul'a inip gecenin bir saatinde adaya giderken ne anlayacaktım adadan?

Öte yandan babam yıllardır yapmıyor muydu bunu? Kalyopi Teyzem de keza. Öyle ya da böyle adalı olmayı sürdürecektim.

Eskilere gittim, Yorgo'yla ve Lena'yla geçirdiğim adalı günleri düşündüm. Çocukluğumuz burnumda tüttü.

"1955 yılında Kıbrıs'ta ismi Volkan olan bir direniş teşkilatı kurulmuş. Bununla ilgili bilgiye nasıl ulaşırım?"

Babasıyla konuşuyordu Suzan. Akşam yemeğinden yeni kalkmışlardı.

Sezai Bey aklına bir şey gelmeyince "Gazetelerin arşivlerine baksan" diye cevapladı kızını. "Sahi nasıl gidiyor çalışman?" diye sordu ilaveten.

"Yassıada'da süren yargılamalar kadar hızlı değil."

Eylülün ortalarında adadaki evlerini kapatmış, Osmanbey'e göçmüşlerdi.

Suzan Büyükada günlerinde hiç boş durmamış, işine yarayacak ne varsa düzene sokmuş, İstanbul'a taşınırken yanına almıştı.

***

Sezai Bey ve Leman Hanım kızlarının haline seviniyorlardı.

Suzan'ın yazıyor olmasını, kendisine hissettirmeseler de bir tür terapi gibi görüyorlardı. Çalışırken, bir yandan da acısını sağaltıyordu güzel kızları.

Hakikaten de öyleydi. Suzan eski verimli, atak günlerine geri dönmüş, görünüşüne çekidüzen vermiş, beş yıldır tuttuğu yasını askıya almış gibiydi. Araştırma yapmak için arada bir dışarıya çıkıyor, insanlarla konuşuyor, arşivlere dalıyor, eve yorgun ama mutlu dönüyordu.

Yatak odasını ofis haline dönüştürmüştü. Duvarlarına notlar, kupürler, fotoğraflar asmış, bunları birbiriyle ilişkilendirmişti.

Annesi de babası da odasının karmaşasıyla ilgili tek kelime etmemişti. Tersine, daha fazla nasıl yardımcı olabileceklerini sorup duruyorlardı.

***

"Bu konuda dışarıda tek kelime etmeyeceğiz çalışmam bitene kadar. Ben de zaten bu konuyu araştırıyormuş gibi davranmıyorum" demişti bir keresinde Suzan ve şöyle devam etmişti:

"Bitirdiğim zaman yayınevlerini dolaşacağım. Basarlarsa ne âlâ. Basmazlarsa onu da o zaman düşünürüz."

Sezai Bey "Basmazlarsa kendimiz basarız kızım!" diyerek cesaret vermişti Suzan'a. Başka söyleyecekleri de vardı.

*"Öyle çok seviniyorum ki bu konuyu dert edinip çalışmana. Sen yapmasan, biz sana destek olmasak kim tarafından yerine getirilecek bu büyük sorumluluk? Kim hesabını soracak bu büyük pogromun."**

Babasının ve annesinin verdiği destek duygulandırıyordu Suzan'ı.

Leman Hanım arada bir "Riskli olmaz mı?" deyince Sezai Bey "Olursa olur. Duruma göre, gerekirse Suzan'ı yurtdışına çıkartırız, olmadı hep beraber gideriz" diyerek herkesin içini rahatlatıyordu.

Böyle zamanlarda mutlaka babasının boynuna sarılıyordu Suzan ve hep birlikte nihayetsiz gözyaşları döküyorlardı.

Üçünün de yarası ilk günkü kadar derin ve acı vericiydi.

***

* Pogrom: Dinsel, etnik veya siyasi nedenlerle bir gruba karşı yapılan şiddet hareketleridir. Ev, işyeri ve ibadethaneler basılır, tahrip edilir. İnsanlar dövülür, yaralanır, tecavüze uğrar ve ölür.

"Hangi yıldasın Suzan?" dedi babası uzunca bir sessizlikten sonra.

"Biliyorsun çok gerilere gitmemiştim zaten. Üniversite yıllarımızda başlıyor. Büyükada günlerimizin ne kadar güzel, eşsiz olduğunun etrafında dolaşıyor. Okuyanlar, 6/7 Eylül'den önce Rumlarla en azından gündelik hayat anlamında hiçbir ayrı gayrımız olmadığına, tersine aramızda kardeşlik ve dostluğun hüküm sürdüğüne ikna olacaktır diye tahmin ediyorum. O kısımları okumuştun zaten. Sahi baba, bir kere daha bakmak ister misin yazdıklarıma? Biraz daha ilerledim. Fahrettin Kerim Bey'le çalışmaya başladığım günlere kadar geldim. Onlara da bir göz atmış olursun hem."

"Olur" diye cevapladı kızını Sezai Bey.

Babasının ilgisi üzerine, Suzan epeydir aklında evirip çevirdiği bir meseleden daha söz etti.

"Emniyet Müdürlüğü 1. Şube'nin Ocak 1956'da hazırladığı bir fezleke var. Resmen mahkemeye intikal etmemiş. Verilen talimat üzerine, Emniyet Müdürlüğü bu fezlekeden hareketle yeni ama meseleyi komünistlerin üzerine yıkacak tarzda yeni bir fezleke yazmış. İlk fezleke kırk iki sayfadan oluşuyormuş ve bir anlamda 6/7 Eylül'ün kara kutusu gibiymiş. Bu fezlekeyi nasıl ele geçiririm baba?"*

Kızının söyledikleri Sezai Bey'in ilgisini çekti.

"Neden mahkemeye olduğu gibi intikal ettirilmemiş acaba?"

Suzan derhal cevapladı babasının sorusunu.

---

* Beyoğlu Bölgesi Sıkıyönetim Mahkemesi'nde 6/7 Eylül Olayları'yla ilgili görev yapan Baş Hâkim Tümamiral Fahri Çoker, ölümünden sonra yayımlanmak koşuluyla, soruşturma ve mahkeme süreci belgelerini Tarih Vakfı'na bağışladı. Bu fotoğraflar ve belgeler 2005 yılında yayımlandı. Söz konusu belge bu kitabın içindedir.

"Zülfüyâre dokunduğu içindir."

Sezai Bey "Biraz bakınayım" dedi içini çekerek. Suzan böylesi durumlarda babasının sonuç aldığını bilirdi.

Leman Hanım "Yargılamalar için ne yapacağız?" diyerek girdi araya.

"Köpek Davası biter bitmez, 6/7 Eylül Olayları'yla ilgili davaya geçileceği söyleniyor. 20 Ekim olabilirmiş. Avukatı bugün yine aradım. Başvurumuza henüz cevap gelmemiş. Beklediğini, umutlu olduğunu söyledi. Başka müdahiller de varmış. Takip ediyorum."*

* Yassıada yargılamaları çeşitli başlıklar altında ele alındı. Bunlardan biri de 14/24 Ekim 1960'ta gerçekleşen Köpek Davası'ydı. Afganistan Kralı, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a bir Afgan tazısı hediye etmiş, o da bu köpeği yirmi bin liraya sattırmış, çeşme yaptırma işinde kullanmıştı. Dava, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a nüfuz ve makamı suiistimal ederek kendi çıkarına satış yaptırmak iddiasıyla açılmıştı. Yassıada'da Başbakan Adnan Menderes ve arkadaşları onlarca konuda yargılandılar. 6/7 Eylül bunlardan sadece biridir.

-15-

Fahrettin Kerim Gökay'ın masasında duran beyaz kitap ilgimi çekince "Bakabilir miyim?" diye sordum.

Vali Bey "Bak ama sonra geri getir" dedi.

Kitabı karıştırırken Çetin uğradı. Ona da gösterdim.

"Fransızca ve İngilizceye çevrilmesi dahil dört haftada tamamlandı" dedi.

Şaşırdım. "Kim yazdı?" diye sordum.

"Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Nuri Birgi Bey yazdı. Son derece donanımlı bir bürokrat. Nasıl bir metin olması gerektiği üzerine uzun uzun tartışıldı. Son halini o verdi. Dört haftada kotarılmış bir iş. Oku, sonra Kâmil Bey'i de alıp üzerine laflayalım."

Çetin gittikten sonra kitabı Fransızcasından süratle okudum. Kıbrıs'ın Türkiye açısından tarihsel, coğrafi, etnolojik, kültürel ve askeri açılardan neden çok önemli olduğu anlatılıyordu.

Bir sürü not aldım. Sonra da kitabı Fahrettin Kerim Bey'in masasına bıraktım.

Çetin' ve Kâmil Bey'le konuşmak üzere aldığım notları o akşam Yorgo'yla konuşma fırsatı bulacaktım. Bir hayli bilgiliydi bu konuda.

"Kıbrıslı Rumlar İngilizleri adada istemiyor. Kıbrıslı Türkler bunun farkında. 1930'lu yılların başından beri böylesi bir durumda kendilerine ne olacağını ve ne yapmaları gerektiğini soruyorlar. Önce İstanbul'da bir talebe derneği, sonra Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti, ardından Kıbrıs Türk Kültür Cemiyeti'ni kurdular. Bütün bu kuruluşların hedefi Türkiye'nin gözlerini Kıbrıs'a

kapatmasını engellemek içindi. Buna karşılık Fuat Köprülü,* Demokrat Parti'nin dışişleri bakanlığını yaptığı zamanlarda bile Kıbrıs'ın İngiltere'nin iç meselesi olduğunu ifade ediyordu.** Görüşünü birkaç gün önce değiştirdi ve 'meseleye yakın ilgileri olduğunu' söyledi."

***

Yorgo'yla konuşmamdan aklımda iki şey kalmıştı. İlki Kıbrıs'taki son gelişmelerin bir İngiliz oyunu olduğu, ikincisi Kıbrıslı Türklerin de muhtemel bir çatışmaya Kıbrıslı Rumlar kadar hazırlıklı olduğu.

Çetin'i ilk gördüğümde, beyaz kitabı okuduğumu ve kendisine ve denk getirebilirsem Kâmil Bey'e iki sorum olacağını söyledim.

Cin gibi bir adamdı arkadaşım. "Anlaşılan başka okumalar da yapmışsın" diyerek cevapladı sorumu.

"Evet, biraz babamla konuştum da."

Valiliğin girişinde ayaküstü konuşuyorduk. Durumumuz uzun boylu söyleşmeye uygun değildi.

"Vaktin varsa öğlen yemeğini birlikte yiyelim. Kâmil Bey'i de ararım. Müsaitse mutlaka gelir" deyince derhal "Tamam ama bu sefer ben ödeyeceğim" dedim.

"Olur. Ama nereye gideceğimizi ve ne yiyeceğimizi ben söyleyeceğim."

***

* Fuat Köprülü 1890-1966 yılları arasında yaşadı. Tarih profesörüdür. Türk edebiyatına dair önemli araştırmaları olan Köprülü, arkasında bin beş yüz civarında kitap ve makale bıraktı. 1950-1956 arasında dışişleri bakanlığı yapan Fuat Köprülü, Türkiye'nin NATO'ya girmesinde etkin rol oynadı.

** 2 Nisan 1954'te Köprülü "Türkiye'nin Kıbrıs meselesi diye bir meselesinin mevcut olmadığını, adanın statükosunda değişiklik yapılmasına kani olmadıklarını" söyledi.

Gülhane Parkı'nda Sarayburnu, Galata Kulesi, Kız Kulesi ve Kadıköy'ü gören bir bankta, Çetin'in Sultanahmet Köftecisi'nde ekmeğin içine koydurduğu köfteleri yiyorduk.

Kâmil Bey "Beyaz kitabı görmüşsün, soruların varmış" dedi.

"Öncelikle, adada Rumların İngilizlerle başının ne kadar dertte olduğunu öğrenmek istiyorum. İkincisi, İngilizlerin adadan çekilmesine Türkler ne kadar hazır?"

Kâmil Bey ağzındaki lokmayı bitirdikten sonra anlatmaya koyuldu.

"Kıbrıslı Türkler diken üstünde. Adada azınlık durumundalar ve İngilizlerin çekilmesi halinde başlarına neler geleceğinin farkındalar. Bunun için Türkiye'yi hep alarm halinde tutmaya çalışıyorlar."

Onun biraz muallak olan bu sözlerine karşılık "Ne gelir mesela başlarına?" diyerek damardan girdim.

"Çocuk olma Suzan. Hiçbir siyasal hakları olmaz. Adada ikinci sınıf vatandaş olarak yaşamayı kabul ederler. Bir ihtimal de kapı dışarı edilmeleri olur. Ayak direrlerse başlarına ne geleceğini tahmin ediyorsundur herhalde."

Kâmil Bey'in söyledikleri arasında ilk dikkatimi çeken "hanım" kelimesini aramızdan kaldırdığıydı. Bir kez de Kadıköy vapurunda yapmıştı bunu. Çok da anormal değildi aslında. Aramızda nereden bakılsa on yaş fark vardı. Kaldı ki defalarca karşı karşıya gelmiş, sohbetler etmiştik. Davranışının buna istinaden olduğunu düşündüm. Beni davasına çekmek istediği için samimiyet tesis etmeye çalışıyor da olabilirdi. Çetin'in Kıbrıs konusunda onunla aynı düşüncelere sahip olduğu her halinden belliydi. Hakkımda konuşmuş bile olabilirlerdi.

Bıraksalar daha ne kadar düşünürdüm bilmiyorum ama ikisinin de soran bakışları üzerimde olunca konuşmak zorunda kaldım.

"Birinci Dünya Savaşı sonrasında Yunanistan ile Türkiye arasında gerçekleşen mübadele geldi aklıma. Felaket olur."

Kâmil Bey "Öyle olmasın diye uğraşıyoruz" derken Çetin onu onaylar biçimde başını salladı.

Derhal "Mesela ne yapıyorsunuz?" diye sordum.

"Geçen aylarda gençliğin hassasiyetine oynamıştık. Pozitif dönüşler aldık. Üniversiteliler bizi geçtiler, şimdilerde önümüzde koşturuyorlar. Şimdi de duyarlı halk kitlelerini aramıza katmaya çalışıyoruz. Siyasi partilerden ve sendikalardan muazzam geri dönüşler var."

Aslında Kıbrıs'ta ne yaptıklarını sormaya çalışmıştım ama Kâmil Bey Türkiye'de ne yaptıklarını sorduğumu zannetmişti.

Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin birinci adamı olduğundan giderek daha fazla emin olduğum Kâmil Bey'in söyledikleri şaşırtıcı, hatta ürkütücüydü. Sözlerini hafızamın bir kenarına yazdım ve asıl sorumu, uyarımı da yaparak bir kez daha sordum. Duraksamadan cevap verdi.

"Kıbrıslı Rumların kurduğu EOKA'ya karşı Kıbrıslı Türkler de boş durmuyor tabii. Volkan, Kara Çete, 9 Eylül Cephesi gibi savunma organizasyonları kurmuş durumdalar. Hepsi bir araya gelip güçlü bir mukavemet teşkilatı kuracak gibi görünüyor.* Ama bundan daha önemlisi, az önce biraz anlatmaya çalıştığım gibi Türkiye'de neler yapılacağı."

İkinci kez söylüyordu bunu Kâmil Bey. Türkiye'de azınlık olarak yaşayan Rumlarla ilgili olarak daha önceki günlerde yaptığımız konuşmaları da hatırlatıp "Buradaki Rumları rehine gibi mi görüyorsunuz yani?" dedim.

---

* Bu örgütler 15 Kasım 1957'de Türk Mukavemet Teşkilatı adı altında birleştiler. TMT'ye katılacak olanlar hakkında ayrıntılı araştırma yapılıyor, kabul edilenler teşkilat bünyesine Kuran, bayrak ve silah üzerine yemin ettirilerek alınıyordu.

Kâmil Bey aslında zor olan soruma, hiç de zorlanmadan "Gayri nizami harp böyle bir şeydir Suzan Hanım" diyerek karşılık verdi.

"Hanım" kelimesini tekrar kullandığı dikkatimden kaçmadı. Bana karşı nasıl bir duruş takınması gerektiğine karar veremediği anlaşılıyordu. Öte yandan, söyledikleri şaşkınlık vericiydi. Şöyle devam etti.

"Kıbrıs'ta Türklere yönelik saldırılar başladığında önümüzde iki yol kalır: Birincisi, ordumuz Kıbrıs'a çıkar ve bir NATO ülkesi olan Yunanistan'a savaş açar. İkincisi, Kıbrıslı Rumların ve Yunanistan'ın böyle bir çılgınlık yapmasına Türkiye'de yaşayan Rumları kullanarak engel oluruz. Siz hangisini tercih edersiniz?"

Sıcak bir nisan günü olmasına karşın sırtımdan aşağıya soğuk bir ter damlasının yuvarlandığını hissettim.

Bir savaşa bizzat tanık olmasam da İkinci Dünya Savaşı sürerken hayattaydım. Üstelik annem ve babamdan, içinde yaşadıkları Birinci Dünya Savaşı'nı enine boyuna dinlemiştim. Savaş halinin ne büyük bir felaket olduğuna dair bir fikrim vardı.

Bundan da ötesi, şu anda üzerine konuştuklarımız Yorgo, Lena, Kalyopi Teyzem ve Hristo Amcam ile dünya tatlısı arkadaşım Lefter'di. Kardeşim, akrabam gibi sevdiğim bu insanların günün birinde rehine muamelesi görmelerini aklımın alması mümkün değildi.

Son derece kırık bir sesle "Ama bu haksızlık" dedim.

Şaşırmadı Kâmil Bey söylediğime. Fütursuzca "Evet" dedi.

***

Onun söyledikleri ve Çetin'in onaylayan bakışları akşama kadar aklımdan çıkmadı.

Akşam yemeğinde babama her şeyi bütün teferruatıyla anlattım.

Babam kızgınlığını "Hayal gücü yüksek bir adam galiba Kâmil Bey. Devletler rehin almaz. Kaldı ki Rumlar, Ermeniler, Yahudiler tıpkı bizim gibi bu memleketin yurttaşları" diyerek gösterdi.

İtiraz ettim.

"Gayri nizami harpten söz ediyor ve örnekleri tarihte var."

Ben böyle deyince, babam İkinci Dünya Savaşı'nda uzun süre silah altında kaldığını, üniversite mezunu olduğu için üsteğmenlik yaptığını, bizim ordumuzun düzenli bir ordu olduğunu, gayri nizami harp yapmadığını söyledi.*

Bir bildiği vardır diye düşündüm, üstelemedim.

* Türkiye 1952 yılında ABD'nin tavsiyesiyle bir özel harp birimi kurdu. CIA ve NATO'nun desteklediği Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde teşkilatlanan bu birimin adı o tarihte Seferberlik Tetkik Kurulu'ydu. Amerikan Yardım Heyeti (JUSMAT) tarafından yönlendirilen birim başlangıçta komünizmin gelişmesini engellemek amacıyla kurulmuştu. 1967 yılında adı Özel Harp Dairesi oldu. Sivil ayağı kontrgerilla olarak bilinen bu organizasyonun İtalya'daki kod adı Gladio'dur.

-16-

Yorgo babamı telefonla arayıp "Barba Koço'da yer ayırttım, bu yıl isim günümü orada kutlayacağız" demiş, babamı gülme krizine sokmuştu.

Babam daha telefonu kapatmadan anneme dönüp "Dünkü çocuklar adam oldular, bizi yemeğe götürüyorlar" diyerek 23 Nisan akşamı, yemeğimizi Façyo'da yiyeceğimizi haber verdi.

23 Nisan o yıl cumartesi gününe denk gelecekti. Aya Yorgi'ye çıkmak için cuma akşamı Büyükada'da buluşmak üzere sözleşmiştik. Yol yorgunu olacağımızdan, cuma akşamı yemeğini herkes kendi evinde yiyecekti.

Planlar yapılırken adayı ne kadar özlemiş olduğumuz da ortaya çıktı. Bahçelerin yeşillenmiş, mimoza kokusunun etrafı sarmış, erik, badem ve akasya ağaçlarının çiçekten meyveye dönmüş olacağını konuştuk.

Ailece, o yıl Yorgo'ya ne hediye alacağımız üzerine de uzun uzun düşündük. Annemle babamın bilmediği, yıllardır bu konuyu ayrıca tek başıma da düşündüğümdü.

Bizimkiler öğretmen olduğunu da göz önünde bulundurarak kalem almakta karar kılınca ben de yakınımdaki Kapalıçarşı'ya gidip bir çift kol düğmesi almaya karar verdim.

Tabii ki teslim töreni herkesin gözünün önünde olmayacaktı. Hediyemi bir tenhada, her zaman olduğu gibi "Benden olduğunu kimseye belli etme!" diye tembih ederek verecektim.

***

Her zamanki gibi önce Aya Yorgi ziyaretini gerçekleştirdik.

Sonra Madam Ortans'ın pastanesinde uzun kahvaltımızı ettik. Bu pastaneye gitmeyi çok sevmediğimi ama itiraz da edemediğimi burada söylemeliyim.

Sebebim alabildiğine kişisel! Madam Ortans'ın servis yapan ve Büyükadalılar tarafından "ateşli" diye anılan yeğeni Vartuhi'nin Yorgo'ya bakışlarından, oldum olası hiç hazzetmezdim.

Bu düşüncemi birkaç kez Yorgo'ya da söylemiştim. Bir kez bile göz göze gelmediklerine yemin edince, Vartuhi'nin aşkının tek taraflı olduğunda karar kılmıştım. Olsun, yine de sevmiyordum ateşli Vartuhi'nin Yorgo'ya bakışlarını.

Kahvaltının ardından saat meydanında okul çocuklarının ve izcilerin 23 Nisan geçit törenini izledik, okudukları şiirleri dinledik.

Bir fırsatını bulup, hediyemi Yorgo'ya henüz verememiştim. Halbuki eskiden böyle değildi. Fırsat yakalamaya filan hiç ihtiyacımız yoktu. Birbirimizin evine kendi evimizmiş gibi giren çocuklardık. Acaba artık büyüdüğümüz için mi böyle olmuştu?

Çok geçmeden bu soruyu es geçtim. Biraz düşününce, durumun Lena'yla bağlantılı olduğuna karar verdim. Okulunun bitmesine iki aydan kısa süre vardı ve olanca gücüyle çalışıyordu arkadaşım.

Yorgo'yla kesişme noktamız olan Lena ortadan kalkınca, canımın içiyle bağlantımız kopuvermişti anlaşılan. En azından ben böyle düşünüyordum.

***

Façyo'nun sahibi Barba Koço şahane bir masa donattı Yorgo'nun şerefine. Aklına nereden geldiyse, favanın üzerine siyah zeytinle "23" de yazmıştı.

Babam zeytinlerle yazılmış rakamı görünce "Ne zaman yirmi üç yaşına girdi bu çocuk?" diye sordu.

Hristo Amcam da beni göstererek "Peki bu güzeller güzeli ne zaman girdi yirmi ikisine?" diye cevap verdi.

Hakikaten, ne çabuk geçmişti zaman!

Büyümüşsek de ailelerimizle birlikteyken rakı içmeye henüz başlamamıştık. İçeceğimiz şarap miktarını artırmışlardı o kadar.

Hiç unutmuyorum "Dimitrakapulo"* şarabıydı o akşam içtiğimiz. Üçümüz şişenin dibini bulunca Barba Koço sormadan ikinciyi de getirmiş, babamın "Sarhoş olacaklar!" demesine aldırmadan kadehlerimizi doldurmuştu.

Güzel bir akşam olmuştu. Yorgo annemin verdiği hediyeye bayılmış, yanında gelen mürekkep şişesinden kalemini doldurmuş, sağa sola imzasını atmaya başlamıştı bile.

Benim hediyem ise cebimde verilmeyi bekliyordu.

***

Büyük tur yapmak üzere Yorgo'yla akşamdan sözleşmiştik. Lena gelemeyeceğini, ders çalışması gerektiğini söylemişti. İkimiz de hak vermiştik sevgili Lena'ya. Tam burs alma hayalini gerçekleştirebilirse, hayatını da değiştirmiş olacaktı. Tıp okumayı düşünüyor, bunu Paris Üniversitesi'nde yapmak istiyordu. Çok çalışması gerekiyordu kısacası.

Dinlenmek için bisikletlerimizi Dil Burnu'nda durdurunca "Hediyenin ne olduğunu merak etmiyor musun?" diye sordum.

"Kalem" dedi gülerek canımın içi.

---

* 1883 yılında Dimitrakapulo Biraderler tarafından Galata'da üretilmeye başlandı. 1920'lerin ikinci yarısından itibaren aynı isimle rakı da üretildi.

"O ailemin hediyesiydi. Benim özel hediyem sence ne olabilir?"

Bir sürü tahmin yürüttü Yorgo. Bulamayınca avucunun içine bıraktım.

Küçük kutuyu özenle açtı, kol düğmelerini dikkatle çıkarttı ve çok beğendiğini söyledi. Bunun üzerine uzandım ve dudaklarından küçük bir öpücük aldım.

"Güle güle kullan sevgilim."

-17-

Patron vapurunun müdavimi olmuştum. Akşamları işimden erken kurtulabilirsem yokuşu iniyor, 18.30'da kalkan ve öteki adalara uğramadan Büyükada'ya giden vapura yetişmeye çalışıyordum.

Eğer şehre inmişse Yorgo da bu seferi yakalıyor, sadece işi çok erken bitmişse adanın yolunu benden önce tutuyordu. O günlerden biriydi işte.

Yorgo'nun vapurda olmayacağını bildiğimden, sadece babamı göreceğim lüks kamaranın kapısını araladım. Yalnız başına Bar Amerikan'da oturuyordu. Beni görünce her zamanki gibi sevindi.

"Bu tabureye şapkamı sen gelirsen otursun diye koymuştum" dedi ve Panama şapkasını* bankonun üzerine aldı.

"Bir şey içmiyor musun?" diye sordum.

"Şimdi geldim. Buzlu bir viski söyledim. Sen ne içersin?"

"Bir kadeh beyaz şaraba hayır demem."

Güldü babam. "Babasının kızı. Sosyal içici" dedi ve barmene seslendi.

Laf lafı açacak, babam o gün İstanbul Sanayi Odası olarak Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'ne beş bin lira yardımda bulunduklarını söyleyecek, alabildiğine şaşıracaktım.

Babamdan bir şey saklamak âdetim yoktu. Söylemediklerim, sadece önemsiz bulduklarımdı. Çetin'den de Kâmil Bey'den de

---

* 1900'lerde, Panama Kanalı'nın yapımında çalışan mühendis ve işçilere Ekvadorlu bir tüccar tarafından tedarik ediliyordu. Yıl boyu güneşli ve sıcak olan Panama'da, Avrupalı mühendis ve işçilere çok faydası dokundu. Yapımında kullanılan özel hasır sayesinde çok hafiftir ve hava geçirgenliği epey yüksektir.

haberi vardı. Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'yle ilgili duyduklarımı da anlatmıştım.

"İyi çalışıyor anlaşılan seninkiler" diyerek bir de ilavede bulundu babam. "Nereden benimkiler oluyorlarmış?"

Biraz düşündü ve "Lafın gelişi canım" dedi.

"Peki nasıl güvendi İstanbul Sanayi Odası bu adamlara?"

"Kızım ülkenin başbakanı bile güvenmiş biz niye güvenmeyelim?"

"Nasıl yani?"

"Bizi ikna edebilmek için hazırladıkları dosyada, Başvekil Menderes'in cemiyete beş bin lira yardım yaptığına dair İş Bankası makbuzu da vardı. Ayrıca kendisine cemiyetin rozetini takarlarken gazetecilerin çektiği fotoğrafları da eklemişler. Cemiyet yöneticilerinin yurtdışına gidebilmeleri için üç bin liralık döviz tahsisatı yapıldığına dair bir belge daha vardı dosyada. Daha ne olsun?"

"Nasıl bir adamdı gelen?"

"Tarife ne hacet, senin anlattığın adam, yani Kâmil Bey. Yanında Hikmet Bil* de vardı ama Kâmil Bey sanki birinci adam gibi davranıyordu."

"Başka neler anlattılar?"

Bu sorum üzerine babam viskisinden bir yudum aldı ve biraz düşündü.

"Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'ni organize ettikleri şehirlerden hatırlayabileceklerimi saymaya çalışayım: Hatay, İçel, Bursa, Tekirdağ, Uşak, Gelibolu, Kocaeli, Çorum, Seyhan, Mudanya, Bulancak, Samsun, Bafra, Gaziantep, Balıkesir, Tarsus, Malatya, İzmir."

* 1918-2003 yılları arasında yaşadı. Gazeteci, yazar. *Hürriyet* gazetesinde çalıştı. Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin başkanı olarak 6/7 Eylül olaylarından yargılandı. 1957'de Beyrut Ataşeliği yaptı. Sonra *Hürriyet*'e geri döndü.

Babam biraz daha düşündü ama sonunda "Galiba bu kadar" diyerek sayma işlemini noktaladı.

Bu kez de aklıma, cemiyetin İstanbul'da nerelerde teşkilatlanmış olduğunu sormak geldi. Babamın cevabı şaşırtıcıydı.

"Fatih, Rami, Topkapı, Kadıköy, Paşabahçe, Beykoz, Sarıyer, Karagümrük, Bakırköy, Küçükçekmece, Büyükçekmece, Mecidiyeköy."

Aklıma bu ilçelerin hepsinde Müslüman nüfusun ağırlıklı olduğu geldi. Babama da söyledim.

"Doğru" dedi. Bir de ilavede bulundu. "Neden Kurtuluş, Taksim, Maçka, Ortaköy, Samatya, Adalar gibi semtler yok? Çünkü oraların nüfusunda ağırlık gayrimüslimlerde."

***

İskelede annem bizi bekliyordu. Babama bir öpücük verdi, benden bir öpücük aldı ve günlük maceralarımızdan söz ederek evimize doğru yürümeye başladık.

Bir ara annem "Fahrettin Bey de gelecekmiş galiba adaya?" deyince şaşırdım.

"Nereden çıktı şimdi bu?"

"Cambazhane var ya, orayı denetleyeceğini, ayrıca Anadolu Kulübü'nde adanın eşrafıyla sohbet edeceğini konuşuyor herkes."

"Benim niye haberim yok peki?" dedim gayriihtiyari.

Babam çok güldü söylediğime.

"Kızım sen mi onun patronusun o mu senin patronun?"

"İyi de benim Büyükada'da yaşadığımı, her gün adaya gidip geldiğimi pekâlâ biliyor. İnsan söylemez mi?"

Annem üzüldüğümü zannederek "Unutmuştur" dedi.

Aslında olabilirdi. Sonuç olarak asistanlığını yapıyordum. Sekreteri değildim. Beni ilgilendirmeyen, yardımıma ihtiyacı olmayan bir konuysa, pekâlâ söylemeyi unutmuş olabilirdi.

Eve ulaştığımızda emektarımız babama bir zarf uzattı.

"Neymiş?" diye sordum hemen.

"Annenin söylediği gibi, Kaymakam Bey Anadolu Kulübü'nde Vali Bey için bir resepsiyon verecekmiş. Annenin ve benim de katılımımızı rica etmiş."

Bir hayli bozuldum duyduklarıma. Bir valilik çalışanı ve adalı olarak benim de çağrılmam gerektiğini düşündüm. Babam yüzümden düşenin bin parça olduğunu görünce duruma açıklık getirmeye çalıştı.

"Kızım bunun senin şahsınla bir ilgisi yok. Kaymakamlık resmi bir davet çıkartırken otomatik olarak 'eşi' davet eder."

Babam haklıydı belki ama yine de canım sıkılmıştı işte.

-18-

Ertesi sabah ilk işim Fahrettin Kerim Bey'in kapısını çalmak, günaydın dedikten sonra "Büyükada'ya gelecekmişsiniz" demek oldu.

Bütün gece uykumu kaçıran haberle ilgili olarak Vali Bey "Ha evet" demekle yetindi.

Bunun üzerine "Orada sizin için yapabileceğim bir şey var mı? Biliyorsunuz Büyükadalıyım" deyince "Doğru ya!" dedi.

Öyle bir söyledi ki bunu, bu organizasyon yapılırken nerede yaşadığımın aklına bile gelmediğine kani oldum. Kızgınlığım da o anda son buldu.

"Büyükada'da bir cambazhane varmış galiba. Çok şikâyet aldım o konuda. Kaymakam Bey de epeydir birikmiş sorunlardan söz ediyordu. Bu hafta sonu Büyükada'dayım anlayacağın. Orada bir an bile yanımdan ayrılma. Eşrafın isimleri de dahil olmak üzere sana sormam gereken en azından bin tane soru olacak."

"Emredersiniz efendim" diyerek huzurundan çekildim.

Hafta sonunu iple çekecektim.

***

Çetin kapımı tıklatıp girdi, "Biraz vaktin var mı?" diye sordu.

"Var. Çay da ister misin?"

"Aslında Konyalı'dan* iki de talaş böreği getirdim yanımda. Kahvaltı etmediysen paylaşabiliriz."

* Konya Lezzet Lokantası adıyla, 1897'de Sirkeci'de açıldı. Lokantayı kayınpederi Mustafa Doğanbey'den devralan Hacı Ahmet Doyuran, Konyalı'yı geliştirdi. 1940'tan itibaren Nurettin Doğanbey'in gayretiyle lokantanın ünü bütün dünyaya yayıldı. Şimdilerde dördüncü kuşaktan Mehmet Eren Doğanbey'in yönetiminde hizmet vermeyi sürdüren Konyalı, yerli ve yabancı devlet adamlarının, kral ve kraliçelerin uğrak yeridir.

Bayılırdım Konyalı'nın talaş böreğine. Hemen telefona uzandım ve 101'i çevirip iki çay istedim.

Bu arada Çetin talaş böreklerini masamın üzerine koydu, ayrıca çantasından bir de dosya çıkarttı.

"Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti olarak senden bir ricada bulunabilir miyiz?"

Şaşırdıysam da belli etmedim.

"Kıbrıs meselesini anlatan bir metin hazırladık. Bunu mümkün olabilecek en çok dile çevirmemiz gerekiyor. Senin Fransızcandan yararlanabiliriz diye düşündük."

Hemen "Olur" dedim ve ekledim: "Benim de çorbada tuzum olsun."

"Öyle" dedi Çetin ve Maliye Vekili'nin, Hazine Umum Müdürü'nün, banka müdürlerinin yüz bin lira bulup Kıbrıs'a göndermek için nasıl seferber olduklarını anlattı.

"Babama da gitmişler" dedim bunun üzerine. Ardından, Kâmil ve Hikmet Bey'in hazırladıkları dosyanın İstanbul Sanayi Odası yetkililerini etkilemiş olduğunu söyledim.

"Baban da beğenmiş mi peki dosyayı?"

"Evet. Çok."

Çaylarımız gelince konuşmamız bölündü. Bu arada nefis talaş böreklerini yarılamıştık. Çay eşliğinde kalanını da bitirinceye kadar, sanıyorum nefes bile almadık.

"Şu Konyalı'nın talaş böreğinin üzerine tanımam" dedim ağzımı şapırdatmamaya dikkat ederek. Leman Hanım'ın kızıydım ne de olsa.

"Ben de" dedi Çetin.

Sonra yine malum konuya, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin işlerine döndük.

***

Çetin'in getirdiği zor bir metin değildi. Fahrettin Kerim Bey'in verdiği işlerin arasına onu da yerleştirdim.

Broşür olarak basılacaktı ve Kıbrıs'ın neden Türkiye'nin ilgi alanına girdiği hakikaten iyi anlatılmıştı.

Dört yüz yıl süreyle Osmanlı egemenliğinde yaşayan yeşil adanın, İngilizlere terk edilmiş olmasının arkasında yatan neden Osmanlı'nın madden ve manen sıkışmış olmasıydı. Pek çok alanda geri çekilmek zorunda kalan Osmanlı, adayı İngiltere'ye "göz kulak olsun" diye bıraktığını açıklamıştı. Bizimkiler de buna vurgu yapıyor, iki ülke arasında yapılan anlaşmada adanın Yunanistan'a terk edilmesi diye bir madde yok demeye getiriyorlardı.*

Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin tezi, bir gün adadan çekilecek olursa, İngiltere'nin Kıbrıs'ı tıpkı devraldığı gibi Osmanlı'ya, yani onun devamı sayılması gereken Türkiye Cumhuriyeti'ne geri vermesi gerektiği doğrultusundaydı.

Kaldı ki, Kıbrıs'ın kime bırakılacağı Türkiye'nin güvenliği açısından da hayati önem taşıyordu.

Kıbrıs Türkiye'nin burnunun dibindeydi. Anamur'a kırk kilometre olan yeşil adanın Yunanistan'a uzaklığı bin kilometreydi ki bu bile Kıbrıs'ın Anadolu'nun devamı olduğunun kanıtı sayılmalıydı.

Türkiye'ye göre Kıbrıs'ta statükoya dokunulmamalı, dokunulacaksa Türkiye'ye öncelik tanınmalıydı.

Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti de tıpkı hükümet gibi, sulh yolundan ayrılmamayı telkin ediyor, tersi olursa, Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin arkasında Türkiye'nin olduğunun bilinmesi gerektiğine işaret ediyordu.

Bir anlamda, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti aba altından sopa da gösteriyordu.

* Osmanlı İmparatorluğu Kıbrıs'ın yönetimini Büyük Britanya'ya toprak mülkiyetine sahip olmak koşuluyla ve geçici olarak bıraktı. 1878'de iki ülke arasında imzalanan tek maddelik anlaşmaya göre, Büyük Britanya adanın işgal ve yönetimi süresince her türlü kanun ve mevzuatı yapma hakkına sahip olacaktı.

-19-

Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin çok sayıda dilde yayımlayacağı broşür metninin Fransızca çevirisi çantamda olmak üzere vapura bindim. Çevirdiğim metni yol boyu bir kez daha baştan sona okudum. Yeniden daktilo etmemi gerektirmeyecek birkaç hatayı işaretledim.

Daha masama oturmadan, Çetin kapımı tıklatıp girdi.

"Günaydın. Müsait misin?"

"Şimdi geldim. Çay içer misin?"

Arkadaşım, sabah kahvaltıları için Konyalı'dan iki kişilik alışveriş yapmayı âdet haline getirmişti.

Büyükada ile Osmanbey arasında yetişmiş bir genç olarak, etrafın ne diyeceğini aklıma bile getirmezdim. Tek mesele, gösterdiğim yakınlık nedeniyle Çetin'in beklentiye girmesi olabilirdi. Doğrusu buna da çok aldırmıyordum.

En fütursuz halimle Çetin'e yer gösterdim, 101'den çay söyledim.

Telefonun ahizesini yerine koyarken "Bitirdim çeviriyi" dedim, pek de önemli değilmiş gibi.

"Büyük bir hizmet" diye cevap verdi Çetin. Sesinde minnettar olduğunu belli eden bir vurgu vardı.

"Kâmil Bey'le bugün Kadıköy'e geçeceğiz. O zaten o tarafta yaşıyor. Kadıköy Şubesi'nin başkanı Serafim Bey'le* yemekte biraz sohbet edeceğiz. Katılır mısın bize?"

---

* Rum asıllı Serafim Sağlamel Demokrat Parti'nin Kızıltoprak Örgütü'nün başkanıydı. Kurulduktan kısa bir süre sonra Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nde başkan yardımcılığı görevine yükseldi.

Büyükada'da yaşıyor olmanın bu tersliği vardı işte. Vapur saatleri kısıtlıydı. Osmanbey'e de dönemezdim o saatte.

"Maalesef benim durumum müsait değil. Malum vapurlar tarifeyle çalışıyor."

Çetin her şeyi düşünmüştü.

"Bostancı'dan kalkacak son vapura yetiştiririz seni. Serafim Bey'in otomobili var. Buradan biraz erken çıkmamız yetecek."

***

Dışarıya çıkmak için Kâmil Bey'in valilik binasının önünden geçeceği saati nişanladık.

"Nasılsınız çocuklar?"

Kâmil Bey'in hitap tarzına takılmıyordum artık.

O da benim konuşma tarzıma takılmasındı. Biraz da bu nedenle, merhaba yerine "Karşıda oturduğunuzu öğrendim" diyerek yaptım açılışı.

"Evet. Mano Oteli'nde kalıyorum. Duymuş muydun daha önce?"

"Gayet iyi biliyorum. Moda'da, Devriye Sokağı'ydı değil mi?"

Kâmil Bey başını salladı. Merakıma yenik düştüm.

"İstanbul'da eviniz yok mu?"

Güldü bu sorum üzerine. Biraz aşırıya kaçan bir edayla "Bizim gibi adamların evi olmaz" dedi.

"Neden?" diye soracak oldum ki Çetin koluma hafifçe dokundu.

Yol boyu "Acaba nerede hata yaptım?" diye düşündüm.

***

Attığımız her adımla Moda Deniz Kulübü orkestrasının yaptığı müzik daha duyulur hale geliyordu.

Çetin Kadıköy'ün piyasa caddesi sayılan Moda Burnu'nun çevresini işaret ederek "Canım Moda" dedi.

"Ne kadardır Modalısın?" diye sordum.

"Üç kuşak. Ankara günlerimi saymazsan tabii."

Moda Deniz Kulübü'nün kapısında Serafim Bey tarafından karşılandık.

Serafim Bey'in "Merhaba başkanım" sözlerini, Kâmil Bey "Merhaba başkanım" diyerek cevapladı. Güldüm.

Çetin anladı durumu garipsediğimi. Ötekilerin alınmasını istemediği için olsa gerek "Serafim Bey, Demokrat Parti Zühtüpaşa Ocağı ve Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti Kadıköy Şube Başkanı" diyerek durumu düzeltmeye çalıştı.

Serafim Bey ağır bir Rumca aksanla "İlk kurulan şube diyelim biz ona" dedi ve elimi sıktı.

***

Tanışma faslı tamamlanınca kulübe doğru yürüdük.

Çetin davet sahibine yönelik olarak "Süreyya fark yaratıyor değil mi?" diye sordu.

Sorusunda kulübe dair bir övgü sezinledim.

Serafim Bey de ona "Buraya üye misiniz Çetin Bey?" diye sordu.

"Babam burası kurulurken üye olmuş. Çocukluğum burada geçti."

Yaptığı küçük açıklamadan sonra, Çetin Süreyya ile ilgili konuşmasını sürdürdü.

"Ankara'dan biliyorum. Baba Karpiç'in yanında yetişmiş Süreyya. Asıl ismi Sergey. Rus anlayacağınız. Türk adı kullanmasını bizimkiler mi istedi kendisi mi tercih etti bilmiyorum. Kışları Ankara'da çalışır yazları burada. Bir konuşmamızda, aşçıbaşını, garsonları, orkestrayı kıştan seçip hazırladığını söyledi. Böyle olunca, yazın şaheserler yaratıyor."

Çetin açıklamalarını yaparken Serafim Bey'in önceden ayırtmış olduğu masaya ulaşıldı.

Süreyya tarafından masamıza "Hoş geldiniz, sefa getirdiniz" denilerek bizzat oturtulduk.

Kâmil Bey etrafa bir göz attı, eğlenceli bir ses tonuyla "Serafim Bey buraya Demokrat Parti Kulübü desek yanlış olmaz değil mi?" diye sordu.

"Öyle başkanım. Biz burayı Demokrat Parti Kulübü haline getirince, Cumhuriyet Halk Partililer Zekeriya Sertel Bey'in binasını kiralayıp Lozan Kulübü'nü açtılar. Artık ayrı yerlerde yemek yiyor, ayrı plajlardan denize giriyoruz."

Kafam karmakarışık oldu. Ailem de Demokrat Parti'ye oy veriyordu ama Cumhuriyet Halk Partili dostlarımızla yollarımızı ayırmış değildik. Büyükada'daki Anadolu Kulübü'nde fark bile edilmezdi kimin neci olduğu. İlk fırsatta babamla bu konuyu konuşacaktım.

Meżeler servis edilirken Serafim Bey "Rakı alır mıydınız?" diye sordu.

"Bir kadeh beyaz şaraba hayır demem."

Garson zarif bir baş işaretiyle isteğimi not aldı.

Servis tamamlanır tamamlanmaz Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'yle ilgili konuşmalara geçildi.

Önce Fransızcaya çevirdiğim broşürün mizanpajı ve basımı üzerine lafladık. Böyle olunca kendimi sanki Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin kurmay heyetinde gibi hissettim.

Ardından teşkilatın nasıl geliştirilmesi gerektiği konuşulmaya başlanınca, mümkün olduğunca lafa karışmamaya karar verdim.

O akşamdan aklımda kalacak olan, sekreter gibi görünmekle birlikte Kâmil Bey'in aslında teşkilatın birinci adam olduğuydu. Bundan zerrece şüphem kalmamıştı.

Kâmil Bey'in profesyonel bir gazeteciden çok profesyonel bir teşkilatçı gibi davrandığı da dikkatimden kaçmadı.

-20-

Cumartesi günü Büyükada tertemizdi.

Babama "Keşke Fahrettin Kerim Bey Büyükada'da otursa" dedim gülerek.

Kaymakam Orhan Kürkçüer Büyükada'da bir hafta boyunca seferberlik ilan etmiş, özellikle faytonların ve ahırların durumunu, Vali Bey'in gelip bakacağını bildirdiği cambazhaneyi bizzat denetlemişti.

İtfaiyenin arazözleriyle gerçekleşen yıkamalar sonucu, caddelerden eksik olmayan adaya özgü at sidiği kokusu bir nebze de olsa geriletilmişti.

Çarşı esnafı o gün için daha da özenli giyinmiş, tıraş olmuş, fiyat etiketlerini İstanbul'un etiketlerine bir nebze de olsa yaklaştırmıştı.

***

Fahrettin Kerim Bey'i yolculuk süresince köşkünde ağırlayan kaptanın, konuğunu herkes çıktıktan sonra bizzat refakat ederek adaya çıkartması hayli ilgimi çekti.

"Mini mini valimiz"i tarihi iskelenin kapısında, Kaymakam Bey ve öteki eşrafla birlikte karşıladım. Eşrafın içinde tabiatıyla babam ve Hristo Amcam da vardı.

Yanında kaptan olmak üzere vapurun iskelesinden küçük adımlarla yürüyen Fahrettin Kerim Bey, Kaymakam Bey'in eşinin takdim ettiği çiçeği alır almaz, beni yanına çağırdı.

Elindeki buketi uzatırken kulağıma doğru yükseldi, "Neden öyle testi kırmış çocuk gibi bakıyorsun etrafa? Oyuna dahil ol. Al bu buketi, biriyle annene gönder, kendin de gün boyu yanımdan ayrılma. Söyleyeceklerimi not al" dedi.

Vali Bey önce Büyükada'nın meydanına ve saat kulesine şöyle bir baktı, pastanecilerle müşterileri şapkasıyla selamladı, ardından rotasını çarşıya çevirdi. Arada bir durup çarşı esnafına birkaç soru sordu. Çarşının sonunda Kaymakam Bey tarafından hazır bekletilen faytona bindi ve beni de yanına aldı.

"Babanla Anadolu Kulübü'nde görüşürsünüz az sonra. El salla şimdi kendisine."

Büyükada'daki en güzel günlerimden birini yaşıyordum.

Kaymakam Bey, eşi hanımefendi ve Vali Bey'i selamlayan ada sakinleri bir yerden tanıyormuş gibi beni de dikkatle süzüyor, birbirlerinin kulağına bir şeyler fısıldıyorlardı.

***

Nerede dursak, tam da Vali Bey'in istediği gibi davranıyor, bir an bile olsun yanından uzaklaşmıyordum. Ajandama, Fahrettin Kerim Bey'in "Bunu da yaz!" dediği noktaları not alıyordum.

Anadolu Kulübü'nde akşamüstü yenilen yemekten sonra, faytonla Dereiçi'ndeki* Rıfat Telgezer'in cambazhanesine geçtik.

Cambazhanenin sahibi Rıfat Telgezer, Vali Bey'i kapıda, yanında özel kostümünü giymiş Palyaço Ahmet'le birlikte karşıladı.

* Çarkı Felek'le Lale Hatun Sokağı'nın kesiştikleri köşe. Bugün o arazi devlet hastanesi olarak kullanılıyor.

Yuvarlak, üstü kapalı büyükçe bir çadır,* soyunma odası olarak kullanılan küçük bir çadır ile bilet kesmek için kullanılan küçük bir kulübeden ibaret cambazhane alanı pırıl pırıldı. Etraf süslenmişti. Kâğıt helva, pamuk şekeri, macun gibi çocukları mutlu edecek tezgâhların kurulduğu alanda olumsuz bir durum görmeyen Vali Bey konuya, "Rıfat Telgezer, söyleyin bakalım neden bu kadar çok şikâyet geliyor hakkınızda?" diyerek girdi.

Rıfat Bey'in cevabı hazırdı.

"Kahkaha sesinden efendim. Biz burada daha çok da çocukları güldürüyor, heyecanlandırıyor, eğlendiriyoruz malumunuz..."

Vali Bey bıraksa daha da uzun konuşacaktı Rıfat Telgezer ama Vali Bey "Ne zaman başlayacak gösteri?" diye sordu.

"Ne zaman emrederseniz efendim!"

"Normalde kaçta başlıyorsunuz?"

"Yarım saat sonra efendim."

Vali Bey bunun üzerine bana döndü, "Büyükada benim değil, senin mahallen. Al bakalım birkaç tane kâğıt helva, macun filan girelim içeriye" dedi.

Çocuk gibi sevindim. Yorgo ve Lena'yla her sene en azından bir kere gelir, Rıfat Telgezer'in tel üzerinde yaptığı cambazlıkları, palyaçoları seyreder, kendimizden geçerdik.

"Kaderde, bu yaz Fahrettin Kerim Bey'le gelmek varmış" diye düşündüm.

Cambaz Telgezer'in tel üstünde yaptığı numaralar Fahrettin Kerim Bey'i en az benim kadar heyecanlandırdı. Asistanlığını yaptığım ve her geçen gün daha fazla hayranlık duymaya başladığım

* Rıfat Telgezer 1950'li yılların sonlarına doğru çizimini kendisinin yaptığı bin yedi yüz elli kişiyi alabilecek büyüklükte bir çadır yaptırdı, kapısına "Eğlence Kervanı" yazdırdı. Kurtuluş, Sultanahmet, Samatya, Bakırköy, Kuşdili, Heybeliada ve Büyükada'nın yanı sıra Anadolu'nun muhtelif kentlerine turneler düzenledi. Gösterilerine sirk ve kabare unsurlarını katan Rıfat Telgezer mesleğine 1975 yılında veda etti.

Vali Bey'in alkışlanacak her yerde, herkesten iki kat fazla el çırpması çok hoşuma gitti.

Program tamamlanıp çadırdan ayrılırken Vali Bey ünlü cambazın elini sıktı, "Bir ihtiyacınız var mı Rıfat Bey?" diye sordu.

Cambaz "Dualarınızı esirgemeyin lütfen efendim" diye karşılık verdi.

Biri tel cambazı öteki vali olan bu iki İstanbul beyefendisinin konuşmalarından etkilenmediğimi söylersem yalan olur.

***

Fahrettin Kerim Bey'i o akşam vapuruna bindirip adadan yolcu edince, üzerimden çok büyük bir yük kalktı.

Derhal içinde babam, annem, Hristo Amcam, Kalyopi Teyzem, Yorgo ve Lena'nın olduğu büyük aile meclisini kurduk ve günün değerlendirmesini yapmaya koyulduk.

İlk olarak Kalyopi Teyzem "Faytonda prenses gibi görünüyordun kızım" dedi.

"Sen bir de onu bana sor. Fahrettin Kerim Bey yanına oturtunca, kalbim duruyor zannettim. Karşımda Kaymakam Bey ve eşi..."

Lena, Vali Bey'in Büyükada'ya geleceğini duyduğu dakikadan itibaren gülüyordu zaten. Gülümsemesi kalıcı olmuş gibiydi.

Konuşmaya ortasından dahil oldu ve "En çok neye güldüm biliyor musun?" diye sordu.

"Neye güldün?" dedik hep birlikte.

"Vali Bey'in elinden çiçeği alıp koşarak Sezai Amca'ma gittin ve 'Bunu anneme götürür müsün lütfen?' dedin ya ona çok güldüm. Herkes duydu söylediğini. Neyse ki çiçeği Yorgo aldı, ortadan kayboldu."

Utanmıştım.

Hepsine birden "Çok duyan oldu mu?" diye sordum.

Yorgo "Duyuldu. Ama çok sempatikti. Senin valilikte çalıştığını herkes biliyormuş zaten. Haberimiz yokmuş. Ne çabuk yayılmış meğerse adaya" diyerek üzülmeme engel oldu.

Annem Yorgo'nun söylediklerini tasdikledi. Aynı konuda onun da söyleyecekleri vardı.

"Yolda belki yüz kişi çevirdi beni. Hepsi tebrik etti. Adamızı ne güzel temsil ettiğini söylediler. Çarşı esnafı da öyle. O sevmediğin Ateş Vartuhi var ya, o bile 'Ay ne güzeldi bizim Suzan! Kırk bir kere maşallah Leman Abla' deyip durdu."

Yorgo'nun söyleyecekleri bitmemişti.

"Cambazhaneye geleceğinizi bildiğim için orada da bekledim. Bir kâğıt helva, macun alışın vardı ki, sorma."

"Cüzdanım yoktu tabii. Ondan değil mi?"

"Adamlara 'Paranızı getireceğim!' diye yüz kere yemin ettin. Zavallıların dilinde tüy bitti 'Abla mühim değil!' demekten. Bu arada götürmeye kalkma sakın. Ben fazlasıyla verdim hepsinin parasını."

Canım Yorgom, bana kendini göstermeden neler yapmıştı peşim sıra.

Suzan babasının gelmesini heyecan içinde bekledi. Leman Hanım da en az onun kadar heyecanlıydı. "Baban çok sevinecek" deyip duruyordu kızına.

Sezai Bey her zamanki saatinde geldi, kapıda Suzan'ı heyecan içinde görünce meseleyi anladı.

"Ben bileyim. Avukat aradı, Yassıada'ya çağrıldığınızı söyledi!"

"Yaklaştın. Listeye alındığımızı, çağrılacağımızı söyledi."

Suzan babasının elindeki pardösüyü alıp astı.

"Avukat çok önemli şeyler söyledi baba."

Sezai Bey kızının arkası sıra yürürken "Ne gibi?" diye sordu.

"Savcı Bey 'Yıkım anlatacaklarsa hiç gelmesinler. Yeteri kadar yıkım anlatacak tanık var. Lazım olan yıkımın mürettep olup olmadığını, mürettepse tertipçilerinin kimler olduğunu söyleyecek tanıklar' demiş."*

"Sen ne dedin?"

"Tam da o istedikleri tanıklardan olduğumu söyledim!"

Sezai Bey kızından izin isteyip banyoya geçerken, Leman Hanım yemek masasının son kontrollerini yapmak için salonun yolunu tuttu.

***

Sezai Bey çorbasından birkaç kaşık alıp kan şekerini düzene koyunca, banyoda düşündüklerini seslendirdi.

"Anlatacaklarının üzerinden mutlaka geç."

---

* Mürettep kelimesinin üç karşılığından biri "gizli bir amaçla düzenlenmiş ya da yapılmış iş"tir.

Onun bu sözleri üzerine konu yeniden konuşulmaya başlandı.

"Biliyorsun yazın başından beri çalışıyorum. Darbe 27 Mayıs'ta oldu. Yargılamaların yapılacağı 12 Haziran'da açıklandı. O günden bu yana, davaya müdahil olmanın, bildiklerimi anlatmanın peşindeyim."

***

Eski Suzan'ın, yerine yenisini yaratmaya karar vermesinin üzerinden beş ay geçmişti.

Genç kadın bu kararı, Büyükada'daki evinin penceresinden Yorgoların evine, sevgilisinin bakımsızlıktan alabildiğine yıpranmış çatı katına bakarken vermişti.

Beş yıl boyunca istisnasız her an, bu noktaya ulaşabilmeyi hayal etmişti Suzan. Geçen süre zarfında yasını tutmuştu.

Son beş aydır farklı bir Suzan vardı. Yarasını geçmişle hesaplaşarak iyileştirmeye karar vermiş yeni Suzan, gecesini gündüzüne katarak çalışıyordu.

Yassıada'da söyleyeceklerine dair notları neredeyse tamamlamıştı.

Bu arada, başından geçenleri yazmaya da gayret ediyordu. Yayımlanmaya değer bulunmayacak bile olsa, gelecek kuşakların kullanımına hazır bir metin ve yanı sıra arşiv bırakmak beynine demir atmıştı genç kadının.

Çok kısık bir sesle "Bir an bile aklımdan çıkmayan bir fikrisabit" diye söylendi.

Babası "Duyamadım" deyince "Her şeyin üzerinden defalarca geçtiğimi söyledim" dedi.

***

Laf lafı açınca, Suzan babasına, Emniyet Müdürlüğü 1. Şube'nin Ocak 1956'da hazırladığı fezlekeyi hatırlattı.

"Birkaç kişiyle konuştum. Onlardan biri, emekli olmuş bir askeri hâkim. Bakacağını, o dönemden arkadaşlarıyla konuşacağını söyledi."

Eşinin sözleri üzerine Leman Hanım "Haydi inşallah" dedi.

Suzan'ın yüzünde de gülücükler oluştu.

"Bugün bir şey daha söyledi avukat. Yassıada'da üç konuda dava açılmış. 6/7 Eylül olayları üzerine olan dava, cinayet, ayaklanmaya azmettirme, bilerek mala ve cana zarar verme gibi suçların üzerinden yürüyecekmiş."

"Öteki ikisi hangi suçlarmış?"

"Anayasayı ihlal kapsamında altı siyasi dava varmış. Bir de yolsuzluk davaları varmış. Bunların sayısı da dokuzmuş."

Sezai Bey duyduklarına pek de şaşırmamıştı.

"Yargılamalar yıllarca sürecek desene."

-21-

Pazartesi günü valiliğin tüm çalışanları tarafından tebrik edildim.

Büyükada'da oturduğumu bilmeyenler "Vali Bey'le birlikte mi gittiniz?" diye sordu. Bilenler "Siz mi karşıladınız?" dedi.

Çetin de gazetelerden kesilmiş bir dolu kupürle gelmişti. Üzerlerine, kestiği gazetelerin isimlerini yazmış, tarih atmıştı.

"Saklamak istersin diye düşündüm."

Sadece Büyükada'da değil neredeyse tüm İstanbul'da şöhret olmuştum.

Bazı gazetelerde Rıfat Telgezer'in cambazhanesinde, bazılarında faytonda ama mutlaka Vali Bey'in yanında yer almıştım.

O günkü ilk karşılaşmamızda, Fahrettin Kerim Bey de "Mesai günün olmamasına rağmen yardımıma koştun. Teşekkür ederim" diyerek memnuniyetini gösterince "Bir zevkti benim için efendim. Sayenizde tekmil Adalar ve Yalova'nın en meşhur kızı oldum" dedim.

Fahrettin Kerim Bey'in anlamaz gözlerle bakması üzerine açıklamada bulundum.

"Karışıklık olmasın diye, yolcular iskele memurları tarafından gerekli zamanlarda 'Tekmil Adalar, Yalova!' diye uyarılır. Ondan türetilmiş, Adalılara özgü bir şakadır efendim."

Vali Bey ne demeye çalıştığımı anlayınca, arada bir yaptığı gibi uzun uzun güldü.

***

O günkü işlerimi zamanla yarışarak tamamlamaya çalışırken, Büyükada'dan telaş içinde annem aradı.

"Kazanmış Lena. Paris Üniversitesi'nin Tıp Fakültesi için tam burs kazanmış."

Havalara uçtum. Hatta gözlerimden iki damla yaş bile aktı.

Annem lafın arkasını "Akşama bizde toplanıyoruz. Geç kalma" diyerek getirdi.

Daha annemle konuşurken Yorgo, Hristo Amcam ve Kalyopi Teyzem geldi aklıma. Nasıl da sevinmiş olmalıydılar.

Öte yandan güzel kızlarını çok özleyecekler demekti bu.

"Lena kazansın da..." diye söylendim.

Üzüntümüzün sevincimizi gölgelemesine izin vermememiz gerekiyordu.

Canım kardeşime mutlaka güzel bir hediye almalıydım. Valilikten biraz erken çıkmaya, bir çift küpe almaya karar verdim.

Böylesi durumlarda, bütün İstanbulluların olduğu gibi aklıma annemle sık sık gittiğimiz Cevahir Bedesteni* geldi.

Ama artık yoktu ki Bedesten. Yedi ay önce çıkan büyük yangında, Kapalıçarşı'yla** birlikte yok olmuştu.

Çarşı esnafının yediği darbe hafiflesin diye Nuruosmaniye, Şehzadebaşı gibi camilerin avlularına ve Mercan'daki boş arazilere barakalar yapılmış, satışlar buralardan yapılıyordu.

Vali Bey bu büyük meseleyi çözebilmek için İstanbul ile Ankara arasında mekik dokuyordu.

---

* İstanbul'da Kapalıçarşı'nın içinde olan iki bedestenden biridir. İç Bedesten de denir. Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırıldığını söyleyenler de Bizans'tan kaldığını iddia edenler de vardır.

** Tarih boyunca çeşitli yangınlara sahne olan Kapalıçarşı'nın yaşadığı en büyük yangın budur. 26 Kasım 1954'te gerçekleşti. Kundaklama sonucu çıktığı söylenen yangın, dört yüz seksen dokuz itfaiyecinin yirmi sekiz gün çalışması sonucunda söndürüldü. Çarşı içinde bin üç yüz altmış dört, dışında otuz dükkân yandı.

Kapalıçarşı'nın yok olması, küpe alma kararımdan vazgeçiremezdi. Aramak için biraz erken çıkmam gerekiyordu o kadar. Önceliği, yakınımdaki Nuruosmaniye Camii'nin avlusuna verecektim.

Böyle olunca, bir gözüm saatimde olmak üzere işlerime yoğunlaştım. 18.30 vapurunu yakalayabilmek için 17.00 gibi çıkmam yeterliydi.

***

Valiliğin kapısından çıkarken Çetin'e rastladım. Nereye ve neden gittiğimi sevinç içinde anlattım.

Çetin de Milli Türk Talebe Birliği'ne,* Kâmil Bey'le buluşmaya gidiyordu. Bu durumda yokuşu birlikte çıkabilirdik.

Bu arada epeydir kafamı kurcalayan bir konuyu "Anlamadığım MTTB'de neden buluştuğunuz?" diyerek ifade ettim arkadaşıma.

Çetin söylediklerime şaşırınca, sözlerime açıklık getirdim.

"MTTB ve TMTF** sola daha yakın değil mi? Oysa Kâmil Bey ve sen anladığım kadarıyla Demokrat Parti çizgisindesiniz."

Güldü bu sözlerimin üzerine Çetin.

---

* MTTB varlığını 1916'dan bu yana sürdürüyor. İttihat ve Terakki yönetimi tarafından kurdurulan MTTB, Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte resmi görüşü savunmaya geçti. Bir süre sonra rotasını milliyetçi ideolojiye çevirdi. "Vatandaş Türkçe konuş!" kampanyası ve "Hatay'ın ilhakı" gibi konularda milliyetçi damarı iyice belirginleşti. 1936'da bütün STK'larla birlikte kapatıldı. 1946'da yeniden açıldığında, DP'nin dümen suyuna girmeyi seçti. Bu tavrını 1965'e kadar sürdürecek, sonrasında muhafazakâr milliyetçi damar ağırlık kazanacaktı. 1946'da siyasal iktidar yanlısı duruşu nedeniyle, Cağaloğlu'nda bulunan Eminönü Halkevi binası, bu kuruluşa genel merkez binası olarak hediye edildi.

** Türkiye Milli Talebe Federasyonu 1948'de yükseköğretim kurumlarındaki öğrenci derneklerinin üst kuruluşu olarak kuruldu. 1950'li yıllarda, Demokrat Parti'nin Atatürkçülüğe karşı söylemine ve izlediği dini politikalara karşı CHP'nin yanında durdu. Tıpkı MTTB gibi Kıbrıs meselesini savundu. Sonradan Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı (TMGT) adını aldı ve 1980 ihtilaline kadar devrimci bir duruş sergiledi.

"MTTB epeydir solcu değil. Yanlış biliyorsun. Öte yandan, Kıbrıs davası milli bir dava. Sağı solu olmaz böyle konuların. Cemiyetin başkanı Hikmet Bil CHP'li mesela."

Bu arada İran Konsolosluğu'nun köşesine gelmiştik, Çetin'i MTTB'nin önünde bıraktım, Kapalıçarşı'nın Nuruosmaniye Kapısı'na doğru hızlandım.

***

Sözleşmiş gibi 18.30 vapurunda buluşmuştuk.

Aslında verilmemiş ama verilmiş gibi gayret gösterilen bir söz vardı üçümüzün arasında. Yorgo, babam ve ben, mümkünse, bu vapura yetişmeye çalışıyorduk.

Lafı açıldığında, Kalyopi Teyzem "Ben sizin gibi patron değilim. Dua edin son vapura kalmıyorum" diyerek bize ayak uyduramayacağını tekrarlayıp duruyordu.

Babam kendisi için buzlu viski, bizim için de birer kadeh şarap istemeden önce ne olur ne olmaz diye sordu.

"Beyaz mı kırmızı mı? Yoksa başka bir şey mi tercih edersiniz?"

Yorgo kırmızıyı, ben beyazı tercih ettim.

Yol boyu, Lena'nın geçen yılı deliler gibi çalışarak geçirdiğinden ve sonunda istediği başarıyı yakaladığınan söz ettik.

Bir ara Yorgo'ya "Senin nasıl haberin oldu kazandığından?" diye sordum.

"Beraber gittik Fransız Kültür Merkezi'ne. Lena'nın orada faaliyet gösteren bir hocası var. Paris Üniversitesi'nden mezun olmuş. Öğrenci işlerinde yakın bir tanıdığı varmış. Birlikte telefon ettik Paris'e."

Bu sözleri duyan babam "Lena havalara uçtu tabii haberi alınca değil mi?" dedi Yorgo'ya.

"Tabii Sezai Amca. Bir görecektiniz halini. Önce güldü, sonra ağladı."

Onun bu sözlerine karşılık "Sevinilmeyecek gibi bir haber değil ki!" dedim.

Kadehlerimizi bir kez daha Lena'nın başarısı şerefine kaldırdık.

***

Vapuru Lena ve annem birlikte karşıladılar. Öpücükler havada uçuştu.

Annem ve babamın çarşıya uğrayacak olması Lena ile eve yalnız yürümemiz demekti.

Fırsattan istifade Lena'nın hediyesini verdim, yanaklarından öptüm, iki minik küpeyi sevgili arkadaşımın kulaklarına bizzat taktım. En zor soruyu da tam bu esnada sordum.

"Paris'e yolculuk ne zaman?"

"En geç eylül ortasında orada olmam gerekiyormuş. 10 Eylül'ü hedefliyorum."

Sözler buruk çıktı sevgili Lena'nın ağzından. Kopacak fırtınanın farkına varınca arkadaşıma moral vermeye çalıştım.

"Yepyeni bir hayata başlayacaksın Lena. Senin yerinde olmak için neler vermezdim. Anneni, babanı, Yorgo'yu, hepimizi tabii ki özle ama mesafeyi sakın gözünde büyütme. Göreceksin, kış çabucak bitecek ve sen önümüzdeki haziranda yine bizimle, burada olacaksın."

Bu sözlerimin üzerine Lena başını salladı. Gözlerinden süzülen yaşları elinin tersiyle sildi. Ağabeyine baktı "En çok da Yorgo'yu ve seni özleyeceğim" dedi.

-22-

"İngilizlerin anladığı kadar Yunanlılar da anlasaydı, her şey çok farklı olurdu."

Birkaç gündür görmediğim Çetin'e, sabahın köründe bu sözleri söyletenin ne olduğunu merak ettim ve açmasını ister gibi yüzüne baktım.

"Geçenlerde Amerikan Başkanı Eisenhower ve İngiltere Başbakanı Eden bir araya gelmiş. Bay Eden o toplantıda çok önemli bir laf etmiş. Ne dediğini biliyor musun?"

"Hayır bilmiyorum."

Çetin, İngiltere Başbakanı'nın ne söylediğini tam olarak aktarabilmek için kısa bir süre düşündü.

"Kıbrıs konusunda daha az konuşuyor olmaları, Türklerin adayı istemedikleri anlamına gelmez. Türkler sabırlıdır. Yavaş hiddetlenirler. Kızdırmaya gelmez. Karşılıkları şiddetli olur."

Çetin böyle konuştuğuna göre, anlaşılan geçen birkaç gün içinde önemli gelişmeler olmuştu.

Birkaç gündür görüşemiyorduk. Cemiyetler masasının işleri için hep ofis dışındaydı. Genellikle de Kâmil Bey'le birlikte oluyor, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin organizasyonu için faaliyetlerde bulunuyordu.

Hazır yakalamışken ve konuşmaya niyetli olduğunu hissedince "Nasıl gidiyor Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti?" diye sordum.

"Şu aralar sessiz ve derinden gidiyoruz. İstanbul'da nerelerde olduğumuzu biliyorsun zaten. Seni görmediğim süre içinde onlara Fener Şubesi'ni de ekledik. Kâmil Bey Anadolu'daydı. Uzun

bir seyahat yaptı. Şaşırmaya hazır ol. Anadolu'da kurulan dernek sayısı atmışa yaklaştı."

Hakikaten, arkadaşımın telaffuz ettiği çok şaşırtıcı bir rakamdı. "Peki nasıl oluyor?" diye sordum.

"Büyük ölçüde Demokrat Partililer üzerinden yürünüyor. Başbakan'ın partililerden beklentisi bu yönde. Gerektiğinde büyük kitle gösterilerine imza atabilecek bir organizasyon olsun ama partinin işiymiş gibi görünmesin isteniyor. Anladığım kadarıyla, milli bir davranış vurgusunun ancak böyle verilebileceği düşünülüyor. Hikmet Bil gibi isimler de bunun için önem taşıyor zaten."

Düşüncelerini açabilmesi için, Çetin'e bir soru sorarak yardımcı oldum.

"CHP Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'ni kurumsal olarak desteklemiyor anladığım kadarıyla. Değil mi?"

"Belli belirsiz destekliyor. Kurumsal olarak arkasında durmuyor ama bazı CHP'liler konuyla özel olarak ilgileniyor. Dediğim gibi, asıl omurga DP."

"Peki Kâmil Bey DP'li mi?"

"Hayır. Partide hiçbir görevi yok. Kâmil Bey'de şeytan tüyü var. Olağanüstü bir teşkilatçı. Tavsiye ve telkinleri herkesin üzerinde etkili oluyor. Biliyorsun vatansever ve milliyetçi söylemi çok iyi kullanıyor."

Daha önceki konuşmalarımızdan da ülkenin her yerinden vatandaşların Kâmil Bey'e kendilerinin de bir şeyler yapmak istediklerini mektupla, telgrafla bildirdiklerini biliyordum. Kâmil Bey Anadolu'yu dolaşmaya bu nedenle karar vermiş olmalıydı.

Öte yandan, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti sahiden de bir çığ gibi büyüyordu. Gazetelerden de takip ettiğim için bunu rahatlıkla anlayabiliyordum. Bu nedenle Çetin'in söylediklerine hiç şaşırmadım. Ama şaşırmış gibi yaptım.

"Dünyanın en çabuk büyüyen cemiyeti olarak tarihe geçecek desene!"

Çetin güldü.

Bu fırsattan istifade edip, epeydir kafamı kurcalayan başka bir konuyu, harcamalar için gereken paranın nereden geldiğini sordum.

"Her yerden geliyor. Kâmil Bey bu gezide, Yapı Kredi Bankası ve Doğan Sigorta'nın verdiği yedi bin beş yüz lirayı kullandı. Milli bir seferberlik olunca, kişiler de, kurumlar da, hükümet de kesenin ağzını açıyor."

Çetin bunları söyleyince, babamdan duyduğum İSO'nun verdiği para geldi aklıma. Türkiye, Kıbrıs'ta yaşayan soydaşlarının tehlike altında olduğuna yüzde yüz inanmış, elinden geldiğince orada yaşayanlara yardım etmenin peşine düşmüştü. Âdetim olmasa da bir yorumda bulundum.

"Bu durumu Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan da anlasa ve davranışlarına dikkat etse iyi olur."

Çetin söylediklerime güldü, "Anlayacak gibi görünmüyorlar" dedi.

Arkadaşım poğaçasını yemiş, çayını içmiş olarak yanımdan ayrılırken "Bir şeyler yapalım birlikte" dedi.

Gülümsedim. Cesaret bulmuş olsa gerek "Beni hiç adaya davet etmediğinin farkındasın değil mi?" diye serzenişte bulundu.

Böyle olunca "Olur. Memnuniyetle. Bu hafta sonu gel" demek zorunda kaldım.

***

Pazar günü, Çetin'i Yorgo ve Lena'yla karşılayacaktık.

"İşyerimden arkadaşım gelecek dediğimde" Yorgo sessiz kalmış, Lena "Kız mı erkek mi?" demişti hemen.

Anlatmıştım biraz Çetin'i. Lena ilgiyle dinlerken Yorgo yine ilgisiz kalmıştı.

Çetin'i davet ederken de "Hem arkadaşlarımla da tanışmış olursun" demiş, Yorgo'nun his dünyamdaki özel yerinden hiç söz etmemiştim.

Hafta sonu yaklaşırken, büyük buluşmada neler olacağına dair merakım artmıştı.

Bu tür bir araya gelişler turnusol testi işlevi görür. Yaptığım deneyin sonuçlarını çok geçmeden ve hep birlikte görecektik.

***

Yorgo beklediğimin tersine Lena'dan daha ilgili karşıladı Çetin'i.

Çetin de beklediğimden farklı olarak Yorgo'ya Lena'dan daha fazla ilgi gösterdi.

Güzel bir oyundu oynadığımız. Elbirliğiyle iyi bir performans çıkartmaya çalışıyorduk.

Yorgo da Çetin de medeni birer erkek olduklarını hem birbirlerine hem de bana göstermenin peşindeydiler. Ayrılma anı gelince birbirlerine "Görüşelim!" diyecek kadar ilerlemiş olacaklarını, daha tanışmalarının ilk dakikasında tahmin etmiştim.

Bir de tabii meselenin Çetin ile Lena kısmı vardı. Her ikisi de yanlış anlaşılmasın diye birbirlerinden özenle uzak duruyorlardı.

Önce hep birlikte Büyükada'nın meydanını, çarşısını gezdik. Sonra Yorgo'yla birlikte Çetin'e kendisi için yaptığımız özel planı açıkladık.

"Bisiklete bindiğini düşünerek, dört bisikletle geldik. Büyük tur yapalım diyoruz. Bir yerlerde konaklar, denize girer, piknik yaparız. Ne dersin?"

Çetin bayıldı planımıza.

"Mayomu getirdim ne olur ne olmaz diye."

Hristo Amca'ya emanet ettiğimiz bisikletlerimizi ve eczanesine koyduğumuz iki piknik sepetini kaptığımız gibi, Maden istikametinde pedal çevirmeye başladık.

Gezimizi yarışa çevirmeyeceğimizi, arada bir laflayarak kendisine gezi rehberliği yapacağımızı Çetin'e önceden söylemiştik.

Birkaç köşkle ilgili bilgi verdikten sonra, kan ter içinde önemli bir yazarımızın yıllardır oturduğu eve ulaştık.

"Şu evde Reşat Nuri Güntekin oturuyor. Adanın bu kısmı poyraza açık, bu nedenle bitkiler açısından o kadar zengin değil. Bizim oturduğumuz taraf daha korunaklı."

Çetin, Maden ile Nizam arasındaki farkı biliyordu. "İstanbul'un Riviera'sı" dedi hemen.

"Öyle. Bizim tarafta mandalina bile yetişir. Dut, incir gibi ağaçlar çok iyi meyve verir. Her türlü çiçeğin özellikle de begonvillerin, leylakların, morsalkımların çok sevdiği bir bölgedir. Geçerken göreceksin zaten. Az sonra denize sıfır hale geleceğiz. Sedef Adası tam karşımızda kalacak. Burada denize girelim diyoruz, bir şeyler atıştırır rampayı öyle çıkarız. Ne dersin?"

Haziran sıcağı da hesaba katıldığında, Çetin'in "Olmaz" diyecek hali yoktu. Sorumu nefes nefese "Tamam" diye cevapladı.

Aya Nikola Plajı'nda bol bol yüzdük. Çetin'le Yorgo birbirlerine arkadaşça davrandılar. Zaman içinde Lena da yabaniliğini üzerinden attı. Sorunsuz bir gün geçireceğimiz belli olmuştu.

***

Misafirimiz adada karşısına dikilen uzun boylu, siyah kıvırcık saçlı, kara gözlü, yağız delikanlı ile aramda ne olduğunu nasıl

yorumladı bilemem ama en azından Yorgo açısından durum kazasız belasız atlatılmış gibi görünüyordu.

Lena'nın düşünmeye ihtiyacı yoktu. Misafirimizi vapuruna bindirip Kadıköy'e yolcu eder etmez kolumdan tutup bir köşeye çekti ve lafı hiç dolandırmadan sordu.

"Aranızda bir şey var mı?"

Cevabım kısa ve kesin oldu.

"Saçmalama!"

Büyük buluşmanın ilerleyen günlerde nelere sebep olacağını merak içinde bekleyecektim.

İlk olarak Yorgo mu soracaktı Çetin'e karşı ne hissettiğimi yoksa tersi mi olacaktı?

Bekleyecektim ve görecektim!

Kendimden nasıl olsa emindim. Yorgo'ya deliler gibi âşıktım. Çetin'e yüklediğim anlam, iyi bir arkadaş olmasının ötesinde değildi.

Ama böyle şeyler sorulmadan söylenmez. Öyle değil mi?

-23-

"O halde orada görüşürüz" dedi babam evden çıkarken.

Akşam yemeğinde, ertesi gün gerçekleşecek Hilton Oteli'nin açılışında Fahrettin Kerim Bey'in yanında olacağımı söyleyince, Sezai Bey'den "Ben de orada olacağım" cevabını almıştım.

1955 yılının 15 Haziran günü açılacak olan İstanbul Hilton Oteli, Hilton oteller zincirinin ABD dışına uzanan ilk halkalarından biri olacaktı. Bu nedenle, beş gün beş gece sürecek bir açılış programı düzenlenmişti.

Kolay değildi, Hilton'la, İstanbul ilk beş yıldızlı oteline kavuşmuş olacaktı.

İçinde tuhafiyeci, antikacı, banka, berber gibi dükkânlar da olacağından, otelin açılışı gazetelerde geniş yer bulmuştu. Bu da hükümetin, belediyenin, sosyetenin açılışın üzerine düşmesine yol açmıştı.

***

Çok heyecanlıydım açılış için.

Hilton Otelleri'nin sahibi Bay Conrad ile Fahrettin Kerim Bey, Taksim Meydanı'ndaki Cumhuriyet Anıtı'na çelenk koymak üzere saat 11.00'de anıtın önünde buluşacaklardı.

Taksim'e ulaştığımda her yer gazeteci kaynıyordu.

Az sonra Fahrettin Kerim Bey otomobilinden indi. Ben de onun yanında yerimi aldım. Vali Bey ayak parmaklarının ucunda

yükseldi, kulağıma "Bakalım seninle yaptığımız İngilizce çalışmalarının faydasını görecek miyim?" dedi.

En rahatlatıcı sesimi kullanarak "Eminim göreceksiniz efendim" diye cevapladım Vali Bey'i.

Bay Conrad Taksim Anıtı'na çelenk koyduktan sonra yeni yapılmış, parıldayan Hilton Oteli'ne geçildi. Oteller zincirinin sahibi burada cebinden bir küçük kutu ve onun içinden de bir altın anahtar çıkarttı. Otelin kapısını açtı ama tokmağı çevirmedi. Fahrettin Kerim Bey'e döndü, "Buyurun, kapının tokmağını ilk siz çevirin" dedi.

Daha önce yüzlerce kez kurdele kesmiş olan Vali Bey, bir kapının tokmağını çevirerek ilk kez açılış yapmış oldu.

Kapıdan içeriye girer girmez, Bay Conrad misafirlere hitap etti.

Ardından sıra Vali Bey'e gelmişti. Konuşması gayet başarılıydı. Üzerimden büyük bir yük kalkmış oldu.

Vali Bey'e her ne kadar "Ben Fransızca okudum, İngilizce ikinci dilim" dediysem de dinlememiş, yapacağı konuşmayı karşımda defalarca okumuştu.

Meselenin farkında olan babam, Vali Bey'in konuşması süresince bana baktı. Konuşma bitip Fahrettin Kerim Bey huzura kavuşunca, tıpkı benim gibi rahatladı.

Geleneksel kıyafetler içindeki genç kızlar, 13.30'da gerçekleşecek yemeğe geçilmeden önce konuklara çeşitli içecekler dağıttılar. Bu arada bir İspanyol orkestrası etrafa neşe saçtı.

Yemeğe Cumhurbaşkanı, Başvekil, Meclis Başkanı, Türkiye'de görev yapmış eski Amerikan büyükelçileri katılsa da gazeteciler en çok otel sahibinin oğlu çapkın Nike'ı ve ünlü Amerikalı yıldızları takip ettiler.

Doğrusu yıldızlar takip edilmeyecek gibi değildi. Kimler yoktu ki içlerinde!

Terry Moore, Jinx Flakenburg, Merle Oberon, Dianna Lyn, Irene Dumne ve filmlerden tanıdığım pek çok yıldızla birlikte, gonk 13.30'u çalarken yemek salonuna girdim.

***

Akşam olunca, Sezai Bey tarafından tebrik edildim. Bir de soru sordu babam.

"Neden muhalefetten hiç kimse yoktu açılışta?"

Şaşırdım, "Hiç aklıma gelmedi bu konu" dedim.

Bunun üzerine babam aklından geçenleri anlatmaya koyuldu.

"Bu tatsız süreç 1950'de, DP'nin CHP Genel Merkez Binası'na el koyup Hazine'ye devretmesiyle başladı. İsmet İnönü'nün Halife Abdülmecit gibi sınır dışı edilmesi istendi, İnönü Stadyumu'nun ismi Mithatpaşa'ya çevrildi. Atatürk'ün heykel ve büstlerine sistematik saldırılar bugün de sürüyor. 1951'de Halkevleri'ne el konuldu. 1952'de Balıkesir'de vali, İnönü'yü kente sokmadı. CHP'yi öven yazılar yazdıkları için *Milliyet*'in başyazarı Nurettin Ardıçoğlu ve yazıişleri müdürü Hüsnü Söylemezoğlu üç sene civarında hapis cezası aldı. 1953'te CHP'nin menkul ve gayrimenkulleri Hazine'ye devredildi. CHP'nin *Ulus* gazetesine el konuldu. 1954'te bir CHP projesi olan Köy Enstitüleri kapatıldı. Mersin'de seçim konuşması yapacak İnönü'ye DP'liler saldırdı. Paşa canını kaçarak kurtardı. Başta Hüseyin Cahit Yalçın olmak üzere *Yeni Ulus*'un birçok yazarına hapis cezası verildi. Aynı baskı, sindirme çabası bu yıl da devam etti. Daha şundan yirmi gün önce, *Akis* dergisinin yazıişleri müdürü Cüneyt Arcayürek tutuklandı."

Demokrat Parti'ye oy vermiş olan babamın söyledikleri kafamın karışmasına yol açtı.

"Ne demek istiyorsun baba?"

"Çok açık değil mi kızım? Türkiye CHP'nin yerine DP'yi, baskıcı bir iktidardan kurtulmak için seçti. Öyle değil mi? Gördüğüm kadarıyla, gelen gideni aratıyor."

"Muhalefet Hilton Oteli'nin açılışına süregelen bu husumet nedeniyle mi çağrılmadı sence?"

"Yüzde yüz. Uluslararası mahiyet taşıyan, başvekil, cumhurbaşkanı gibi konukların davet edileceği bu tür açılışlarda, konuk listesi sadece davet sahibinin inisiyatifiyle yapılmaz."

Babamın tarihler vererek yaptığı uzun açıklama iyice şaşırmama yol açmıştı.

"Bundan böyle..." dedim kendi kendime. "Siyaset arenasında olup biteni daha dikkatli takip edeceğim."

***

"Kâmil Bey Londra'da yaşayan Türkleri ayaklandırmak için İngiltere'ye gitti. Hikmet Bil de Kıbrıs gerçeğinin anlatılacağı bir filmin senaryosu üzerinde çalışıyor."

Her zamanki gibi kahvaltımızı ederken anlatmıştı bunları Çetin.

Rumların bir gün önce Lefkoşa'da Türk mahallesine attıkları bombaya dair haber bütün gazetelere manşet olmuş, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin çalışmaları bir de bu nedenle hız almıştı.

Cumhuriyet gazetesi "Bomba her tarafı Türkler tarafından iskân edilmiş olan bir Türk semtinde, polis genel merkezine konulmuştur" diye yazmıştı.

Polis merkezinde tabiatıyla İngilizler çoğunluktaydı ama yine de on dört Türk yaralanmıştı ki bu da küçümsenecek bir durum değildi.

Türkiye'de yayımlanan bütün gazeteler "Kıbrıs Türkleri arasında büyük bir heyecan ve korku yaşandı" demiş, en azından bombalama olayıyla ilgili aynı düşüncede olduklarını göstermişlerdi.

Elimdeki gazeteleri düzene sokup çayımdan bir yudum daha aldıktan sonra Çetin'e "Sence nereye gidiyor bu işin sonu?" diye sordum.

"İyiye gitmiyor" diyerek kalktı ayağa. Birkaç cümle de ayakta kuracaktı.

"Meselenin bir tarafında İngilizler var ve asıl muhatabı onlar. Çünkü ada onların sömürgesi. Ayrıca, bomba da onların egemen olduğu bir alanda patlatılmış zaten."

Çetin'in bu sözleri üzerine "İkinci tarafında da biz mi varız?" diye sordum.

"Biz garantör olan tarafız. Az önce de söylediğim gibi, hedef doğrudan Türkler değil. Öte yandan, İngilizlerin kaybetmesi Türklerin de kaybetmesi demek olacak. Çünkü, Rumların egemenliği ele geçirmesi ya da adayı Yunanistan'a bağlaması halinde, Kıbrıslı Türklerin başına nelerin geleceği belli. Bu nedenle, resmi mercilerin ve gazetelerin durumu doğrudan Türkiye'yi ilgilendiren bir meseleymiş gibi takdim etmelerini, anlayışla karşılamak lazım."

Tam da eğitimini siyasal bilimler üzerine yapmış biri gibi konuşmuştu Çetin.

"Yüksek diplomasi diye ben buna derim. Doktora yapmayı düşünmüyor musun?"

Güldü bu sözlerimin üzerine arkadaşım. Kapıdan çıkarken "Bu arada, Hilton'un açılışıyla ilgili resimlerde de tıpkı Büyükada'dakiler gibi gayet şıktın" dedi.

-24-

Çetin odamdan çıkınca, en çok da lafını ettiğim "doktora meselesi" üzerine düşündüm.

Günler çok süratli geçiyordu. Fakülteyi bitirdikten sonra kısa bir yaz tatili yapmış, ardından soluğu iş hayatında almıştım.

Kuşkusuz seviyordum yaptığım işi. Fahrettin Kerim Bey'in sayesinde sanki eğitim hayatım devam ediyor gibiydi. Bir anlamda, üniversitede öğrendiklerimi tatbik ediyordum. Kuşkusuz bu büyük bir imkândı ama diplomamın yanına lisansüstü eklemezsem, hatta akademik kariyer yapmazsam, eğitim hayatım eksik kalacakmış gibi hissediyordum.

Babamla ve Yorgo'yla defalarca konuşmuştum bu konuyu. Her ikisi de acele etmememi söylemiş, Fahrettin Kerim Bey'in önüme sürdüğü imkânlardan mümkün olduğunca yararlanmamı öğütlemişlerdi.

Babam her konuşmamızda "Kaç idari ilimler eğitimi görmüş öğrenci, Fahrettin Kerim Bey gibi bir ustanın yanında pişme ve çevre edinme şansı elde edebilir?" diyerek çok doğru bir noktaya parmak basmıştı.

Aslında, İstanbul Valiliği bir anlamda devletti. Belediye hizmetlerinin yanı sıra içişleri, sağlık, sanayi, eğitim ve bütün öteki bakanlıkların bir ayakları valilikteydi. Böyle olunca, bir anlamda devletin kalbinde görev yapıyor gibiydim.

Bütün bu imkânlara rağmen, dışişlerine dair takıntımdan uzaklaşamıyordum. İstanbul Üniversitesi'nin kapısını çalacaktım. Bu konuda Yorgo'dan yardım isteyebileceğimi düşünüyordum.

Bölümlerimiz farklı olsa da sevgilim lisansüstü çalışmalarında bir hayli mesafe kat etmişti.

***

Yorgo'yla karşılaşır karşılaşmaz ilk lafım "Seninle konuşmak istediğim meseleler var" oldu.

Cuma akşamıydı. Yorgo'yla kaçamak yapmaya karar vermiştik. Tünel'in İstiklal çıkışındaki kapısında buluşmamızın nedeni buydu.

Taksim istikametinde yürürken "19.30 için Elhamra'dan bilet aldım" dedi canımın içi ve gülerek "O saate kadar biter mi konuşmak istediğin meseleler?" diye sordu.

"Biter. Ne oynuyormuş Elhamra'da?"

"Önce, sen konuşmak istediğin meseleyi söyle."

Gün boyu neler düşündüğümü uzun uzun anlattım canımın içine. Sonra da sorumu sordum.

"İlk fırsatta üniversiteye gitmek ve dış politika üzerine ne yapabileceğime bakmak istiyorum. Mümkünse bu yıl başlamam lazım. Yardımcı olur musun?"

Dikkatle dinlemişti Yorgo. Lafı uzatmadan haklı olduğumu, derhal kollarını sıvayacağını söyledi.

"Peki. Söyle bakalım şimdi ne oynuyor Elhamra'da?" diyerek konuyu kapattım.

"Marlene Dietrich ve Ray Milland başrollerde..."

"*Golden Earrings*!" diyerek Yorgo'nun sözünü kestim.

Üç yıldır bekliyorduk bu filmi. Mitchell Leisen'in "ustalık eseri" diye nitelenen *Altın Küpeler* üzerine yabancı basında çok yazılmış çizilmişti.

Film, İkinci Dünya Savaşı'nda bir İngiliz subayının Çingene bir kadından gördüğü yardım üzerine temelleniyordu. Sinema yazarları filmi çok görsel ve bir o kadar da mizah yüklü bulmuşlardı.

"Marlene Dietrich'in olması yeter" dedim biraz alaycı bir ifadeyle. Yorgo'nun bu oyuncuyu ne kadar beğendiğini biliyordum.

Yorgo tam da beklediğim gibi, neden Dietrich hayranı olduğunu, ünlü oyuncunun filmlerini sıralayarak cevapladı.

"*Blue Angel* (Mavi Melek), *Shanghai Express* (Şanghay Ekspresi), *Lili Marlen*, *Judgmen at Nuremberg* (Nürnberg Duruşması)."

Sevgilimin sözünü, kıskandığımı göstermek ister gibi "Tamam, tamam..." diyerek kestim ve söyleyeceğim daha önemli bir şey varmış gibi davrandım.

"Yine malum tartışmayı yapacağız sinemadan çıkınca. Çünkü bu da bir roman uyarlaması. Bakalım Jolan Földes'in eseri sinemaya hak ettiği gibi aktarılabilmiş mi?"

***

Hakikaten güzel bir filmdi *Altın Küpeler*.

Yorgo'ya göre, senaryoyu yazan Frank Butler, Helen Deutsch ve Abraham Polansky kitaptan çok uzaklaşmamış, ruhunu görmezlikten gelmemişti.

Ben en çok, eserle aynı ismi taşıyan ve Peggy Lee tarafından seslendirilen şarkının filme büyük değer kattığının üzerinde durdum.

1947-1948 yıllarında listelerin başından hiç eksik olmayan Lee'nin "Golden Earrings"ini Yorgo da ben de ezbere biliyorduk.

"Keşke..." dedim ayrıca. "Lena'ya da haber verseydik. Ne çok söyledi o da bu şarkıyı."

Yorgo üzüldü ben böyle söyleyince.

"Bir kere de onunla geliriz. Olmaz mı?"

"Olur. Mutlaka gelelim."

Yol üzerinde, Deveaux Apartmanları'nın* altındaki Saray Muhallebicisi'ne** uğradık.

Sevgilim bu muhallebicide, üzerine bolca limon sıktığı tavuk suyu çorba içmeye bayılıyordu. Karabiberini de bol tutuyordu bu arada. Ben de tavuklu pilavını seviyordum Saray'ın. Uzattığı karabiberliği aldım.

Tam pilavın üzerine konulmuş tavuğa karabiber serperken "Çetin seviyor mu karabiberi?" dedi pat diye Yorgo.

Çok şaşırdım. Aslında kendisi de şaşırmıştı sorusuna. Belli ki meseleyi aklında evirmiş çevirmiş, sonunda alabildiğine acemice dillendirmişti.

Şaşkınlığımı atınca, gülme krizine girdim. Bu arada karabiber burnuma kaçtı ve hapşırmaya koyuldum. Sanıyorum burnuna kaçan karabiber yüzünden tarih boyunca hiç kimse benim hapşırdığım kadar hapşırmamıştır. O kadar ki, Yorgo'nun sorusuna cevap bile veremedim.

Epey sonra, tavukgöğüslerimizi yemek üzereyken, Yorgo tabağımı işaret ederek "Sorumu bir kez daha tekrarlayacağım ama dikkat et bu kez de burnuna tarçın kaçmasın" dedi.

Yine gülme krizine girdim. Burnuma tarçın kaçmadıysa da krizim epey sürdü. Sonunda sadede geldim.

---

* 1890 yılında Osmanlı Bankası yöneticisi Emile Deveaux tarafından yaptıldı. 1950'de çıkan büyük yangından sonra ismi Sin-Em Han olarak değişti. Lüks ve Saray sinemalarının yanı sıra Saray Muhallebicisi'ne de ev sahipliği yaptı. 2011'den bu yana Demirören AVM olarak hizmet veriyor.

** Saray Muhallebicisi İstiklal Caddesi'nde bulunan şubesini 1949 yılında açtı. Demirören AVM'nin restorasyonu esnasında tam karşıdaki binaya, 173 numaraya taşındı. Saray'ın ilk şubesi 1935 yılında Kasımpaşa'daydı. Kurucusu Hacı Hüseyin Topbaş'tı. Sonradan muhallebiciler zincirini oğulları Kadir, Ahmet, Mustafa ve Mehmet sürdürdüler. Şu anda Saray'ı üçüncü kuşak Topbaşlar devam ettiriyor.

"Kıskançlık durumları mı?"

Yorgo alınmış bir ses tonuyla "Hiç de değil" diye karşılık verdi.

"Peki ne o zaman?"

Uzun süren bir sessizlikten sonra, canımın içi "Sana dair planlarım olduğunu biliyorsun. Sonra hayal kırıklığına uğramak istemiyorum. Anlıyor musun?" diye sordu.

Artık gülemezdim. Yüzü o kadar ciddi bir hal almıştı ki, bu noktadan sonra yapılacak her türlü şaka rahatsızlık verici olurdu. Kısa ve kesin konuşmalıydım.

"Saçmalama Yorgo. Çetin işyerinden arkadaşım, o kadar. Planın neyse yapmaya devam et. Hatta mümkünse elini biraz çabuk tut."

-25-

"Aslında, İngilizler kendi hatalarının kurbanı oldular."

Vapurda başlayan konuşmamız, adada evlerimize doğru yürürken de sürüyordu.

Sözlerine şaşırdığımı gören Yorgo "Şaşırma" dedi. Başka söyleyecekleri de vardı.

"Eğer İngilizler 1930'larda yasaklı tuttukları Kıbrıs Komünist Partisi'ni 1941'de verdikleri kararla serbest bırakmasalardı, bugüne gelinmezdi."

Kıbrıs'ta bir komünist partisi olduğundan haberdar değildim. Ayrıca bu kapama ve yeniden açma meselesi hakkında da bir fikrim yoktu. Türkiye'deki komünist partiden, özellikle de Nâzım Hikmet'ten haberdardım. Yasaklı olduklarını biliyordum. Şimdi Kıbrıs'ta yasaksız olarak çalıştıklarını öğrendiğim komünistlerin ne yaptığına dair ufacık bir bilgi kırıntısına dahi sahip değildim.

Hazır Yorgo anlatıyorken, bir soru sorarak konuyu geniş tutmasını sağlamalıydım.

"Türkiye'deki gibi, SSCB bağlantılı bir komünizm mi Kıbrıs'taki de?"

"Aynı. Nasıl Türkiye'de SSCB'nin desteklediği bir komünist parti varsa, Yunanistan'da ve Kıbrıs'ta da var. Kıbrıs'takinin ismi AKEL. Yani, Emekçi Halkın İlerici Partisi. Orada da tıpkı bizde olduğu gibi komünizm karşıtları var. Onların hareketinin adı Milliyetçi Köylü Derneği. Onlar tamamen ENOSİS yanlısı. İşin ilginç tarafı, Kıbrıs'ta AKEL de bir tür ENOSİS'çi. Antiemperyalist yönü partiyi İngilizlere ve NATO karşıtlığına, dolayısıyla Türkiye'ye

karşı bir duruş sergilemeye sürüklüyor. Öte yandan milliyetçilikten de pek uzaklaşamıyorlar. Bu arada Türkiye Komünist Partisi ile AKEL kendi aralarında gayet iyi anlaşıyorlar. Bunun nasıl olduğunu da anlamak güç. Hatta Kıbrıs'taki bazı komünist Türkler bir süre AKEL'le birlikte yürüdüler. Baktılar ki AKEL 'azınlık hakları' gibi lafları sık ediyor, vazgeçtiler. Kendi bağımsız örgütlerini kurdular."

Duyduklarım çok şaşırtıcıydı. Derhal "Nasıl biliyorsun bu kadar çok ve karışık şeyi?" diye sordum.

"Çünkü Yunanca gazeteleri okuyorum."

Yorgo'yla kapının önünde, ertesi gün balık tutmak ve değişiklik olsun diye Çam Limanı'ndan denize girmek üzere sözleşerek ayrıldık.

***

Üç kafadar, sabahın köründe buluştuk.

Lena hem çok sevinçli hem de çok hüzünlü görünüyordu. Durmadan çok az zaman kaldığından söz ediyor, arada bir parmaklarını da kullanarak "Haziranı sayma bitmek üzere, temmuz, ağustos, eylülü de sayma sadece on beş gün" deyip duruyordu.

Sevgili Lena'nın yaptığı hesaba göre, iki ay vakti kalmıştı geride.

Durumu daha katlanılabilir kılmak için "Bak canımın içi, haziran ve eylülden de on beşer gün say, üç ayda anlaşalım" dedim.

Aklına yatmasa da "Olur" diye cevap verdi.

Öte yandan üç ay da çok kısa bir süre değil miydi zaten?

Dame de Sion'dan bir öğretmenimizin arada bir tekrarladığı Lucius Annaeus Seneca'nın* sözü geldi aklıma. Derhal söyledim.

* Lucius Annaeus Seneca, Güney İspanya'da Cordoba'da doğdu, Roma'da yetişti ve burada MS 65 yılında öldü. Filozof, devlet adamı.

"Hayat bir hikâye gibidir. Ne kadar uzun olduğu değil ne kadar güzel olduğu önemlidir."

Çok denk düşmüştü duruma. Bir başka cümleyle taçlandırmalıydım bu güzel sözü.

"Öyle bir üç ay yaşayalım ki bir yıla bedel olsun."

Kürek çekerek kayığı Heybeliada ile Büyükada'nın arasına, balığın bol olduğu noktaya götürmeye çalışan Yorgo, sözlerimden etkilenmiş olmalı ki kürekleri bıraktı, alkışladı.

Lena da etkilenmişti sözlerimden. O da el çırptı ve "Öyle yapalım" diyerek düşüncemi geliştirmeye koyuldu.

"Hatta her yaz öyle yapalım. Ben dört aylığına geleyim, ama o dört ayı bir yıl gibi yaşayalım."

Sonra Yorgo'ya döndü, "Olur mu ağabey?" diye sordu.

Kürekleri zaten bırakmış olan Yorgo yerinden kalktı, uzun bacaklarıyla bir adımda kayığın kıç tarafında ve hemen yanımda oturan çok sevdiği kardeşi Lena'ya ulaştı, yanağından sesli bir öpücük aldı, uzun uzun da sarıldı.

Bilirsiniz, ağlamanın kaçınılmaz olduğu durumlar vardır.

***

Tam da karar verdiğimiz gibi gün boyu balık tuttuk, yüzdük.

Yorgo, güneş henüz Heybeli'nin arkasında kaybolmadan "Akşam yemeğine yetiştirelim bu balıkları" dedi.

Onun bıraktığı yerden "Kürekleri biz çekelim mi bu sefer? Sen de bu arada ayıklayabildiğin kadarını ayıklarsın" diye devam ettim.

İki kız, birimiz sancak diğerimiz iskele tarafındaki küreklere oturduk ve sandalımızı Heybeliada'dan Büyükada'ya bir martı misali uçurduk.

Biz Yorgo'yla sandalı yıkarken Lena önce kendi evlerine sonra bizimkine koştu. Çok geçmeden yanımızdaydı.

"Tamam söyledim. Sadece salata yapacaklar. Gerisi bize ait."

Lena ve ben bisikletlerimize atlayıp Barba Koço'ya birkaç çeşit meze almaya indik. Yorgo istavritleri ayıklamaya iskelede devam etti.

"Bir de Büyükada Rakısı alalım" dedi Lena adanın merkezine yaklaşırken.

"Neden?" diye sordum.

"Bilmem. Hiç rakı içmedim. Bildiğim kadarıyla sen ve Yorgo da içmediniz. Paris'e gittiğimde sorarlarsa tarif edebileyim tadını diye düşündüm."

Büyükada Rakısı çok popülerdi o günlerde. Gazetelere verdiği reklamı tekrarlamaktan ezberlemiş, uzunca bir süre dilimizden düşürmemiştik.

"Enzar-ı Âmmeye: Muhterem ahalimizin sıhhatini nazarı itibara alarak fevkalade dikkat ve itina ile işlemeğe başladığımız ve sıhhatini seven ve koruyan münevver halkımızın mazharı rağbetini çok az bir zamanda kazandığını ispat eden fevkalade Büyükada Rakısı... Büyükada Müskirat** Fabrikası."*

Başta domates soslu kızarmış patlıcan, dereotlu kabak tarator, Girit ezmesi, yerfıstıklı safranlı humus da dahil olmak üzere bir dolu meze ve yanında Büyükada Rakısı ile evimize döndük.

Yorgo balıkları çoktan ayıklamış, tavaya atılacak hale getirmiş, üstelik masayı kurmuş herkesi masanın başına toplamıştı.

---

* Kamuoyuna.

** Alkollü içkiler.

Kulağıma eğildi, "Her şey tamam. Bir tek, bizim de rakı içeceğimizi söylemek kaldı" dedi.

"Ben söylerim" dedim en cesur halimle.

Elime bir çatal aldım, bir kadehe birkaç kere dokundurdum.

"Bayanlar ve baylar, biliyorsunuz Lena üç ay sonra aramızdan ayrılıp Paris'e doktor olmaya gidecek. Bu nedenle üç kafadarlar olarak izninizle bu akşam biz de sizinle birlikte rakı içmek istiyoruz. İçeceğiz, sarhoş olacağız ve Lena'nın gittiği yerde bu geceyi özel olarak hatırlamasını sağlayacağız."

Yaptığım açıklamaya en çok babam ve Hristo Amcam güldü.

Annem ve Kalyopi Teyzem iş olsun diye biraz yüzlerini buruştursalar da babam emektarımıza "Üç rakı kadehi daha getirir misin lütfen?" demişti bile.

Nar gibi kızarmış istavritler tabaklarımıza servis edilirken, babam "Haydi bakalım, Lena'nın şerefine o zaman" diyerek kadehini kaldırdı.

Hep birlikte "Şerefe!" dedik.

-26-

Cüneyt Arcayürek'in* altı ay süreyle hapis cezasına çarptırılması sanıyorum hiç kimseye sürpriz olmadı.

Hilton Oteli'nin açılış gününde, Fahrettin Kerim Bey ve etrafındakiler en çok da ona açılan dava üzerine konuşmuş, bazıları bu cezayı alacağını tahmin bile etmişti.

23 Haziran sabahı Çetin'in getirdiği gazetelere bakarken, daha önce babamla da konuşmuş olduğum için "Sence de hükümet CHP'li olan herkese, özellikle de gazetecilere aşırı baskı uygulamıyor mu?" diye sordum.

Arkadaşım sorumu "Ama gerekçesi var" diye cevapladı.

"Nedir gerekçesi?"

"Arcayürek hükümetin nüfuzunu kıracak yazılar yazdı. *Akis* dergisini izliyor musun bilmiyorum. Cüneyt Bey hem yazar hem de yazıişleri müdürü olarak son derece partizanca davranıyor. Mahkeme altı ay cezayı, bu davranışını sürdürme ihtimali olduğu için verdiğini açıklamış."

Babamın etkisinde kaldığımdan "Ama bu Demokrat Parti'nin iktidar olurken kullandığı özgürlükçü söyleme ters değil mi?" dedim bu sefer.

Çetin sözlerimi "CHP'nin baskıcı davranışlarına karşı demokrasi vaadiyle iktidar oldu demeye çalışıyorsun" diyerek analiz etti.

"Evet" dedim basitçe. Ekleyeceğim bir şey daha vardı.

---

* 1928-2015 yılları arasında yaşadı. Gazeteci, yazar. ABD Başkanı Lyndon B. Johnson tarafından Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'ye 1964'te yazılan ünlü Johnson Mektubu'nu ele geçirip 1966'da yayımlayarak yılın gazetecisi unvanını kazandı.

"Yargının bağımsız olması, siyasetin değil hukukun kurallarına göre çalışması gerektiğini de savunmuyor muydu iktidara gelirken?"

Arkadaşım, tartışmayı bir kerte yukarıya taşıması gerektiğini düşünmüş olmalıydı.

"Suzan, unutma ki bugünkü DP gökten zembille inmedi. CHP'nin içinden çıktı. Ayrıca siyasi partiler, toplumların aynası gibidir. Anlayacağın, malzememiz bu kadar."

Şaşırmıştım Çetin'in yorumuna. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu kadar tepeden bakabileceğini zannetmiyordum. Bu durumda, epeydir zihnimi kurcalayan bir konuyu daha açabilirdim.

"Peki politikacının aynı zamanda aydın olma vasfı hakkında ne düşünüyorsun?"

Sorumu anlamamış olabileceğini düşünerek, derhal biraz daha genişlettim.

"Parlamento denildiği zaman benim aklıma aynı zamanda toplumun en okuryazarlarının bir araya geldiği kurum geliyor. Böyleyse, içinde yaşadıkları toplum ne olursa olsun onu daha ileriye götürme görevini üzerlerine almış olmuyorlar mı?"

Güldü Çetin söylediklerime.

"Haklısın öyle olması gerekiyor ama bana sorarsan tersi oluyor. Özellikle çok partili döneme geçtiğimiz son on yıldır, politikacılar topluma şirin görünmek, halk adamı vasfı taşıdıklarını göstermek ve böylelikle yeniden seçilmek için 'Sizden biriyim' pozu kesiyorlar. Yüksek perdeden ve kabadayı edasıyla konuşmalar, işçiye, köylüye yaranma halleri hep bu nedenle gırla gidiyor. Bırak hakikaten halkın içinden gelenleri, iyi okumuş olanlar bile böyle davranarak sözde şirinlik yapıyor."

***

Ertesi gün iş çıkışı Çetin'le birlikte yokuşu inerken gazeteci çocuk avaz avaz akşam gazetelerini satıyordu:

"Kıbrıs'ta dört bomba patladı! Kıbrıs'ta dört bomba patladı!"

Arkadaşım gazeteci çocuğu durdurup bir gazete aldı. Süratle haberi okudu.

"Üç bomba Magosa'da bir bomba Lefkoşa'da patlatılmış. Gazetede ölü ya da yaralı haberi yok. Belki de sadece ses bombalarıdır."

Öyle ya da böyle, feci bir haberdi aldığımız. Canımın sıkıntısını "Rahat, huzur bırakmadılar Kıbrıs'ta" diyerek ifade ettim.

"Öyle" dedi Çetin.

Zaman içinde takıntıya dönüştürmüş olduğum soruyu tekrar sordum.

"Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti bir davranışta bulunur bunun üzerine herhalde, değil mi?"

"Mutlaka! Görürsün, yarından tezi yok hareketlenmeler başlar. Rumlar ateşle oynadıklarını bir türlü anlamıyor. Birkaç ayda yurt sathında muazzam bir organizasyon gerçekleşti. Bunu görmeleri, ona göre davranmaları gerekiyordu."

Çetin'in Rumlarla kastının Kıbrıs'ta yaşayanlar olduğunu biliyordum. Yine de tedirgin oldum. Yeni yapılan sayımda İstanbul'da yüz on bin Rum'un yaşadığı anlaşılmıştı.* Şehrin toplam nüfusu bir buçuk milyon civarındaydı. Bu da yaklaşık olarak her on dört kişiden birinin Rum olduğunu gösteriyordu.

Bütün bunları aklımdan geçirdikten sonra "Rumlar yerine Kıbrıslı Rumlar desen daha doğru olmaz mı?" diye sordum.

"Bu konudaki hassasiyetinin nedenini biliyorum Suzan. Yorgo'yu ve Lena'yı tanıdım. Çok da sevdim. Kıbrıslı Rumlarla İstanbullu Rumları karıştırmayacağımı tahmin ediyorsundur. Asla

* Bugün bu sayının bin beş yüz civarında olduğu tahmin ediliyor.

böyle bir yanılgıya düşmem. Öte yandan, sahneye konmaya çalışılan oyunda farkında olsalar da olmasalar da başrolü onlar oynayacaklar. Farkındasın bunun değil mi?"

Başımdan aşağıya bir kazan soğuk su dökülmüş gibi oldu.

"Şaka yapıyorsun herhalde değil mi?"

"Hayır Suzan. Şaka yapmıyorum. Düşünürsen hatırlayacaksın, bunu Kâmil Bey sana Gülhane Parkı'nda söylemişti. Anlaşılan üzerinde durmamışsın."

Geriye doğru düşünmeye çalıştım.

Doğru söylüyordu Çetin. Kâmil Bey'e "Buradaki Rumları bir rehine gibi mi görüyorsunuz yani?" diye sormuştum ve o da beni "Gayri nizami harp böyle bir şey Suzan Hanım" diye cevaplamıştı.

Sonra babamla da konuşmuştum bu konuyu. O da Türkiye'de gayri nizami harp uygulayacak bir organizasyon yok demişti.

Yokuşun geri kalanını sessizlik içinde indik.

Çetin evine gitmek için Kadıköy vapuruna binecekti. Onu iskelesinde bıraktım, babamla buluşmak üzere rotamı "patron vapuru"na çevirdim.

***

Babam Bar Amerikan'da yalnızdı.

Yorgo'nun henüz gelmemiş olmasını fırsat bilip, Çetin'le konuştuklarımızı ve Kâmil Bey'in daha önce söylediklerinin tamamını, kurulmuş gibi anlattım. Sıra soruma gelmişti.

"Hiçbir devlet, yüz binin üzerinde vatandaşına rehine muamelesinde bulunmaz değil mi baba?"

Babamın yüzünün aldığı biçimden, sorumdan ve öteki anlattıklarımdan çok rahatsız olduğunu anladım. Hissiyatı ses tonuna da yansıyacaktı.

"Bana sen, arkadaşın Çetin ve Kâmil Bey abartmışsınız gibi geldi. Kâmil Bey İSO'ya gelen heyetin içindeydi. Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin neler yapmak istediğini en uzun anlatan oydu. Söylediklerinden hiç de senin anladıklarını anlamadım. O heyetin, kamuoyu oluşturma çalışmasından öteye geçecek bir organizasyon yaratmaya çalışacağını zannetmiyorum. Tabii, anlatılanların arkasında başka bir niyet varsa onu bilemem ama bence Çetin ve Kâmil Beyler niyetini aşan cümleler kurmuşlar."

Babam söyledikleriyle içimi ferahlatmıştı.

"Kim bilir..." dedim. "Belki de ben yanlış anlamışımdır."

Derken Yorgo da katıldı bize. Onun yanında konuşamazdık az önce konuştuklarımızı.

Az sonra da vapurumuz son düdüğünü çaldı zaten.

-27-

Cumartesi günkü gazetelerin hepsinde, çok sayıda Türk'ün, adadaki soydaşlarını savunmak için Kıbrıs'a gitmek istediğine dair haberler vardı. Haberlerin çoğunda, isteklerin Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'ne ulaştırıldığından söz ediliyordu. "Nedense?" diye düşündüm.

En ilginç haber, yüzme sporu yapan gençlerin Anamur Burnu'ndan yüzerek Kıbrıs'a geçmek* isteğiydi.

Aradaki mesafe Manş'ın yaklaşık iki katıydı ama imkânsız değildi.

Bir de Paşabahçe İspirto Fabrikası'nda gerçekleşen Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti toplantısında gençler tepkinin dozunu artırınca, yetkililerin sükûnet ve itidal tavsiye etmelerine dair haber ilişti gözüme.

Son zamanlarda, gazeteleri elime alır almaz önce Kıbrıs'la ilgili haberleri arar olduğumu fark ettim ve bundan üzüntü duydum.

***

Üzüntüm, pazar gününün gazetelerine bakarken de sürdü.

26 Haziran tarihli gazetelerde de ilk gözüme çarpan, yine Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'ne dair haberlerdi.

Mudanya'da bulunan şube kongresini yapmış, İstanbul'dan giden heyet burada bando ve çiçeklerle karşılanmıştı. Fotoğraflarda Hikmet Bil ile Kâmil Önal da vardı.

---

* 2004'te Namık Ekin (su altından), 2011'de Alper Sunaçoğlu, 2015'te Vakkas Altınbaş Türkiye'den Kıbrıs'a yüzdüler.

Hikmet Bey'in Mudanya'da yaptığı konuşmayı birkaç kez dikkatle okudum.

"Yok palikarya* yok, sırtını Atina'ya da Moskova'ya da dayamış olsan, tarihin akışını değiştiremeyeceksin. Çünkü zafer Türk'le beraber olmuştur. Sana Kıbrıs yoluyla, İstiklal Savaşı'nda yediğin tokadın intikamını aldırtmayacağız."

Böyle baktığımda, Hikmet Bey'in sözleri çok da rahatsız edici görünmemişti.

Ben de Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin yalnız bırakılmasından yana değildim ki. Türkiye tabii ki burada yaşayan Türklere sahip çıkmalı, onları Yunanistan da dahil olmak üzere bütün öteki ülkelerin baskısına karşı korumalıydı.

Yorgo ve Lena'yla buluşmak için evden çıkarken "Beni rahatsız eden, az sonra buluşacağım, doğduğumdan bu yana birlikte yaşadığım, kardeşim gibi sevdiğim insanların zarar görme ihtimali" diye düşündüm.

***

"Geriye doğru sayım sürüyor mu Lena?"

Bir arkadaşı karşı kaldırımdan Lena'ya böyle seslenince, canımın içi en üzgün ses tonuyla "Kırk sekiz gün, on yedi saat, yirmi beş dakika kaldı!" diye cevapladı onu.

Lena'nın sahiden doğru söylediğini, içimden hesapladım. Böyle olunca, kolunu omzuna attım.

"Ne konuşmuştuk Lena? Geçecek zamanın kısalığına değil, kalitesine bakacaktık. Öyle değil mi?"

"Öyle."

"Peki ne yapıyoruz o zaman bugün?"

* Kabadayılık taslayan Rum delikanlısı, genci, askeri. Türkçe karşılığında aşağılayıcı, küçümseyici, yerici bir hava vardır.

"Önce gidip sinema ilanlarına bakıyoruz. Eğer bu akşam gidecek bir film varsa, bütün planımızı ona göre yapıyoruz. Yoksa, akşam için farklı düşünceler geliştiriyoruz."

Büyükada'nın merkezine yaklaştıkça artan sesler ilgimizi çekti. Adımlarımıza hız verdik.

Saat kulesinin önünde toplanmış insanlar "Fırın İsteriz!" yazılı pankartlarla gösteri yapıyor, birkaç gazeteci de onlardan görüş alıyor, fotoğraflarını çekiyordu.

Epeydir süren bir dertti bu. Büyükada'da bir tane ekmek fırını vardı ve onun ekmekleri de doğrusunu söylemek gerekirse pek başarılı sayılmazdı. Bu nedenle, İstanbul'a inenler, geriye yanlarında mutlaka ekmekle dönüyorlardı.

Büyükada'nın eşrafı konuyu yakın zamanda Vali Bey'e de aktarmış ama durumda henüz bir değişiklik sağlayamamıştı.

Mitingin konuşmacısı söyleyince, Lena da ben de ekmek mücadelesini filmlerini korkarak izlediğimiz Büyükadalı Ahmet Tarık Tekçe'nin* başlattığını hatırladık.

Korkardık Ahmet Tarık Bey'den, çünkü nerede kötü bir rol varsa mutlaka bulup onda oynardı.

Tekçe ekmek mücadelesini, ilk olarak 1951 yılında, Büyükada'da yayımlayıp öteki adalara da dağıttığı *Adalar* gazetesinde başlatmıştı. Sonra, değişen bütün kaymakamlara yüklenmişti. Kaymakamlar da fırın açılmasına önayak olacaklarına, sonradan ünlü bir oyuncu olacak gazeteciyi mahkeme kapılarında süründürmeyi seçmişlerdi.

---

* Ünlü oyuncu 1920-1963 yılları arasında yaşadı. Büyükada'nın yazlıkçılarındandı. Önce *Adalar Gazetesi* isimli bir mizah ve magazin dergisi yayımladı. Ardından *Pandispanya* ismini koyduğu, dönemin hükümetine yüklenen gazetesini çıkarttı. Yaptığı muhalif gazetecilik nedeniyle bir yıl hapis yattı. Sinemaya 1948 yılında *Tuzak* isimli filmle başladı. On altı yılda üç yüz filmde oynayan Ahmet Tarık Tekçe, *Yankesici Kız* isimli filmin galasına giderken trafik kazası geçirdi ve hayatını kaybetti.

Ahmet Tarık Bey, *Adalar* gazetesini ilk filmi olan *Tuzak* nedeniyle borçlanınca satmıştı. Başı ekmek meselesinden derde girdiğine, film yapacağı için gazetesini kaybettiğine göre, iyi bir adam olmalıydı. Şimdi süren de onun başlattığı mücadele değil miydi zaten?

Bunları düşünürken, adalı konuşmacı rakamlar vermeye başladı.

"Büyükada'nın yaz nüfusu altmış bin. Bir fırın yeter mi? Siz söyleyin."

Bir foto muhabirinin fotoğraf makinesine davrandığını görmemle yüzümü Lena'nın omzuna gömmem bir oldu. "Hemen gidelim buradan" dedim arkadaşıma. "Yarın gazetelerde yayımlanacak fotoğrafların içinde yer alırsam, Fahrettin Kerim Bey yanlış anlar."

***

Ertesi sabah valiliğin kapısından içeriye girer girmez "Vali Bey seni bekliyor!" denilerek uyarıldım.

"Günaydın efendim. Beni emretmişsiniz."

"Gel Suzan. Şu Büyükada'daki ekmek meselesini anlat bana."

Benimle ilgili bir durum olmadığını anlayınca içime su serpildi. Vali Bey'in gösterdiği koltuğa oturdum ve isteğini yerine getirdim.

Vali Bey söylediklerimi dikkatle dinledikten sonra "Anlattıklarını özet olarak yaz" dedi. Konuşmasını ben ayağa kalkarken de sürdürdü.

"Ekmek sıkıntısı sadece Büyükada'ya mahsus değil. Sen hatırlamazsın, iki yıl önce Samatya'da iki fırını, sahiplerinin yaptıkları ahlaksızlık nedeniyle kapatmak zorunda kaldık. Çünkü eksik gramajlı ekmek çıkartıyorlardı. Bu nedenle fırın açılmasına izin verirken dikkatli davranıyoruz."

Belki haklıydı Vali Bey ama bazı semtlerde yeterince ekmek çıkmadığı için bir sürü karaborsacı bu işten haksız para kazanıyordu.

Bolluk olan semtlerden ucuza aldıkları ekmekleri kıtlık olan semtlere götürüyor, çok yüksek fiyattan satıyorlardı. Bu tür durumları gazetelerden okuyorduk. Ne hikmetse, bir türlü önü alınamıyordu İstanbul'un ekmek sorununun.

Fahrettin Kerim Bey için yazacağım bilgi notunda, Büyükada'nın ekmek sorununun yanı sıra böyle konulara da girmeli miydim acaba?

Çetin poğaça kesekâğıdıyla karşıma oturunca, düşüncemi ona açtım.

İlk kelimesi "Sakın!" oldu.

Bir bakıma haklıydı arkadaşım. Vali Bey benim bildiklerimi bilmiyor muydu sanki?

Her zamanki gibi memleket meselelerine daldık.

Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin cumartesi ve pazar günü yaptığı çalışmalardan bahsedip, Hikmet Bey'in Mudanya konuşmasının üzerinde durduk.

Sonra, Çetin gizli bir şey söyleyecekmiş gibi sesini alçalttı, "Önemli gelişmeler oluyor" dedi.

"Ne gibi?" diye sordum merak içinde.

"İngiltere, Kıbrıs konusunu görüşmek üzere Türkiye ve Yunanistan'ı Londra'ya çağıracakmış."

"Neden?"

"Çünkü Kıbrıs meselesi, özellikle de patlayan son bombalardan sonra içinden çıkılamaz hal almış. 'Bunalım' diyormuş İngilizler."

Çetin'in sözlerine şaşırdım. Gazetelere bile yansımamış böyle bir bilgiye sahip olmak için, mutlaka içeriden birileriyle konuşmuş olmalıydı.

Bu kez dikkatli davrandım, "Nereden biliyorsun?" deme patavatsızlığını yapmadım.

Suzan akşamı zor etti.

Babası telefon etmiş, "İstediğin belge geldi. Akşama getireceğim. Toplam kırk iki sayfa" demişti.

Sezai Bey kapıdan girer girmez "Getirdin mi?" diye sordu Suzan babasına.

Sezai Bey'in uzattığı çantayı kaptığı gibi salona koştu, açıp üzerinde hiçbir şey yazmayan sarı bir zarfın içine konulmuş belgeyi çıkarttı.

En başında, tek kelime yazılıydı: "Fezleke."

Evrakın hiçbir yerinde ne tarih ne de sayı numarası vardı. Babası salona girince, Suzan en zor soruyu sordu.

"Bu belgenin o belge olduğunu nereden bileceğiz?"

"Emekli asker arkadaşım kendinden emin. En altta elle yazılmış notu okudun mu?"

Suzan notu yüksek sesle okudu.

"Bu fezleke Emniyet Umum Müdürü Kemal Aygün tarafından okunup, telkininde Kominform'un** Kıbrıs mevzuundaki faaliyetlerinin bahis mevzuu edilmemiş olması dolayısıyla Milli Emniyet'ten Hâkim General Şevki Mutlugil*** ile temas ederek bu hususta not istemiş, bu sebeple bu fezleke resmen mahkemeye intikal etmemiştir.*

---

* 12 Eylül 1955'te Emniyet Genel Müdürü oldu. Bu görevi 1957'ye kadar sürdürdü. Kendisinden önceki Emniyet Genel Müdürü Ethem Yetkiner 6/7 Eylül olayları üzerine görevden alınmıştı.

** 19 Kasım 1951 günü yayımlanan *Tutanak* Dergisi'nin Kapalı Tutanak'ından, o tarihte askeri yargıç olan Şevki Mutlugil'in milletvekillerini aydınlatmak için "memleketteki komünizm cereyanları hakkında açıklamalar yaptığını" öğreniyoruz.

*** ABD'nin Sovyetler Birliği'ni çevrelemek için 1947'de Truman Doktrini ve Marshall Planı'nı uygulamaya koyması üzerine SSCB ve Doğu Avrupa'daki komünist ülkeler tarafından yürürlüğe sokuldu.

Bundan sonra Emniyet Md. H. Nakipoğlu, Komiser Mv. Muzaffer Us ile birlikte şahsan dosyaya girmiş olan fezlekeyi hazırlamıştır."*

Suzan notu okuyunca "İşte bu!" diyerek ayağa fırladı.

"Bu ne anlama geliyor anladın değil mi baba?"

Sezai Bey başını sallayınca sakinleşti ve "İyi o zaman" diyerek yerine oturdu.

Leman Hanım'ın "Ben anlamadım" demesi üzerine Suzan annesine emniyetin bu davranışının ne manaya geldiğini açıkladı.

"Asıl fezleke hasır altı edildi. Meseleyi başta Aziz Nesin ve öteki solcu ya da komünistlerin üzerine yıkmak için yeni bir düzen kuruldu, olmamış olanlar olmuş, olmuş olanlar olmamış gibi gösterildi ve hepimizin bildiği, Kominform hikâyesinin anlatıldığı fezleke düzmece olarak kaleme alındı. Savcılar, hâkimler ve en önemlisi toplum, gazeteler kullanılarak buna inandırılmaya çalışıldı."

Kızının açıklaması üzerine Sezai Bey kırık bir ses tonuyla "Utanç verici!" dedi. Bu arada, dikkat çekmek istediği başka bir mesele daha vardı.

"Elindeki metin kırk iki sayfa. Sabahleyin iade etmem gerekiyor. Bu nedenle, yemeğimizi yediğimiz gibi sayfaları paylaşacağız ve kopyalamayı tamamlamadan uyumayacağız."

Yemek yenilirken Leman Hanım "Bu kadar gizli bir belgeyse, sen nasıl sözünü edeceksin Yassıada'da ya da yazdığın kitapta? Nereden bulduğunu sormayacaklar mı?" diye sordu.

Sezai Bey bu konuyu düşünmüştü.

"Yassıada'da bu belgeden söz edip etmeyeceğini avukatıyla konuşacağız. Büyük bir ihtimalle söz etmemesi gerektiğini, çünkü resmen var olmadığını söyleyecek. Kaldı ki bu belge Yassıada

* Hayrettin Nakipoğlu 1965-1969 yılları arasında Emniyet Genel Müdürü olarak görev yaptı.

hâkimlerinin elinde zaten vardır. Onların Suzan ve benzeri tanıklardan beklentileri farklı."

Mesele Suzan'ın da dikkati dahilindeydi.

"Köprülerin altından çok sular aktı anne. Babamın da söylediği gibi Yassıada hâkimlerinin elinde bu belge mutlaka vardır. Bu aşamada açıklarlar mı bilemem. Milli bir sır, bir başka deyişle gizlenmesi gereken utanç belgesi olarak tarihin derinlerine gömülme ihtimali daha fazla. Öte yandan, adaletin dağıtılması aşamasına ulaşıldığında, eminim hâkimlerin en büyük yardımcısı bu belge olacaktır. Öyle ya da böyle, yazmakta olduğum kitabı temellendirmemde bana çok yardımcı olacak. Bu fezleke sayesinde sadece hislerimden değil, somut delillerden hareket ettiğime güvenebileceğim. Dileyelim, kitabım yayımlanana kadar bu belgenin gizli bir tarafı kalmış olmasın."

-28-

Cuma günü Fahrettin Kerim Bey'in bir telefon konuşmasında "Öyle mi? Ne zaman başlayacakmış?" demesi ve ardından detaylara girmesi üzerine, Çetin'in haftanın başında sözünü ettiği konunun o gün itibariyle doğrulandığını anladım.

1 Temmuz Cumartesi günü yayımlanan bütün gazetelerde de İngiltere'nin planı açıklanmış, çocuğun adı konulmuştu.

Anlaşılan, Çetin sahiden de "iyi haber alan kaynaklara" sahipti.

***

Pazartesi günü kapımı açar açmaz "Kuşların doğru söylemiş, İngiltere bize ve Yunanlılara konferans için resmen çağrıda bulundu" diyerek arkadaşımı tebrik ettim.

Çetin "Ne var bunda tebrik edilecek?" der gibi baktı.

"Gazetecilerin bile bilmediği bir konudan haberdar olmak o kadar kolay bir iş olmasa gerek. Öyle değil mi?"

"Çok da zor olmadı. Kâmil Bey'i, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti yöneticileriyle konuşurken dinledim. Türk ve İngiliz diplomatların 'oturup konuşma' konusunda anlaştıklarını söylemişti. Ben de sana aktardım. Anlayacağın, çok da özel bir kaynağım yok."

"Olsun. O gün söylediğin gibi, son derece önemli bir gelişme bu. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu kadar önemli bir konuyu, herkesten önce haber almak hoşuma gitti."

Söylediklerimle gönlünü kazanmış olmalıyım ki arkadaşım analizlerini sürdürdü.

"Hakikaten öyle. İngilizler, Kıbrıslı Rumlara karşı tek başlarına direnmektense, Kıbrıslı Türkleri yanlarına çekmek istiyorlar. Bunun yolunun Türkiye'den geçtiğinin gayet iyi farkındalar. Şu anda Kıbrıslı Rumlar ve Yunanlılar, İngilizleri sömürgecilikle suçluyor. Türkiye'nin ve Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin İngilizlerin yanında durması halinde, İngiltere sömürgeci bir ülke kisvesinden sıyrılmış olacak."

Çetin'in bu anlattıkları üzerine "Tarih boyunca yüzlercesiyle karşılaştığımız yeni bir İngiliz oyunu anlaşılan" diyerek bir saptama yaptım.

Arkadaşım başını salladı ve kaldığı yerden devam etti.

"Öyle. İngilizler iki devleti birbirine karşı kullanmanın, böylece iki taraftan da bir şeyler koparmanın peşinde. Bu konferans, bizim 'taraf olma halimizi resmileştirme' anlamında da büyük önem taşıyor. Böylelikle oyunun dışına düşmemiş, içinde kalmış oluyoruz. Dün akşam Yunan gazetelerinin Türkçeye çevrilmiş bir özetini gördüm. Aklı başında yazarlar, Türkiye'yi bu işte taraf haline getirdikleri için Kıbrıslı Rumlara da kendi politikacılarına da kızıyorlar."

Çetin'in yeni söyledikleri ilgimi çektiyse de bir yorumda bulunmadım. Onun yerine, epeydir dikkatimi çeken başka bir konunun üzerinde durmayı tercih ettim.

"Anlattıklarından, bu işlerin içine çok girmiş olduğunu çıkartıyorum. Cemiyetler masasındaki konumun buna yol açmış olabilir ama milli duyguların da harekete geçmiş gibi görünüyor. Öyle değil mi?"

Vatansever, kendisini ülkesinin ve milletinin geleceğinden sorumlu hisseden Çetin, sözlerimi "Evet" diyerek onayladı.

***

Aynı gün, Fahrettin Kerim Bey'in odasında gerçekleşen bir toplantı esnasında bazı dokümanları bulmam uzayınca, konuşmalara gayriihtiyari kulak misafiri oldum.

Vali Bey, mimar ve mühendis misafirlerine, İstanbul'da gerçekleşen bazı imar meselelerinde Başbakan'la aynı fikirde olmadığını anlatmaya çalışıyordu.

"Adnan Bey, Karamanlis'in Yunanistan'da, Nasır'ın Mısır'da, Rıza ve Muhammed Şah'ın İran'da, Ben Gurion'un İsrail'de yapmaya çalıştığını İstanbul'da tekrarlamak istiyor. Kendisine İstanbul'un söz konusu şehirlerden hiçbirine bezmediğini anlatmaya çalışıyorum ama dinlemiyor. Bana sorulacak olursa, İstanbul yıkarak ihya edilebilecek son şehir. Haksız mıyım? Bu kent Atina'ya, Tel Aviv'e benzer mi?"

Mimar ve mühendis konuklar, Vali Bey'in bu minval üzere söylediği her cümleye katkı verdiler.

İçlerinden biri "Başbakan imar hamlesi yaparak para bulmak istiyor. Bu arada olan güzel İstanbul'a oluyor" dedi.

Öteki "Geniş, büyük, çok... İstanbul'a böyle bakmak cinayettir" diyerek Vali Bey'i destekledi.

Bir diğeri de "İstanbul'u modern bir şehir haline getirmenin, teknoloji kullanarak geliştirmenin peşine düşmek asla doğru olmaz" diyerek Başbakan Menderes'in yolunun doğru olmadığına vurgu yaptı.

Odadakilerin yaklaşımları, Fahrettin Kerim Bey'in daha da hız almasına yol açtı.

"Küçük Amerika, Amerikan rüyası gibi yaklaşımlar bizi en fazla Hilton'a götürür. Bakın bakalım kaç kişi gidiyor. İn cin top oynuyor."

İlerleyen dakikalarda laf lafı açacak, köyden kente göç meselesi de gündeme gelecekti. Vali Bey bu konuda da açık konuşmaktan çekinmedi.

"Hükümetimiz İstanbul'u ikinci kez fethetmekten söz ediyor. Peki bu nasıl gerçekleşecek? Köyden kente göç teşvik edilerek mi? Uyguladığımız politikalar köylüyü İstanbul'a taşımamıza, çok büyük bir köy yaratmamıza yol açar, o kadar. Daha müreffeh bir ülke, daha yaşanabilir bir kent hedefimize bu yolla ulaşamayız."

Fahrettin Kerim Bey'in bu sözlerinden cesaret alan konuklar da tıpkı onun gibi yorumlarda bulundular.

Bu arada Vali Bey'in istediği dokümanları buldum, müsaade isteyip odadan ayrıldım.

Eminim benden sonra da konuşmalar bu minval üzere devam etmiştir.

***

Akşamüstü vapurla Büyükada'ya doğru giderken, o gün Vali Bey'in odasında duyduklarımı babam ve Yorgo'yla paylaştım.

Babam toplantıya katılan mimar ve mühendislere hak verdi. O da meselenin bir başka yanına dikkat çekti.

"Vali Bey'i ziyarete gelenler gibi düşünmeyen mühendis ve mimarlar da var. Özellikle Türkçü ve Osmanlıcı olanlar kente bir İslam görüntüsü verilmesi gerektiğini, bunun da modernleşmeyle sağlanacağını söylüyorlar. Kentin kamburu var söylemiyle kaç bina yakıldı geçen dönemde biliyor musunuz?"

Yorgo da ben de bilmediğimizi söyleyince, babam duyduklarını anlattı.

"Tam yedi bin üç yüz bina yıkıldı. Sözde trafik su gibi akacakmış. Siz bir değişiklik görüyor musunuz?"

Bu arada babam çantasını açtı, içinden bir gazete çıkarttı ve bir karikatürü ikimize de gösterdi.

Karikatürde, Menderes bir Osmanlı kılıcıyla, Gordion düğümünü çözmek üzere kolunu kaldırmış görünüyordu.

Yorgo "Şahane bir karikatür. Hakikaten tam böyle, kendisini Büyük İskender zannediyor" diyerek yorumunu yaptı.

Babam başını salladı ve "Önümüzdeki yıl neler olacak biliyor musunuz?" diye sordu.

Dinlemeye geçtiğimizi görünce, kendi sorusunu cevapladı.

"Seneye Suriçi yerle bir olacak. Vatan ve Millet caddeleri diye bulvar niteliğinde iki cadde açılacak. Bunlara Londra asfaltını, Sirkeci-Florya sahil yolunu da ekleyince, yedi bin civarında konutun yıkılacağı öngörülüyor.* Cami, çeşme gibi tarihi eserler de bu yıkımda yerle bir olacak. Gözünüzde canlandırabiliyor musunuz olacakları?"

Yorgo'nun da benim de nutkumuz tutulmuştu. Aklıma yedi bini beşle çarpmak geldi.

"En az otuz beş bin kişi zorla evlerinden edilecekler demek bu."

Yorgo itiraz etti söylediğime.

"Sen her evde bir aile yaşadığını düşünüyorsun ama öyle değil. Bu evlerin çoğunda birkaç aile barınıyor. Rahatlıkla yüz bin kişi evinden barkından olacak. Daha da önemlisi bütün bu altüst oluş insanların rızası olmadan gerçekleşecek."

Babam Yorgo'ya hak verdi.

Vapur Büyükada'ya yanaşmak üzere olduğu için konuşmamıza son verdik.

İyice bastırmış temmuz sıcaklarının etkisiyle olsa gerek, Yorgo "Eve ulaşınca herkesi alıp denize girelim mi Sezai Amca?" diye sordu.

"Allah'ın emri" diye cevap verdi babam.

Ben de "Oley!" diyerek destekledim Yorgo'yu.

---

* Öngörülen oldu. Sadece 1956'da yedi bin bina yıkıldı. Azımsanmayacak miktarda binanın istimlak bedeli ödenmedi. 27 Mayıs 1960'ta gerçekleşen askeri darbe sonrasında kurulan mahkemelerde, Başbakan Adnan Menderes ve arkadaşlarının bu nedenle de "anayasal suç" işlediklerine karar verildi.

-29-

"Aya Efimia* günü için izin alman gerektiğini unutmadın değil mi?"

Sorusunu, tam da evimizin önündeki ahşap iskeleden denize atlamak üzereyken sordu Lena.

"Unutmadım" dedim ve kendimi suya bıraktım.

Arkamdan da Lena atladı. Islanmış saçlarını arkaya attıktan sonra, iskeledeki heyecanını sürdürdü.

"Annem o gün işe hiç gitmeyecek. Leman Teyze'mle de konuştum, sabahtan hazır olacak. Bence o gün sen de işe gitme olmaz mı?"

Parmaklarımla 11 Temmuz'un pazartesi gününe denk geldiğini hesapladım. İzin almak için son derece zor bir gündü. Kesin olmasa da Lena'ya olumlu bir cevap vermeliydim.

"Deneyeceğim."

"Deneme" dedi Lena ve ekledi: "Mutlaka izin al!"

Elimi başıma götürüp asker selamı vererek "Emredersin komutanım!" dedim.

Ne diyebilirdim ki, Paris'e gitmesine şunun şurasında iki ay ancak kalmıştı. Sevgili Lena sanki ne düşündüğümü anlamış gibi ellerini suyun üzerine çıkarttı ve parmaklarıyla işaret ederek konuştu.

"Bugün 3 Temmuz. 3 Temmuz'dan 3 Ağustos'a bir ay, 3 Eylül'e iki ay ve sonra on iki gün daha. Yani, tam yetmiş iki gün kaldı."

---

* Esasen Ayia Eufemia olarak yazılır. Türkçede, Ayia Georgios yaygın olarak "Aya Yorgi" biçiminde kullanıldığından, bu aziz ile ilgili olarak da Türkçeleştirme yoluna gittim. (O. B.)

"Tamam. Denemeyeceğim, izin alacağım" dedim kuvvetli bir biçimde.

Hava o kadar sıcak, su o kadar güzeldi ki hiçbirimiz denizden çıkmak istemiyorduk.

Sanki hiç görüşmüyormuş gibi annemle Kalyopi Teyzem birlikte yüzüyor, gevezelik ediyordu.

Babamla en iyi dostu Hristo Amcam, canları bira çekmiş olsa gerek, üzerinde ayakta durulabilen hepimiz tarafından bilinen kayadan midye çıkartıyorlardı.

Yorgo da onlara katıldı ve takımı üçlediler.

Bu arada Lena'dan, gün boyu kimin kiminle, nerede, ne yaptığını, kimleri gördüğünü ve ne dediklerini dinledim.

***

Haftanın ilk gününde, Fahrettin Kerim Bey'den 11 Temmuz günü için nasıl izin istemem gerektiğini düşünürken, çat kapı Çetin geldi.

"Geç kaldın" dedim gayriihtiyari.

Arkadaşım haklı olarak "Nasıl yani?" diye sordu.

"Alıştırdın sabahları elinde poğaça ya da talaş böreği ile gelmeye, merak ettim."

Çetin cümlemi patavatsızlığıma değil, ilgime yordu. Gözlerindeki pırıltıdan anladım.

Elini ceketinin içcebine soktu ve iki bilet çıkarttı. Biletleri masanın üzerine koyarken "Seni, *Boş Beşik*'i seyretmeye davet edeceğim, biletleri hak etmeye çalışıyordum, onun için geç kaldım" dedi.

İtiraf etmeliyim ki heyecanlandım ve bu arada "Hangi beşik, neden boşmuş?" filan gibi abuk sabuk laflar ettim.

Biletleri elime alınca durumu anladım. İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Gençlik Tiyatrosu, 5 Temmuz'da, Kadıköy Yurt Sineması'nda, *Boş Beşik* isimli eseri sahneye koyacaktı.

Necati Cumalı'nın yazdığı *Boş Beşik*'i tabii ki okumuştum. Fatma ile Yörük beyi Ali'nin acıklı hikâyesini hatırlayınca içime hüzün bastı.

Çetin'e "Umarım iyi bir iş çıkartırlar, çünkü eser hakikaten muazzam" dedim.

"Geliyorsun o halde" dedi arkadaşım.

"İş çıkışında birlikte gideriz. Daha önceki gibi Bostancı'dan geçerim adaya."

Çok sevindi ve "Oyun, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti yararına oynanacak" diye bir de açıklamada bulundu.

***

Bir gün sonra, valilikten Çetin'le birlikte çıktık.

Neyse ki oyunun saati gayet uygundu. İzin hakkımı Lena için saklı tutmam gerekiyordu. Fahrettin Kerim Bey'e ne diyerek izin isteyeceğime henüz karar verebilmiş değildim.

Vapurda Çetin'e Aya Efimia töreni için Fener Patrikhanesi'ne gideceğimi, bunun için Vali Bey'den nasıl izin istemem gerektiğini sordum.

Arkadaşım biraz şaşırmış olarak "Lena'nın Paris'e gideceğini, onu yalnız bırakmak istemediğini niye söylemiyorsun?" diye sordu.

"Çok basit bir neden olmaz mı?"

"Basit ama doğru. Önemli olmasa izin istemezsin. Zırt pırt izin alan biri de değilsin. Öyle değil mi?"

Bu sözler üzerine düşünürken, Çetin "Kilise evimizin hemen yanında. Her 16 Eylül günü yortusu* olur. Annem mutlaka gider" dedi. Bir de ilavede bulundu: "Halkevi'ne** giderken önünden geçebiliriz."

Yurt Sineması'nın eski Halkevi'nin içinde bulunduğunu bilmiyordum. "Olur" dedim.

Vapurdan inince, Çetin önce Aya Efimia Kilisesi'ni, sonra evini gösterdi. Biraz daha yürüyünce kulağımıza gelen uğultu artmaya başladı.

"Öğrenciler" dedi Çetin. Bana da öyle gelmişti. Sesler giderek belirginleşti.

"Kıbrıs Türk'tür, Türk kalacaktır!"

En çok da bu cümleyi haykırıyordu gençler. Onların bağrış çağrışları arasında Yurt Sineması'na girdik.

Yerimiz önden ikinci sıradaydı. Ön sırada oturanlara göz attığımda Kâmil Bey ve Hikmet Bil gözüme çarptı. Adını unuttuğum Kadıköy Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti ve Demokrat Parti'de bir sürü görevi olan Rum da oradaydı.

Çetin'e "Neydi Moda Deniz Kulübü'nde yemek yediğimiz Demokrat Partilinin adı?" diye sordum.

"Serafim Sağlamel."

Hıncahınç dolu salona dikkatle baktım. Biri "Haydi Kıbrıs'a gidiyoruz!" dese, orada bulunan gençlerin içinden biri bile "Ben gelmiyorum" demezdi. Kitle ruhu denilen şey tam da bu olmalıydı.

---

* Yortu: Hazreti İsa ve öteki azizlerin yaşamlarına yansımış erdemleri anmak üzere Kilise tarafından belirlenen kutsal gün.

** Kadıköy Halkevi'nin binası 1934 yılında savaş koşullarında inşa edilmişti. Konserler, temsiller, spor karşılaşmalarına ev sahipliği yapıyordu. Bütün halkevleri gibi, çağdaş Cumhuriyet'in sosyal devrimlerini benimsetmek için faaliyet gösteriyordu. Yurt sathında sayıları dört yüz yetmişe ulaşan halkevi ve dört bin üç yüz otuz iki halkodası, 1950'de iktidar olan Demokrat Parti tarafından 1951'de kapatıldı.

Bir avuç insanın* çok kısa bir sürede devasa bir organizasyon yaratmış olmasını yadırgadığım için, Çetin'e "Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti kurulalı ne kadar oluyor?" diye sordum.

"Tam dokuz aydır faaliyette."

Bu kadar kısa süre içinde bu büyüklüğe ulaşmak, gerçekten de şaşkınlık vericiydi.

Çok geçmeden gençler sükûnete davet edildi ve oyun başladı.

* Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı'nın 9 Mayıs 1954'te gerçekleşen genel kurulunda Kıbrıs Türkleri Komisyonu kuruldu. Türkiye Milli Talebe Federasyonu da 24 Temmuz 1954'te Kıbrıs Komitesi'ni kurdu. Bu iki çalışma gurubu 24 Ağustos 1954'te Kıbrıs Türk'tür Komitesi'nin kurulmasına önayak oldu. 28 Ağustos 1954'te Başbakan Adnan Menderes komite yöneticilerine "Neden bir büyük dernek halinde kanunlara uygun kurulmuş olmuyorsunuz?" diyerek telkinde bulundu. 2 Ekim 1954 tarihinde Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti yasal olarak çalışmaya başladı.

-30-

Babam ve annem Aya Efimia kutlaması için nasıl izin aldığımı merak ediyorlardı. Ayağa kalktım, en şirin halimi takındım. Karşımda Fahrettin Kerim Bey varmış gibi konuşmaya başladım.

"Sayın Valim, arkadaşım Paris'e gidecek. Gitmeden evvel onunla Fener Patrikhanesi'nde yapılacak Aya Efimia kutlamasına gidebilir miyim? İzin verirseniz, onu çok mutlu etmiş olacaksınız. Tabii beni de."

Babam ve annem eşzamanlı olarak "Ne cevap verdi?" dediler.

Bu kez durduğum yerin karşısına geçtim ve tam olarak şöyle söyledim.

"Büyüyorsunuz. Bu yaşlarınızı çok arayacaksınız. Arkadaşını yalnız bırakma. Kendisine benim için de iyi şanslar dile."

Bu konuşmam üzerine babam "İyi adamdır Fahrettin Kerim Bey" dedi.

***

Hristo Amcam hariç, sabahın köründe ve cümbür cemaat vapurun yolunu tuttuk.

Saat meydanına yaklaşırken, Yorgo hızlandı. Niko'nun fırınından* simit ve çörekler alıp vapura yetişecekti.

Vapur faslı köprüde nihayetlenince, hanımlar ve beylerin yolları ayrıldı. Yorgo idari bazı işler için okulunun, babam her zamanki

* Büyükada'da yardımseverliği ile tanınan, Adalar Gençlik Kulübü'nün de bir dönem başkanlığını yapan Nico Mundi, uzun yıllar işlettiği fırını yaşlanınca sattı. Şu anda yerinde Dolçi Pastanesi var.

gibi fabrikasının, biz hanımlar da Fener Patrikhanesi'nin, bir başka deyişle Aya Efimia'nın yolunu tuttuk.

Büyükada gibi bir yerde büyüyüp de 16 Eylül 303'te inancı nedeniyle öldürülmüş Rum kızı Efimia'nın hazin öyküsünü bilmemek ayıp olurdu.

Genç terzi Efimia, Hıristiyanlığı ilk kabul eden İstanbullulardandı. Onun yaşadığı dönemde, İstanbul'a paganlık hâkimdi ve Efimia'dan beklenen de bu yaygın inanca uyumlu davranmasıydı. Genç kız baskıya başkaldırdı. Önce tehdit edildi, sonra aşağılandı, ardından taşlandı. Hiçbir caydırma metodu sonuç vermeyince, Efimia işkence yapılarak öldürüldü.

Paganlar genç kızı hunharca katlettikten sonra, Kadıköy dışına çıkartılması şartıyla cesedini ailesine teslim ettiler. Çaresiz aile, söylenileni yaptı.

Yıllar yılları kovaladı. Hıristiyanlığı benimseyen ilk imparator Constantinus* 313 yılında Hıristiyanların dinlerini istedikleri gibi yaşayabileceklerine dair Milano Fermanı'nı yayımladı. Böyle olunca, Efimia'nın ailesi, kızlarının gömülü olduğu noktaya onun adına bir martirion** yaptırdı.

451 yılında, Efimia, Ortodoks âleminin koruyucusu kabul edildi. Kemiklerinin bulunduğu tabut Fener Rum Patrikhanesi'ne taşındı. 1694 yılında anısına Kadıköy'de bir kilise inşa edildi.

***

Bütün Aya Efimia günlerinde olduğu gibi o yıl da Partrikhane'nin dışı ve bahçesi çok kalabalıktı. Böyle olmasının bir nedeni "terzi

* Flavius Valerius Constantius 272-337 yılları arasında yaşadı. 306-337 yılları arasında hüküm sürdü.

** Din şehitleri için yaptırılan mezar.

kız"ın dramatik ölümüyse, öteki gösterdiği mucizelere olan ve zamana yenik düşmeyen inanıştı.

Kalyopi Teyzem, unutmuş olma ihtimalimize karşılık Aya Efimia'ın gösterdiği mucizeyi Lena'ya ve bana bir kez daha anlattı.

"Naaşı buraya taşınınca, din adamları tabutun içine iki kutsal kitap koymuşlar. Aya Efimia'dan dilekleri, bu iki kutsal kitaptan Ortodokslara ait olanı seçmesiymiş. Ertesi sabah tabutu açmışlar ve Aya Efimia'nın iki kitaptan Ortodokslara ait olanı ellerinin arasına aldığını, ötekini ayaklarının altına koyduğunu görmüşler."

Kalyopi Teyze'min anlattıklarını akla yakın bulmamakla birlikte ilgiyle dinledim. Eminim o da benim dinime ait nice söylenceyi akla yakın bulmamış ama ilgiyle dinlemişti. Din, kuşkusuz inanmakla ilgili ve sadece inananla inanılan arasında kalması gereken bir kurumdu. Üzerine tartışmak kırgınlıktan, kızgınlıktan, yıkımdan başka hiçbir işe yaramazdı. İnsanlık, geçen iki bin yıla yakın zaman içinde bunun örneklerini sıkça yaşamıştı. Dinler tarihine kısaca göz atmak bile bunu anlamaya yeter de artardı.

***

İtişmek pahasına da olsa kendimize yol açıp Patrikhane'nin içinde bulunan Aya Yorgi Kilisesi'ne girdik. Mumlarımızı yaktık, okunan ilahilere kulak kabarttık. Az sonra yılda bir kez tekrarlanan Aya Efimia ritüeline tanıklık edecektik.

Her şeyin mükemmel olduğu anlaşılınca, Aya Efimia'nın mumyası bulunan tabut dualar, ilahiler eşliğinde açıldı. Az sonra katılımcılara iğneler dağıtılmaya başlandı. Efimia genç bir terzi kız olduğu için, iğne dağıtım geleneği iyi düşünülmüş ve yerleştirilmişti. Aldığım iğneleri itinayla saklardım.

Az sonra genç bir papaz tarafından verilen iğneyi kaybetmeyeyim diye bluzumun yakasını çevirip iğneledim. Eve ulaştığımda, sadece bu işe ayrılmış küçük iğnedenliğimde o da yerini alacaktı.

Ayin sürerken 1955'ten 303'ü çıkarttım. Aya Efimia'nın tam bin altı yüz elli iki yıldır inanan, direnen, vazgeçmeyen insanlara umut dağıttığını düşünüp mutlu oldum. Böylelikle, aslında akıp giden zamana karşı da direnmiş olmuyor muyduk? Kuşkusuz öyleydi.

***

Aya Efimia töreni bitmişti. 18.30 vapuruna daha epey zamanımız vardı. Lena ellerini çırptı, "Şimdi ne yapacağız?" diye sordu.

Öncelikle yemek yememiz gerektiğini düşündük. Annem derhal ellerini havaya kaldırdı, "Sakın köprünün orada balık ekmek yeriz demeyin bana" dedi.

Çünkü geçen yıl tam da böyle olmuştu. Ekmek arasına bir şeyler konularak yenilmesi fikrine tamamen karşı olan annem, ayaküstü yemek yemekten de ellerini yağlamaktan da nefret ederdi.

Derhal "Daha iyi bir fikrin var mı?" diye sordum. Şöyle bir düşündü Leman Hanım.

"Köfteci Arnavut'a* gidelim."

Annemin ileri sürdüğü fikir hoşuna gitmiş olsa gerek, "Mavi Köşe yani" dedi Lena.

Doğruydu. Lokantanın ismi Mavi Köşe'ydi ama herkesin diline annemin söylediği gibi Köfteci Arnavut olarak yerleşmişti.

Ben derhal "Olur" dedim. Kalyopi Teyzem de "Tamam" diyerek annemin fikrini onayladı.

---

* 1937'den bu yana hizmet veriyor. Salı ve cuma günleri mönüsüne ciğer ve Kıbrıs tatlısı da ekliyor.

Lena bana dönüp "Trileçe* için kabul ettin değil mi?" diye sordu.

Haklıydı. Köftesi, piyazı şahaneydi Arnavut'un ama trileçeyi hakikaten çok güzel yapıyordu. Karar vermemi kolaylaştıran, Lena'nın tahmin ettiği gibi bu olmuştu.

Annemin fikri yürüyerek gitme mesafesinde olduğu için de iyiydi. Eyüp istikametinde en fazla on dakika yürüyerek ulaşabileceğimiz uzaklıktaydı. Bu arada Bulgar Ortodoks Kilisesi'nin** önünden geçmiş, tamamıyla demirden yapılma bu şahane yapıya da bir göz atmış olacaktık.

Çok zarif bir yapı olan Aziz Stephan Kilisesi, Rum Ortodokslar ile Bulgar Ortodokslar kendi aralarında anlaşamadıkları için, Sultan Abdülaziz'in izniyle yaptırılmıştı.

Tabii ki Fener Patrikhanesi kiliseyi uzun yıllar tanımamıştı. 1945'te yani on yıl önce tanıdığında, Hristo Amcam "Bizim yobazlar sonunda yola geldiler" diyerek sevinmişti.

İşte şimdi önünden geçiyorduk ve Kalyopi Teyzem tam da beklediğim gibi "Açıksa bir mum yakayım" diyerek kiliseye yöneldi. Annem de onu izledi.

Lena bana, ben Lena'ya baktım. Gözlerimizle anlaşmıştık.

"Bugünkü ibadet bize yeter" diyerek Haliç'in kenarında annem ve Kalyopi Teyze'mi beklemeye karar verdik.

Mumlarını çabucak yakıp gelsinler diye arkalarından "Karnımızda ziller değil çanlar çalıyor!" diye seslendik.

---

* Üç süt manasına gelir. Adını şerbeti yapılırken kullanılan iki ölçek inek, birer ölçek keçi ve manda sütlerinden alır.

** Aziz Stephen Kilisesi 1898 yılında inşa edildi. Viyana'da demirden döküldü, Tuna ve Karadeniz üzerinden Haliç'e ulaştırıldı. Benzerleri aynı yıllarda Arjantin ve Avusturya'da da yapıldı ama zaman içinde yok oldular. Yakın zamanda dokuz yıl süren restorasyonla ilk haline getirildi.

-31-

Nedense, Hikmet ve Kâmil Beylerin Kıbrıs'a gidecek olmaları Çetin'i çok heyecanlandırmıştı.

"Düşünsene..." diyordu durmadan. "Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin en önemli iki adamı Kıbrıslı Türk liderlerle bire bir temas kuracaklar."

Sonunda dayanamadım, "Ne olmuş yani?" dedim biraz kabaca.

"Anlamıyor musun Suzan? Cemiyet bir anlamda devlet adına konuşuyor. Bu seyahate, Hikmet ve Kâmil Beylerin kendi başlarına karar veremeyecekleri gün gibi ortada. Bana kalırsa, Başbakan Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'ni Kıbrıslı Rumların, Yunanistan'ın ve İngiltere'nin üzerine bir anlamda Türkiye'nin sesi olarak sürüyor."

Çetin'in söyledikleri doğru olsa da önemini idrak edebildiğimi söyleyemem. Biraz kendimi yormamak, büyük ölçüde arkadaşımı üzmemek için başımı sallayıp geçtim.

***

18 Temmuz'dan itibaren, Türkiye'de yayımlanan bütün gazeteler Bil ile Önal ikilisinden söz etmeye başladı. Adada attıkları her adım, konuştukları herkes, lafını ettikleri ne varsa haber oldu.

Görünen o ki, bu seyahatin Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti için de bir dönüm noktası olması istenmişti. Kıbrıs dönüşünde Kâmil Bey ve Hikmet Bey Ankara'ya gitmiş, gördüklerini ve konuştuklarını, bir misyon temsilcisi edasıyla hükümet yetkililerine anlatmışlardı.

Çetin'den duyduğum kadarıyla, Kâmil Bey Ankara dönüşünde İstanbullu Cemiyet üyelerine Kıbrıs ve Ankara'da nelerin konuşulduğundan söz etmiş, bir kere daha Kıbrıs'a gidilmesine, oradan da Londra'ya geçilmesine karar verildiğini açıklamıştı.

Arkadaşım, Kıbrıs meselesinin dünyaya Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti tarafından anlatılacak olmasından mutluluk ve gurur duyuyordu. İstanbul'da ve Anadolu'da kurulan tüm dernekler için bizzat çaba gösterdiği, çorbaya külliyatlı miktarda katkıda bulunduğu için mutluydu.

20 Temmuz sabahı "Nihayet gidiyorlar" diyerek girdi odama.

"Kimler gidiyor, nereye gidiyorlar?" diye sordum en saf halimle.

"Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin başlarından neler geçtiğini dünya bilmiyor. İngilizler bile haberdar değil. Kâmil ve Hikmet Bey İngiltere'ye gidip parlamento mensupları ve basınla temaslar kuracak. Yarın hareket ediyorlar."

Çetin'i böyle istim üzerinde görünce "Geçirmeye de git bari" dedim alaycı bir tonlamayla.

"Gideceğim zaten" deyince utandım.

Meseleyi hafife aldığıma dikkat çekmek için olsa gerek, arkadaşım odamdan "Kıbrıs'ta nasıl karşılanacaklarını okuyunca bana hak vereceksin" diyerek çıktı.

***

O akşam Büyükada'ya Yorgo'yla baş başa dönüyorduk. Babam toplantısı nedeniyle vapuru yakalayamayacağını bir gün önceden söylemişti.

Böyle zamanlarda Bar Amerikan'ın olduğu salonda oturmuyor, geminin sancağından ayaklarımızı demirlere dayayarak seyahat ediyorduk.

Baş başa kalma sıkıntımız olmasa da genellikle etrafımızda hep birileri olduğu için kendimizden çok söz edemiyorduk. Hoş söz etsek de ne diyecektik ki? İkimiz de birbirimize dair her şeyi derinlemesine biliyorduk.

Vapurumuz köprüden ayrılıp pruvasını Haliç'ten Marmara'ya uzatırken "Lisansüstü konusunu Fahrettin Kerim Bey'le henüz konuşmadığının farkındasın değil mi?" dedi Yorgo.

"Bunun için üniversiteye gitmem, hocalarla konuşmam, nasıl bir programa dahil olacağımı tam olarak anlamam gerekiyor."

"Evet ama henüz yapmadın. Gecikmiş bile olabilirsin."

Haklıydı Yorgo. Birkaç kez "Ne zaman buluşuyoruz üniversitede?" diye sormuş benden bir cevap alamamıştı.

Valilikte o kadar yoğun bir çalışma temposunun içine girmiştim ki vaktimin lisansüstüne yetip yetmeyeceğini bile tahmin edemiyordum. Anlattım bunu canımın içine.

Böyle konuları daha çok da kendi kendine ve derin düşünürdü Yorgo. Epeydir yine böyle yapmış olmalıydı.

"Fahrettin Kerim Bey'in yanında çalışıyor olman ufkunu genişletmen için düşünüldü. Senin isteğin hariciyeci olmaktı. Bunun için fazladan eğitime ihtiyacın var. Bana kalırsa, şu anda yapmakta olduğun işi, sanki asıl işinmiş gibi kabullenmeye başladın. Severek yapıyorsan mesele yok. Böyle bile olsa, bir kariyer planlaması yapman gerekmiyor mu?"

Çok doğruydu söyledikleri. Vali Bey'in yanında bir tür asistanlık yapıyordum ama bu konum beni hariciyede ne kadar ilerletebilirdi bilmiyordum. Öte yandan, çok da başındaydım işin. Daha on ayı bile doldurmamıştım. Yorgo düşündüklerimi okumuş gibi konuştu.

"Tek problem 1955-1956 sezonunu kaçırıp kaçırmayacağında. Kimse senin yüksek lisans için bir yıl önce mi bir yıl sonra mı

başvurduğuna bakmaz. Sadece bu yılı kaçırmak üzere olduğun konusunda uyarıda bulunuyorum."

Aslında söylediklerini ben de düşünüyordum. Bazen aklıma bu seneyi es geçmek geliyor, bu fikri kafamdan derhal kovuyor, her defasında rotamı kendime yeniden hatırlatıyordum. Yine de geçiyordu günler işte.

Bu fikirle epeyce oynaştıktan sonra, cevap vermeyeceğini bilsem de, Yorgo'ya aklımdaki soruyu sormaya karar verdim.

"Çok da zorlamasam mı acaba? Ne dersin?"

Ne kendi kararlarına kimseyi karıştırır ne de kimsenin kararlarını değiştirmeye uğraşırdı canımın içi. Sorumu duymamış gibi davrandı.

"Bu hafta sonu yelken yapalım mı?"

***

Cumartesi gününü iple çekmiştik.

Yorgo, arkadaşının ailesine ait, arada bir istediği yelkenliyi cuma akşamından hazır etmişti.

Yedi metreden biraz uzun, içinde küçük bir motor olan bu sevimli yelkenliyle dolaşmayı, Lena da ben de çok severdik.

Sabahleyin erkenden kalktık.

Lena "Sabaha kadar uyuyamadım heyecandan" dedi günaydın yerine.

Bisikletlerimize atlamamızla pedallara basmamız bir oldu.

Yol boyu, kapalı dükkânların önünden geçerken "İyi ki alışveriş dün yapmışsın, çok az yer açılıyormuş bu saatte" dedim.

Limandan motor vasıtasıyla çıkarken, şafak henüz söküyordu. Tam da biz cenovayı açıp motoru sustururken, güneş İzmit Körfezi'nden kurtuldu.

"Ne çok rüzgârlı ne rüzgârsız bir gün olacak" dedi Yorgo.

Lena "Nereden biliyorsun?" diye sordu ağabeyinin sözleri üzerine.

"Dün balıkçılarla konuştum."

Böyleydi işte canımın içi. Hiçbir konuya bodoslamadan dalmaz, ölçer, tartar, araştırır, sonra kararlı bir biçimde yola koyulurdu.

"Peki..." dedim. "Ya balıkçılar hava durumunun yelken yapmaya uygun olmadığını söyleselerdi?"

"Çok poyraz esiyorsa Dil Burnu'ndan, çok lodos esiyorsa Aya Nikola'dan denize girerdik. Hiç rüzgâr olmazsa, motorla Sedef'in kuzeyine gider, demirimizi oraya atardık. En güzel su orada biliyorsunuz."

Hoşuma gitti Yorgo'nun söyledikleri. Bir B planı da yapmıştı demek ki.

Rüzgârımız uyarına olduğu için, Sedef Adası'nın kuzeyini nişanlayıp cenovanın yanı sıra ana yelkeni de açtık. Yorgo dümen tutarken, Lena ve ben hafif lodosun tersine sancak kıç üstünden bacaklarımızı aşağıya sarkıttık.

"Canım Büyükada" dedi Lena, ayrılmakta olduğumuz sahile göz gezdirerek. Gözlerinden dökülen birkaç damla yaşı elinin tersiyle sildi.

***

Sedef'i sancağımıza alınca, rotamızı güneybatı istikametine kırdık. Yarım saat sonra, Neandros Adası'nın kuzeyinde demir attık. Önce denize girecek, sonra kahvaltımızı edecektik.

Yüksek yerlerden denize atlamaya bayılan Yorgo açılışı yapar yapmaz, yelkenliden onu izleyen bizlere "Deniz şahane!" diye bağırdı.

Lena'nın kendisini sulara bırakma sesiyle canımın içinin sesinin yankısı kulaklarıma aynı anda ulaştı.

Bir süre ağabey ve kardeşin birlikte yüzüşlerini izlemeye karar verdim. O kadar güzellerdi ki.

Epey yüzdükten sonra tekneye çıkınca ne kadar acıkmış olduğumuzu fark ettik. Yorgo alışveriş sepetini baş üstüne koydu, altlarımıza kamaradan yastıklar getirdi.

Yorgo ilk lokmasını yutar yutmaz "Çok uzun tutmayalım kahvaltımızı diyorum" dedi. Sonra planını açıkladı.

"Yassıada ve Sivriada'yı bu kadarcık rüzgârla dönmemiz zor olur. Ama Heybeli'nin ve Burgaz'ın güneyini dönüp, Burgaz'ın kuzeyindeki kuytulukta bir daha mola daha verebiliriz. Denize girer bir şeyler atıştırırız. Sonra gözümüz keserse Kınalı'yı da döner, Sedef'e geliriz."

Yorgo planını açıklayınca Lena bir İngiliz deniz askeri edasıyla selam verdi, "I i Captain"* dedi.

Ben de fikrimi "Çok iyi bir plan" diyerek ifade ettim.

***

Şahane bir gün geçirmiş olarak adamıza döndük.

Yorgo "Siz bisikletlerinize atlayıp eve gidin. Benim burada yarım saat kadar işim var. Tekneyi temizleyeceğim" dedi.

Lena'yla yol boyu Yorgo'nun ne kadar iyi kalpli, dürüst, özverili olduğu üzerine konuştuk.

* "Emredersiniz kaptan."

Suzan gerçekten de sıkı çalışıyordu. Babasının da yardımıyla, girmediği gazete arşivi kalmamış gibiydi.

Ne araştıracağı sorulduğunda "Tezimi yazıyorum!" diyor, gazete arşivlerine ulaşmış her türlü fotoğrafı ve yazıyı görüyordu.

Birkaç kez devlet arşivlerine girmek üzere dilekçe vermiş, araştırmak istediği konuyu tam olarak yazması istenmiş, yazdığında da "yönetmelik"lere takılmıştı. Israrla başvurması üzerine gelen cevaplardan birinde şu satırları okumuştu Suzan:

"İstediğiniz konularla ilgili dosyaları, yalnızca bir hakkın korunması ve ispatı gerektiğinde, bilirkişiler veya ilgili dairelerce görevlendirilecek kişilere açabiliyoruz."

Buna karşılık kimse onun tanıklara başvurmasını, olayları bizzat yaşamış kişilerle konuşmasını engelleyemezdi. O da öyle yapıyordu zaten. Elindeki uzunca listeyle fikri olabilecek herkese başvuruyor, kimilerinden gerçekten hayati bilgiler alıyor, bazen de evine boş dönüyordu. Öyle günlerden birinde babasına "İnsanlar neden bu kadar korkak?" diye sordu.

Sezai Bey kızının nereye gideceğini, kiminle konuşacağını bildiği için "Zarar görmek istemiyorlar. Başlarına başka kötülükler gelebileceğinden korkuyorlar" diye cevap verdi.

Suzan kızgın bir ses tonuyla karşılık verdi.

"Daha fazla ne gelebilir? Biliyorsun, bugün gittiğim adam bir doktor. O menhus akşam, en çok vakanın gittiği hastanede çalışıyordu. Ne dedi biliyor musun?"

"Tahmin edebiliyorum. Sen ne demesini bekliyordun? Beklediğin sözleri söylemesi, tasını tarağını toplayıp bu ülkeyi terk etmesi demek. Anla artık bunu Suzan. İnsanlar korkuyorlar."

Salonda biraz suskunluk oldu. Sezai Bey kızının motivasyonunu kırmaktan korktuğu için, tartışmayı tatlıya bağladı.

"Ne durumdasın, nereye geldin, elindekilerle yürüyor mu? Sen bana onlardan bahset."

"İyi gidiyor. Henüz 6/7 Eylül'e gelemediğim için tedirginim. Elimdeki malzeme yeterli olmazsa diye korkuyorum. Şu aralar temmuzu yazıyorum. Kötü günlere iki ay kadar kaldı. Hatırlıyor musun, hani Yorgo beni ve Lena'yı yelkenliyle gezdirmişti bir hafta sonu? İşte o bölümü tamamladım."

Baba kızın konuşmalarını dikkatle dinleyen Leman Hanım "Aya Efimia törenine gitmiştik hani. O haftanın sonunda gitmiştiniz üçünüz. Ondan bahsediyorsun değil mi?" diye sordu.

"Evet anne. Aya Efimia törenini ve Arnavut köfteciye gidişimizi de anlattım. Senin ellerinle balık ekmek yemeyi sevmediğini de ekledim."

Suzan'ın bu sözleri üzerine Sezai Bey güldü. Leman Hanım da katıldı ona.

"Yemekten sonra okur musun o bölümleri bize?"

"Fazlasını yaparım. O bölümleri okuduktan sonra ne yazacağımdan da bahsederim. Ardından da isterseniz bugün avukatımızla neler konuştuğumuzu anlatırım. Biliyorsunuz Yassıada'ya gitme günü yaklaşıyor bu arada."

Kızı böyle söyleyince Leman Hanım telaşlandı.

"Nasıl gideceğiz oraya?"

"Önceki davalarda tanıkları Yassıada'ya, Kabataş'tan kalkıp Heybeliada'ya uğrayan bir vapur ve oradan da askeri bir tekneyle götürmüşler. Yine öyle olur herhalde."

-32-

Hürriyet gazetesinden Hikmet Bil'in yazısını okuyordum ki odama Çetin girdi.

"Günaydın. Ne okuyorsun?"

"Otur sana da okuyayım şu paragrafı. Bak ne demiş Hikmet Bey."

Çetin oturmadan önce "Bir dakika" dedi. Elindeki kesekâğıdını masama koyup telefonla benim odamda olduğunu söyleyerek iki çay istedi ve hemen sonra "Tamam şimdi okuyabilirsin" dedi.

Gazeteyi düzelttim ve okumaya koyuldum.

"Lefkoşa Havaalanı ana baba günüydü. Davullu zurnalı gruplardan ve bayraklı insanlardan geçilmiyordu. İngiliz meydan yöneticileri ve Rum memurlar bu kalabalık karşılamayı şaşkınlık içinde seyrediyordu... Sayısız otomobilden oluşan uzun bir kervan..."

Okumamı tamamladıktan sonra *Hürriyet*'i katladım, öteki gazetelerin üzerine koydum.

Bu arada çaylar geldi. Çetin odacının askısından çay bardaklarını alırken "Dün Kâmil Bey'i gördüm. Keyfi çok yerindeydi" dedi.

"Neler söyledi?"

"Her şey tam istedikleri gibi ilerliyormuş. Londra'da konuşulması gereken herkesle konuşmuşlar. Kıbrıslı Türklere moral vermişler. Yunan gazetelerinden anladıkları kadarıyla Kıbrıslı Rumların keyfi pek yerinde değilmiş. İşin ilginç yanı, bunun tek nedeninin Türkler olmaması."

"Başka kimler rahatsız ediyor Rumları?"

"Kendi içlerinde iki eğilim var. Biri Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak isteyenler, öteki SSCB çizgisine çekmek için çaba sarf edenler. İkisinin de hedefi İngilizleri adadan kovmak. Dananın kuyruğu da tam burada kopuyor. İlk etapta ne yapacaklarını biliyorlarsa da sonrasını nasıl getirecekleri hakkında bir fikirleri yok. Oysa Türklerin durumu farklı. Ya İngilizler kalacak ya da ada Türkiye'ye bağlanacak. Bu durumda tek vücut olabiliyorlar."

İlginçti Çetin'in söyledikleri. Bir konuyu merak ettim.

"Kıbrıslı Türklerin içinde SSCB'ye yakınlık duyan yok mu?"

"Var ama tıpkı Türkiye'de olduğu gibi son derece zayıflar. Kuvvetli olabilselerdi, ada Yunanistan'a ya da Türkiye'ye bağlanmak yerine SSCB yörüngesine de girebilirdi. Haldeki durumda, Kıbrıslı Rumlar hem İngilizlere hem de Türklere karşı savaşmak zorundalar. Yunanistan ve Türkiye'nin NATO ortağı olması da önemli bir açmaz. En önemli zorluk ise Türkiye'de yaşayan Rum nüfusun meydana gelebilecek gelişmelerden olumsuz etkilenme ihtimalinin yüksek olması."

İşte yine o lanet konu gelmişti gündeme!

Bu konuyu Kâmil Bey'le de Çetin'le de daha önce tartışmış, düşüncesinin bile rahatsız edici olduğunu söylemiştim. O tartışmalarımızda da şimdi olduğu gibi iliklerime kadar titrediğimi hatırlıyorum.

"Bunu daha önce de biraz konuşmuştuk ama tekrar soracağım, Türkiye'de yaşayan Rumlar Kıbrıs'ta gelişecek olumsuzluktan nasıl etkilenir?"

Çetin, Kâmil Bey'le Moda'da yaptığım tartışmayı da kendisiyle konuşurken söylediğim sözleri de gayet iyi hatırlıyor olmalıydı. Her ikisinin de üzerinden çok zaman geçmemişti. Zaten lafımı bu nedenle uzatmamış, dinleme haline geçmiştim.

"Bak Suzan, hassasiyetini gayet iyi anlıyorum. Bu konuda benim durumum senden farklı değil. Biliyorsun Kadıköylüyüm. Mahallemde, sokağımda Türk arkadaşımdan çok Rum arkadaşım var. Hepsini severim. Hiçbirini Türk arkadaşlarımdan ayırmam. Yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmez. Ben de Türkiye'de yaşayan Rumların kılına bile zarar gelmesini istemem."

Arkadaşım konuşmasının bu noktasında derin bir nefes aldı. Sesinin tonu ve konuşurken yüzünün aldığı hal son derece inandırıcıydı. On aydır tanıyordum Çetin'i. Merhametliydi, iyi kalpliydi. Üstelik iyi de eğitim görmüştü. Bütün bu özelliklerini bir araya getirdiğimde, bende güvenilir bir insan duygusu uyandırıyordu.

O derin bir nefes alınca araya girmedim. Sadece sustum ve dinledim.

"Kâmil Bey'i bu konuda konuşurken sadece bir kez, o da seninle birlikteyken duydum. Benim sana söylediklerim de sadece fikir yürütme. Bir yerde oturulup konuşulmuş konular değil. Konuşuluyorsa da benim yanımda konuşulmaz. Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin ileriye dönük planlarının ne olduğunu tam olarak bilemem."

Yine durdu Çetin. Söylemek istediklerinin bitmediğinden emindim. Konuşmaya devam etmesini sağlamam gerekiyordu. Bunun en iyi yolunun susmaktan geçtiğini düşündüm. Tahmin ettiğim gibi düşüncelerini aktarmaya devam etti.

"Bütün bu söylediklerime karşılık sen de siyasal tarih okudun. En azından okuduklarından biliyorsun ki çalkantılı dönemler azınlıklar için zor dönemlerdir, dünyanın her yerinde ağır kayıplar vermelerine yol açmıştır. 1903 ile 1906 arasında Rusya'nın çeşitli kentlerinde, 1938'de Almanya'da, 1946'da Polonya'da olanları hatırla."

Rusya ve Polonya'da olanlarla ilgili çok fikrim yoksa da Almanya'da olanlarla ilgili epey bilgim vardı. 9 Kasım'ı 10 Kasım'a bağlayan gece Almanlar Yahudilere karşı saldırıya geçmiş, sonunda Yahudilerden doksan biri hayatını kaybetmiş, yüzlercesi de yaralanmıştı. O gece yedi bin beş yüz civarında işyerinin yağmalandığını, yüz yetmiş yedi sinagogun yakılıp yıkıldığını ve Yahudi mezarlıklarının hepsinin tahrip edildiğini biliyordum. Saldırılar esnasında sokaklar cam kırıklarıyla kaplanmış, onların ışıltısı nedeniyle sonraki günlerde bu pogrom Kristal Gece olarak anılmıştı.

Düşünceye daldığımı gören Çetin konuşmasını kesmişti. Ben de zaten daha fazlasını duymak istemiyordum.

Ayağa kalkarken "Biraz da çalışalım, öyle değil mi?" dedi arkadaşım.

O kapıya doğru yürürken arkasından "Türkler, Almanların Yahudilere yaptığını Rumlara yapmaz değil mi?" diye seslendim.

Çetin geri döndü, veda cümlesini üzgün bir ses tonuyla kurdu.

"Umarım ve dilerim yapmasınlar. Böyle bir durum vuku bulur da Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin bunda en küçük bir payı olduğunu hissedersem, kendimi asla affetmem."

***

Çetin odamdan çıktıktan sonra kafam karmakarışık Vali Bey'in kapısını tıklattım, odasına girdim.

"Sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim efendim. Ansiklopedilerinizden bir cildi alıp üzerinde biraz çalışmama izin verir misiniz lütfen?"

Soruyu nasıl sorduysam Fahrettin Kerim Bey yüzüme şaşkın gözlerle baktı.

"Tabii ki al ama bu halin ne böyle?"

Vali Bey'in sorusunu "Bir şeyim yok efendim. Hafta sonunun yorgunluğudur" diyerek geçiştirdim.

Ansiklopedilerin arasından üzerinde "P" harfi olan cildi aldım. Camlı dolabı kapatırken Vali Bey "Hangi maddeye bakacaksın? Sor bakalım biliyor muyum?" dedi en sevecen ses tonuyla.

"Pogrom efendim. Rusya'da 1903 ile 1906 yılları arasında gerçekleşenlere bakacağım."

"Benim bildiğim kadarıyla, dinsel ya da ırksal olarak azınlıkta olanlara yönelik şiddet demek. Rusya'da Yahudilere uygulandı diye hatırlıyorum. Hayrola, nereden çıktı şimdi bu böyle?"

Fahrettin Kerim Bey'e yakalanmıştım. Kendime acele ettiğim için kızdım. Akşamı bekleyip evimde de bakabilirdim pekâlâ. Ne cevap verecektim şimdi?

-33-

Hafta göz açıp kapatıncaya kadar geçti.

Bunda cuma gününün arifeye rastladığı için tatil ilan edilmesi ne kadar etkili oldu bilemem ama hafta boyunca annemin istediklerini Mısır Çarşısı'ndan Büyükada'ya taşımaktan kollarımın uzadığını söylemeliyim.

Pazartesi gününden başlamıştı annem siparişlerini vermeye.

"Mehmet Efendi'nin kahvesi başka oluyor kızım. Bir de nasıl olsa önünden geçeceksin Hacı Bekir'e de uğrasan. Onun yaptığı akideşekerleri gibisi hiçbir yerde bulunmuyor biliyorsun."

Pazartesi günü vapurda babamla karşılaşmamızı, karşılıklı gülüşmemizi bugün de hatırlıyorum.

Tabii ki halime gülüyordu canım babam. Önceki yıllarda bayram alışverişlerini o yapıyordu. Bu yıl annem kıymetli eşine kıyamamış, listeleri hafta boyunca benim elime tutuşturmuştu.

Salı günü Mısır Çarşısı'nın neredeyse bütün çerezlerini Büyükada'ya taşımak zorunda kalmış, çarşamba günü sıra şarküteriye gelmişti.

"Yok artık!" demiştim o sabah. "Peyniri de Mısır Çarşısı'ndan mı getireceğim?"

Annem "Adada var ama daha iyi olur diye düşündüm kızım. İstersen alma" diyerek alttan alınca dayanamamış "Peki alırım" demiştim.

Bitmiştir diye düşünürken, perşembe günü de elime baharatçıdan alınacakların listesini tutuşturmaz mı?

"Evde baharat kalmadı mı anne? Ya da adada bulunmuyor mu?"

"Güzel bir bayram olsun diye uğraşıyorum yavrum. Evdekilerin kokusu, tadı gitmiş. Adadakiler ne kadar zamandır rafta duruyor biliyor muyuz?"

Çaresiz boyun eğmiş, istediklerinin hepsini almış, nazire olsun diye paketin içine bir tane de keçiboynuzu koydurmuştum. Görür görmez "Bunu niçin aldın?" diye koşturarak geleceğinden emindim. Cevabımı da hazırlamıştım. "Dört günlük listeleri yan yana getirdim, tek eksiğin keçiboynuzu olduğunu gördüm. Kusur kalmasın" diyecektim.

Annemin keçiboynuzu ile ilgili sorusuna ne cevap vereceğimi merak ettiği için, konuşmamıza kulak kabartan hizmetkârımız söylediklerimi duyunca kendini tutamamış, kahkahayı patlatmıştı.

Annemin de ona uyduğunu hatırlıyorum.

***

Beş gün sürecek Kurban Bayramı için hazırlanan sadece biz değildik.

Kalyopi Teyzem "Zeytinyağlılar benden" diyerek yapmıştı açılışı. Çünkü, onlara ve bize ait bütün bayramları olduğu gibi bu Kurban Bayramı'nı da tabiatıyla birlikte kutlayacaktık.

Hristo Amcam da arifeden bir gün önce "Kurban seçmeye giderken eczaneye uğra, birlikte gidelim" diyerek babamın yardımına koşmuştu.

Büyükada'da Hıristiyan, Musevi, Müslüman diyerek ayrım yapmaz, bayramlarımızı hep birlikte kutlardık. Tümüyle Müslümanlardan oluşan kent, kasaba ve köylerde nasıl yapılır bilmem ama bizim köyümüz sayılan Büyükada'da, bir dinsel inanışın

bayram günü geldi mi öteki dinsel inanıştan adalılar için de bayram gelmiş olurdu.

Bu arada, kısık sesle de olsa, bayramlardan beni en çok eğlendirenin Paskalya* olduğunu söylemem lazım. Hıristiyanlar Hazreti İsa'nın çarmıha gerildikten sonra üçüncü diriliş günü olarak kutlasa da benim için rengârenk yumurtalar, paskalya tavşanı ve paskalya çöreği demekti Paskalya.

Neyse. Döneyim tekrar 1955'in Kurban Bayramı'na.

Arife günü, Hristo Amcam ve babam çıkan feci fırtınaya aldırmamış liman tarafına gidip Yalovalı tüccarların getirdiği kocaman bir koçu ipinden tutarak getirmişlerdi.

Hani biraz evvel söylemiştim ya en sevdiğim bayram Paskalya'dır diye. En sevmediğim bayram da bir hayvanın kanı dökületeceği için Kurban Bayramı'dır.

Eve getirilip fırtınanın etkilemeyeceği şekilde bağlanan koça hiç bakmadım. Ertesi sabah kesileceğini bildiğim için, Yorgo ve Lena'dan kesme biçme işlemi tamamlanana kadar beni evden uzaklaştırmalarını istedim.

Annem ve babam nedenini bildikleri için ne nereye gittiğimizi ne de ne yapacağımızı sordular.

Bir gün önceki fırtınaya karşın deniz çarşaf gibiydi, gün doğarken kayığımızla balığa çıktık. Öğlene kadar Heybeliada'yla Büyükada'nın arasında, Yorgo'nun önceden çıkarttığı midyeleri kullanarak izmarit yakalamaya çalıştık.

Güneş iyice yükselince denize girdik, güldük, eğlendik ve öğlen saatlerinde havanın değişmeye başladığını görünce evimizin yolunu tuttuk.

---

* İlkbaharın gündönümünün yaşandığı 21 Mart'ta, dolunayın görülmesinden sonraki ilk pazar günü kutlanır (nisan ayının ikinci pazarı önerilir). Ermeni ve Rumlar takvimlerdeki farklılık (Jülyen-Gregoryen) nedeniyle ayrı günlerde kutlar.

İyi ki de tutmuşuz. Herkes bayramlıklarını giymiş bizi bekliyordu. Çaresiz biz de giyindik.

Bahçemizde, içinde mutlaka kurban eti de olan geç bir öğlen yemeği yiyecektik ama bir gün öncekiyle aynı saatte çıkan fırtına, her şeyi olduğu gibi planımızı da havaya uçurdu. Aşırı sıcağa karşın, yemeği evde yemek zorunda kaldık.

***

İstanbul'da yaşayanların tersine, biz kabristan ziyaretini bayramın ikinci gününe denk getiririz. Çünkü adadan Eyüp'e gitmek, sonra geri dönüp kurbanı kesmek ve dağıtmak kolay iş değildir.

Annemin ailesi İzmir'de olduğu için birinci gün onlarla telefonla konuşur, çok ender olarak da bayram ziyaretine İzmir'e gideriz.

Böyle günlerde annemin ağzında hep aynı Edirne türküsü olur:

"Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar
Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler..."

Yalnızlık çekmesin diye bazen ben de katılırım ona. Babam duyunca, derhal, "Ben vermem biricik kızımı aşrı aşrı memlekete" der.

Annem kızıyormuş gibi yapar böyle zamanlarda, "Aldın ama" diye cevap verir.

Dediğim gibi, Kurban Bayramı'nın ikinci günü sabahı bizim için erken olur. İlk vapuru yakalar önce köprüye, oradan da Eyüp Sultan'a gideriz.

Kabristana ulaşır ulaşmaz, babam birkaç kişiden yardım alarak büyükbabamın ve babaannemin mezarlarının bakımını yapar.

Annem yanında getirdiği, içinde sadece Yasin olan kitabı Türkçesinden okuyup babamın ve bütün ebediyete göçmüş büyüklerimizin ruhuna hediye eder.

Dönerken mutlaka Eyüp Sultan Camii'ne uğrar, haziresinde* bulunanların ruhlarına da dualar ederiz.

Eyüp'ten dönüşümüz hep biraz hüzünlü olur.

Ada vapuruna adımımızı atarken, babam o veciz cümleyi "kürkçü dükkânı" lafının yerine Büyükada'yı koyarak mutlaka söyler.

"Tilkinin dönüp dolaşıp gideceği yer Büyükada'dır."

Annem de ben de "İyi ki öyledir" deriz böyle durumlarda.

* Camilerin kıble tarafında bulunan, din ve devlet büyüklerinin defnedildikleri küçük mezarlık.

-34-

Evin pencerelerinin tümünün açık olmasına rağmen o gece de uyuyamadım. Yatağa neredeyse çıplak girmiş, üzerime sadece çarşaf almış, yine de ter içinde kalmıştım.

Bayramın bitip çalışmanın başladığı salı günü, vapura binerken aldığım gazetelerden, havaların anormal gittiğine dair haberleri okumaya bu nedenle öncelik verdim.

Akşam gazetesinde havanın dengesizliğiyle ilgili ilginç bir yorum yayımlanmıştı. Yorumu kimin yaptığı tam olarak belirtilmese de içinde bulunduğumuz duruma atom denemelerinin yol açmış olabileceğinden söz ediliyordu. İddiayla ilgili gazeteciler Yeşilköy Meteoroloji İstasyonu'ndan görüş almış, asılsız olduğunu öğrenmişlerdi.

Yanımdaki koltukta, tıpkı benim gibi gazetelerine gömülmüş olan Yorgo'ya okuduklarımı özetledim ve "Bugün kaç derecedir?" diye sordum.

"Şu anda yirmi yedi olmuştur. Çıkmadan baktığımda yirmi beş civarındaydı."

Tahmininin doğru olduğunu varsaydım, "Çok yüksek değil mi?" dedim.

"Yüksek. Bayramda birkaç akşam yağmur yağdı, yine de serinlemedi."

Cuma öğlen saatlerinde feci bir fırtına çıkmış, etrafta ne varsa uçurmuş, yıkmış, dökmüştü. Limanda birkaç teknenin battığından söz edilmişti. Cumartesi günü de aşağı yukarı aynı saatte aynı

şiddette bir fırtınaya daha tanık olmuştuk. Herkes hazırlıklı olduğu için fırtına bu kez hasarsız atlatılmıştı.

Kendi düşüncelerimle halleştiğime karar veren Yorgo "Allah beterinden saklasın!" diyerek yeniden gazetelerine dalmaya çalıştı ama izin vermedim.

"Bu tatil bana neden çok uzun geldi?"

"Giderek daha fazla iş insanı oluyorsun da ondan."

Haklıydı. Bayram süresince zihnimi önümüzdeki hafta başlayacak seçim çalışmalarının meşgul etmesinin de nedeni bu olmalıydı.

Tatil başlamadan önce Fahrettin Kerim Bey genel bir toplantı yapmış, "Önümüzdeki haftalarda eylül ayında gerçekleşecek seçim için çalışmaya başlayacağız, zor bir dönem olacak" diyerek hepimizi uyarmıştı. Biraz da bu nedenle, vapura binerken bütün gazeteleri almış, hepsine en çok da bu gözle bakmıştım.

Okuduğum kadarıyla, bütün partiler kongrelerini yapmaya başlıyordu. CHP'de çoğunluğun fikri, antidemokratik uygulamaları protesto etmek üzere seçime katılmama yönündeydi. Parti meclisi bir hafta içinde toplanacak, bu konuda bir karara varacaktı.

Hazır laflıyorken Yorgo'nun bu konuda ne düşündüğünü de öğrenmek istedim.

"CHP seçime katılmazsa, doğru bir iş yapmış olur mu?"

"Doğru olur mu bilmem ama gösterdikleri tepkilerde haklı olduklarından şüphem kalmadı. DP, iktidar olduğu günden bu yana, ülkeyi alabildiğine despotik bir biçimde yönetti, bu tavrından geri adım atacak gibi görünmüyor. Her şey gözümüzün önünde oldu. Hepimiz, hükümetin devlet mekanizmasını kendi çıkarları doğrultusunda ve aşırıya kaçarak kullandığını görüyoruz. CHP'lilerin konuşmak istedikleri her yerde engellenmesi,

tartaklanması, hapse tıkılması kabul edilebilir gibi değil. CHP'yi destekleyen gazetecilerden hakkında dava açılmayan, ceza almayan yok gibi. Bu durumda, CHP'nin yüksek perdeden tepki göstermesini anlayışla karşılamak lazım."

Yorgo'nun sözlerinin canımı sıktığını söylemem lazım.

Ülkesini batının demokratik ülkeleri arasında görmek isteyen aydını, işçisi, köylüsü, öğrencisi, geçen dönemde Demokrat Parti'nin özgürlükçü söylemine kulak vermiş, CHP'ye bu nedenle "Yeter!" demişti. Demokrat Parti dur işareti yapan bir elin yanına "Yeter, Söz Milletindir!" cümlesini, laf olsun diye mi yazmıştı?

Ne olmuştu da on yıldan kısa bir süre içinde, rekabet etmek için sahne aldığı CHP'ye benzemiş, hatta onu geçmişti? Vapurdan aklımda bu soruyla indim.

Yorgo'nun yanağına bir öpücük kondurup onu Tünel istikametinde uğurladım, kendim de yokuşu tırmanmaya koyuldum.

***

Çetin öğleden sonra uğradı.

İki sade kahve söyledim ve kafamda sabah saatlerinden itibaren evirip çevirdiğim soruyu, zaman içinde düşüncelerine itibar etmeye başladığım Çetin'e sordum. Arkadaşımın cevap vermek için çok uzun düşünmesi gerekmiyordu.

"Çünkü DP, CHP'nin içinden doğdu. Tıpkı CHP'nin İttihat ve Terakki'nin* içinden doğduğu gibi."

"Bu kadar basit mi?" dedim Çetin'in bu sözlerine karşılık.

"Hayır değil."

* İttihat ve Terakki Cemiyeti 1889 yılında kuruldu. Sonradan adı İttihat ve Terakki Fırkası (Partisi) oldu. 1908-1918 yılları arasında çok kısa kesintilerle Osmanlı İmparatorluğu'nu yönetti.

Arkadaşım biraz düşündü, derin bir nefes aldı, az önce kestirmeden giderek verdiği cevabı ete kemiğe büründürmek için belli ki bu kez uzun konuşacaktı.

"Demokrat, laik kolay olunmuyor Suzan. Bir ülkenin siyasal sistemini laikliğin prensiplerini de geliştirerek inşa etmek başka bir şey, bu sistemi kopyalayıp bir başka ülkede uygulamaya çalışmak başka bir şey. Fransızlar laik yaşam tarzını tartışmaya başladıklarında, başka ülkelerde neler yapılmış diye dönüp etraflarına bakmadılar. Kendi ülkelerinin aydınları olan Voltaire'e,* Montesquieu'ye,** Robespierre'e*** kulak verdiler. Aydın sıfatını ziyadesiyle hak eden bu toplum önderleri, görüşlerini kendi görgülerinin, bilgilerinin, akıllarının ışığında geliştirdiler. İttihat ve Terakki Partisi kurulurken, az önce sözünü ettiğim düşünürlerin görüşleri doğrultusunda ilerlensin istendi. Tamam bizde de Ziya Paşa,**** Midhat Paşa***** gibi büyük beyinler, toplum önderleri vardı ama bu isimler, laik toplumsal düzen düşüncesinin geliştiricileri değil aktarıcılarıydı. Bir başka deyişle, hak ve özgürlüklere dair talepleri Fransızların deneyiminden yararlanarak ete

* Francois Marie Arouet (Voltaire) 1694-1778 yılları arasında Paris'te yaşadı. Aydınlanmacı bir yazar, tarihçi ve filozoftu. Hıristiyanlık ve özellikle de Roma Katolik Kilisesi üzerine yazdığı eleştirilerle tanınır. Din ile devlet işlerinin ayrı ayrı yürütülmesi konusunda önemli konuşmalar yaptı, eserler verdi.

** Charles-Lois de Scondat (Montesquieu) 1689-1755 yılları arasında Fransa'da yaşadı. Hukukçuydu. Felsefeyle politikayı bir araya getirdi. Güçler ayrılığının üzerinde durdu.

*** Maximillien François Marie Isidorre de (Robespierre) 1758-1794 yılları arasında Fransa'da yaşadı. Avukat ve devlet adamıydı. 1789 Fransız İhtilali'nin en önde gelen önderidir.

**** Ziya Paşa 1825-1880 yılları arasında yaşadı. Osmanlı'nın en önemli devlet adamlarından biridir. Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin üyesiydi. Bu örgütün *Hürriyet* isimli gazetesini Namık Kemal'den sonra yayımladı. Kanun-i Esasi'nin (Anayasa) hazırlayıcısıdır. Birinci Meşrutiyet'in ilanıyla vezirliğe yükseldi. İkinci Abdülhamit yönetimine karşı özgürlüğü ve meşrutiyeti savundu.

***** Midhat Paşa 1822-1884 yılları arasında yaşadı. Osmanlı'nın maliye, idare ve eğitiminde reformlar yaparak büyük etki yarattı. 1876 Kanun-i Esasi'nin hazırlanmasına ve Birinci Meşrutiyet'in ilanına öncülük etti. İkinci Abdülhamit tarafından, Taif zindanında boğduruldu.

kemiğe büründürdüler. Şüphesiz altına girdikleri kolay bir iş değildi. Hatta Fransız aydınlarınınkinden bile zordu. Çünkü aydınları saymazsak, üzerinde yaşadıkları topraklarda toplumsal karşılığı yoktu. Gelelim öteki soruna. CHP tabiatıyla İttihat ve Terakki'nin devamıdır. Büyük Önder Atatürk Kurtuluş Savaşı fikrini olgunlaştırırken, bu partinin yakınlık duyduğu kadrolarını etrafında topladı. Geri kalanını ise zaman içinde tasfiye etti. Kadrolar için sözünü ettiğim durum, zaman içinde bazı düşünceler için de geçerli olacaktı. Kabul etmemiz gerekir ki, sahne aldığı zaman dilimi içinde, günahıyla sevabıyla son derece ilerici bir partiydi İttihat ve Terakki. Büyük Önder de zaten bu nedenle, yolunu İttihat ve Terakki'nin kendine yakın kadroları ve düşünceleriyle kesiştirdi. Ardından buna milli bir kimlik verdi ve siyasal hareket haline dönüşmesini sağladı. Öte yandan, düşünceleriniz ne kadar halisane olursa olsun, önüne uygulanmak üzere konulan toplumun uyum gösterdiği ölçüde başarılı olur. Bilmiyorum anlatabildim mi?"

Kafamda bazı boşluklar kalmasına rağmen "Anlattın" dedim. Yine de meselenin peşini tamamıyla bırakmadım.

"CHP'nin neye takıldığını anlattın ama bunun Demokrat Parti tarafından neden aşılmadığına, aşılamadığına değinmedin."

Çetin dikkatime hayran kaldığını söyleyerek konuşmasını sürdürdü.

"Dostoyevski nasıl 'Hepimiz Gogol'un Palto'sundan çıktık'* dediyse, başta Adnan Menderes olmak üzere bütün DP'liler CHP'nin içinde yetişti. Siyaset okulları bu partiydi. İnönü gibi damardan CHP'li olanlarla aralarında tek ama çok önemli bir fark vardı. Yeni partiye geçenler, laiklik konusunu pek de önemsemeyenlerden oluşuyordu. Postlarını muhafazakârlığın üzerine sermelerinin

* Gogol bu ünlü kitabında toplumsal hayatın kıyısında yer alan silik bir devlet memuru olan Akakiyeviç'in trajikomik hikâyesini anlatır.

nedeni buydu. Saklamadılar, ilk dakikadan itibaren söylediler bunu. İktidarı ele geçirince de icraatına giriştiler. Köy Enstitüleri, Halkevleri gibi projeler neden sonlandırıldı zannediyorsun? Köylülüğün, aşiret sisteminin, ağalık düzeninin ağırlıkta olduğu, din ile devlet ayrımının ne anlama geldiğinin farkında olunmadığı ülkemizde, DP'nin propagandasının tutması anlaşılır bir durumdur. Buna azınlıklar konusundaki söylem ve antikomünizm propagandası da eklenince, yapılan helva, vatandaşlara tadından yenmeyecek gibi göründü. DP'liler, CHP'nin laikliğe dair gerçekleştirdiği hamleleri silme gücünü de toplumdan aldıkları bu kuvvetli destek sayesinde becereceklerdi. Laik düzeni yıkmak üzere kollarını sıvadıklarında, CHP'ye İttihat ve Terakki'den sirayet etmiş, baskı, yıldırma, tuzak gibi metotları kullanmamayı akıllarından bile geçirmediler. Çünkü, bildikleri yollar bunlardan ibaretti."

Çetin bütün bunları anlatırken, Fahrettin Kerim Bey'in çağıracağı toplantı nedeniyle ikimizin de gözleri saatlerimizdeydi. Biraz da bu nedenle, çok yararlandığım konuşmayı devam ettirmeye çalışmadım. "Güzel bir sohbetti. Teşekkür ederim" diyerek, arkadaşımı kapıya kadar uğurladım.

-35-

Vapura sinir içinde bindim. Yorgo henüz gelmemiş, babam her zamanki yerinde buzlu viskisini yudumluyordu. Yüzüme bakar bakmaz durumumu anladı.

"Neden böyle öfke küpü gibisin?"

Önce "Önemli değil" dediysem de anlatmadan duramadım.

"Fahrettin Kerim Bey biraz erken çıkıp Sirkeci'ye, Büyük Postane'ye uğramamı istedi. Telefonlardaki aksaklığın nedenini anlamaya çalışıyor.* Şimdi oradan çıkıp geldim. Fena halde canım sıkıldı."

"Ne oldu da sıkıldı canın?"

"Bayram günü İzmir'i, anneannemleri ararken biz de çok bekledik, hatırlıyorsun değil mi? Sadece adalarda değil, bütün Boğaziçi'nde de aynı sıkıntı yaşanmış. Çok şikâyet gelmiş valiliğe. Vali Bey Telefon Baş Müdürü'yle görüşmemi istedi."

Babam sadede gelmemi istermiş gibi "Neymiş nedeni?" diye sordu.

"Sıkı dur baba! Ülke tam da böyle adamlar tarafından yönetildiği için bir adım ileriye gidemiyoruz. Tahmin edebileceğin gibi, sıkışıklığın nedenini sordum. Bayram süresince yapılan fazla aramalarmış. Çaresini sordum. Telefon sayısının çoğalması gerekiyormuş."

Babam anlamamış gibi "O zaman istenilen numaraya ulaşmak daha zor olmaz mı?" diyerek araya girdi.

---

* Haziran 1955'te tüm Türkiye'de doksan dokuz bin beş yüz telefon kullanıcısı vardır. Bunlardan kırk iki bini İstanbul'daydı.

"Evet ama Başmüdür durmaksızın 'sürşarj' deyip durdu. Sen olsan ne dersin? Telefon sayısı artarsa daha fazla sürşarj olmaz mı dersin, öyle değil mi? Cevap aynı: Şehirde yeterli telefon yok! Ben ne diyeceğim yarın Fahrettin Kerim Bey'e?"

Babam durumu anladığı için gülmeye başladı.

"Neden gülüyorsun baba?"

"Başmüdür Bey santralimiz yeterli değil demek istememiş."

"Evet öyle. Peki neden? Neden böyle söylemedi de az telefon var diye tutturdu?"

Babam elinde tuttuğu kadehini kaldırıp "Ülkemiz gerçeklerine hoş geldin kızım!" dedi, bir yudum aldıktan sonra "Devlette çalışmak istiyordun ya, öğren işte!" diyerek kadehini bankonun üzerine koydu.

Soran gözlerle bakmayı sürdürmem üzerine açıklamaya koyuldu.

"Bürokratların en önemli özelliği budur. Hiçbir zaman ellerindeki imkânın yeterli olmadığını söylemeye yanaşmazlar. Böyle söylerlerse, devletin zayıf olduğunun düşünüleceğini zannederler. Amirleriyle konuşurken de ellerindeki her şeyin yeterli olduğundan dem vururlar. Bir şey isteyecek olurlarsa, yeteneksiz gibi algılanacaklarından korkarlar."

Ne dediğini anlayınca bir süre güldüm. Kendimi toparlayınca neden güldüğümü söyledim.

"Çözüm için daha fazla telefona ihtiyaç olduğunu söyleyince hakikaten anlamamıştım. Böyle olunca sorunun çözümü toplumda görünüyor. Santral ise devletin halletmesi gereken bir mesele. Hay Allah! Aklıma adamın aptal olduğu bile geldi ama söylediklerin gelmedi."

Tam sözümü tamamlarken Yorgo da katıldı aramıza. Meseleyi, bu kez aydınlanmış olarak bir kez de ona anlattım.

-36-

Valiliğe ulaştığımda, Kıbrıs'tan maalesef kötü haberler alacaktım. Rumlar Lidra Caddesi üzerindeki Türklerin dükkânlarına saldırmış, ağır hasara ve ciddi yaralanmalara yol açmışlardı.

Bütün bu haberlere, Çetin'in gösterdiği K.K.K. imzalı bir telgrafın kopyası da eklenince canım iyice sıkıldı. Rumca telgraf kopyasının yanında Türkçe çevirisi de vardı ve Kıbrıslı Türklerin lideri Doktor Fazıl Küçük'e yazılmıştı:

"Seni, kafanı keserek futbol sahasına, vücudunu da parçalayarak köpeklere atacağım. Ne yaparsan yap, ilhak olacaktır ve Yunan'ın ne demek olduğunu o zaman öğreneceksin."

Ürpermiş olarak "Kim bu K.K.K.?" diye sordum. O da bilmiyordu.

Çetin'den öğrendiğime göre, bu telgraf genel merkez tarafından Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin şubelerine ulaştırılınca, şube üyeleri ve sempatizanları Kıbrıs'a gitmek için kendilerine imkân yaratılmasını istemiş, bazı şehirler yüz bin kelimesini telaffuz etmişti.

Aldığım haberler ve okuduğum telgraf metni üzerine arkadaşıma "İyice kötüye gidiyor değil mi?" diye sordum.

"Öyle" dedi. Kısa bir suskunluktan sonra bazı planlardan söz etti. "İngiltere'deki Kıbrıs Birliği Cemiyeti adını Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'ne çevirme kararı aldı. Bu arada, biliyorsun Kâmil ve Hikmet Beyler hâlâ İngiltere'deler. Herkes dört gözle onların gelmesini bekliyor. Sonrasını hep birlikte göreceğiz."

İşleri olduğu için lafı fazla uzatmadı arkadaşım. İstanbul'un çeşitli yerlerinde kurulumu tamamlanan Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti şubelerini denetlemek için birkaç ziyaret yapması gerekiyordu. Çıkmadan önce elindeki kapaklı dosyayı açıp "Bunlar da Türkiye'nin çeşitli yerlerinden gelen yeni şube açma istekleri. İngiltere yolcuları dönünce görüşülecek ve tabii ki kabul edilecekler" dedi.

Çetin'le gerçekleşen konuşmamız üzerine, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında, Kıbrıs ekseninde gelişen olumsuzluğun bir kemanın telleri gibi gerilmeye başladığını daha da derinden hissettim.

Neyse ki valilikte herhangi bir konuyu öyle uzun boylu düşünmeye, kurmaya vaktiniz olmaz.

Sekreteri telefonda "Vali Bey seni emretti" deyince not defterimi ve kalemimi kaptığım gibi soluğu Fahrettin Kerim Bey'in makamında aldım.

Selamlaşma faslından sonra Vali Bey sadede geldi.

"Yarın tatil ama yanımda olmanı istiyorum. İznini önümüzdeki hafta içinde herhangi bir gün kullanabilirsin. Gazetecilerle bir toplantım var, not alman ve ihtiyacım oldukça yardımcı olman gerekiyor. İsteyeceğim şeyler için çalışmaya hemen başlaman lazım."

Konuşmanın uzayacağını anlayınca Vali Bey'in karşısındaki koltuğa oturdum ve istediklerini yazmaya koyuldum.

***

Cuma akşamıydı ve Yorgo'yla Karaköy'deki Baylan'da buluşmak üzere sözleşmiştik.

Epeydir, özellikle de ben çalışmaya başladıktan sonra, birbirimizi ihmal eder olmuştuk. Baylan buluşmasıyla birlikte bütün yaz boyunca ikinci kez baş başa kalmış olacaktık.

Valilikten Karaköy'e kadar süren yürüyüşümde hep aynı konuyu düşündüm. Aslında birbirimizi görüyorduk ama özel olarak görüşemiyorduk. Etrafımızda hep aile bireyleri de oluyordu. Üniversite günlerinde böyle değildi, sabahtan akşama kadar birbirimizleydik. O dönemde iki kişilik bir ilişkimiz vardı ve hayli de ilerletmiştik karşılıklı durumumuzu.

Bana sorulacak olursa, sorunumuz ilişkinin tarifinde yatıyordu. Ailelerimize henüz açılmamış olmamız elimizi zorlaştırıyordu. Çeşitli nedenleri vardı bunun. Ben henüz işimde çok yeniydim, Yorgo lisansüstü ile boğuşuyordu. Bir de tabii, Lena'nın gitme günü yaklaşıyordu.

Biliyordum, Yorgo bir gün mutlaka evlenme teklif edecek, her ne derse desin onun sözleri üzerine gözlerimden mutlaka yaşlar dökülecekti.

Anne ve babalarımızın, arkadaşlığın ötesine geçecek kararımızı memnuniyetle karşılayacaklarını hissediyorduk. Biz biraz daha susarsak, onların konuşacaklarının bile farkındaydık.

Ama olmuyordu işte. Üç kirazı bir türlü yan yana getiremiyorduk. Hep biraz daha zamana ihtiyacımız oluyordu.

Baylan'a ulaştığımda, Yorgo'yu beni bekler buldum. Ayağa kalktı, birbirimizi yanaklarımızdan öptük. Böyle, kendimizi ötekinin hissettiğimiz zamanlar çok değerliydi.

Yorgo'nun nefesi boynuma temas edince bunu daha iyi anladım. Kulağına "Seni özledim" dedim. "Ben de" dedi karşılığında.

Siparişlerimizi vermeden önce "Sana bir iyi bir de kötü haberim var hangisinden başlayayım?" dedim.

"Kötüden başla" dedi canımın içi.

"Yarın adada yokum. Vali Bey'in basın toplantısı için İstanbul'a inmem gerekiyor."

Derin bir of çektikten sonra "Peki iyi haber ne?" dedi bu sefer.

"Birlikte seçeceğimiz bir gün izin alabileceğim. Ev halkından kimseye söylemezsek üniversite günlerimizde olduğu gibi baş başa kalabiliriz."

Yorgo çok sevindi haberime. Arada bir büründüğü romantik halini takındı.

"Seninle yalnız kalmayı o kadar özledim ki..."

O cümlesini daha tamamlamadan "Ben de" dedim. Elimi uzatıp elini tuttum.

Cevval garson bu mutlu anımızı uzatmamıza izin vermemekte kararlıydı. Başımıza dikildi.

"Ne arzu edersiniz?"

İçinde bulunduğumuz yakıcı sıcakların ruhuna uygun olarak dondurma yemeye karar verdik. Yorgo çikolatalı ve kaymaklı, ben vişneli ve kaymaklı yiyecek, o vişnenin ben çikolatanın tadına bakacaktık.

Bir saat hem uzun hem de kısadır. Baylan'da buluştuğumuz andan, 18.30 vapurunda babamla buluştuğumuz dakikaya kadar ne çok şey konuşmuş olduğumuzu anlatamam. Çoğunluğu aşkımıza ve geleceğimize dair onlarca konuyu birer ikişer dakikada hallettik. Her konuyu noktalarken, izin alacağım günü kastederek "O zaman daha uzun konuşuruz!" diyerek birbirimize hatırlatmalarda bulunduk.

Aslında, konuşmadan bile anlaştığımız konulardı hepsi. Öyleydi. Çünkü Yorgo ve ben bunları doğduğumuzdan beri konuşuyorduk. Birbirimizle, gözlerimizdeki ışıltı vasıtasıyla anlaşıyorduk. Tam olarak ifade etmem gerekirse, aslında o bendi, ben de oydum. Bir bütündük. Bir elmanın iki yarısı değil, kendisiydik. Bu nedenle uzun konuşmalara ihtiyacımız yoktu. İhtiyacımız olan, bütünün teknik olarak ayrı düşmüş iki parçasını yan yana getirmek, birlikte nefes almalarını sağlamaktı, o kadar.

-37-

Bizim insanlarımız kadar çok politika konuşan başka bir toplum var mıdır, bilmiyorum.

Vapurda babama selam verir vermez "Bakın size ne göstereceğim!" diyerek, *Dünya* gazetesinden Falih Rıfkı Atay'ın* makalesini açtı ve yazının beğendiği bölümünü işaret edip yüksek sesle okusun diye Yorgo'nun önüne koydu.

Ne yapsın Yorgocuk, haliyle okudu.

"Dönülmez yola sapılmış mıdır bilmiyoruz. Her şey iktidar partisinin elindedir. Muhalefetler seçim kavgasından vazgeçince, kendi kendileri ile baş başa kalan Demokratlar ya tek parti rejimine doğru..."

Valilikte, evde, vapurda günlerdir konuşulan konuydu bu. Sadece CHP değil öteki siyasi partiler de seçime girmeme yönünde açıklamalarda bulunuyorlardı. Böyle olunca, doğal olarak tüm Türkiye bu konuyla yatıp kalkıyordu.

Babam "Ne diyorsunuz?" diye sordu ikimize birden.

Yorgo da ben de aşağı yukarı aynı fikirdeydik. Seçmeni olmamıza rağmen, Demokrat Parti'nin uygulamalarını hararetle eleştiriyorduk.

Babamın Yorgo'dan okumasını istediği bölümde, Falih Rıfkı Bey'in ifade ettiği düşünceler aklıma bayram öncesinde Çetin'in söylediklerini getirdi. Adını da söyleyerek arkadaşımın düşüncelerini paylaştım.

---

* 1894-1971 yılları arasında yaşadı. Gazeteci, yazar ve siyasetçi. Milli Mücadele'ye katıldı. Cumhuriyet'in ilk yıllarını anlattığı *Çankaya* adlı eseriyle tanınır.

Babam da Yorgo da anlattıklarımı doğru buldular. Sonra babama yönelik olarak "Bu ülkeden daha çok siyaset konuşulan başka bir ülke var mıdır?" diye sordum. Babam uzun düşünmedi.

"Meseleleri çözülmemiş bir ülkede yaşıyoruz. Her kuşak üstesinden gelemediği ya da gelmek istemediği konuları kendinden sonraki kuşağa havale ediyor. Çocuklarımız dünyaya gözlerini, bizim halledemediğimiz tartışmalı konularla açıyor. Bugün tartıştığımız hiçbir konu yeni değil. Az önce arkadaşından aktardığın gibi, İttihat Terakki Partisi'nin kurulduğu 1889'dan bu yana..."

Babam bu noktada sustu, parmak hesabıyla aradığı rakamı buldu.

"Almış altı yıl geçmiş. Yine de gerçek demokrasiye ulaşma yolunda bir arpa boyu yol gidebilmiş değiliz. Ciddi bir zihniyet değişikliğine gitmezsek, 2000'lerde bile Avrupa'yı yakalayamayız. Siyasiler şu anda kullanmakta oldukları çoktan köhnemiş Doğulu tarzı terk etmedikçe, torunlarımızın torunları bile kurtulamaz bu açmazdan."

Babam susunca Yorgo "Doğulu tarzla kastın ne Sezai Amca?" diye sordu.

"İktidar da dahil olmak üzere hiçbir şeyi paylaşamama, her şeye birden sahip olma arzusu, ötekilere yukarıdan bakma, küçümseme, her seferinde Amerika'yı yeniden keşfetme, doğruya doğru yanlışa yanlış dememe, arkadan dolaşıp üç puan alma, pusu kurma, devletin malını deniz gibi görme, bal tutanın parmağını yalaması, yalan dolan... Daha sayayım mı?"

Yorgo babamın söylediklerini giderek artan ilgi ve tebessümle dinledi. Ardından "Tam da buyuz işte. Daha iyi nasıl tarif edilir bilmiyorum" dedi.

Yorgo sözlerini tamamlarken, salona satışını "*Akbaba* yarınki, *Yelpaze* yarınki!" diye yapan seyyar gazete müvezzii girdi. Babamın sıkı bir *Akbaba** okuyucusu olduğunu bildiği için, sormadan önüne bir tane bıraktı. Babam annem için bir de *Yelpaze* fotoroman dergisi** istedi.

Akbaba dergisi önümüze düşüp kapağına göz atar atmaz üçümüz de bastık kahkahayı.

Bir karikatür nasıl tarif edilir? Ya da edilir mi? Bilmiyorum ama deneyeceğim.

Gözünüzde herhangi bir okulun herhangi bir sınıfını canlandırın. Üçü sıralara oturmuş, biri tahtada dört öğrenci var. Öğretmen koltuğunda İsmet İnönü oturuyor. Tahtadaki öğrenci bir partinin, sıralarda oturanlar da ötekilerin temsilcisi. Tahtadaki, tebeşirle alt alta üç sıfır yazmış, toplamış. Sonuç sıfır. Sıralarda oturan ve üç partiyi temsil eden öğrenciler yapılan yanlışı fark etmiş olacaklar ki, heyecan içinde parmak kaldırmış vaziyetteler. İnönü belli ki bir şey söyleyecek. Karikatüre altyazı olarak "Gazeteler: YTP, MP, CKMP birleşiyorlar" ibaresi konulmuş ve altına İnönü tarafından edildiği belli bir de cümle yazılmış: "Sınıfta politika yoook!"

Yorgo "İşte bu! İsmet İnönü'nün muhalefette olmasına karşın 'Politika yok!' diyor olmasına bayıldım" dedi kapağa bakar bakmaz.

Ben "Evet daha güzel nasıl anlatılabilir ki?" dedim gayriihtiyari.

---

* 1922 yılında Yusuf Ziya Ortaç ve Orhan Seyfi Orhon tarafından yayımlanmaya başlanan haftalık siyasi mizah dergisi. 1933'te yeni harflere geçti. Bir dönem yayımlanamadı (1931-1951) ama 1977 yılına kadar yaşadı. Kendi alanında Türkiye'nin en uzun soluklu yayını kabul edilir.

** 1950'li yıllarda, renkli yayımlanan *Yelpaze*'yle birlikte magazin dergiciliği gelişti. *Yelpaze* gazete ve dergilerin siyah beyaz yayımlandığı yıllarda herkese çok çekici geldi. İtalyan çizgi romanlarından yapılan çeviriler ve illüstrasyonlar sayesinde, Türkiye'nin her yerinde okunuyordu. *Yelpaze* ile birlikte ortaya yeni bir dergicilik biçimi çıktı.

Babam "Sadece bu dergi bile, toplumun gazeteleri, dergileri nasıl cezalandırdığına iyi bir örnektir" diyerek konuşmayı başka bir yöne çekti.

Başlangıçta, Yorgo da ben de anlamadık ne demek istediğini.

"Kapak için söylemiyorum. Dergi için söylüyorum."

Biz yine anlamayınca babam açıklamaya koyuldu.

"*Akbaba* 1931-1951 arasında yayımına ara vermek zorunda kaldı. Neden biliyor musunuz?"

Ne Yorgo ne de ben biliyorduk nedenini.

"O zamanlar Serbest Fırka gibi demokrasi girişimleri oluyor, *Akbaba* tavrını CHP'nin ülkeyi tek parti rejimiyle yönetmesinden yana koyuyordu. Halk demokrasiye destek vermediğini düşünerek, dergiyi okumayı bıraktı. Dört yıldır yeniden yayımlanıyor ve satışı giderek artıyor, çünkü yeniden toplumun hislerine tercüman oluyor."

***

Vapurun çıkışında annem, getirdiği *Yelpaze* için babama fazladan bir öpücük daha verdi.

Eve doğru yürümeye başlar başlamaz, Lena Yorgo'yla benim ortamda yerini alıp kollarımıza girdi. Söyleyecekleri vardı.

"Önümüzdeki hafta İstanbul'a ineceğim. Annemle, terziye verdiğimiz kumaşların başlarına ne işler gelmiş bakacağız. Ayakkabı da almamız gerekiyormuş. Madam Kalyopi tutturdu bir kere, çaresiz ineceğim. Hazır şehre inmişken, hanginiz bana ne kadar vakit ayırabileceksiniz merak ediyorum."

Yorgo'yla birbirimize baktık. Gözlerimizle anlaştık. Baş başa geçirmek için ölüp bittiğimiz biricik güne Lena'yı dahil etmezsek, içimize sinmeyecekti.

"Sen yap sürprizi" dedim Yorgo'ya.

"Suzan yarın çalışacak ama hafta içinde bir gün izin alabilecekmiş. Benim okuldaki işlerim de çok yoğun değil. İstersen sen hafta başında annemle alışverişlerini yap, sonra hafta içi bir bütün gün birlikte İstanbul'u dolaşalım. Ne dersin?"

Ağabeyinin bu sözleri üzerine Lena havalara uçtu. İkimizi de öptü.

"O zaman hafta başı annemle işlerimi hallederim. Hafta içi bir gün hep beraber Boğaziçi'nde gezeriz. Olur mu?"

"Olur" dedik Yorgo ve ben.

Verdiğimiz karar üzerine Lena tekrar bana döndü ve çok teşekkür etti. Sonra en üzgün yüz ifadesini takındı "On gün sonra, bir aydan bile kısa zamanım kalmış olacak biliyorsun değil mi?" dedi.

Biliyordum tabii ki. Her gün düşündüğüm bir konuydu bu. Askerlik resimlerinde olduğu gibi, kolumu canımın içinin omzuna attım.

"Biliyorum Lenacığım. Çünkü, seninle birlikte günleri ben de sayıyorum. Bazen ne düşünüyorum biliyor musun? Keşke bitirmeseydim okulumu ve bu yazın tümünü doyasıya seninle geçirseydim."

Ben böyle konuşunca Lena haliyle üzüldü. İkimizin de gözleri doldu. Yorgo'nun böylesi durumlara tahammülü olmadığını ikimiz de biliyorduk. O da bizim gibi sulugözdü ama erkekti. Bu tür durumlarda bütün erkeklerin yaptığını yaptı.

"Ben biraz hızlanacağım. İsteyenlerle denizde buluşuruz."

-38-

Cumartesi günü basın toplantısı kazasız belasız tamamlanınca, Fahrettin Kerim Bey'den büyük bir "Bravo!" aldım.

Vali Bey "Okullar" der demez bütün bilgileri bir kartonun üzerine yazılmış olarak önüne koymuş, "Köy yolları" der demez ilgili kartonu bulup çıkartmış, "Belediye bütçesi" diye ağzını açınca başka bir kartonla imdadına yetişmiştim.

Zeynep Kâmil Doğumevi inşaatından Kadırga'da yapılacak yurtlara, Göksu Çayırı'nda kurulacak spor tesisinden İstinye'ye yapılmakta olan yolun ikinci kısmına, Fatih İskenderpaşa mahallesinde yapımına başlanan ilkokula, Florya'da gerçekleşecek site inşaatına kadar rakama dair ne varsa kâğıda dökmüştüm. Tabii ki valiliğin ilgili birimleriyle konuşarak almıştım notlarımı. Yetmiyormuş gibi gece de çalışmış, Fahrettin Kerim Bey'in tarif ettiği biçime getirmiştim.

Hasılı kelam, patronum işimi beğenmişti.

Gazetecilerden ayrılınca önce kocaman "Bravo!" dedi, ardından "Nasıl gidiyor valilik ve belediye yönetimi?" diye sordu.

Bu soruyu başka bir sorunun takip edeceği içime doğmuştu.

"Çok iyi efendim."

"Sevindim. Hatırladığım kadarıyla hariciyeci olmak, bunun için de yüksek lisans yapmak istiyordun. Bir girişimde bulundun mu?"

"Hayır efendim. Henüz bulunmadım."

Bu sözlerimin üzerine Vali Bey uzun uzun halihazırda yapmakta olduğum işin öneminden söz etti. Sonra, arzulamam halinde kendisinin de uzun süre öğretim üyesi olduğu İstanbul

Üniversitesi'nden istediğim bölümdeki profesörlerle konuşabileceğini, beni onlara takdim edebileceğini söyledi.

Havalara uçtum!

Çünkü Fahrettin Kerim Gökay'ın yanında asistanlık yapmış biri, üstelik onun tavsiyesiyle giderse, İstanbul Üniversitesi'nin en güzide profesörleri tarafından bile geri çevrilmez, tersine desteklenirdi.

Bir süre nutkumun tutulduğunu söylemeliyim. Sonra boğazımı temizledim, zar zor "Çok sevinirim efendim" dedim.

***

Pazar günü, ağlamaktan hepimizin gözleri şişti.

O akşam, İstanbul'daki sinemalarla birlikte Büyükada'da da *Ölüm Korsanları* gösterilecekti. Biz de mendillerimiz ceplerimizde olmak üzere, bütün adalılar gibi soluğu sinemanın önünde alacaktık. Yanlarımıza mendillerimizi alacak olmamızın nedeni filmin acıklı olmasından değil, başrol oyuncusu Suzan Ball'dan kaynaklanıyordu.

Bir gün önce vefat eden Suzan Ball'la* ilgili haber bütün gazetelerde, bazılarının birinci sayfalarında olmak üzere kocaman puntolarla verilmişti.

Ülkemizde de tanınan ve sevilen bir yıldız olması, gazeteleri olduğu gibi, Şan ve bazı başka sinemaları da harekete geçirmişti. Güzel oyuncunun anısına saygı olsun diye filmleri yeniden gösterime sokuldu.

Adadaki yazlık sinemamız bu furyadan geri kalmadı. O akşam izleyeceğimiz filmde, Suzan Ball başrolleri Jeff Chandler'le paylaşıyordu.

* Suzan Ball 1934-1955 yılları arasında yaşadı.

Yorgo evden hepimizden önce çıkmış, sinemanın önünde oluşacağı kesin olan kuyruğun neredeyse en önünde yerini almış, görevini yapmış olarak Otel Splendid'e beş çayına yetişmişti. Çaylarımızı yudumlayıp kurabiyelerimizin tadına bakarken, akşam yemeğinde midye tava, kokoreç, patates kızartması yemeye ve yanında tabiatıyla bira içmeye karar verdik.

***

Suzan Ball gibi özel bir gündemimiz olmasa, bira içerken ne konuşulacağını en baştan biliyor olurduk.

Babam ve Hristo Amcam üniversite yıllarında Modan Benzur tarafından işletilen ve İkinci Dünya Savaşı casuslarının uğrak yeri olan Benzur Birahanesi'nde* nasıl küfelik vaziyete geldiklerini anlatırlar, annem araya İzmir'in ünlü birahanesi Athanasoula'yı** sıkıştırır, Yorgo'yla ben çekinerek Atlantik'in*** birasının üzerine bira olamayacağını söyleyiverirdik.

Ama bu akşam öyle bir akşam olmayacaktı.

Şarap fıçılarının etrafına konulmuş yüksek sandalyelerimize yerleştiğimiz anda gelen biralarımız eşliğinde, adaşım da olan Suzan'dan söz etmeye koyulduk.

Hepimiz, Mel Baker Orkestrası'yla 1948-1953 yılları arasında şarkı söylediğini biliyorduk. Kendisiyle yapılan röportajlarda anlatmıştı bunu.

---

* Beyoğlu'nda, Meşrutiyet Caddesi'nin üzerindeydi. 1950'lerin sonuna kadar hizmet verdi. Çekoslovak biralarıyla ünlüydü.

** Güzelyalı'da (eski adı Kokaryalı), üç katlı taş konak ve görkemli bahçeyle hizmet veren eski zamanların birahanesi.

*** Alkazar Sineması'nın yanındaydı. Niko Klevulos Hürmüzoğlu tarafından 1944 yılında açıldı. İki katlıydı, lokanta, birahane ve şarküteri olarak hizmet verdi. Bu mekânın yerinde daha önce Beyaz Rus Nikola İgnatiedis tarafından çalıştırılan (1918-1920) Petrograd Pastanesi vardı. Zaman içinde sahipleri ve adı değişti, Ankara Pastanesi oldu.

İlk filmini 1952'de yaptığını ve bir harem kızını canlandırdığını annem hatırladı. Kalyopi Teyzem annemin hatırlayamadığı ismi buldu, *Alaaddin'in Lambası* olduğunu söyledi.

Babama göre Suzan Ball'un en güzel olduğu film, 1952'de rol aldığı *New Cinderella Girl*'dü.

Aynı yıl *Untamed Frontier*'de rol almıştı ve Lena da tam burada devreye girdi, başrolleri paylaştığı erkek oyuncunun kim olduğunu söyledi. Scott Brady'nin kiminle, nerede, ne yaptığını ondan daha iyi kim bilebilirdi ki? Söylemeden geçmeyeyim, Lena'nın odasında Scott'ın kocaman bir posteri asılıydı.

Bir süre tartıştıktan sonra, Ball ve Brady'nin oynadığı *Untamed Frontier*'in 1952'de çekilmiş olduğuna karar verdik.

Çünkü, sevgili Suzan 1953'te *Beneath the Sea* adlı filmde, Anthony Quinn'e âşık olmuştu. Annemin çok beğendiği, babamın arada bir kıskanıyormuş gibi yaptığı Quinn'le sadece bir yıl evli kalabilmişti. Çünkü, kocasının önceki eşine olan aşkı sürüyordu. Suzan aynı yıl, soluğu Richard Long'un kollarında almıştı.

Yorgo "Çok film, çok sevgili, çok koca, az hayat" diye özetledi Suzan Ball'a dair düşüncesini.

Ball'un ne zaman kanser olduğunu düşünürken, aklımıza hastalığını 1954'te *Climax*'ın çekimleri sürerken öğrendiği geldi. Bu bilginin kaynağı, annemin düzenli okuduğu *Yeni Yıldız** isimli sinema ve magazin dergisiydi.

Yine annem, hastalığın Suzan Ball'un ciğerlerini kısa sürede nasıl sardığını ve hangi aşamada bir bacağının kesilmesine yol açtığını da anlattı.

Mesleğine takma bacağıyla da devam eden ve bu süre zarfında hepimizin gönlüne taht kuran sevgili Suzan, ne yazık ki 5 Ağustos 1955'e kadar ancak dayanabilmişti.

* 1955-1957 yılları arasında yayımlandı.

Annem suskunluk içinde geçen uzunca bir aradan sonra, onun rol aldığı filmlerden *East of Sumatra*'yı da hatırladı.

"Az önce de..." dedi Lena. "*Ölüm Korsanları*'nı seyrettik. Geride kalanlara sizi hatırlatacak bir şeyler bırakmak ne kadar güzel."

***

Pazartesi günü Çetin elinde bir dosya dolusu gazete kesiğiyle geldi.

"Sen de kesip bir kenara koymuşsundur ama olsun."

Arkadaşım hep yapıyordu böyle jestleri. "Çok naziksin. Teşekkür ederim" dedim karşılık olarak.

Hakikaten nazik bir genç adamdı. Espriliydi de. Etrafta kimse var mı diye baktıktan sonra getirdiği dosyayı açtı, Vali Bey'in fotoğrafının üzerine işaretparmağını koydu, sesini iyice azaltarak bombasının pimini çekti.

"Keşke toplantıdan önce 'Ağzınızı çok açıp içine koca bir meyve parçası tıkıştırırken kameralara bakmayın efendim' diye uyarsaydın."

O böyle söyleyince dayanamadım, kahkahayı patlattım.

Pazar günü evde de konuşulmuştu bu konu. Babam "Fotoğrafçılar tam da o anı yakalamak için beklerler zaten" demişti.

Annem "Mini mini filan ama çok da koca ağızlıymış" diyerek göstermişti tepkisini.

Neyse ki böylesi durumları kafasına takmazdı mini mini valimiz. Görmüş geçirmiş, cemiyet hayatında bulunmuş, binlerce öğrenci yetiştirmiş bir adamdı. Gazetelerin resmini nasıl bastıklarına kafa yormaz, sade suya tirit eleştirilere pabuç bırakmazdı.

Çetin de çok uzatmadı konuyu.

"Anladığım kadarıyla başarılı bir basın toplantısı olmuş" dedi ve parmağının ucunu, işaret ettiği fotoğraftan çekti.

-39-

Lena gezimize yanına Ahmet Şinasi Hisar'ın bir yıl önce yayımlanan *Boğaziçi Yalıları*'nı da alıp gelmişti. Kitabı çantasından çıkartır çıkartmaz dert yanmaya koyuldu.

"Tabiatıyla annemlerin döneminde olduğu gibi bir tur yapmamız, bütün yalıları yakından görmemiz mümkün değil. Çünkü pek çok iskele kapatılmış vaziyette."

Haklıydı Lena. 1950'den itibaren raylı sistemlerden olduğu gibi deniz taşımacılığından da vazgeçilmiş, bu araçların yerleri belediye otobüsleriyle doldurulmaya çalışılmıştı. 1955'e geldiğimizde, Eminönü'nden Sarıyer'e giderken ya da geri dönerken yüzlerce yalının önünden geçen vapurların uğradığı iskele sayısı iki elin parmaklarını bile bulmaz hale gelmişti. Böyle olunca, bütün yalıları çok yakından görmek imkânı da kalmamıştı.

Yorgo bu minval üzere süren konuşmamıza siyasi bir boyut kattı.

"Kenti büyütmeye, taşından toprağından rant elde etmeye çalışıyorlar. Ulaşımı hızlandırmak istemelerinin nedeni insanlara daha iyi hizmet vermek değil, İstanbul'u pazarlamak."

Katılıyordum Yorgo'nun söylediklerine. İstanbul'a valilik ve belediyecilik hizmeti veren işyerimde, sabahtan akşama bu konu konuşuluyordu. Zaman zaman Vali Bey'i konuklarıyla konuşurken dinlediğimde, siyasi iktidarın kentin ulaşımını hangi yöne ve neden çevirmeye çalıştığını anlıyordum.

Kısa bir süre önce, Fahrettin Kerim Bey'in verdiği işi yaparken gördüğüm bir tablo geldi aklıma.* Rakamları Lena ve Yorgo'yla da paylaştım. Ardından da yorumumu yaptım.

"Denizyolu ulaşımında dramatik biçimde azalma var. Boğaziçi'nde iskele sayısının da vapur sayısının da azalmasının nedeni, hükümetin kent içi ulaşımda ağırlığı karayoluna vermesi."**

***

Ada vapurundan köprüde indik ve çok beklemeden bizi Sarıyer'e kadar götürecek bir vapura bindik.

Adaya gidip gelirken gördüğümüz manzara az sonra değişecek, aşinalığımız olan Kız Kulesi geride kalacak ve güzel kentimizin birer inci tanesi misali irili ufaklı yalıları karşımızda arz-ı endam edecekti.

"Dile kolay..." dedi Lena başka kaynaklara da bakıp not almış olarak. "Zamanında altı yüz civarında yalı varmış Boğaziçi'nde. Bunlardan otuza yakını, şu anda önünden geçmekte olduğumuz Üsküdar'daymış. Bir yerde, aslı gibi kalan yalıların sayısının artık iki yüzü geçmediğini okudum."

Yorgo da tarih sevdası nedeniyle epey bilgiliydi yalılar konusunda.

---

* 1897 yılında İstanbul'da karayolu ulaşımının toplam ulaşıma oranı yüzde 1,5 civarındaydı. Denizyolu ulaşımı yüzde 64'le en büyük kalemdi. Demiryolu ulaşımının oranıysa yüzde 35 civarındaydı. Araştırmalar, 1955'te karayolu ulaşımının yüzde 33'e çıktığını, denizyolu ulaşımının yüzde 19'a düştüğünü gösteriyor.

** 1946'da vapurların iskelelere uğrama sayısı dokuz yüz altmıştı. 2003'te bu rakam elli dokuza düştü. Eski yıllarda iskelesi olan, bugün bu imkândan mahrum kalan semtler şunlar: Yenimahalle, Kireçburnu, Tarabya, Emirgân, Rumeli Hisarı, Vaniköy, Kuruçeşme, Beylerbeyi.

"Şu önünden geçtiğimiz yalının tarihini biliyorum. 1790'da boynuz ve toynak ticareti yapan Tırnakçızade, Bizans saray kalıntıları üzerine yaptırmış. On dokuzuncu yüzyılın sonunda Çürüksulu Ahmet Paşa tarafından satın alınmış. Baksanıza, Boğaz'a nasıl da tepeden bakıyor."*

Az sonra da başka iki yalıyı işaret etti ve "Şu yan yana duranlar da Baştımar** ve Arapzade yalıları" dedi.

Yorgo yalıların isimlerini sayarken, Lena elinde tuttuğu Abdülhak Şinasi Hisar'ın *Boğaziçi Yalıları*'ndan ilgili yerleri bulup okumayı sürdürdü.

Şahane bir gün geçiriyordum ikisinin sayesinde.

Sıcak olmasına sıcaktı ama denizin üzerinde, üstelik Boğaziçi'nden gelen esintiyi hissetmek ferahlamamızı sağlıyordu.

Birkaç iskele ve birçok yalı gördükten sonra Rumeli Hisarı'na yaklaşırken Yorgo "Perili Köşk" dedi.

"Perili" sözcüğü sihirli bir etki yaptı ve Lena'nın da benim de dikkatimizin Yorgo'nun işaret ettiği yalıya çevrilmesine yol açtı.

"Yusuf Ziya Paşa'nın yalısıydı. 1910 yılında, on kat olarak planlandı. Paşa'nın derdi, yalısının yüksekliğinin Hıdiv Kasrı'nı geçmesiydi. 1914'te savaş başlayınca binanın yapımı yarım kaldı. Paşa mali gücünü kaybetti. İlk üç katı yapıldığı halde, tamamlanamadığı için boş kaldı, metruk bir hal aldı. Böyle olunca çevre sakinlerince Perili Köşk diye anılmaya başlandı. Paşa 1923'te Mısır'da vefat etti. Vasiyeti üzerine, hiç oturamadığı binanın en üst katındaki taşlar söküldü, Mısır'daki mezarının yapımı için gönderildi.

* 1978'de yapılan Üsküdar-Harem sahil yolu nedeniyle denizle bağlantısı koptu. Önünden yol geçti.

** Baştımar ailesi, İkinci Abdülhamit'in kumandanlarından Gazi Edhem Paşa'nın soyundan gelir. Türkiye Komünist Partisi Genel Sekreteri Nihat Sargın (1927-2010) bu ailedendir. 1950'li yıllarda bu yalıda yaşadığı tahmin ediliyor.

Sonraki yıllarda arada bir inşaat başlar gibi olduysa da inşaatta çalışanlar hayalet gördüklerini söyleyip kaçtılar."*

***

Planımız belliydi, Kavaklara kadar gitmeyecek, Sarıyer'de vapurdan inecektik. Karnımızı oradaki balık lokantalarından birinde doyurduktan sonra sahil yolunu Marmara Denizi istikametinde yürüyecek, sonra da arkadaşımız Lefter'in deyişiyle, topa gelişine vuracaktık.

Lena "En müsait yerden kendimizi denize bırakırız" demişti daha adadayken. Onun yaptığı plana çaresiz uyacaktık.

Yorgo denize girme noktası olarak Büyükdere'yi işaret etmişti. Büyükdere içeriye doğru bir koy yapıyordu. Yüzme açısından daha emniyetli görünüyordu.

Büyükada'da, denizin içinde doğmuş ve büyümüştük ama yine de korkuyorduk Boğaziçi'nin sularından. Hele Arnavutköy, Akıntıburnu gibi yerlerde, düşünemezdik bile yüzmeyi.

Babalarımız ve annelerimiz Boğaziçi'ne gideceğimizi duyduklarında, yüzme lafı her geçtiğinde tekrarladıkları nakaratı bir kez daha tekrarlamışlardı.

"Karadeniz'de ve Boğaziçi'nde akıntıyı hesap etmeyen, sularını bilmeyen boğulur gider."

***

Sarıyer'de midyemizi yemiş, Büyükdere'de denizimize girmiştik.

* İlerleyen yıllarda Paşa'nın iyice yoksullaşan ailesi yalıya taşındı. 1993'te satıldı ve restore edildi.

Yorgo "Vapura hangi iskeleden binelim?" deyince, Lena da ben de ayaklarımızı gösterip "İlkinden!" dedik.

Yine de Emirgân'a kadar yürüdük. O kadar güzeldi ki her yer.

Emirgân'da, üniversite yıllarımızda gittiğimiz salaş çayhanede, Lena'ya çay ısmarlayacaktık ama önce yörenin nefis simitler yapan fırınına uğramamak olmazdı.

Çınaraltı'nın serinliğinde içtiğimiz çaylar ve yediğimiz simitlerle kendimize gelip, Emirgân'dan Eminönü istikametine giden ilk vapura kendimizi attık.

Köprüye yaklaşırken Lena "Çok güzel bir gündü" dedi ve yanaklarımızdan öptü.

O söylemeden ben "Tam bir ayın kaldı sevgili Lena. Seni çok özleyeceğim" dedim.

-40-

Yorgo ve babamla, her gün olduğu gibi 10 Ağustos sabahı da iskelenin başında, demir parmaklıkların önünde beklemeye koyulduk.

Çok sıcak bir gün olacağı sabahın erken saatlerinde belli olmuştu.

Babam Panama şapkasını çıkartıp mendiliyle başını kurularken "Giymesem güneş yakıyor, giyince ter basıyor" dedi, Yorgo'ya döndü ve bir tavsiyede bulundu.

"Saçlarının kıymetini bil."

Kaptan güneşin altında bekletmeyelim diye kapıların açılması emrini vaktinden önce verince, birer "Oh!" çekip vapura doğru hareketlendik.

Büyükada'dan kalkan vapurun iyi tarafı, herkesin yerinin belli olmasıydı. Bir de Kavaklardan, Sarıyer'den ya da Eminönü'nden binen yolcular için geçerliydi aynı konfor. Herkes her sabah aynı yere oturur, kimse bir diğerinin yerini kapmaya kalkışmazdı. Hoş kalkışsa da kimse bir şey söylemezdi ya. Her ikisi de kabalık sayılırdı çünkü.

Babam önde biz arkada merdivenleri çıktık, lüks mevkideki yerlerimize oturduk ve daha nefes bile almadan çaylarımız masamıza bırakıldı.

Her zaman olduğu gibi, kahvaltıyla gazete okuma işini paralel yürütecektik. Arada bir okuduğumuz gazeteleri değiştirirken, gördüğüm bir haber nedeniyle epey sinirlendim ve "Kuyruklu yalan!" diye söylendim.

Babam "Hangisi?" diye sorunca haberi göstererek açıklamada bulundum.

"Valilik şeker darlığının nedenlerini aşırı şeker alınmasına, bakkalların şirkete zamanında başvurmamasına ve kâr nispetini az bulmasına bağlamış. Kesinlikle böyle değil."

"Nereden biliyorsun?"

"Her gün, bakkallardan dünya kadar şikâyet mektubu geliyor da ondan. Hepsinin derdi ortak. Gittikleri dağıtıcılarda şeker bulamıyorlarmış."

Yorgo en saf haliyle "Peki neden böyle bir beyanat vermiş sizinkiler?" diyerek konuşmaya dahil olunca babamın yüzünde bir gülümseme oluştu.

"Ne demelerini bekliyorsunuz Allah aşkınıza? Görevleri bu! Şehirde ve ülkede her şeyin yolunda gittiğine milleti inandırmak zorundalar. Ancak böyle davranırlarsa makamlarında oturmayı sürdürebilirler. Öyle değil mi?"

Babam sözlerine bir virgül koyarken gülümsedi.

"Çocuklar artık büyüyün. İkiniz de mesleklerinizde süratle ilerleyeceksiniz. Söylenenlere değil arkalarında ne yattığına bakın. Tam da bu örnekte olduğu gibi. Seçim kapıdayken, Vali Bey ne deseydi iyi olurdu? Siz olsanız ne derdiniz?"

Haklıydı babam. Yorgo da hak vermiş olmalı ki tartışma uzamadı.

***

Çetin sabahı atlayıp öğlene doğru kapımı aralayınca "Hayrola, işlerin başından aşkın galiba!" dedim.

Güldü arkadaşım. Odama "Özlenmişim anlaşılan" diyerek süzüldü.

Kantarın topunun kaçmasından yana değildim. Bu nedenle "O kadar da değil" diyerek ince bir ayar yaptım.

Çetin böyle laflara kırılmayacak, alınganlık yapmayacak kadar olgundu. Her zamanki yerine otururken "Hikmet Bey'in toplantı yapacağı salonu kontrole gittim. Kâmil Bey Anadolu'daki dernekleri dolaşmaya çıkarken yardımcı olmamı rica etti" diyerek açıklamada bulundu.

"Ne toplantısı bu?"

"Aşkolsun Suzan. Bu kadar az mı ilgileniyorsun Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'yle? Başkan ve Kâmil Bey dün İngiltere'den döndüler. Ondan önce de Kıbrıs'a gitmişlerdi. Hikmet Bey oralarda kaydettikleri gelişmeleri anlatacak."

Ne dediğini anladım ama doğru anlayıp anlamadığımı kontrol etmem yararlı olacaktı.

"Anlaşılan kemanın telleri gerilmeye devam ediyor."

"Havaalanında karşıladığımda biraz konuştuk. Dün de Fatih Şubesi'nin yıllık kongresinde beraberdik, epey laflama imkânımız oldu. Yolculuklardan edindikleri izlenim, Kıbrıslı Türklerin korku içinde olduğu, İngilizlerin ağırlığı bizden yana koyduğu yönünde."

Çetin'le baştan bu yana yaptığımız sohbetlerden ve düzenli olarak okuduğum gazete haberlerinden, İngilizlerin böyle davranmalarının son derece normal olduğu izlenimini edinmiştim.

"Tersi mümkün değil ki zaten. Yunanlılarla aynı fikirde olsalar, taslarını taraklarını toplayıp adayı terk etmeleri gerekir. Öyle değil mi?"

"Öyle..." dedi Çetin. "Gelir misin basın toplantısına? Akşamüstü saat dörtte, Milli Türk Talebe Federasyonu'nda, dernek genel merkezi olarak kullanılan odada. Sonra rahatlıkla vapurunu yakalayabilirsin."

Saatime baktım ikiye geliyordu. Sıkı çalışırsam elimdeki işleri tamamlayıp Fahrettin Kerim Bey'in masasına bırakabilirdim.

***

Hikmet Bil'in verdiği bilgiler önemliydi. Öncelikle Kıbrıs'ın durumunu anlatmış, ardından İngiltere temaslarına değinmişti. Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin İngilizlerin adadaki durumuna ilişkin görüşünü ise şöyle dillendirmişti Hikmet Bey:

"Kıbrıs'ın muvakkaten, bugünkü durumuyla İngilizlerin elinde kalmasını istiyoruz. İngilizleri Kıbrıs'ta Türklerin misafiri olarak kabul ediyor ve misafirperver bir millet olduğumuz için de onlara iyi muamele gösteriyoruz. İstikbalde adayı İngilizlerden devralınca, oradaki Rumlara İstanbul'dakiler gibi iyi muamele edeceğiz."

Hikmet Bey'in sözlerini aklımın bir köşesine yazmıştım. Çetin'le yokuş aşağı yürümeye koyulunca ilk sorumu sordum.

"İngiltere'de konuştuklarıyla burada konuştukları aynı mı sence?"

Çetin "Nasıl yani?" deyince sözlerime açıklık getirdim.

"İngilizlere de söylemişler midir Kıbrıs'ta misafirimiz olduklarını?"

Arkadaşım söylediklerime güldü, "Biraz diplomasi şart" dedi.

Sözlerini anlayışla karşıladığımı ifade ettikten sonra "Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti ile devletin politikası aynı mı sence?" dedim bu defa da.

Çetin sorduğum soru üzerine çok düşünmedi, "Yüzde yüz" dedi.

Soran gözlerle bakmaya devam ettiğimi görünce, o da bana bir soru sordu.

"Suzan, sen Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin bir devlet projesi olduğunun farkında değil misin?"

Doğrusu, yüzde yüz emin değildim. Benim sustuğumu görünce, Çetin konuşmayı sürdürdü.

"Düşündüğünde, devlet politikası olduğunu anlayacak dünya kadar ipucuna ulaşırsın. Hafızanı bir yokla bakalım, bu kadar büyük imkân tarih boyunca başka herhangi bir cemiyete nasip olmuş mu? Anadolu'da organize olunmamış kent kalmamış gibi. Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti kasabalara kadar yayıldı. Bir devlet projesi olmasa, sence bu mümkün olabilir miydi?"

Birden aklıma, Çetin'in de bu işin peşinden deliler gibi koşturduğu geldi.

"Sana verilen talimat da bu doğrultuda, öyle değil mi? Sadece görevin olduğu için ilgilenmiyorsun Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'yle, işin bir de özel talimat tarafı var."

Ben bütün cümlelerimi arka arkaya sıralayınca, Çetin yüzüme "Uyan da balığa gidelim" ya da "Üsküdar'da sabah oldu" der gibi baktı.

Haklıydı arkadaşım. Kendisine de söyledim haklı bulduğumu. Ardından küçük de bir sorum olacaktı.

"Özel sektörün, hükümetin ve devlet kurumlarının birlikte çalıştığından, sayende şüphem kalmadı. Yine de kafamı kurcalayan bir konu var. Hikmet Bey neden adayı aldığımızda oradaki Rumlara İstanbul'dakiler gibi iyi muamele edeceğimizden söz etti? Buradaki Rumlar bu ülkenin asli unsurları değil mi? Yıllardır bize bu konuda anlatılanlar yoksa bir masaldan mı ibaretti?"

Çetin ellerini iki yana açtı, "Durum biraz da Yunanistan'ın ve Kıbrıs'taki Rumların davranışları yüzünden bu hale geldi" dedi.

Konunun peşini bırakmadım, "Türkiye'de yaşayan Rumların suçu ne?" diye sordum.

"Türkiye'deki Rumlar, Kıbrıs ve Yunanistan'daki Türklere senin benim sahip çıktığım gibi çıkmış olsalardı sözlerine hak verebilirdim. Görüyorsun, bütün bu olup biten karşısında ancak ittirildiklerinde, o da çok cılız tepkiler verebiliyorlar. Sence de öyle değil mi?"

Biraz düşününce hak verir gibi oldum ama vazgeçtim.

"Sokaktaki Türklerle sokaktaki Rumlar arasında bir fark var mı? Benim annem ve babam da tepki vermiyor. Senin annen ve baban veriyor mu? Demokrat Parti kadrolarının, parti yönetimi öyle emrettiği için gösterdikleri hassasiyeti bana milli bir duruş gibi satma lütfen."

Söylediklerimi kabul ettiği için mi yoksa üzerime fazla gelmek istemediğinden mi bilmiyorum, Çetin sözlerime cevap vermedi.

Az sonra o Kadıköy vapuruna ben ada vapuruna binmek üzere birbirimize veda ettik.

"Hikmet Bil'in 10 Ağustos'ta yaptığı basın toplantısından ve Çetin'in aynı gün yolda 'Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti bir devlet işi' dediğinden Yassıada'da bahsetmeli miyim?"

Suzan kitabını yazmayı sürdürüyor, bu arada şahit olarak katılacağı mahkeme için hazırlanıyordu.

Yargılamaların başladığı ilk günden itibaren, başına sanki biri ötekinin devamı olan, kâh birini kâh ötekini giydiği iki şapka giyiyor gibiydi.

Her iki konuda da babasıyla uzun konuşmalar yapıyor, hatırlayamadığı konularda annesine başvuruyordu.

Esasen her şey birinin ya da ötekinin gözü önünde olmuştu.

Babası "Bence, mahkeme heyeti bu durumun farkındadır" diye cevapladı, Suzan'ın sorusunu.

6/7 Eylül'e dair yargılamanın pek çok başka konuyla birlikte ele alınıyor olması zaman zaman Suzan'ın endişelenmesine yol açıyor, az önce sözünü ettiği de dahil olmak üzere birçok önemli noktanın gözden kaçabileceğinden kaygı duyuyordu.

Suzan'ın sonuçsuz kalacağından korktuğu konulardan sadece biri "devletin dahli"ydi.

Öteki önemli meselelerden biri de o korkunç iki günün faturasının son derece ağır ve haksız biçimde ülkenin zaten az sayıdaki aydınlarına çıkartılmış olmasıydı. Geçen beş yıl içinde aydınlara yapılan haksızlık ne maddi ne de manevi anlamda tazmin de edilmemişti.

Suzan elindeki kapaklı dosyadan bir kupür çıkarttı, 12 Eylül 1955'te TBMM'de yapılan toplantıda Başbakan Adnan Menderes'in yaptığı konuşmadan bir bölüm okudu.

"Kıbrıs meselesinden doğan bir milli galeyanın ortaya koyduğu birtakım tahribattan ibaret değildir. Katiyetle ifade ediyorum ki, büyük bir komünist darbenin karşısında bulunmaktayız... Müsait olan zemini fevkalade üstadane maharetle ve soğukkanlılıkla istismar eden komünistler birer milli felaket diyebileceğimiz fevkalade ağır bir vaziyet vücuda getirmişlerdir..."

Suzan elindeki kupürü dosyaya koyduktan sonra "Mesela bundan söz etmeyecek miyim mahkemede?" diye sordu.

Babası ve annesi dün gibi hatırlıyorlardı olanları. 6/7 Eylül'ün hemen ertesinde, zaman içinde olağan şüpheliler haline getirilmiş memleketin bir avuç aydını tutuklanmış, onlar Harbiye'nin zindanlarına doldurulurken, pogromu tezgâhlayan ve uygulayanlar ellerindeki kanı temizlesinler, dolaplarındaki evrakı yok etsinler diye evlerine gönderilmişlerdi.

Sezai Bey, kızının okuduğu satırlar üzerine derin bir biçimde içini çekti, ardından "Devletin işi olduğunu en başta söyledin zaten" dedi.

Suzan babasının gözlerine sorgular biçimde baktı. Sezai Bey konuşmasını derinleştirdi.

"Devlet ve hükümet iki ayrı mekanizma. Hükümet, seçili olduğu süre zarfında ve yasalar çerçevesinde devlette hükmü geçen siyasi parti demek. Tersinden söyleyecek olursak, devlet hükümetlere oyuncak edilmeyecek, devamlılığı olması gereken bir müessese. Sözünü ettiğim iki yapı, yani hükümet ve devlet, makul ölçülerde birbirlerini, öte yandan birbirlerine karşı kendilerini korumak zorunda. Bu denge, 6/7 Eylül'de şaştı, iki kurum

birbirine karıştı, bilerek, isteyerek karıştırıldı. Devlet, yani içişleri, askeriye ve adalet mekanizmaları, hükümete dur ya da yürü deme yetkisini kullanmadı."

Siyaset bilimi okumuş biri olarak Suzan'ın aklını en çok kurcalayan babasının şu anda dillendirdikleriydi. Bir de soru vardı beynini yakan. Sormadan edemedi.

"Neden baba?"

"Birincisi azınlıklar meselesi olduğu için. Cumhuriyet kurulduğundan bu yana, azınlıklara karşı oluşan hassasiyet süregeliyor. Ülkenin her karış toprağını Türkleştirme, baştan sona milli bir devlet yaratma idealinin toplumsal hayata birtakım yansımaları olacaktı. Öte yandan, elde suçlanabilecek birileri de vardı..."

Suzan konular buraya geldiğinde hep yaptığını yaptı. Sinirlendi.

"Devlet mekanizmasının her birimini kullanarak oyununu kur, tarihe geçecek büyüklükte bir pogrom uygula, sonra suçu o gece evinden bile çıkmamış olan bir avuç aydının üzerine yık. Ne âlâ memleket."

Sezai Bey kızının tepkisini haklı hatta yetersiz buldu. Onun bıraktığı yerden devam etti.

"Sonra beş yıl daha büyük bir yüzsüzlükle iktidarda kal. İktidar olmanın bütün imkânlarıyla eline kocaman bir silgi alarak bu korkunç olaylar silsilesini sil, yok et, kalan tozu toprağı halının altına süpür."

Suzan babasının söylediklerini içine sindiremedi.

"Yeniden umutsuzluğa kapılıyorum baba. Yassıada yargılamaları sayesinde ayağa kalkmış, umutlanmıştım oysa."

-41-

Tam da babama öpücük vermişken, elinde bir kâğıt parçasını sallayarak bize doğru koşan Lena'yı görünce kalakaldım. Emindim, düşündüğüm şeydi elindeki.

Canım arkadaşım yanağını bile uzatmadan elindeki zarfı uzattı ve "Bil bakalım içinde ne var?" diye sordu.

Babam da ben de tahminin ötesinde, biliyorduk elinde ne olduğunu.

Ağustos sıcağına koşturmuş olması da eklenince, yanakları al al olmuştu dünya tatlısı Lena'mın.

Yüzüme gerçeği duymak istemiyormuşum gibi bir ifade yerleştirip "Vapur bileti!" dedim.

Babam tersine sevincini göstererek "Başka ne olacak, tabii ki vapur bileti" diyerek tasdik etti söylediklerimi.

Sevinç ve üzüntü aynı anda yaşanabilir mi? Tabii ki evet!

Bazen sevinirken üzülür, bazen de üzülürken sevinirsiniz. Böyle olunca, uçlar birbirlerini bir şekilde dengeler.

En iyisi sevinirken sevinmektir ama galiba bu yalnızca çocukluk yıllarında olur.

En beteriyse, tahmin edeceğiniz gibi üzülürken üzülmektir.

Neyse!

***

Üniversiteyle telefonla konuştuğu günden bu yana biliyorduk Lena'nın eylülün ortalarında Paris'te olması gerektiğini. Günü tam

belli olmadığından, hesaplarımızı hep ayın tam ortasına göre yapıyorduk.

Evdeki pazar çarşıya uymamış, canımın içinin bileti 10 Eylül'e kesilmişti. Bu da birbirimizden planladığımızdan beş gün önce ayrılacağımız anlamına geliyordu.

Lena, düşüncelerimi okumuş gibi konuştu.

"Çünkü cumartesi ve pazarı yolda geçirmem, hafta içinin trenlerinden biriyle Marsilya'dan Paris'e gitmem gerekiyor. Hafta sonlarında kampusa ulaşanlar zorluk çekiyormuş."

Lena anlatırken bileti zarftan çıkartıp önce kendim baktım sonra babama verdim.

Babam "Ben Tarsus'la İtalya'ya gittim. Çok konforlu bir vapur. Rahat edeceksin" diyerek Lena'yı yolculuğa ve kamaralara dair bilgilendirmeye koyuldu.

Az sonra da Yorgo göründü lüks mevkiin kapısında. Ona doğru el salladığımı görünce, Lena "Söylemeyi unuttum. Ağabeyimle aldık bileti" dedi.

Yorgo daha yaklaşmadan "Gördünüz mü Lena'nın biletini?" diye sordu. Bir tanemin sesinde biraz sevinç daha çok hüzün vardı.

Onun da katılmasıyla, dört koltuktan oluşan masamızı çepeçevre doldurmuş olduk.

Babam "Anlat bakalım, Marsilya'dan sonrasını nasıl planladığını merak ediyorum" dedi.

Lena heyecan içinde anlatmaya koyuldu.

"Marsilya'ya sabah saatlerinde ulaşacağım. Gare de Marselille rıhtımın çok yakınındaymış. İki bavulla gidiyorum. Bir taksiyle iki dakikada varırmışım. Hesaplarıma göre aynı günün akşamında Paris'te olacağım. Dame de Sion'dan mezun bir arkadaşım garda karşılayacak."

Lena'nın planı çok hoşuma gitti.

Her dakikasını hesapladığı, yıllardır düşündüğü, bir yıldır üzerinde çalıştığı ve son üç ayının her anını iliklerinde hissettiği bir maceranın sadece başlangıcındaydı canımın içi.

Sıradan bir lise öğrencisiyken bir anda kendinizi dünyanın en güzel şehirlerinden birinde, Paris Üniversitesi'nde bulduğunuzu bir düşünün.

Sonra aklınızda günlerin ayları, ayların yılları kovaladığını ve doktor olarak yeniden şehrinize döndüğünüzü evirip çevirin. Aldığınız eğitim ve edindiğiniz tecrübeyle ülkenizin en iyi doktorlarından biri haline geldiğinizi hayal edin.

Demek istediğim, yaşamaya henüz başladığı muhteşem bir hayatın ilk adımlarını sürüyordu canım arkadaşım. Nazar değmesin diye derhal dilimi ısırdım, kimseye sezdirmeden önümdeki tahta masaya üç kez dokundum.

Ben bütün bunları düşünürken, Lena "Bu durumda, ne yapıyoruz akşama?" diye sordu.

***

İskelede annem tarafından karşılandık. Öpücük faslının hemen ardından, Yorgo annem ve babama dönüp bir ricada bulundu.

"İzin verirseniz kızları bira içmeye götürmek istiyorum. Malum Lena'nın bileti kesildi de."

Annem haberi henüz almıştı. Bu önemli gelişmenin büyük ailemizin ortak meselesi olduğunu düşünmüş olsa gerek derhal bir plan yaptı.

"Siz gidin biranızı için. Ama karnınızı çok doyurmayın, Kalyopi'nin dönüş saatini nişanlayın, vapurdan çıkınca onu da

alın hep birlikte bize gelin. Biz, eczanenin önünden geçerken Hristo'ya haber veririz. Küçük bir kutlama olur."

Annem planı yapmış uygulamaya koymuştu bile. Başlarımızı emme basma tulumba gibi aşağı yukarı oynatırken "Tebligatı duydunuz!" dedim Yorgo ve Lena'ya.

Alışıktık. İçinde zerre kadar baskıcılık olmayan, sevincin dışavurumundan öte bir şey değildi annemin yaptığı. Böyle durumlarda özgürlüğümüzün baskı altına alındığını da kısıtlandığını da düşünmezdik.

Lena "Birer tane arjantin,* o kadar" dedi daha biralar söylenirken.

Yorgo "Tuzlu fıstıksız olmaz!" diyerek müdahale etti.

İkisi kendi aralarında halleşirken, arjantinleri kaldırırken yapacağım küçük konuşmayı kafamda hazırladım.

Üç koca arjantin ve bir tuzlu fıstık dolusu kâse etrafında oturduğumuz fıçının üzerine konulur konulmaz kendime en yakın olanı iki elimle kavrayıp kaldırdım ve önce "Şerefe!" dedim sonra konuşmamı yapmaya koyuldum.

"Sevgili Lena, şahane bir dönüm noktasındasın. Sonunda hayalini kurduğun, güzel bir mesleğe sahip olacaksın. Bu arada yepyeni, pırıl pırıl arkadaşlar edineceksin. Dilini konuştuğun güzel bir ülkenin, inci tanesi misali başkentinde bir büyük kültüre yelken açacaksın. Bütün bunlar için yolunun açık olmasını diliyorum."

Yaptığım kısa konuşma üzerine Lena da Yorgo da duygulandı.

Lena ellerini çırparak "Çok güzeldi Suzan. Teşekkürler" dedi ve üşenmedi yerinden kalktı, boynuma sarıldı, iki yanağımdan öptü.

Yorgo da "Etkileyiciydi" diyerek ağır bira bardağını kaldırıp benimkine dokundurdu.

* Türkiye'ye özgü bir tabir. Büyük, ağır, kulplu bira bardağına konulmuş isimdir.

-42-

"Anladığım kadarıyla Başbakan ya da başka birileri, Fahrettin Kerim Bey'in üzerinde baskı kuruyor ki o da bunu bana yansıtıyor."

Bu sözleri söyleyen, az önce ziyaretime gelen Çetin'di.

Biraz da sakinleşsin diye "Ne oldu? Açık konuşsana" dedim.

Arkadaşımın sıkıntısına ortak olmak için sorduğum sorular, sonuçlarını uzunca bir iç dökme olarak verecekti.

"Tahmin edebileceğin gibi, konumuz Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'ydi. Sormadık soru bırakmadı Fahrettin Kerim Bey. İstanbul'da ve İstanbul dışında nerelerde kurulmuş? Derneklerde aşağı yukarı kaç kişi varmış? Bırak siyasi bağlantılarını, hangi sendikaların ilgi gösterdiğine, hangilerinin ilgisiz kaldığına kadar her şeyi sordu. Bazılarını bildiğim, bazılarını aklıma bile getirmediğim dünya kadar soruya cevap vermeye çalıştım."

Açık konuşmasını isteyerek Çetin'in can sıkıntısını gidermemiş, artırmıştım. Sakinleşmesini sağlamak için bir hamle daha yapmam gerekiyordu.

"Bu soruları neden sana soruyor ki? Hikmet Bey'e ya da Kâmil Bey'e sorsun. Öyle değil mi?"

"Öyle ama onun elemanı benim ya, her şeyi benden öğrenmek istiyor. Neyse. Sen neler yapıyorsun?"

"Milletlerarası Polis Teşkilatı'nın kongresi İstanbul'da yapılacak biliyorsun. Onun hazırlıklarına göz kulak oluyorum."

Açıklamam nedense Çetin'in gülmesine yol açtı. Ne var bunda der gibi baktım.

"Sen kongreden söz edince, aklıma Vali Bey'in telefonda kurduğu azar cümleleri geldi. Taksim Meydanı'na trafiği tanzim etmek üzere getirilmiş yarım beton küreler var ya hani, onların yerli yerlerine konulmaması yüzünden meydanın mayın tarlasına döndüğünü söyledi. Gülmeyeyim diye kendimi zor tuttum."

Vali Bey'in tasviri yerinde olmuştu. Taksim Meydanı hakikaten tam da onun söylediği gibi mayın tarlası görünümündeydi. Meydana otobüs ve otomobillerin hareketlerini tanzim için getirilmiş beton yarı küreler epeydir bir köşede, manasız bir şekilde bekletiliyordu.

Çetin'in sözleri üzerine gülümseyerek "Her şey üst üste geliyor!" dedim. Ama Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'ne dair sorularım henüz bitmemişti.

"Sahi, neler yapıyor bu aralar cemiyet?"

"Kâmil Bey yarın yola çıkıp Konya, Karaman ve Adana'yı ziyaret edecek."

"Yeni dernek açılışları mı yapacak?"

"Ortaya çıkan muazzam yapıyı sevk ve idare etmek daha da önemli bir mesele halini aldı. Bir ordu gibi..."

Arkadaşım "ordu" sözcüğünü kullanınca alarma geçtim.

"Nasıl yani?"

"Bugün birisi 'Haydi gidiyoruz!' dese, Kıbrıs'a gitmekte zerrece tereddüt etmeyecek yüz bine yakın insandan söz ediyorum Suzan."

Epeydir aklımı kurcalayan soruyu sormamın tam zamanıydı.

"En başta düşünülen de bu muydu?"

Çetin soruma hemen cevap veremedi. Biraz düşündükten sonra, sıkkın bir biçimde içini döktü.

"Kıbrıs konusuna sahip çıkması öngörülen, halkın sesi olacak bir cemiyete ihtiyaç vardı. Haklı bir davayı ulusal ve uluslararası platformlarda dillendirmek gerekiyordu. Hatırlayacaksın, İngilizler de böyle olsun istemişlerdi. Türkiye'nin sessiz kalmasının Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan'ın elini kuvvetlendirdiğinden yakınıp duruyorlardı..."

Çetin'in konuşmayı başka bir mecraya çektiğin fark edince "Bu değildi ki sorum" diye müdahale ettim.

"Neydi peki?"

"Bir dernek ile bir ordu arasında fark var Çetin. Bunu sen de biliyorsun. Az önce ağzından 'ordu" kelimesi durup dururken çıkmamış olsa gerek."

Çetin'in kafamı kurcalayan meselenin ne olduğunu anladığından emindim. Sorumun etrafından dolaşmasına izin vermedim. Gözlerimi gözlerine dikip asıl cevabını beklemeye koyuldum.

"Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti, benim kuruluşlarını kontrol etme ve hareketlerini izleme alanıma giren öteki derneklerden hiçbiriyle paralellik arz etmiyor. Kuruluş tarzı ve icraat açısından, cemiyetçiliğin çok farklı bir biçimiyle karşı karşıyayız. Bunu az önce Vali Bey'e de arz ettim zaten."

Arkadaşımın sözleri heyecanlanmama yol açtı. Epeydir Vali Bey'in Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti hakkında ne düşündüğünü merak ediyordum. Derhal "Ne dedi?" diye sordum.

"Vali Bey söylediklerimin farkında olduğunu, bu nedenle Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'ni daha iyi izlemem gerektiğini söyledi. Cemiyetin bütün hareketlerinden anında haberdar olmak istiyormuş."

"Peki, neden izin veriyor o zaman Kâmil Bey'in başını alıp koşmasına?"

Arkadaşım bu sorumu sıkıntılı bir ses tonuyla cevapladı.

"Galiba sadece onun kontrol edebileceği bir mesele değil bu. Cemiyet yetkililerinin hükümetten, daha doğrusu Başbakan'dan gelen talimatlarla hareket ettiğini düşünüyorum."

Diş çeker gibi de olsa, merak ettiğim konuların cevaplarını almıştım. Çetin'i daha fazla hırpalamama gerek yoktu. Bu nedenle "Başka neler yapıyorsun? İş dışında yani?" diyerek havada asılı kalan ağırlığı dağıtmaya çalıştım.

-43-

Vali Bey hop oturup hop kalkıyordu.

Valiliğin neredeyse bütün üst düzey elemanlarının, hatta İstanbul Emniyet Müdürü'nü temsilen birinin de katıldığı bir toplantıdaydık. Ben her zamanki gibi Vali Bey'in sağında elimde not defteriyle pür dikkat not alıyordum.

Ufak tefek olmasına karşın, sert bir adamdı Fahrettin Kerim Bey. O sabah yayımlanmış *Akşam* gazetesinin ilgili bölümü elinde olmak üzere, ortalığı kasıp kavuruyordu.

Bir ara gazeteyi önüme sürdü "Yüksek sesle oku şurayı!" diye kükreyerek bir bölüm işaret etti. Biraz korkarak okumaya koyuldum.

"*France Soir* gazetesinde çıkan bu haber üzerine (yeni kurulacak İnterpol Radyosu kastediliyordu) kongre hakkında İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nden tamamlayıcı bilgi istedik. Emniyet Müdürü böyle bir kongreden haberi olmadığını söyledi."

Vali Bey'in işaret ettiği bölümü okumayı tamamlayınca başımı kaldırıp Emniyet Müdürlüğü'nden gelen temsilcinin yüzüne baktım. Berbat görünüyordu. Zor zahmet "Efendim biz radyodan haberimiz olmadığını söyledik, muhabir yanlış anlamış" diyebildi.

Sözleri inandırıcıydı. Günlerdir gazetelerin manşetlerini işgal eden, kendilerinin de taraf olduğu bir kongreden İstanbul Emniyet Müdürü'nün haberdar olmaması nasıl mümkün olabilirdi ki?

Belli ki bir yanlış anlama söz konusuydu ve Vali Bey bu anlaşmazlığın faturasını *Akşam* gazetesi yerine Emniyet Müdürlüğü'ne çıkartmıştı.

İstanbul Emniyet Müdürlüğü temsilcisinin savunması üzerine Vali Bey tekrar bana döndü, "Derhal bir tekzip kaleme alınsın. Bu işin takipçisi ol" dedi ve bu kez de Taksim Meydanı'nda bir türlü yerli yerlerine konulamayan mayın misali betonlar meselesine geçti.

***

Aksilik buna denirdi işte. Tekzibin yazılma işi uzadıkça uzamış, patron vapurunu kaçırmıştım.

Çetin de bir sürü başka nedenle geciktiği için, yokuşu günün yorgunluğunu hisseden iki kader ortağı olarak inmeye başladık.

Cuma akşamüstüydü. Çetin lafın bir yerinde "Ne yapıyorsun hafta sonu?" diye sordu.

Sahi ne yapacaktım?

Aslında biliyordum. Lena'nın son dönemeciydi ve mutlaka adada birlikte bir şeyler yapacaktık.

"Lena'yla tanıştırmıştım seni. Paris Üniversitesi'ni kazandı ve üç hafta sonra İstanbul'dan ayrılacak. Bütün hafta sonumu ona ayıracağım."

Tam "Sen ne yapacaksın?" diye soracaktım ki Çetin "İyi o halde bu akşamını da bana ayır" dedi.

Ne diyeceğimi şaşırmıştım. Durumumdan istifade edip "Nasıl olsa vapuru kaçırdın. Sirkeci Postanesi'nden annene telefon et, Büyükada'ya Bostancı'dan geçeceğini söyle" dedi.

Saatime bakarken, Çetin planını anlattı.

"Karaköy'den Haydarpaşa'ya geçeriz. Oradan trenle Bostancı'ya gideriz. En fazla bir, bilemedin bir buçuk saat sonra oradayız. Plajların yanında bir yer biliyorum. Bira içer, yanında midye yeriz. Tadına garanti veriyorum. Sonra seni Bostancı'dan vapura bindiririm."

Akla yakın bir teklifte bulunmuştu. Vapuru da kaçırmıştım zaten.

Düşüncelerimde bu noktaya ulaşırken, Büyük Postane'nin sokağına kıvrıldık.

Telefonda anneme işimin uzadığını, vapuru kaçırdığımı, merak etmemelerini, Bostancı üzerinden geleceğimi söyledim.

Özellikle Yorgo'nun söylediklerinden sonra aramıza tatlı bir uzaklık koymuş olmasam, uzanıp bir öpücük alabileceğim kadar sevindi Çetin.

Yine de Yorgo'yla olan gönül ilişkimden hiç söz etmemiştim iş arkadaşıma. Arada bir ucuna kadar geldiysem de özelim olduğunu düşündüğümden bu konulara girmemeyi seçmiştim.

***

Sıcak bir ağustos akşamıydı. Haydarpaşa'ya da uğrayacak Kadıköy vapurunda, güverte merdivenlerini çıkmak yerine iskele baş omuzluğu tercih ettik. Sırtımıza yaslanıp ayaklarımızı parapetlere dayar dayamaz, Boğaziçi'nden gelen hava akımını yüzümüzde hissettik.

Oturacağımız yeri Çetin'in seçmesi, seçimini yaparken nedenlerini söylemesi hoşuma gitmişti. İstanbullu olmak, denizle yaşamayı bilmek demekti. Çetin de tıpkı Yorgo gibi yaşadığı şehrin bu özelliğinin gayet farkındaydı.

Yorgo, Lena ve ben yürümeyi ve yüzmeyi aynı anda nasıl Büyükada'da öğrendiysek, o da ilk adımlarını ve kulaçlarını Moda ve Fenerbahçe'de atmış olmalıydı.

Patavatsız değilimdir. Ama çok iyi patavatsız numarası yaparım. Tıpkı şu anda yapacağım gibi.

"Kız arkadaşın, sevdiğin biri yok mu Çetin?"

Gökten zembille inmiş gibi sorduğum soru arkadaşımı büyük bir sıkıntıya soktuysa da sormuştum işte.

"Uzun hikâye Suzan. Sözün kısası, ben üniversite için Ankara'ya gidince bitti."

Çetin cevabını kısa tutunca aklıma "Anladım" demekten başka bir şey gelmedi.

Vapur Haydarpaşa'ya yanaşıp da çımacı palamarı iskeleye atarken "Bu vapuru karşılayan bir tren mutlaka vardır" dedi Çetin.

Hakikaten de vardı.

***

Sıcak ama pırıl pırıl bir akşamüstüydü.

Oturduğumuz noktadan Adalara baktığım zaman, ne kadar güzel bir hayat yaşıyor olduğumu bir kez daha fark ettim.

Ne düşündüğümü anlamış olsa gerek, arkadaşım "Çok güzel görünüyor değil mi Büyükada?" diye sordu.

"Öyle. Adaları, özellikle de Büyükada'yı karşıdan her gördüğümde, aklıma hep ne kadar güzel olduğu gelir."

Başını salladı, arjantinini kaldırdı benimkine dokundurdu, "O halde senin Büyükada'na" dedi.

Ben de ona "Senin de Moda'na" diye cevap verdim. Kafiyeli olmuştu. Hoşuma gitti. Güldüm.

Çetin denizin tam kenarına midyenin tavası, dolması ve pilakisinden oluşan basit ama şahane bir ziyafet sofrası kurdurmuş, başköşeye de musluklu, tahtadan, küçük bir fıçı bira koydurtmuştu.

İlk arjantinlerimizi bitirirken yine küt diye "Anlatsana şu aşk hikâyeni!" deyiverdim arkadaşıma.

"Belki daha sonra."

Biliyordum patavatsızlık yaptığımı ama meraklıydım işte. Öte yandan, soruma aldığım cevap sayesinde, Çetin açısından hassasiyeti devam eden çok özel bir durumun sürdüğünü hissetmiş oldum.

Bu özel anı uzatmamak için olsa gerek "Lena nasıl hissediyor kendisini?" dedi arkadaşım. Ben daha cevap vermeden "Ben burnumuzun dibine, Ankara'ya giderken bile zorlandığımı hatırlıyorum. Paris dünyanın öteki ucu" diye ilave etti.

Hakikaten öyleydi.

-44-

Dört asın yan yana gelmesi misali bir mucize gerçekleşti ve Yorgo'yla baş başa kaldık.

Annem ve Kalyopi Teyzem arada bir yaptıkları gibi yetimhaneye yardıma gitmişler, babamla Hristo Amcam da Kaşık Adası'yla Heybeliada arasında bulunan izmaritlerin iyice irileştikleri haberini almış, sabahın köründe yok olmuşlardı.

Adalı okul arkadaşlarından biri Lena'yı evinde düzenlediği bir partiye özel olarak çağırınca, Yorgo ve bana gün doğdu.

"Epeydir yalnız kalamıyoruz" dedi Yorgo, üzgün bir ses tonuyla.

Onun bu cümlesi üzerine, aklıma üniversitede okuduğumuz balayı misali yıllar geldi ve ben de üzüldüm.

Üç yıl süreyle, geceler hariç haftanın en azından beş günü beraber ol, sonra ancak bir mucize gerçekleştiğinde yalnız kalabil, olacak iş değildi.

"Ne olacak bizim sonumuz Yorgo?"

Sorum canımın içini şaşırtmadı. Sanki o da tıpkı benim gibi epeydir bu konuyu düşünüyor gibiydi.

"Bilmiyorum Suzan. Daha doğrusu biliyorum da zamanlamayı nasıl yapmamız gerektiğini bilmiyorum."

Zamanlamayla kastının ne olduğu belliydi. İkimizin de tamamlanmasını beklediğimiz, kimisi yarım kimisi çeyrek hallolmuş işlerimiz vardı.

"Sen lisansüstü için başvuracaktın, henüz başvurunu yapmadın. Benim askerliğim var ama başvurmak için tezimin kabul

edilmesini bekliyorum. Çalışıyorum, para kazanıyorum, çekip çevirebildiğim bir evim var ama öğrenciliğim de sürüyor... Bütün bunlar ayağıma dolanmasa, bugün 'Benimle evlenir misin Suzan?' diyeceğim ama..."

Epeydir duymak istediğim sözlerdi bunlar. Bu nedenle oturmakta olduğumuz bankta ona biraz daha yaklaştım ve başımı omzuna koyarak "Evlenirim sevgilim" dedim.

Son derece akıllı, ölçülü, haktan hukuktan haberdar, haddini bilen bir gençti Yorgo. Henüz sadece yirmi üç yaşında olmasına rağmen, akranlarından çok daha oturaklıydı.

Başımı omzuna koyup "Evlenirim sevgilim" demem üzerine güldü. O gülünce başımı kaldırdım, gözlerinin içine bakarak "Eminim" dedim.

Yorgo'nun sorgulayan gözlerle bakmayı sürdürmesi üzerine, gerekçelerimi ardı ardına sıraladım.

"Lisansüstü yapmak konusunda geçmiş yıllarda olduğu kadar ısrarlı değilim. Hariciyeci olmak isteyip istemediğimden de artık eskisi kadar emin değilim. Doğru, senin sonuna geldiğin tezini bitirmen gerekiyor, evet askerliğini tamamlaman lazım ama bütün bunları neden evliyken yapmayasın?"

Hayati sorumu, gerekçelerimi de sıralayarak tabanca gibi sormuştum Yorgo'ya.

Dilburnu'ndan Heybeliada'yı seyrettiğimiz bankta, bütün vücuduyla bana döndü, gözlerini gözlerimin içine dikti, uzunca baktı. Ardından "Ciddisin sen!" dedi hayret içinde.

"Epeydir düşünüyorum bunu Yorgo. Müsait bir zaman yaratabilmiş olsaydık daha önce söyleyecektim."

Doğruydu söylediklerim ama asıl bir gün önce, Bostancı'dan Büyükada'ya doğru yalnız gerçekleştirdiğim yolculuk esnasında ulaşmıştım bu aydınlanmaya.

Çetin'le midyelerimizi yiyip bira içerken laf lafı açmış, sonunda arkadaşımın dili çözülmüştü.

Üniversite okumak için Ankara'ya giderken geride çok âşık olduğu bir sevgili bırakmıştı Çetin. Bütün planlar onun üniversiteyi bitirmesi üzerinden yapılmıştı. Ama araya mesafe girince hiçbir şey planlandığı, beklendiği, arzulandığı gibi gitmemişti. Önce mektuplarını azaltmıştı Çetin'in sevgilisi. Ardından hiç yazmaz olmuştu. Araya başka birinin girdiğini hissetmişti arkadaşım. İşin kötüsü, hislerinde yanılmamıştı da.

Çetin'le neler konuştuğumu anlatmadım Yorgo'ya. Bostancı'dan Büyükada'ya geçerken yaşadığım aydınlanmaya dair de tek kelime etmedim. Vapurun, iki kara parçası arasında yaptığı kısa yolculuk esnasında, benim de tıpkı Çetin'in sevgilisini kaybettiği gibi Yorgo'yu kaybedebileceğimi düşünmüş, karalar bağlamıştım.

Şu anda, Dilburnu'ndan Heybeliada'ya bakarken bütün bunları söylüyor olabilmemin ardında yatan neden, sadece ama sadece dün, Çetin'den duyduklarım ve yol boyu düşündüklerimdi.

Yorgo da ben de söyleyeceklerimizi söyledikten sonra, onun kolu benim omzumda benim kolum onun belinde olmak üzere düşüncelere daldık.

Biliyordum, söylediklerimle Yorgo'nun üzerine büyük bir ağırlık yüklemiştim. Öte yandan önünü de açmış olmalıydım. Öyle ya da böyle, düşünmeye başlamamız, konuşmamız, fikir birliğine varmamız gereken bir meseleydi bu.

Birkaç dakika daha konuşmadan oturduktan sonra "Haydi, yürüyüşe devam!" diyerek ayağa fırladım. Söylemem gerekeni söylemiş, en azından kendi adıma rahatlamıştım.

***

Babam ve Hristo Amcam akşamüstü iskeleye yanaşırken cümbür cemaat kayığın başında toplandık. Livardan kovaya aktarılan izmaritler hakikaten büyüktü. İki balıkçının işi kovayı iskeleye uzatır uzatmaz bitti. Kayığı ve balıkları temizleme işi bana ve Yorgo'ya kaldı.

Her biri bir el büyüklüğündeki balıkları temizleme işini her zamanki gibi Yorgo üzerine aldı. Hepimiz biliyorduk ki tulum çıkartma konusunda kimse Yorgo'nun eline su dökemezdi.

Bu durumda bana kayığı denizden aldığım suyla yıkamak ve içinde biriken suyu bir sünger vasıtasıyla boşaltmak kaldı.

Yorgo hiç şikâyet etmeden onlarca izmaritin tulumunu çıkarttı. Balıkları bir koşu eve götürdükten sonra geri döndü, kirimizden pasımızdan arınmak için kendisini denize attı. Ben de onu izledim.

Az sonra Lena göründü iskelede. Hazırlıklı gelmişti. Şortunu ve ayakkabılarını çıkarttığı gibi kendisini denize bıraktı.

Yorgo da ben de heyecan içinde partinin nasıl geçtiğini sorduk sevgili Lena'ya.

"İyi geçti. Benim için düzenlemiş kızlar. Gidiyorum diye herkes çok üzgündü. Size bir şey söyleyeyim mi, hepsi benim yerimde olmak istediklerini söylediler. Onun için biraz keyfim yerine geldi."

Yorgo da ben de sevindik Lena'nın haline.

"Kaç metre avans veriyorsun?" diye sordu aniden Lena ağabeyine.

Ne demek istediği belliydi. İskeleye kadar yarışacaktık ve bunun için Yorgo'dan avans isteme hakkını kullanıyordu. Çocukluğumuzdan beri böyleydi Lena. Aslında ikimiz de böyleydik. Nedense hep geçmek istiyorduk Yorgo'yu. Lena için bir kere daha deneyecektik.

"Şöyle yapalım. Önce yavaş yavaş iyice açılalım. Sonra ben o noktada durayım ve siz iskeleye kadar istediğiniz kadar yaklaşın. Elinizi kaldırdığınızda yarış başlasın. Var mısınız?"

Lena'yla bakıştık.

Kıyıdan epey uzaklaştıktan sonra Lena önce ağabeyine "Burada dur ve işaretimizi bekle!" dedi, ardından da bana "Haydi" diyerek işaret verdi.

Mesafe kestirmede pek iyi değilimdir. Yine de iskeleyle Yorgo'nun uzaklığının üç yüz, bizim iskeleye olan mesafemizin yüz elli olduğunu söyleyebilirim. Kararlaştırdığımız üzere Lena ve ben ellerimizi kaldırarak Yorgo'ya yarışın başladığını işaret ettik. Bu arada Lena'yla ben de kendi aramızda yarışmış olacaktık.

O güne kadar hiç acımamıştık birbirimize. Geçen geçerdi.

O gün biraz farklıydık sanki. Başlangıç olarak Yorgo hiç pazarlık etmemiş, "Ne kadar avans istiyorsanız siz seçin" demişti. Ayrıca ben de ilk kulaçtan itibaren Lena'yı o günlüğüne de olsa geçmeyeceğimi biliyordum.

Yorgo, hayatında ilk kez iskeleye bizden epey sonra ulaştı. Lena, hem beni hem de ağabeyini yendiği için havalarda uçtu.

-45-

Çetin'in günaydından sonraki ilk cümlesi "Konuştun mu Yorgo'yla?" demek oldu.

Gülümsedim ve "Evet" dedim.

***

Cuma günü, Bostancı'da deniz kenarındaki masaya konan tahta fıçının muhteviyatı bir hayli tesirli olmuştu.

Önce Çetin çözülmüş, Ankara'ya giderken ne çok âşık olduğunu, araya mesafe girince sevgilisini nasıl kaybettiğini anlatmıştı. O içini bu kadar açınca susmamın uygun olmayacağını düşünmüş, Yorgo'yla olan ilişkimizden söz etmiştim.

Birlikte nasıl büyüdüğümüzü, üniversiteyi kazandığım yaz Yorgo'nun bana aşkını nasıl ilan ettiğini, onu ilk öpüşümü ve üniversite yıllarım boyunca yaşadığımız uzun balayını, biranın tesiriyle detaylı bir biçimde anlatıvermiştim.

Çetin anlattıklarımı sağ dirseğini masaya, elinin ayasını da yanağına dayayıp, bir peri masalı dinler gibi dinlemiş, sonunda "Sakın beklemeyin! Hemen evlenin!" demişti.

İlerleyen dakika ve saatlerde de defalarca uyarmış, "Onun söylemesini bekleme. Sen söyle" diyerek başımın etini yemişti. Hatta Bostancı vapuruna binmek üzereyken bir kez de arkamdan bağırmıştı "Unutma! Söyle!" diye.

Söylemiştim.

***

Çetin sözünü dinlediğim için çok sevindi. Buna karşılık ben, onun için hâlâ üzülüyordum.

Hafta sonu havadislerini tüketip günün konularına geçince, ilk olarak "Dün çok ilginç bir şey öğrendim" dedi arkadaşım. Ben ne olduğunu sormadan anlatmaya koyuldu. Bu arada çantasından bir de yazı çıkarttı.

"Doktor Fazıl Küçük, cumartesi günü Hikmet Bil'e bir mektup ulaştırmış. Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin yetkilileri, hafta sonunu bu mektubu okuyup tartışarak geçirdiler."

Çetin konuşmasını tamamlayınca elindeki kâğıdı önüme sürdü, "Altı çizili olan yerleri oku" dedi. Yüksek sesle okumaya koyuldum.

"Sizden ricam, erken bir zaman, vaziyetten bütün şubeleri haberdar ederek harekete geçmelerini temin etmenizdir. Bana öyle geliyor ki, Anavatan'daki mitinglerin büyük faydası olacaktır. Çünkü bunlar 28 Ağustos'ta umumi bir toplantı yapacaklar, ya o gün veya üçler toplantısı* bittikten sonra bize saldırmak isteyeceklerdir. Malum, onlar silahlı, bizde ise hiçbir şey yok."

Mektubun altı çizili bölümünü bir kez de sessiz okuduktan sonra "Bugün ayın on beşi. Fazıl Bey'e göre saldırı on üç gün sonra olacak" dedim.

Arkadaşım başını sallayıp sessiz kalınca "Peki ne olacak şimdi? Kâmil ve Hikmet Bey ne yapmayı planlıyorlar?" diye sordum.

"Bugün, bu metnin dağıtımı bütün şubelere yapılıyor. Sanıyorum bütün şehirlerde mitingler düzenlenecek. Gerçekleşecek protestolarla, dünyanın dikkati Kıbrıs'a çekilmeye, muhtemel bir katliamın önü alınmaya çalışılacak."

***

* 26 Ağustos-6 Eylül 1955 arasında Londra'da Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın katılımıyla, dışişleri bakanları seviyesinde gerçekleşen konferans.

O gün Doktor Fazıl Küçük'ün adını bir kez de Fahrettin Kerim Bey'in odasında duyacaktım.

Dünya üniversitelerinden rektörlerin katılımıyla İstanbul'un ev sahipliğinde gerçekleşecek konferans* için ön çalışmalar yapılıyordu. Vali Bey, özel kalem müdürü tarafından önüne konulan bir yazı nedeniyle konudan uzaklaştı. Yuvarlak masanın etrafında hazır bulunan İstanbullu rektörlere gelen yazıyla ilgili bilgi verdi.

"Hayırlısı olsun. Doktor Fazıl Küçük, Kıbrıs'taki Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi'nin adını Kıbrıs Türk'tür Partisi olarak değiştirmiş. Hikmet Bil söylemişti böyle olacağını."

Vali Bey'in toplantıyı kesip haberi rektörlerle paylaşması üzerine, katılımcılardan biri "Nasıl gidiyor acaba Kıbrıs'ta durum? Bugün İngiliz Parlamentosu'nun üzerinde çalışacağı konu da bu olacakmış" deyince, mevzu biraz daha açılmış oldu.

Fahrettin Kerim Bey, Kıbrıs'ta işin çığırından çıkacağına ihtimal vermediğini söyledi, yine de iplerin sıkı tutulması gerektiğini düşüncesine ilave etti. Konuşmalar sürerken, bir rektörün sözleri özellikle dikkatimi çekti. Ona göre, mesele Kıbrıs'tan çok Türkiye'deki, özellikle de İstanbul'daki Rumlarla ilgiliydi.

"Temelleri İttihat Terakki'yle atılan ulus devlet kurma çabası bugün de sürdürülüyor. O günden bugüne, çözüm hep memleketin ayarları kökten bir biçimde değiştirilerek bulunmaya çalışıldı. Bu bir devlet politikasıydı. Yine de tam anlamıyla başarıya ulaşılamadı. Türkiye'nin pek çok konuda olduğu gibi bu konuda da Avrupa ülkelerinden geri kaldığını kabul etmeliyiz."

Bu sözleri zihnimin bir kenarına yazdım. Mevzu dağılmış, üniversite rektörleri toplantısını unutmuştum. Böyle olunca not

* 19-23 Eylül 1955'te, dünyaca tanınan iki yüz üniversite rektörünün katılımıyla "Milletlerarası Üniversiteler Birliği Genel Konferansı" adı altında İstanbul'da yapıldı.

almayı da kesip dinlemeye geçmiştim. Neyse ki Fahrettin Kerim Bey böylesi durumlarda ima yoluyla bile olsa bir uyarıda bulunmuyor, tersine, genel kültürümü artırmak için göz ve kulaklarımı dört açmam gerektiğini söylüyordu.

Konuşulanlardan ne anladığıma gelince, Mübadele ve Varlık Vergisi gibi girişimlerle ülkede Türklere ağırlık kazandırılmışsa da iş dünyasına bakıldığında azınlıkların ağırlıklarının sürdüğü görülüyordu. Önce CHP iktidarı, ardından DP önderliğinde sürdürülen "millileştirme çabaları" yeterli sonuç vermemişti. Hatta, milli burjuvazinin yaratılması konusunda sınıfta kaldığımız bile söylenebilirdi.

Bu konuda aklıma dünya kadar soru gelse de sormaya yeltenmedim. Az sonra yeniden rektörler konferansına dönülünce, not almayı sürdürdüm.

***

Babam buzlu viskisini yarılamış, Yorgo'ya da bir bira almıştı. Bana da "Ne içersin?" diye sordu.

"Size uyarsam alkolik olacağım. Limonata içerim."

İkisi de kahkahalarla gülünce "Niye gülüyorsunuz?" dedim en saf halimle. Cevap babamdan geldi.

"Cuma gecesi eve ne halde geldiğinin farkında değilsin galiba."

"Ne halde gelmişim?"

"Körkütük sarhoştun. Vapura Bostancı'dan nasıl bindin, Büyükada'yı nasıl kaçırmadın, eve kadar yürümeyi nasıl becerdin, anlayabilmiş değilim."

Utandım babam böyle söyleyince.

Aklıma Çetin'in o sabah ilk olarak Yorgo'yu kastederek "Söyledin mi?" diye sorduğu geldi.

Neyse ki Yorgo görmemişti o halimi.

Mevzu uzamasın diye babama "Böyle yaparsan bir daha ağzıma sudan başka bir şey koymam" dedim.

Babam güldü. Garsona "Bir limonata lütfen!" diye seslendi.

-46-

Salı gününün yoğun geçeceği birkaç gün önceden belli olmuştu.

Fahrettin Kerim Bey uluslararası iki konferans için Cenevre ve Helsinki'ye giderken "Sana güveniyorum" diyerek Fransız Parlamentosu'nun üyesi Artur Conte* ve eşini İstanbul'da ağırlamak görevini bana vermişti. Tabii ki bu görevi Vali Yardımcısı Nafi Tamer Bey'in** gözetiminde gerçekleştirecektim.

Fransa'nın ünlü gazeteci ve yazarlarından olduğu için, Bay Conte'un adını çok iyi biliyordum. *Paris Match*, *Le Figaro*, *France Soir*, *Jour de France* gibi gazete ve dergileri elimden düşürmediğim, bu yayınlarda adına sıkça rastlayıp, yazılarını okuduğum için Arthur Conte ile tanışacak olmaktan büyük bir mutluluk ve heyecan duyuyordum.

Ve beklenen an geldi, en şık halimle Bay Conte ve eşini valiliğin merdivenlerinde karşıladım, Nafi Tamer Bey'i kendilerine takdim ettim. Bu arada Fahrettin Kerim Bey'in yurtdışında olduğu için üzüldüğünü de cümlelerimin arasına yerleştirdim.

Ön konuşmalarımız tamamlanırken, Bay Conte'un eşi "Siz Fransa'nın kuzeyinden misiniz?" diye sordu. Cevabımı tebessüm ederek verdim.

---

* Arthur Conte 1920-2013 yılları arasında yaşadı. Fransız politikacı, yazar ve tarihçi. Uzun ve parlak gazetecilik yılları sürerken ORTF'nin (Office de Radiodiffusion-Television Française) başkanlığına getirildi. Yazdığı *Yalta ya da Dünyayı Paylaşmak*, *Karl Marx ve Zamanı* gibi kitaplar zaman içinde klasik haline geldi. Gazetecilik yaparken politikayla da ilgilendi. Kitabı *Diktatörler Yüzyılı* Boğaziçi Yayınları tarafından yayımlandı.

** Dr. Nafi Tamer İstanbul'da vali yardımcılığı yaptıktan sonra, Nevşehir, Giresun ve Tekirdağ gibi illerimizde valilik görevinde bulundu.

"Hayır efendim, henüz Fransa'yı görmedim."

Bu sözlerim üzerine hem Arthur Conte hem de eşi çok şaşırdılar. Açıklamamı mümkün olduğunca kısa tutmaya çalıştım.

"Efendim ben İstanbul'da, Notre Dame de Sion'da okudum. Aksanım kuzey Fransa'dan gelen rahibelerden kaynaklanıyor olmalı."

Conte'lar İstanbul'da bu kadar iyi Fransızca öğretiliyor olmasına çok şaşırdılar.

Sonra sıra onları İstanbul'da en iyi biçimde ağırlamaya geldi. Tabiatıyla Ayasofya'yı, Sultanahmet Camii'ni görmek istiyorlardı. Bu arada Kapalıçarşı yangınına çok üzüldüklerini söylediler ve yaraların sarılıp sarılmadığını sordular. Yakın zamanda bazı bölümlerin açılacağını duyunca çok sevindiler.

Onlar sormadan Mısır Çarşısı, Boğaziçi ve Adaları mutlaka görmeleri gerektiğini söyledim. Türk yemeklerini merak ediyorlarsa, gezilerini bazı özel yemek duraklarıyla taçlandırabileceklerini sözlerime ilave ettim.

Tam da beklediğim gibi oldu. İkisi birden, İstanbul gezilerinde kendilerine eşlik edip edemeyeceğimi sordular.

Sorularını Nafi Bey'e çevirdim. Vali yardımcısının cevabı "Tabii ki!" oldu.

"O halde..." dedi Bay Conte. "Hemen şimdi bir plan yapalım mı?"

***

Arthur Conte ve eşi İstanbul'da sadece iki gün kaldılar. Onların ayrıldığı gece Fahrettin Kerim Bey gezisinden döndü.

Perşembe sabahı karşı karşıya geldiğimizde, günaydın bile demeden "Nasıl geçti Conte ailesinin seyahati?" diye sordu.

"Bana soracak olursanız iyi geçti efendim. Size verilmek üzere şu zarfı bıraktılar."

Vali Bey uzattığım zarfı açtı, içinden çıkan Fransızca metni tercüme etmem için bana uzattı.

Kendisine teşekkür etmek için yazılmış mektubu çevirirken yüzümün kızardığını hissettim. Çünkü mektup boydan boya bana olan övgülerle doluydu. Ayrıca mektubun bir yerinde Fahrettin Kerim Bey'e "Bu kadar iyi bir asistanla çalıştığınız için çok şanslısınız..." denilmişti.

Böyle olunca Vali Bey'den de kallavi bir "Aferin!" aldım.

***

Olup biten her şeyi, patron vapurunda babama ve Yorgo'ya tam da olup bittiği gibi anlattım. İkisi de çok mutlu oldular.

Bütün bu konuşmalar içinde, Fransa'yı görmemiş olmama dair olanlar babamın içinde ukde kalmış olmalı ki "Sahi, neden lisansüstünü Paris'te yapmıyorsun?" deyiverdi.

Babamın ortaya "pat" diye attığı bu laf üzerine kafam karmakarışık oldu. Aslında bu soruyu Conte çifti de sormuşlardı ama üzerinde durmamıştım. Tabii ki babama, Yorgo'yu işaret ederek "Ama biz evlenmek üzereyiz!" diyemezdim.

Ama öyleydi. Cuma akşamı Çetin'in yönlendirmesi üzerine, cumartesi günü Yorgo'ya "Beklememiz için hiçbir neden yok" demiştim. O da "Böyle diyorsan, ciddiyetle düşünelim bu konunun üzerinde" diye cevap vermişti.

Büyükada'ya ulaşıncaya kadar aklımda hep babamın teklifini evirip çevirdim. Bir de tabii Yorgo'yla nasıl evleneceğimizi.

-47-

Bay Conte ve eşi İstanbul'dan rüzgâr gibi geçmiş, ben Türkiye'nin gerçekleriyle baş başa kalmıştım.

Hangi gazeteyi açsam, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin yaptığı gösterilerle karşılaşıyordum. Okuduğum kadarıyla Bandırma ve Eskişehir'de gerçekleşen gösteriler sahiden kalabalık geçmişti. Her iki şehirde de binlerce insan Kıbrıs'a gidip savaşmak için dilekçe imzalamıştı.

Çetin, kendisinin de katkısı olduğunu düşündüğünden, gazete haberini kesilmiş, tarih atılmış olarak gösteriyor, her defasında büyük bir iftiharla "Kâmil Bey'in geçtiği yerler ayağa kalkıyor" diyordu.

Birkaç kere yan yana geldiğim, konuşmalarını etkileyici bulduğum Kâmil Bey'in beni asıl etkileyen yönü, bir gününü hatta bir saatini bile koşturmadan geçirmiyor olmasıydı. Nefes aldığı her dakikayı davasının peşinde koşturmakta kullanmasını son derece özverili bir davranış olarak görüyordum.

Düşüncelerimi Çetin'le paylaştığımda, arkadaşım "Bunun iki nedeni var" dedi. Açıklaması ürpermeme yol açacaktı.

"Birincisi hepimiz gibi vatansever olması. Buna, aidiyet hissettiği ulusun başını dik görme, badireleri zararsız atlatmasını isteme hali de diyebiliriz. Daha önemlisiyse, Kâmil Önal'ın gerçekten bir görev insanı olması. Anladığım kadarıyla bu dava kendisine 'birinci adam' olsun diye emanet edildi ve o da üzerine düşenin en iyisini yapmak için canıgönülden çaba gösteriyor."

Çetin'in bu sözlerinden etkilendiğimi söylemeliyim.

Kuşkusuz, özellikle bizim gibi biri çok kanlı iki dünya savaşı atlatmış, inanılması zor bir Kurtuluş Savaşı'na imza atmış, bu süre zarfında gerçekten büyük acılar çekmiş bir ülkede, göz ardı edilecek bir duygu değildi aidiyet.

Daha 1923'ün üzerinden kaç yıl geçmişti ki? Sadece otuz iki yıl önce, bu topraklarda ölümüne bir savaş yaşanmamış mıydı? Hangimizin ailesinde göğsünü düşmana siper edip şehit düşmüş bir büyükbaba, amca, dayı yoktu?

Kendi vatanında, kendine ait bayrağın altında, özgür yaşayan bir ulusun çocukları olarak yaşamak hafife alınacak bir durum da duygu da değildi kuşkusuz. Bayrağımızı gördüğümüz zaman gözlerimizin yaşarmasının, İstiklal Marşı'mızı okurken duygulanıyor olmamızın ardında, zamanında yaşanmış çok ama çok büyük dramlar ve sonunda elde edilen daha da büyük bir zafer vardı.

Üstelik bu çok özel durumu, benim gibi yirmili yaşlardakiler bile iliklerinde, kemiklerinde hissediyorlardı.

Arkadaşımın "asıl önemlisi" dediğiyse, Kâmil Önal'a verilmiş olan ve onun başarıyla sürdürdüğü görevin tanımının ne olduğuydu.

Kâmil Bey, adını kısaca "devlet" olarak koyabileceğimiz ve kendisini ülkenin bekasından sorumlu hisseden "yetkililer" tarafından acaba tam olarak neyle görevlendirilmişti?

Bir başka şekilde soracak olursam, Kâmil Önal Türk halkının önüne acaba sadece "olup bitene tepki göstersinler" diye mi düşmüştü?

Eğer böyleyse, onun yaptıkları ve yapacaklarıyla, Kıbrıs Rumlarının ya da Yunanlıların korkmaları, ateşten geri durmaları sağlanabilecek miydi?

Bir başka deyişle, İngilizlerin isteğine uyup, İngiltere'de toplanma hazırlıkları süren üçlü konferans için sıkı bir ses çıkartmak yeterli olacak mıydı?

Ben bu soruları dillendirdiğimde "Hepsi" dedi Çetin ve şöyle sürdürdü konuşmasını:

"Birkaç yıl öncesine kadar Kıbrıs'ın İngilizlerin adası olduğu, tıpkı İngiltere'de olduğu gibi orada da soydaşlarımızın yaşadığı düşünülüyordu. Kıbrıslı Rumlar özgürlük isteyince, bir başka deyişle İngilizleri adadan kovmak üzere kolları sıvayınca, önce adadaki Türklerin sonra bizim paçalarımız tutuştu. İngilizlerin olmadığı bir adada, Kıbrıslı Türklere hayat hakkı tanınmayacağı gerçeğiyle canımız acıyarak ama geç kucaklaştık. Şu anda, zamanında sırtüstü yattığımız için açılan arayı kapatmaya çalışıyoruz."

Allah için, akla yakın bir açıklamaydı bu. Gündelik hayatımıza gökten zembille düşmüş gibi giren Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin inanılmaz yükselişini de izah ediyordu.

***

Tam da Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti üzerine konuşur ve düşünürken, Vali Bey "Cuma günü Milli Türk Talebe Birliği'nde yapılacak toplantıda, Kıbrıs'tan gelen heyetle benim adıma ilgilenmeni istiyorum" demez mi?

Tabii ki haberim vardı toplantıdan. Çetin de birkaç gündür bu toplantı için çalışıyordu.

Çarşamba günü Kıbrıs'tan gelen Doğan Türk Birliği grubunun da katılacağı toplantının yapılacağı yer burnumuzun dibiydi. Geç kalmayayım diye arada bir saatimi kontrol ederken Çetin çıkageldi.

"Senin şu saatte MTTB'de olman gerekmiyor muydu?" diye sordum.

"Almam gereken bazı evraklar vardı. Geldim, gidiyorum. İstersen beraber gidelim."

"Tamam" dedim, ajandamı ve kalemimi çantama attım.

Yolda Çetin'e programın ne olduğunu sordum.

"MTTB adına Başkan Nejat Çerman, KTC adına da Başkan Hikmet Bil konuşacak. Hikmet Bey anladığım kadarıyla uluslararası durumu anlatacak, İngiltere'nin meseleye bakışını özetleyecek."

Toplantının nasıl geçeceği belli olmuştu. Anladığım kadarıyla, kimsenin yeni bir laf edeceği yoktu. Bu nedenle Çetin'e "Bir başka gövde gösterisi" dedim.

"Öyle" dedi arkadaşım.

Aslında yapılabilecek başka bir şey de yoktu. Londra'da gerçekleşecek üçlü toplantının günü süratle yaklaşıyordu ve Türkiye'yi orada temsil edecek heyete "Ülkemizde durum gergin, halk kızgın" demesini sağlayacak malzemenin sağlanması gerekiyordu.

MTTB'nin geniş toplantı salonu ağzına kadar doluydu. Duvarlara üzerlerinde "Kıbrıs Türk'tür, Türk Kalacaktır!" ibareleri yazılı pankartlar asılmıştı. Konuşmanın yapılacağı kürsüye bir Türk bayrağı sarılmıştı.

Büyük çoğunluğu gençlerden oluşan dinleyiciler heyecan içinde konuşmaları bekliyordu.

Çetin'in yardımıyla Kıbrıs'tan gelen heyeti bulup kendimi tanıttım. Vali Bey'in birkaç gündür yurtdışında olduğunu, bu nedenle kendilerini davet edemediğini anlattım. Onlar da durumun farkında olduklarını söylediler. Toplantıdan hemen sonra da İzmir'e hareket edeceklerdi.

Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti tarafından bütün ihtiyaçları karşılandığı için çok mutluydular. Benim aracılığımla Vali Bey'e ve bütün İstanbullulara teşekkür ettiler.

-48-

"Özellikle Fener Patrikhanesi ve Yunanistan Konsolosluğu'nun çok iyi korunmasını istiyorum."

Vali Bey bu sözleri söyledikten sonra telefonu kapattı.

İstediği bir çalışmayı tamamlamış olarak odasındaydım. İşini tamamlayınca "Otur Suzan" dedi.

Karşısındaki koltuğa oturdum. Tam aldığım notlar yardımıyla konuşmaya başlayacaktım ki kapıya vuruldu. Sekreter hanım "Beyoğlu ve Eyüp emniyet müdürlerini emretmiştiniz, geldiler efendim" diyerek lafı ağzıma tıktı.

Vali Bey "Ben seni çağıracağım Suzan" diyerek yapacağım işe son verdi. Bu esnada Beyoğlu ve Eyüp emniyet müdürleri odaya girip selamlarını verdiler, hazır vaziyette beklemeye başladılar.

Notlarımı toparlayıp çıkmaya çalışırken Fahrettin Kerim Bey'in "En hassas bölgeler sizde, onun için sizinle bizzat konuşmak istedim" dediğini duydum.

***

Çetin'le ilk karşılaştığımızda, Vali Bey'in odasında olup biteni anlattım ve "Neler oluyor?" diye sordum. Arkadaşım duruma gayet vâkıftı.

"Bir taraftan Doktor Fazıl Bey'in işaret ettiği tarih yaklaşıyor. Hatırlıyorsundur, Kıbrıs'ta Rumların bu ayın 28'inde Türklere saldıracağını iddia etmişti. Ayrıca Londra'da yapılacak üçlü konferansın da eli kulağında. Her iki tarafta meydana gelecek olumsuzluklar

doğal olarak Türkiye'yi, özellikle de İstanbul'u hareketlendirecek. Bence Vali Bey bunun için tedirgin. Benim kulağıma da çevre illerden polis güçlerinin İstanbul'a sevk edileceğine dair sözler geldi."*

Çetin bu açıklamayı tamamlar tamamlamaz, hiç aralık vermeden bu kez de "Pazar günü İzmir'de neler oldu peki?" diye sordum. Güldü.

Önce "Güçlü haber kaynaklarım olduğumu düşünüyorsun anlaşılan" dedi. Ardından şöyle devam etti:

"Doğan Türk Birliği İzmir'de de çok iyi ağırlanmış. Çarşamba günü Cumhurbaşkanımız Celal Bayar'ı ziyaret edeceklermiş. Türkiye'den umut dolu dönecekler anlayacağın. Desteklendiklerini görmeye ihtiyaçları vardı."

***

Gün boyu deliler gibi çalıştığım için vapura kafam kazana dönmüş olarak koştum.

Babamla merdivenlerde karşılaştık. Yorgo bizden evvel gelmiş gazetelerini okuyordu. "Benim bildiğim gazete sabahleyin okunur" diye takıldım.

Yorgo "Ortalık yangın yeri gibi" dedi ve *Akşam* gazetesini masanın üzerine yayıp üç önemli başlık gösterdi. Başlıklar sırasıyla şöyleydi:

"Yeni hadiselere yol açılmaması için Halk Partisi bütün siyasi toplantılarını geri bırakıyor."

"Köprülü dün, CHP zamanında yapılan baskılardan bahsetti."

"CMP'nin Tekirdağ toplantısı üzücü hadiselere sebep oldu."

* Almanya Başkonsolosluğu'nun, o günlerde Berlin'e gönderdiği bilgi notları incelendiğinde de bu sonuca varılıyor.

Tekirdağ'da meydana gelen olaylar gün boyu valilikte de konuşulmuştu. Polisler göz yaşartıcı bomba kullanmış, halkı copla dağıtmışlardı.

Ne olmuşsa olmuş, CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'nın Tekirdağ'da yapacağı açık hava ve kapalı salon toplantıları iptal edilmişti. Bölükbaşı yine de konuşmaya çalışmış, polis halka karşı zor kullanmıştı.

Babam üzgün bir ses tonuyla "Demokrat Parti, vali ve emniyet müdürlerini iktidarın kırbacı gibi kullanıyor!" dedi kızgın bir tonlamayla.

Sahiden de öyleydi. Tekirdağ'da olanlara, demokrasiyle yönetilen bir ülkede asla rastlanmaması gerekiyordu.

CHP Genel Başkanı ve yetkilileri, geçtiğimiz günlerde de çeşitli şehirlerde, kasabalarda saldırıya uğramıştı.

Masanın üzerindeki gazeteyi okuduğum için biliyordum. DP hükümetinin dışişleri bakanlığını sürdüren Fuat Köprülü daha bir gün önce, Ankara'da Büyük Sinema'da yapılan toplantıda, CHP'nin zamanında ne kadar baskıcı bir parti olduğundan söz etmişti. Tabii ki bu arada DP'yi sütten çıkmış ak kaşık gibi göstermiş, giderek artan gerginliğin tüm kabahatini CHP'ye ve öteki muhalefet partilerine yüklemişti.

Yorgo "Biz buyuz işte" dedi. Babam ve ben ne demek istediğini anlamak için yüzüne bakınca, "Havasından mı suyundan mı bilmem, daha iyisini yapmak yerine, bizden öncekilerin bizden daha kötü olduğunu tekrarlayıp dururuz" diyerek düşüncesine açıklık getirdi.

Hakikaten doğruydu Yorgo'nun söyledikleri. Genlerimizde vardı bütün kabahati karşımızdakilere atmak. Bizden öncekilerin bize bir enkaz devrettiklerini, en büyük kötülüklerin seleflerimizden kaynaklandığını temcit pilavı gibi tekrarlar, sonra

da onların kaldığı yerden, aynen onların metotlarıyla çalışmaya devam ederdik.

Konuşmamız bu minval üzere sürerken babam "Yeter artık çocuklar!" diyerek tepki gösterdi.

Yorgo da ben de anlayamadık neden böyle birden kızdığını ve konuşmayı sonlandırmak istediğini. Soran gözlerle kendisine baktığımızı görünce ses tonunu düzeltti ve ne demeye çalıştığına açıklık getirdi.

"Yahu yaşınız kaç sizin? Biriniz yirmi dört, öbürünüz yirmi beş yaşındasınız. Size ne memleketin meselelerinden? Hayatınızı yaşasanıza. Bırakın memleketin hallerini filan. Farkında mısınız, yüz yıldır gün yüzü görmedi bu memleketin çocukları. Bu topraklarda genç insanlar, kendilerinden önce işi berbat etmiş büyüklerinin pisliklerini temizlemek için, daha gözlerini açar açmaz bataklığa dalıyorlar."

Babam sakin başladığı konuşmasını sürdürürken yine kızgınlaşmış, sesinin tonunu yükselttiğini hissedince konuşmasına ara vermişti. Yorgo da ben de farkındaydık kızgınlığını yenmeye çalıştığının. Belli ki en sakin ses tonuna ve en iyi cümlelerine ulaşmaya çalışıyordu. Çok geçmeden kaldığı yerden devam etti.

"Bir kısırdöngü bu. Yaşları yirmiye yaklaşanlar memleketle ilgili telaşa düşüyorlar, kaşar politikacılar enerjilerinden yararlanmak için onları yardakçıları haline getiriyor ve çok geçmeden ortaya bu sefer genç ama kaşar yeni politikacılar çıkıyor. İttihat ve Terakki'den bu yana değişen hiçbir şey yok. Korkarım elli yıl, yüz yıl sonra da böyle olacak. Kötü kötüdür. İyi iyidir. Öyle değil mi? Bizde değil. Benden olan iyidir, geri kalan herkes kötüdür. Yorgo'nun az önce havasından mıdır suyundan mıdır diye sözünü ettiği davranış tam olarak bu. Demokrasi getireceğiz diyerek iktidar olanların, neden birkaç yıl içinde eskilerden daha fazla

diktatör oldukları tam bu noktada aranmalı. Çünkü kısırdöngü sürüyor. Çünkü genç insanlar daha nefes bile almadan, okullarını bitirmeden, ilim irfan öğrenmeden kaşalotların kucağına düşüyor, onların rahle-i tedrisatlarından geçiyor."

Babamın neden "Yeter artık çocuklar!" diye konuşmayı sonlandırmaya çalıştığını Yorgo da ben de anlamıştık. En azından bizi, karşısında durduğumuz bataklıktan korumak için söylemişti bütün bu sözleri.

Babam sözlerini tamamlayınca, Yorgo "Haklısın Sezai Amca" dedi. Masanın üzerine yaymış olduğu gazeteyi topladı, götürüp az ilerideki çöp kutusunun içine attı.

Yorgo'nun bu davranışından etkilendim. Aklıma valilikte gün boyu siyaset konuştuğum geldi. Özellikle Çetin'le, ne zaman bir araya gelsek hangi siyasi partinin ne yaptığı ne dediği üzerinde konuşuyorduk. Babamın az önce sözünü ettiği gençlere tipik örnekti Çetin. Aslında ben de o yola girmiş gibiydim. Ne işi vardı Çetin'in Hikmet Bil, Kâmil Önal gibi insanların arasında ya da Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin peşinde? Bilmiyor muydu bu derneği hükümetin besleyip büyüttüğünü? İktidarın besleyip büyüttüğü bir dernek demek, onun ayak işlerini yapacak insan malzemesi demekti. Farkına varılmayacak bir durum değildi ki bu!

Ama varılamıyordu işte. Tıpkı babamın dediği gibi, üzerinde nefes alıp verdiğimiz, iyiliği için bizden öncekiler gibi uğrunda canımızı feda etmeye hazır olduğumuz topraklar, fasit bir dairenin içine sıkışıp kalmıştı.

Babam İttihat ve Terakki dediği için bir hesap yaptım. 1955 yılındaydık ve nereden bakılsa altmış küsur yıldır, topraklarımızda siyaset etme tarzı hep aynı olmuştu: Kuyusunu kaz, arkasından dolaş, karanlıkta sıkıştır, pusu kur... Hasılı kelam yok et!

Epey sonra, kafamı meşgul ettiği için babama "Peki bu Atatürk'ün zamanında da böyle miydi?" diye sordum.

"Çok özel bir dönemdi o. 1919'dan 1923'e kadar geçen dört yıl Kurtuluş Savaşı'ydı. Bu dönemde Atatürk'ün yaptığı, savaşı organize etmekti. Önünde kazanması şart olan bir savaş vardı. İttifaklarını hep bunu göz önünde bulundurarak kurdu. Sonrası, yani 1923 ile 1946 yılları arasındaki yirmi üç yıl, genç cumhuriyetin felsefi anlamda kuruluş yıllarıydı. Mustafa Kemal ve silah arkadaşları, yüzünü Batı'ya dönmüş, din ile devlet işlerini ayırmış bir ülke hayal ediyorlardı. Bir medeniyet projesi üzerinde çalışıyorlardı. Bu süre zarfında, projelerine zarar verme ihtimali olan herkesle yollarını ayırmaları gerektiğinin farkındaydılar. Yine de Serbest Fırka denemesinde bulundular. Dini devlet düzeni haline getirmiş bir imparatorluktan, demokrasiyi bütün kurum ve kurallarıyla çalıştıran bir ulus devlete dönmek kolay bir iş değildir. Hatta imkânsızdır. Atatürk ve arkadaşları bu imkânsızı gerçekleştirdiler. İstiklal Mahkemeleri'ne böyle yaklaşıyorum. Çok sayıda iyi yetişmiş, memleketi için göğsünü siper etmiş, yaşasa pek çok önemli hizmette bulunacak onlarca vatan evladı idam sehpalarında can verdi. Bunun için çok üzülüyorum. Öte yandan, Atatürk ve arkadaşları için olduğu kadar, kurdukları yeni vatan için de çok özel bir zaman dilimiydi bu. Yerine oturtulması gereken bir ihtilal yapmışlardı. Ya bunda ayak direyecek ya öleceklerdi. Kaldı ki onlarla birlikte genç Türkiye Cumhuriyeti de yok olacaktı. Canlarından daha önce de yüzlerce kez vazgeçtikleri gibi vazgeçebilirlerdi belki ama ötekine, kurdukları genç ve belki de son devletin yıkılmasına izin veremezlerdi. Sertlikleri bu yüzdendi."

Yorgo da ben de babamı can kulağıyla dinlemiştik. Devam etsin diye gözlerinin içine baktık.

"Bu ülkeyi 1946'ya getirenler, bir başka deyişle çok partili rejime geçirenler işte o insanlardı. Yüzü Batı'ya dönük, çağdaş uygarlıklar seviyesinin hayalini kuranlardı. Emin olun, yirmi üç yıl bir ülke söz konusu olduğunda çok kısa bir zaman dilimidir. Bakın, Demokrat Parti iktidar olalı dokuz yıl geçti bile."

Babam sözlerini noktalayınca Yorgo kafasına takılan bir soruyu sordu.

"Peki insanlar neden göremediler bunu? Neden cumhuriyeti kuran partiyi değil de alternatifini seçtiler?"

Babam gülümsedi. Çünkü kendisi de CHP'yi değil DP'yi seçmişti. Hatta onun peşinden gidip ben de son seçimlerde oyumu DP için kullanmıştım.

"DP için oy kullandığım ve başka insanları da bu yolda ikna etmeye çalıştığım için gülüyorum. Yorgo, sorunun cevabı şu oğlum: Kendi adıma ben, daha özgür bir ülkede yaşamak istiyordum. Büyük çoğunluğun derdi başkaydı. Onlar birinci ve ikinci harpte başlarına gelen felaketlerin müsebbibi olarak CHP'yi gördüler ve onunla hesaplaşmak istediler. Yoksul insanlar açısından mesele çocuklarını savaşta kaybetmiş, uzun yıllar açlıkla mücadele etmiş olmalarıydı. Ağalar için topraklarını kaybetme, tarikatlar ve şeyhler için ikinci plana atılma, mutaassıplar için dinle devlet işlerinin ayrılması önemliydi. Rumlar mübadele, Ermeniler sürgün, Kürtler Dersim, Yahudiler varlık vergisi nedeniyle kızgındılar CHP'ye. Daha fazla demokrasi istediği için DP'ye oy verenlerin sayısı yüzleri geçmez. Ötekiler için DP'ye oy vermek CHP'yle hesaplaşmaktan ibaretti. Böyle olunca, son dönem padişahlarıyla İttihat ve Terakki'nin bütün faturaları bile CHP'nin önüne konuldu."

-49-

Sanki babamla birkaç gün önce vapurda konuşmamışız gibi, sabahleyin gazeteyi açar açmaz siyasete gömüldüm.

Vapura marmelatlı ponçiğimi alıp binmiş, çayımı söylemiştim.

Gazetenin manşeti "Kıbrıs Türkleri müdafaasız kalmayacaktır" olarak atılmıştı. Bu lafları söyleyen, Başbakan Adnan Menderes'ti.

Başbakan'ın, çarşamba akşamı Liman Lokantası'nda düzenlediği basın toplantısında söylediği bu sözler, belli ki üçlü konferansa yönelikti. Bu kadar önemli bir açıklamanın, Londra'da Türkiye'yi temsil edecek heyetimizin Yeşilköy'den hareketi öncesine denk getirilmesi anlamlıydı.

Başbakan basın açıklamasında, Türkiye'nin üçlü konferansta izleyeceği rotayı şöyle çizmişti:

"Bir vatan, kumaş parçası gibi neresinden istenilse kesilebilir bir meta değildir... Yunanlılar nüfus ekseriyetinin kendilerinde olması esasına dayanarak mı Ankara'nın önüne kadar gelmişlerdi? Bu ne biçim hükümettir ki, bir kasaba papazına devlet muamelesi yapacak kadar eğilip bükülmektedir? Kıbrıs Anadolu'nun bir devamından ibarettir."

Başbakan Adnan Menderes'in Liman Lokantası'nda yaptığı konuşmanın tamamını okuduğumda, arkasında ciddi bir çalışmanın olduğunu hissettim. Hükümet konu üzerine enine boyuna düşünmüş, bir tez ve rota oluşturmuş, sonra bunu bizzat Başbakan'ın ağzından seslendirmişti.

Bütün gazeteler ağız birliği etmiş gibi manşete Başbakan'ın Liman Lokantası konuşmasını çekmiş, tümünü yayımlamışlardı.

Cağaloğlu Yokuşu'nu, bu önemli konuşma üzerine Çetin'in neler söyleyeceğini merak ederek tırmandım.

***

Çetin gecikmedi. "Anlat bakalım" dedim, masamın üzerinde duran gazeteleri işaret ederek. "Başbakan'ın açıklamasıyla ilgili ne düşündün?"

"Şahane bir açıklama olmuş!"

Aklıma, gazetelerden birinde gördüğüm, içinde Hikmet Bil'in de olduğu fotoğraf geldi.

"Hikmet Bey de memnun olmuş mu?"

"Keyfi çok yerindeydi. Biraz iftihar ederek Başbakan'ın kendisinden de görüş istediğini söyledi. Anlayacağın, bizim heyet Londra'ya tam gaz gitti. Bakalım orada neler olacak?"

"Neler olacak sence?"

Sorum Çetin'in duraksamasına yol açtı. Çok da emin değilmiş gibi "Umarım iyi olur" dedi.

O böyle yarım ağızla cevaplayınca zorlamam gerektiğini düşündüm.

"Ne demek umarım iyi olur? Bir tahminin yok mu?"

Çetin yine duraksayarak, "Üçlü toplantının kaderini belirleyecek olan, İngilizler. Bekleyip, onların neler söyleyeceklerini, nasıl davranacaklarını görmemiz lazım" dedi.

"Ama onlar bizden yana değil miydi zaten?"

"Evet ama bu politika. Üstelik uluslararası ve çok belirleyeni olan bir durum."

O gün mesai boyunca Çetin'le birkaç kere daha karşılaştım. Her defasında, Başbakan'ın Liman Lokantası'nda yaptığı konuşma üzerine Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin şubelerinden gelen açıklamalardan söz etti.

Hepsi de son derece kuvvetli açıklamalardı!

Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin genel merkezi ve şubeleri, kendi tezlerinin Başbakan'ın ağzından ifade edilmesinden büyük memnuniyet duymuşlardı.

Aslında, tersiydi!

Başbakan ve çevresi tarafından oluşturulan tez, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti eliyle topluma benimsetilmiş, giderek talep haline dönüştürülmüştü. Herkesin gözünün önünde olmuştu bu.

Bir başka deyişle, toplumdan yükselen ses sadece bir yankıydı. Şimdi yapılması gereken, toplumu bu sesin kendisine ait olduğuna inandırmaktı, o kadar.

Kıbrıs Türk'tür Derneği de bunun için kurulmamış mıydı zaten!

Ayrıca, muhalefet partileri de milli bir dava olduğunu düşündükleri için Başbakan'ın sözlerini memnuniyetle karşılamışlardı.

Hasılı kelam, ülkenin her yanında yeniden ve kuvvetli olarak milliyetçi rüzgârlar esmeye başlamıştı.

***

O gün, Vali Bey İstanbul'un çeşitli bölgelerindeki emniyet amirleriyle yine toplantı yaptı.

Yapılan toplantılara baştan sona kadar iştirak etmesem de arada bir not aldırmak için çağrıldığımda, konuşmaların içinde Fener Rum Patrikhanesi'nin adının defalarca geçtiğini duydum.

Kıbrıs'ta Rumların Türklere saldıracakları söylenen gün ile Londra Konferansı'nın tarihinin çok yaklaşmış olması Fahrettin Kerim Bey'i tedirgin etmişti. Bunu yaptığı konuşmalardaki tonlamalardan, yüzünün aldığı biçimden, gözlerinden anlayabiliyordum. Normalde her konuşma ve davranışına espri katan, meselelere entelektüel açıdan yaklaşan Vali Bey'in, Kıbrıs'la ilgili tedirginliğini hissedebiliyordum. İngiltere ve Kıbrıs'ta meydana gelecek herhangi bir olumsuzluğun İstanbul'da taşkınlıklara yol açabileceğini düşünüyor olmalıydı. Bu nedenle polis şeflerini uyarıyor, tedbirler alınmasını sağlama görevini ciddiyetle yerine getiriyordu.

***

O akşam dönüş yolculuğumuzda, gazetelerden okuduklarımı, valilikte olanları ve Çetin'le konuştuklarımı babama ve Yorgo'ya anlattım.

Yorgo, kendisinin de kulağına bazı haberlerin geldiğini söyledi.

"Okuldaki öğretmenlerden biri Patrikhanede muganni.* Onun da bulunduğu bir ortamda, din görevlilerinin, muganni lerin ve başkalarının Patrikhane'ye giriş çıkışlarında dikkatli olmaları gerektiği söylenmiş. Türklerin, Kıbrıs meselesi nedeniyle taşkınlık gösterebileceklerine, kendilerine İstanbul Valiliği kanalıyla bu yönde bir uyarı geldiğine dikkat çekilmiş."

Yorgo bunları söyleyince "Demek benim gördüklerim buzdağının görünen kısmı" diye düşündüm. Bu düşüncemi babamla ve Yorgo'yla paylaştım. Babam başını salladı.

---

* Rum Ortodoks kiliselerinde, koroda ilahi söyleyen kişi. Gündelik hayatta, şarkıcı anlamında kullanılıyordu.

"Bu tür meseleler tabiatıyla herkesin önünde cereyan etmez kızım. Dediğin gibi, duydukların olup bitenin yüzde biri bile değildir. Baksana, sadece bu mesele için Londra'da uluslararası bir toplantı yapılıyor. Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin çok kısa zamanda meteor hızıyla nasıl yükseldiğini sen anlatıyorsun. Bütün bu olup bitenlerin arkasında hangi dinamiklerin çalıştığını gazetelerden öğrenemeyiz. Bütün bunlar devletin aklıyla yürüyen konular."

Babam söylediklerinde haklıydı.

O akşam eve dönerken aldığımız akşam gazetelerinde, 26 Ağustos Cuma akşamı Kıbrıs Türk Kurumları Başkanı Faiz Kaymak'ın* Başbakan'la temaslarda bulunmak için Türkiye'ye geleceğine dair haberler de yer almıştı. Kıbrıs'ta da herkes diken üzerinde olmalıydı.

* 1906-1982 yılları arasında yaşadı. Eğitimci, gazeteci ve köşe yazarıdır. Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu ve Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi'nin kurucularındandı. Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun ilk başkanı oldu. Fazıl Küçük'le 1955'ten itibaren yaşadığı anlaşmazlıklar nedeniyle, 1957 yılında bu görevi Rauf Denktaş'a devretmek zorunda kaldı. 1960'ta siyaseti tamamen bıraktı.

-50-

Vapurdan indiğimizde Lena ve annem karşımızdaydı.

Annem babamın koluna girip çarşıya doğru gitti. Biz de ortada Lena olmak üzere evimizin yolunu tuttuk.

Nereden öğrenmişse "Şafak on yedi!" dedi Lena.

Yola çıkmasına on yedi gün kaldığının farkındaydım ama "şafak" kelimesini neden kullandığını anlamamıştım.

Yorgo gülerek "Askerlikte kullanılan bir tabir. Terhise doğru askerler söylerler. Şafak sökerken askerlikleri bitecek, kışlayı terk edeceklerdir ya onun için" dedi.

Kızmış gibi yaptım, "Aşkolsun Lena, Büyükada'da bizimle askerlik mi yapıyordun yani?" dedim. Gülüştük.

Hakikaten, ne az kalmıştı Lena'nın yuvadan uçmasına. Böyle düşününce kolumu omzuna attım ve "Bak canımın içi. Sen buradan gideceksin ya hani, aslında sadece fizik kanunlarına göre burada olmayacaksın. Yoksa ruhunun yaşayan bir kopyası burada, hep bizimle kalacak. Böylece sokaklarda, caddelerde, denizde, vapurda biz hep seninle birlikte olmayı sürdüreceğiz. Tamam mı?" dedim.

Bu kadar duygusal laflar eden herkesin gözlerinde yaşlar belirir. Benimkilerde de öyle oldu.

Konuşmam Lena'nın ve Yorgo'nun da duygusallaşmasına yol açtı.

***

Mayomu giymiş olarak evden çıkarken, annem ve babam faytondan indiler. Ellerinden fileleri aldım, bu arada "Lena'nın on yedi günü kaldı. Farkındasınız değil mi?" dedim. Benim bıraktığım yerden annem devam etti.

"İskelede sizi beklerken hep gideceğinden bahsetti. Çok heyecanlı. Gitmeyi çok istiyor ama korkuyor ve heyecanlanıyor da. Anlayacağınız içi kıpır kıpır. Sakinleşmesi için yardımcı olmamız lazım."

Babam "Tamam. O halde ben de mayomu giyip geleyim. Denizde biraz laflarım" diyerek durumdan vazife çıkarttı.

Lena ve Yorgo iskeleye benden önce ulaşmış bekliyorlardı. Çocukluğumuzda oynadığımız oyun geldi aklıma. Sokakta birimiz aniden "Haydi denize!" diye bağırınca, üçümüz de evlerimize koşar, mayolarımızı giyer iskeleye gelirdik. Denize önce atlayan kazanırdı.

İkisi de henüz denize atlamamışlardı. Sakince yanlarına kadar yürüdüm ve eski günlerde olduğu gibi "Kazandım!" diyerek kendimi denize bıraktım.

Arkamdan onlar da atladılar ve ikisi birden aynı anda "Hile yaptın!" dediler.

"Evet, yaptım. Ama kazandım" dedim gülerek.

Az sonra babam da bize katıldı. Ben Yorgo'yla, babam da Lena'yla sohbet ederek yüzmeye koyulduk.

Yorgo'ya "Babam Lena'ya terapi yapıyor" dedim.

Canımın içi "Çok ihtiyacı var" diye cevap verdi.

Aslında sevinç ve üzüntüyü bir arada yaşıyorduk. Bu iki yönlü duygu seli, Lena için olduğu kadar hepimiz için de geçerliydi.

Bir ara arkamızı dönüp baktık, babam ve Lena midye çıkarttığımız kayanın üzerindeydiler.

Yorgo "Anlaşılan baban yanına file de almış. Hem konuşuyor hem midye çıkartıyorlar" dedi.

Yorgo'yla baş başa biraz daha yüzdükten sonra gidip babamın elindeki midye dolu fileyi aldık. Kıyıya boşalttıktan sonra tekrar babam ve Lena'ya götürdük.

Yorgo midyeleri ayıklamaya başlarken, anneme akşam yemeğinde midye de olacağını söylemeye gittim.

***

Güneş Heybeliada'nın üzerinden batarken masamız hazırdı.

Kalyopi Teyzem ve Hristo Amcam ellerinde birer tabakla göründüler. Annem her zamanki gibi "Neden zahmet ettiniz dünya kadar yiyecek var zaten" dedi.

Yeni gelen tabaklara masada yer açarken, sözde kimseye hissettirmeden papagiannis* tabağına özel ilgi gösterdim.

Dudaklarımı elimin tersiyle silerken annem "Görmediğimi zannetme" dedi.

Kalyopi Teyzem annemi "Yesin çocuk. Bütün gün çalıştı" diye azarladıktan sonra bana "Ye yavrum! Kurban olurum sana" diye seslendi.

O böyle söyleyince, Rum böreği** tabağına da hamle ettim. İrice bir parçayı ağzıma atar atmaz, "Oh, oh, oh... Eline sağlık Kalyopi Teyzem benim!" diyerek ağzımı şapırdattım.

Ağzını şapırdatanlara çok kızan annem şaka yaptığıma aldırmadan "Şapırdatma ağzını!" dedi.

Onun böyle söyleyeceğini bildiğimiz için hep birlikte güldük.

---

* Bir Rum mezesi olan papagiannis için kemer patlıcan kullanılır. Patlıcan çatalla delinip közlenir, soyulur, yoğurt, sarmısak, tahin ve limon suyuyla iyice ezilir. Servis tabağına konulduktan sonra zeytinyağı eklenir.

** Patlıcan, peynir, yumurta, mısır nişastası, dereotu ve ayçiçeği yağı kullanılır. Patlıcanlar verev kesilir. Lor peyniri, nişasta, dereotu ve yumurta bir kâsede karıştırılır, karışım bir kaşık yardımıyla patlıcanların üzerine konulur, kızgın yağda bir dakika kadar kızartılır.

Kendimi bildim bileli akşam yemeklerine böyle otururduk. Kışları da Büyükada günlerini en çok bunun için özlerdik zaten.

Aslında sanki monoton bir hayatımız var gibiydi. Her yaza, önümüzdeki dört ya da beş aylık zaman diliminde neler olacağını bilerek başlar, bu çok hoş süreyi keyfini çıkartarak yaşardık.

Sürprizleri az olan, hayata bizden önce merhaba diyenlerin kurguladığı, bizim de bayılarak yaşadığımız müşterek bir soluk alıp verme durumuydu sürdürdüğümüz.

O kadar hoştu ki, hepimiz her saniyesinden zevk alıyorduk ve bir anına bile itirazımız yoktu.

***

Çok geçmeden Yorgo ve Lena duşlarını almış, en rahat yazlık elbiselerini giymiş olarak masada yerlerini aldılar.

Babam pişirilmesine bizzat nezaret ettiği midye tabağıyla uzaktan göründü. Daha bahçenin öteki ucundan başladı "Bu midyeleri Lena ile ben çıkarttım ona göre" demeye.

"İyi ama..." dedim. "Yorgo da ayıkladı. Zor olan onun yaptığı değil mi?"

Babam "Evet ama Lena'yla benim aklıma geldi midye çıkartmak" diyerek üste çıktı.

Lena'nın gönlü hoş olsun istiyordu. Yorgo'yla birbirimize baktık. İkimiz de babamın terapiye devam ettiğinin farkındaydık.

Kalyopi Teyzem duruma "Haydi soğutmayın şunu!" diyerek müdahale etti.

Hristo Amcam bardaklara bira doldururken Tekel'in bira reklamı yaparken kullandığı cümleyi tekrarladı.

"Besler, serinletir, neşe verir!"

-51-

"Büyük kitle hareketlerini..."

Fahrettin Kerim Bey'in dikte ettirdiği yazıyı not alırken, özellikle de bu laflar üzerine tüylerim diken diken oldu.

"Bu yazıyı çok çabuk daktiloya çek, sonra bana getir" deyince ellerimin ayaklarıma dolaştığını hissettim.

Daktilonun başına oturdum ve noktalama işaretlerine dikkat ederek yazmaya koyuldum.

"Birinci Ordu Müfettişliği'ne, Kıbrıs olayları dolayısıyla bazı emniyet tedbirleri alınması zaruri bulunduğundan, icap eden yerlere itibaren işarı ahire kadar tam teçhizatlı motorlu vasıtalarla beraber Emniyet Müdürlüğü tarafından ilişik listedeki mahaller nazarı itibara alınarak tensip edilecek yerlerde herhangi muhtemel büyük kitle hareketlerini dahi teşebbüs halinde önleyecek miktarda sis ve göz yaşartıcı bombalar ile birlikte toplu olarak bulundurulmasının temini ve sonunda bilgi verilmesini ehemmiyetle arz ve rica ederim. 26.8.1955 İstanbul Valisi Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay."*

Daktilo ettiğim metni Vali Bey'e götürmeden bir kez daha kontrol ettim. Sonra soluğu yanında aldım.

"Yanlış olmasın diye çok süratli yazmadım efendim!"

Fahrettin Kerim Bey hatasız yazılmış yazıyı dikkatle okuduktan sonra teşekkür etti ve altını imzaladı.

***

* *6/7 Eylül Olayları, Fotoğraflar-Belgeler*, Fahri Çoker Arşivi, Tarih Vakfı Yayınları, s. 252

Gün içinde Çetin'le defalarca karşılaştım. Her defasında gülücükler gönderdik birbirimize. Ayaküstü konuşulacak bir konu olmadığı için Vali Bey'in yazdırdığı yazıdan söz etmeye kalkmadım.

Akşamüstü uğradığında kendimi tutamadım, "Vali Bey bugün Birinci Ordu Müfettişliği'ne yönelik bir güvenlik yazısı yazdırdı" dedim.

Arkadaşım, yazının içeriğini çok merak etti. Bunun üzerine notlarımı aldığım Ece Ajandası'nı açtım ve okudum.

"Vay, vay, vay!" dedi Çetin ilk tepki olarak.

Kafasında her şeyi yerli yerine oturtmuş olmalı ki "Aslında çok da anormal değil" diyerek tepkisinde düzeltme yaptı.

"Suzan, ne bekliyorduk ki? Kıbrıs'ta Türklere saldırılırsa ya da İngiltere'de Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesi kararlaştırılırsa, özellikle de İstanbul'daki Türkler susup oturacak değil herhalde. Vali Bey iyi tahmin yürütmüş ve olabilecekleri önceden görmüş bence."

Arkadaşımın bu sözü üzerine, içinde kızgınlık ifadesi de olan sorular sordum.

"Ne olacak yani? İstanbul'da, Türkler Rumlara mı saldırılacak? Ne günahları var ki onların?"

Çetin haklı olduğumu söyledikten sonra bazı önemli meseleleri gözden kaçırmamam gerektiğine dikkat çekti.

Aynı kızgınlıkla "Neymiş onlar?" diye sordum.

"Patrikhane'nin Kıbrıs olaylarında tarafsız kalması, birkaç tanınmış isim dışında Türkiye'de yaşayan Rumlara ait dernek ve vakıfların sessizliklerini korumaları, Rum gazetelerinin birkaç cılız yazı dışında bir şey yokmuş gibi davranmaları kabullenilemez. Bana soracak olursan, Türkiye'de yaşayan Rumlar, Türklerden daha çok sahip çıkmalılar Kıbrıslı Türklere. Kendileri burada

sulh içinde yaşayıp servetlerine servet katar, güler oynarlarken, Kıbrıs'taki Türklerin her sabah katledilmediklerine şükrederek uyanmaları kabullenilebilecek bir durum değil."

Söylediklerinde haklı gibi görünüyordu arkadaşım.

***

Büyükada'ya dönerken babam ve Yorgo'yla kurduğumuz üçlü mecliste gün boyu başımızdan geçenlerden ve tabii en çok da gazete haberlerinden söz ederdik.

Masanın üzerinde duran gazetelerin neredeyse hepsi manşetlerini Londra'da gerçekleşen üçlü konferansa ayırmışlardı.

Babam masada olmayan *Akşam* gazetesini çantasından çıkarttı ve sol üst köşeye basılmış resmi göstererek konuşmaya başladı.

"Bakın şu siyah sakallı, papaz kıyafetinin içindeki adam Makarios. Kalabalıkların önüne din adamları düştüğünde, korkarım. Bu adam yüzünden Kıbrıs'ın başına kötü işler gelecek. Dediydi dersiniz."

Yorgo hararetli bir biçimde başını salladı, "Din adamları devlet işlerine karıştığında, meseleler içinden çıkılamaz hale geliyor. Hep böyle oldu. Hiç de geri durmazlar ne hikmetse" dedi.

Yine *Akşam* gazetesi "İngiltere'nin Doğu Akdeniz'i korumaktan vazgeçmesinden, Kıbrıs'ı bırakmasından" söz ediyordu ki, böyle olması Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin büyük tehlikeyle karşı karşıya kalmaları anlamına geliyordu.

Gayriihtiyari "Acaba Vali Bey bugünkü gazetelerde çıkacak haberleri gördükten sonra mı yazdırmaya karar verdi Birinci Ordu Müfettişliği'ne dönük yazıyı?" diye söylendim.

Babam "Ne yazısı?" diye sordu. Yorgo da dikkat kesildi.

Vali Bey'in metnini özetlemek yerine, çantamda taşıdığım Ece Ajandası'nı çıkarttım ve aldığım notu okudum. Babam da Yorgo da duyduklarına çok şaşırdılar.

Babam "Meselenin bu boyutlara gelmiş olmasına şaşırdım" dedi. Yorgo da ona katıldı.

Nedense ben çok şaşırmamıştım. "Neredeyse bir yıldır konuşuluyor" diyerek onlara itiraz ettim. Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin nasıl geliştiğini çok yakından izlemiş olduğum için durumum onlardan farklıydı.

Uzun uzun bu derneğin devlet eliyle ve hızla geliştirildiğinden söz ettim.

Babam fikri sabit insanlardan değildir. Hangi düşünceden olursanız olun, bir fikri bilgiye dayanarak savunursanız ve söylediklerinizin doğruluğuna inanırsa, kabul eder. Yorgo da öyledir.

Söylediklerimi dikkatle dinledikten sonra, ikisi de haklı olduğumu söylediler.

Babam ayrıca, düşüncemi bir gözlemini aktararak destekleyeceğini söyledi.

"Meselenin hükümetin politikasını aşıp milli bir boyuta ulaştığını görmek çok da zor değil. Bütün konularda kavgalı olan parti başkanları, Kıbrıs meselesinde aynı fikirdeler. Hükümeti, Kıbrıs davasında desteklediklerini söylüyorlar."

Babam bu noktada durdu, içini derince çekti ve sesini önemli bir şey söyleyecek gibi ayarladı.

"Bundan sonrası çok önemli. Muhalefet iktidara tam destek veriyor ama önemli olan bu krizi layıkıyla yönetmek. Türkiye'nin bu olağandışı durumdan yara almadan çıkmasını sağlayacak kurum, hükümet. Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin ve Türkiye'de yaşayan Rumların kılına zarar gelmeden bu krizin aşılmasını sağlamak zorunda."

Babamın söylediklerini dikkatle dinleyen Yorgo "Aynı fikirdeyim Sezai Amca" dedi ve bana baktı. Belli ki bir soru soracaktı.

"Ne diyorsun Suzan, sence hükümet krizi layıkıyla yönetebilecek mi? Sana soruyorum çünkü İstanbul'un kalbinde, kara kutusunda çalışıyorsun."

Öyleydi aslında. Valilikte bir günde öğrendiklerimle birkaç günlük gazete çıkartabilirdim. Yorgo'nun sorusunu ölçtüm biçtim, "Vali Bey'in az önce size de okuduğum yazısından hareketle, İstanbul'da bir güvenlik krizi olacağını zannetmiyorum" dedim.

Babasının ve annesinin de teşvikleriyle, Suzan kitabını yazmayı sürdürüyordu.

İlk kelimelerini haziran ayının başında yazdığı kitabında hayli mesafe kat etmişti.

Arada bir "Haziran, temmuz, ağustos, eylül, ekim" diyerek parmak hesabı yapıyor, beş ayda gelmiş olduğu mesafenin başarı mı başarısızlık mı olduğunu sorguluyordu.

Babası "Bazı romanlar on yılda yazılıyor kızım. Acelen ne?" dese de lafı çok uzatmıyordu.

Kızının ne kadar tez canlı olduğunu, kendisinden daha iyi kim bilebilirdi ki?

Açıkça belliydi işte, Suzan, giriştiği her iş gibi bunu da bir an önce bitirmek istiyordu.

***

Suzan'a Yassıada'daki duruşmalara müdahil olarak katılacağına dair celp yazısı, kitabında 6/7 Eylül günlerine yaklaşırken geldi.

Genç kadın zarfı alınca heyecandan ölecekmiş gibi oldu. Annesini de alıp telefonun başına oturdu. Postacının getirdiği resmi mektubu açmadan, babasını aradı.

"Alo baba, şimdi geldi celp yazısı. Annem de yanımda. Zarfı açıyorum..."

Suzan celp yazısını okumayı bitirince babası "İnşallah o gün fırtına olmaz!" dedi.

Üç gündür hem havalar çok soğuk gidiyordu hem de çok şiddetli fırtına vardı.

***

Yassıada'da 1960 yılının 19 Ekim'inde başlayan yargılamalar bir aydır devam ediyordu. Suzan, bazı bölümleri radyodan da yayımlanan duruşmaları can kulağıyla dinliyordu.

Bütün Türkiye gibi o da Yassıada Mahkemesi Başsavcısı Altay Ömer Egesel'in "Sanıklar getirildiler. Bağlı olmayarak yerlerini aldılar" sözleriyle yatar kalkar olmuştu.*

Böyle olması son derece anlaşılır bir durumdu. Önce 27 Mayıs İhtilali ve ondan yaklaşık beş ay sonra Yassıada'da başlayan mahkemeler nedeniyle, tüm Türkiye radyolarının başından ayrılmaz olmuştu.

İlk olarak, gündelik hayata adı Köpek Davası olarak geçen duruşmalar silsilesi tamamlanmış, ikinci dava olan 6/7 Eylül Olayları'na sıra 20 Ekim'de gelmişti.

Cumhurbaşkanı, Başbakan, Dışişleri Bakanı, İçişleri Bakanı, Devlet Bakanı, İstanbul Valisi, İzmir Valisi, Selanik Başkonsolosu gibi olaylarda birinci derecede sorumluluğu olan isimler yargıçlar tarafından dinlenmiş, şimdi de sıra görgü tanıklarına gelmişti.

Suzan, bu halkada dinlenecekler arasında yer alıyordu.

***

* Cumhuriyet Başsavcısı Altay Ömer Egesel 1923-1984 yılları arasında yaşadı. 27 Mayıs 1960 İhtilali'nden sonra Yargıtay, Yüksek Soruşturma Kurulu, Yüksek Adalet Divanı Başsavcılığı görevlerine getirildi.

Duruşmayla ilgili celp yazısını babasına okuduktan ve biraz lafladıktan sonra "İyi o halde ben işimin başına döneyim!" diyerek, telefonu annesine vermiş odasına çekilmişti.

Geniş sayılabilecek, her köşesi kitaplar dergilerle dolu odasında, üzerinde babasından ödünç aldığı daktilo makinesi bulunan masasına oturmadan önce, en önemli notlarını iliştirdiği duvarın önüne bir kez daha geçti.

Duvarın bir bölümü önemli olayların sıralandığı bir tür kronoloji, öteki tarafı birbirleriyle ilintili isimler, gazete kupürleri ve resimlerden oluşuyordu.

Bir anlamda yazım haritası gibi işlev gören duvara baktığında, gözüne en çok çarpan Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin kapladığı alan oldu.

Zaten Yassıada'da da iki konu üzerine konuşacaktı.

Bunlardan birincisi Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin gözünün önünde gerçekleşen akıl almaz gelişimi, ikincisiyse asistanlığını yaptığı Fahrettin Kerim Gökay'ın çevresinde gerçekleşen, konuyla ilgili her şey.

Bu iki önemli konuya birinci elden tanıktı Suzan.

Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti üzerine düşünmeye başlayınca, aklına yine Çetin geldi.

Ne yapıyordu acaba şu aralar Çetin?

Aslında sevmişti Çetin'i Suzan. Kültürel birikimi bir hayli iyi, vatanını seven ama kandırılmaya çok müsait bir genç adamdı arkadaşı. Bunun cezasını maddi ve manevi anlamda fazlasıyla çekmiş, vicdan azabını en derin biçimde yaşamıştı.

***

Suzan 6/7 Eylül Olayları yaşanıp bittikten sonra hiç görmemişti Çetin'i.

Kitabını yazmaya ve davalarda tanık olmaya karar verdikten sonra izini bulmuş, ne yapmaya çalıştığını anlatmış, yardım istemişti.

Tereddüt etmeden "Olur!" demişti Çetin.

Suzan'ın arkadaşı, 6/7 Eylül günlerinden sonra bir daha devlette çalışmak istememiş, özel sektörde güzel bir iş bulmuştu.

Bir zamanlar her günü birlikte geçiren iki arkadaş, Çetin'in çalıştığı dış ticaret şirketinde buluşmuş, sonra birlikte yemeğe çıkmışlardı.

Konuşurlarken, Suzan arkadaşının geride kalan beş yıl zarfında, zamanında yaşamış olduğu travmayı atlattığını hissetmiş, biraz da kıskanmıştı.

Bir punduna getirdiğinde "Evlilik yok mu görünürde?" diye sormuştu Çetin'e.

O da cevap olarak "Arada bir annem de soruyor aynı soruyu" demişti.

Suzan, arkadaşının aklının eskiden olduğu gibi yine ilk sevgilisinde olduğunu fark etmişti. Evlenmemiş olmasının nedeni de bu olmalıydı.

Çetin, Bostancı'da, bira içip zilzurna sarhoş oldukları noktadaydı Suzan'a göre.

Acaba kendisini yine öyle âşık hissediyor muydu?

Merakından ölse de sormazdı bu soruyu Suzan. Yanlış anlaşılmak istemezdi.

Ayrılma zamanı geldiğinde "Bir gün sarhoş olalım" demişti Çetin.

"Olur" diye cevaplamıştı onu Suzan.

-52-

Haftanın son günü, tüm valilik çalışanları için telaşlı geçecekti.

Her yer bir gün önceden pırıl pırıl temizlenmiş, özellikle de hizmet personeline görevleri baştan sona yeniden anlatılmıştı. Çaycısından kapıda nöbet bekleyen polisine kadar herkes, kılık kıyafet, duruş, davranış konusunda uyarılmıştı.

Çünkü Başbakan İstanbul'daydı. Cuma sabahı valiliğe gelip Fahrettin Kerim Bey'le görüşecek, aynı zamanda Kıbrıs Türk Kurumları Başkanı Faiz Kaymak'ı da burada ağırlayacaktı.

Vali Bey her iki konuğunu da kapıda karşılamak istiyordu. Bunun için, motosiklet kullanan polislerden biri konvoydan en az beş dakika önce valiliğe ulaşmış, kapıdaki nöbetçi polis memurlarını uyarmış olacaktı. Gözüm kulağım her an kapıdan girebilecek polis memurlarındaydı.

Sonunda beklediğim haber geldi. Başbakan'ın otomobili Sirkeci'den yokuşu tırmanmaya başlamıştı. Bu da düğmeye basılması gerektiği anlamına geliyordu.

İlk olarak Vali Bey'in genel sekreterini, ardından da kendisini durumdan haberdar ettim.

Vali Bey önde, genel sekreteri arkasında olmak üzere valiliğin kapısında beklemeye başladılar. Onların arkasında da elimde kara kaplı Ece ajandam ve kalemim olmak üzere ben vardım.

Yakıcı bir ağustos günü olmasına rağmen, Başbakan Adnan Menderes makam otomobilinden siyah takım elbisesi, siyah kravatı ve siyah güneş gözlükleriyle indi. Son derece bakımlı, şık, etkileyici görünüyordu.

Bütün bu kargaşanın içinde, aklıma nedense Adnan Bey'in tam da o günlerde dünyalar güzeli soprano Ayhan Aydan'la* yaşadığı aşka dair konuşulanlar geldi.

Fahrettin Kerim Bey'in "Hoş geldiniz" diyerek elini sıkması ve yol göstermesi üzerine, Başbakan merdivenler seri adımlarla çıktı. Duruşu, konuşuşu, yürüyüşü, hitabetiyle tam bir zarafet abidesi gibi görünüyordu.

Merdivenleri çıkarken "Ayhan Hanım'a kendisinin de Başbakan'ın da evli olduğunu unutturan, bütün bu hal ve hareketler olmalı" diye düşündüm.

Vali Bey "Ben çıkmanı istediğim zaman sana işaret ederim, o zamana kadar odada bulun ve istediğim notları al" dediği için, herkesle beraber çalışma odasına girdim.

Genel sekreter az sonra izin isteyerek odadan çıktıysa da gözüm Vali Bey'de olmak üzere odada kalmayı sürdürdüm.

Başbakan ve onun yanında "mini mini" görünen Fahrettin Kerim Bey, merdivende başlattıkları Kıbrıs konusunu konuşmayı Vali Bey'in makamında da sürdürüyorlardı.

Önce biraz Londra'dan gelen haberler üzerine lafladılar, sonra Fahrettin Kerim Bey Başbakan'a Birinci Ordu Müfettişliği'ne yazdığı yazıdan söz etti.

Başbakan, genel olarak Liman Lokantası'nda yaptığı konuşmada ettiği lafları ediyordu. Bu söyleme ara verdiği zamanlarda, incelikle neler yapılması gerektiğinin üzerinde duruyordu.

---

* Ayhan Aydan 1924-2009 yılları arasında yaşadı. Opera sanatçısıydı. Türkiye'de ilk operayı kuran Carl Ebert tarafından keşfedildi. *Figaro'nun Düğünü*'nde oynadığı Susanna rolüyle şöhrete kavuştuğunda on dokuz yaşındaydı ve orkestra şefi ve besteci Hasan Ferit Alnar'la evliydi. Adnan Menderes ile 1951'de tanıştı, büyük bir aşk yaşadı. Bu beraberlikten olan bebeği doğarken öldü. Bebeğin öldürüldüğü iddia edildi. Bu nedenle Yassıada'nın en önemli davalarından biri de "Bebek Davası"ydı.

Mesela Papa Eftim* ile mutlaka görüşülmeli, aktif bir rol oynaması istenmeliydi. Kitle hareketleri teşvik edilmeli, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'ne bu yolda yardımcı olunmalıydı. Londra Konferansı çok önemliydi ve orada Kıbrıs'ı savunmak için bulunan Fatin Rüştü Zorlu'nun elinin mutlaka güçlendirilmesi gerekiyordu.

Başbakan "el güçlendirme" lafını birkaç kez edince, Fahrettin Kerim Bey "Ne gibi efendim?" diye sordu.

Adnan Bey bu soru üzerine Vali Bey'e, bunda anlaşılmayacak ne var der gibi baktı.

Başbakan'ın bu bakışı üzerine, Vali Bey ayakta, elimde not defteriyle beklemekte olan bana döndü, "Teşekkür ederim Suzan, gerekirse çağırırım" diyerek bana kapıyı gösterdi.

***

Çok geçmeden kapıda güvenliği sağlayan polislerden biri yeniden kapıda göründü, "Faiz Kaymak Bey geldiler!" dedi.

Gelmek üzere olduğunu biliyordum. Adnan Bey'le randevusu valilikteydi. Fahrettin Kerim Bey "Toplantıya ben de katılacağım" dediği için yanında bulunmam gerektiğini düşündüm.

Toplantı boyunca Faiz Bey Londra Konferansı'nda kendisinin de bulunması gerektiğini tekrarlayıp durdu. Adnan Bey en diplomat haliyle, kendisine bunun neden olamayacağını defalarca anlattı.

Konuşmalardan, Fazıl Küçük'le Faiz Kaymak arasında büyük bir anlaşmazlık olduğu, Başbakan olarak Adnan Menderes'in bu anlaşmazlıkta Fazıl Bey'den yana tavır aldığı anlaşılıyordu.

* Asıl adı Pavlos Karahisaridis olan Papa Eftim 1884-1968 yılları arasında yaşadı. 1921 yılında Keskin'de Metropolit Vekili olarak görev yaparken, Rum Patrikhanesi'ne karşı Türk Ortodoks Patrikhanesi'ni kurdu. Kurtuluş Savaşı'na aktif olarak katıldı. 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılış duasını okuyan din adamları arasında yer aldı. Gösterdiği yararlılık üzerine Galata'da bulunan bazı kiliseler Türk Ortodoks Patrikhanesi'nin yönetimine verildi.

Sonunda, Faiz Bey toplantıdan mutsuz ama durumu kabullenmiş olarak ayrıldı.

***

Toplantılar bitip Çetin'le yorgunluk kahvemi içerken "Anlattığına göre, Faiz Bey bir hayat vermiş Kıbrıs davası için. Londra'daki heyette bulunmamasına üzüldüm" dedim.

Söylediklerim arkadaşımın keyfini kaçırdı, konuşmaya başlamadan önce derince içini çekti.

"Çok yiğit bir adamdır Faiz Bey. Kıbrıs meselesinin milli bir dava haline gelmesini sağlayan aslında odur. Biliyorsun Kâmil Bey'in bir ayağı adada. Ondan duyduğuma göre, Faiz Bey ayak basmadık köy, girmedik ev bırakmamış. Politika böyle bir şey işte. Sonunda, sizden güçlü olan birileri çıkar, yaptığınız her şeyin üzerini çizer. Siz de sesinizi kesmek zorunda kalıverirsiniz."

Çetin'in söyledikleri üzüntümü daha da artırdı.

"Aklıma gelmişken, Vali Bey Papa Eftim'i ziyaret etmemi, onunla biraz laflamamı istedi. Karaköy'de bir kilisede olduğunu biliyorum. Tam yerini biliyor musun?"

Bu sorum üzerine Çetin yola ne zaman çıkacağımı sordu. Normalden iki saat önce çıkarsam halledip vapura yetişebileceğimi söyledim.

"Daha iyisini yaparım. Yerini biliyorum. Seni onun kilisesine götürürüm."

Böyle iyi bir arkadaştı işte Çetin.

***

Sirkeci'ye inerken, köprüyü geçerken ve Papa Eftim'in kilisesine ulaşırken Çetin'le epey laflama fırsatımız oldu. En çok da Kâmil Bey'den söz ettik.

"Anlayamıyorum adamı. Nasıl enerjik olduğunu sana tarif edemem. Her gün ayrı bir şehirde. Demokrat Partili ya da Cumhuriyet Partili, sağcı ya da solcu demeden, milli dava arkasında herkesi bir araya getiriyor. Elinde sanki sihirli bir değnek var gibi. Gittiği her yerde kapılar sonuna kadar açılıyor. Vallahi ne yalan söyleyeyim, gözümde her geçen gün büyüyor. İnsanüstü biri olduğunu düşüneceğim diye korkuyorum."

Güldüm Çetin'in bu söylediklerine. Neden gülüyorsun der gibi bakınca "Belli ki yaptığı iş ona bir görev olarak verilmiş" dedim.

Çetin dediğimi açmamı ister gibi baktı bu kez. Kaldığım yerden devam ettim.

"Kanarya Sevenler Derneği değil sözünü ettiğimiz. Konuştuk seninle bunu daha önce. Devlet tarafından destekleniyor. Bana kalırsa, Kâmil Bey bu derneğin genel sekreterliğine bu kapasiteye sahip olduğu için getirildi. Oynayacağı rol hesaba katılmadan, böylesi bir göreve onun gibi bir adamın tesadüfen gelme ihtimali milyonda birdir."

Bu arada hedefimize ulaşmıştık. Arkadaşımla, iki gün sonra görüşmek üzere, Türk Ortodoks Patrikhanesi'nin ikametgâhı olarak kullanılan Meryem Ana Kilisesi'nin* şahane mermer kapısının önünde ayrıldık.

---

* Karaköy'de, Ali Paşa Değirmeni Sokak'ta. Meryem Ana Kilisesi'nin yanı sıra yine Karaköy'de bulunan Aziz Aya Nikola Kilisesi ve Aziz Aya Yani Kilisesi'nde Türk Ortodoks Kilisesi'nin kontrolü altında. Fener Rum Patrikhanesi bu kiliselerin kendilerinden zorla alındığını iddia ediyor, uzun yıllardır geri istemeyi sürdürüyor.

-53-

Cuma günüydü ve geç kalmıştım. Ağzına kadar dolu vapurda güçbela ilerledim. Tabii ki hikâyemle birlikte.

Karşılarına alı al moru mor çıktığımdan, babam ve Yorgo şaşkınlık içinde yüzüme baktılar. Babam oturmam için üzerine çantasını ve şapkasını koyduğu koltuğu boşalttı.

"Anlatacağım ama önce biraz soluklanmam gerekiyor" dedim.

Birkaç dakika içinde kendime geldim ve "Bilin bakalım nereden geliyorum?" diye sordum.

Yorgo "Valilikte çalıştığını bilmesem futbol maçından derdim" deyince güldüm.

Babam "Kızım bu sıcak havada ne koşturuyorsun böyle? Bir sonraki vapurla gelirdin. Bayılıp kalacaksın bir köşede" diyerek tatlı sert azarladıktan sonra "Anlat! Ne oldu?" diye sordu.

"Papa Eftim lafa tuttu" dedim buna karşılık.

Şaşırdılar. İkisi de biliyorlardı bu ismi.

Babam "Ne işin var senin Papa Eftim'le?" diye sordu.

"Kendisine mesaj götürdüm" dedim tepeden bakıyormuşum gibi.

Meseleyi derhal çözdüler. Papa Eftim'i, Fahrettin Kerim Bey'in asistanı sıfatıyla ziyaret ettiğimi anladılar.

"Söylemiştim ya dün size, bu sabah Başbakan geldi valiliğe. Fahrettin Kerim Bey'le uzun uzun Kıbrıs konusunu konuştular. Sonra da Faiz Kaymak Bey geldi. Toplantılardan sonra Vali Bey benden Papa Eftim'e bir mesaj götürmemi istedi."

"Neymiş mesaj?" diye sordu babam.

"Londra Konferansı'ndan önce, Kıbrıs meselesini savunmasının iyi olacağı."

Babam da Yorgo da anlamışlardı durumu.

Yorgo "En uygun adam" dedi.

Babam "Ne açıdan?" diye sordu.

"Bir kere, Ortodoks. Zeki Erenerol ismini aldı ama kimse onu bu isimle tanımıyor. Nihayetinde Papa ve adı da Eftim. Şu aralar kimse itibar göstermiyorsa da 1923'ten sonra İstanbullu bütün Rumlar, kayıtlarını Fener'den alıp onun patrikhanesine vermişti. Ortodoks dünyasında sözü geçmese de Hıristiyanlığın içinden bir ses olduğu için dikkat çeker."

Babam Yorgo'nun yaptığı açıklamayı ikna edici buldu. Sonra bana döndü, "Ne dedi peki karşılık olarak Papa Eftim?" diye sordu.

Biraz da şaka olsun diye bu soruya cevabımı Papa Eftim gibi verdim.

"Bu benim için milli bir görev! Tabii ki milletimin yanında duracağım!"

Sonra ses tonumu düzelttim ve Papa Eftim'in hemen gazetecileri çağıracağını, derhal bir basın toplantısı düzenleyeceğini anlattım. Tabii ki bana kiliseyi gezdirdiğini, 1923'ten başlayarak Türk Ortodoks Kilisesi'nin bütün tarihini baştan sona anlattığını da söyledim.

Babam ve Yorgo anlattıklarımı baştan sona dikkatle dinlediler.

Yorgo "Sezai Amca'yı bilmem ama benim bugüne dair anlatacağım ilginç bir şey yok. Böyle olunca, bugünün en güzel hikâyesini senden dinlemiş oldu" dedi gülerek.

Babam da güldü.

Sonra Başbakan üzerine konuşmaya başladık. Ben Adnan Bey'in ne kadar zarif, şık, etkileyici olduğunu söyleyince Yorgo'nun

suratı biraz asıldı. Aldırmadım. Babam yanımızda olmasa, durumdan küçük bir eğlence çıkartırdım. Fırsat heba olmuştu.

Babam "Sen asıl annene sor Ayhan Aydan'la Adnan Menderes'in aşkını, çünkü yakın bir arkadaşı Ayhan Hanım'ın alt katında oturuyor. Arada bir bana anlatıyor neler olup bittiğini. Sana da anlatsın" deyince merakım bir hayli çoğaldı.

İnsanların hayatlarını dillerine dolamaktan hiç çekinmeyen magazin gazetecilerinin, Başbakan'dan korktukları için söz etmedikleri bu çok özel aşk hikâyesini, annemden mutlaka dinlemeliydim.

***

Hemen yemekte açtım konuyu. Annem bayılırdı aslında böyle hikâyelere.

Beklediğim gibi, önce "Ayıp kızım. El âlem hakkında konuşmak bize yakışır mı?" demeyi ihmal etmedi tabii. Sonra başladı bildiklerini ballandırarak anlatmaya.

"Arkadaşım çok iyi görüşüyor Ayhan Hanım'la. Alt katında oturuyor. Başbakan'ın geleceği günlerde ya da gecelerde, penceresinden görüyormuş alınan güvenlik önlemlerini. Daireyi Ayhan Hanım için Adnan Bey kiralamış. Dairenin sahibi de aynı apartmanda oturuyor ve arkadaşımın çok yakın arkadaşı."

Annem konuşmasının bu noktasında babama, anlatmakla iyi yapıyor muyum der gibi baktı.

Babam "Anlat. Kocaman kız oldu artık" deyince konuşmaya devam etti.

"Aslında ne Adnan Bey ne de Ayhan Hanım hiç mi hiç aldırmamışlar evli olduklarına. Aralarındaki yirmi beş yaş bile gözlerini korkutmamış."

Tam da annem Başbakan'ın büyük aşkını anlatırken araya girdim, "Yakalanmaktan korkmuyorlar mıymış peki hiç?" diye sordum.

Annem arada bir takındığı çokbilmiş hallerinden birini daha takındı ve soruma soruyla cevap verdi.

"Adam Başbakan kızım. Bak bakalım şimdiye kadar bir tane fotoğraf çıktı mı gazetelerde ya da dergilerde?"*

Anneme hak verdim. Başka birisi böyle bir aşk yaşasa yer gök haberle, fotoğrafla dolardı. Oysa İstanbul'da, Nişantaşı'nın göbeğinde yaşanmasına rağmen, Başbakan ile Ayhan Hanım'ın büyük aşkını ne gören oluyordu ne de duyan.

* O günlerde *Ulus* gazetesinin başyazarı Nihat Erim'in eline bir fotoğraf geçmişti. Adnan Menderes, kendi fotoğrafının arkasına kendi elyazısıyla şöyle yazmıştı: "Severek ve en iyi temennilerimle. Ayhancığıma..." Nihat Erim bu fotoğrafla soluğu İsmet Paşa'nın yanında almış, fena halde terslenmişti: "O fotoğrafı hemen ortadan kaldırın, özel hayatlarına karışmak bize yakışmaz."

-54-

Sabah kahvaltısı için Yorgoların bahçesinde toplandık.

Kalyopi Teyzem döktürmüştü yine. Masanın üzerine koyduğu beş çeşit reçelden her birini, özenerek nasıl yaptığını bildiğimden, derhal her kâseden birer kaşık alıp tabağıma koydum.

On dört yaşımdan itibaren gülüp geçiyor olsam da annem bebekliğimden bu yana sürdürdüğü terbiyecilikten kendisini bir türlü emekli etmemişti. Yine "Kızım birini ye, ötekini sonra al" dedi.

Kalyopi Teyzem de bıkmamış, usanmamıştı beni çocukmuşum gibi savunmaktan. Her zamanki gibi "Aman Leman, bırak kızı istediğinden, istediği kadar alsın" diye tatlı sert azarladı annemi.

"Şu ekmeği uzatır mısın, kızım şu çöreğin de tadına bak, anne yumurtayı çok katı yapmışsın, baba bana da keser misin o peynirden biraz, bu güzel zeytini nereden aldınız, sabah kahvaltısına turşu mu çıkartılırmış?"

Ve Lena'nın, çay bardağına kaşığıyla üç kez "Çın, çın, çın!" diye dokunuşu.

Sessizlik.

"Sevgili büyük ailem, öncelikle sizi ne kadar çok sevdiğimi söylemek istiyorum. Bu kahvaltıyı ve bundan öncekileri, daha doğrusu birlikte geçirdiğimiz bütün günleri, dakikaları ve saniyeleri hayatımın en güzel anıları olarak hatırlayacağım. Biliyorsunuz Paris günlerim yaklaşıyor. Bugünü ve ayın onunu saymazsak, sizlerle birlikte geçireceğim sadece on üç günüm kaldı. Bu günleri çok önemsiyorum..."

Lena sözlerinin devamını getiremedi. Gözlerinden akan yaşları elinin tersiyle sildi, "Neyse, sonra devam ederim" diyerek az önce kalktığı sandalyesine tekrar oturdu.

***

Babam mevzuu değiştirmek için olsa gerek "Dün senin dikkatini çekti mi Kalyopi, Taksim Meydanı'nda ve İstiklal Caddesi'nde bir şeyler olmuş galiba. Sabahleyin gazetede okudum" dedi.

Kalyopi Teyzem, çalıştığı Franguli'nin önünde cereyan ettiği için, olup biteni görmüştü.

"Malul Gaziler Günü varmış galiba. Onu kutlamak için Taksim Meydanı'nda toplanmışlar. Bizim mağazanın önünden geçerlerken gördüm kalabalığı. Patron telaş içinde kepenkleri indirtti. Suriye Pasajı'nda *Embros** ve *Apoyevmatini*** gazetelerinin idarehaneleri var ya hani, orada toplandılar. Bazıları gazete yaktılar, yırttılar."

Kalyopi Teyze'mi dikkatle dinleyen Hristo Amcam "Ama Doktor Fedon Sukros iyi konuşmuş. Gazetecilere verdiği cevabı çok beğendim" diyerek konuşmaya dahil oldu.

Günlük gazeteleri okuduğumuz için biliyorduk. Şehir Meclisi üyesi olan Doktor Sukros olaylar gelişirken önce durumdan polisleri haberdar etmiş, ardından gazetecilerin karşısına geçmiş ve oturaklı bir konuşma yapmıştı. Konuşmasının en önemli cümlesi kuşkusuz şuydu:

---

* Embros 1950'li yıllarda yayımlanan çok sayıda Rum gazetesinden biriydi. Osmanlı döneminde okuyucuyla buluşan Rumca gazete ve dergi sayısı iki yüz kırk sekizdi. Cumhuriyet döneminde bu sayı elli ikiye düştü. Günümüzde Rumca yayın yapan iki gazete var. *Apoyevmatini* ve *İho*.

** Apoyevmatini 1925 yılında kuruldu. O günden bugüne Rumca yayınını sürdürüyor. Gazete bir zamanlar otuz beş bin tiraja ulaşmıştı. Bugün beş yüz adet bile satmıyor.

"Patrik filan vız gelir bana. O sadece ruhani reistir. Başvekilimiz Adan Bey'in son beyanatında dediği gibi Kıbrıs Türk'tür!"

Rumların kanaat önderi olan Doktor Fedon Sukros, fırsattan istifade Rum Patriği'nin gösterdiği ikircikli tavra eleştiri getirmeye çalışmıştı. Çünkü, gazetelerin üzerinde en çok durduğu konu, tam da Bay Sukros'un üzerine konuştuğu meseleydi. Belli ki doktor bu vesileyle Türklere "Sokaktaki Rumlar Patrikhane gibi düşünmüyor" demeye, gerginliği sonlandırmaya çabalıyordu.

Bu davranışıyla gazetecileri ikna etmiş miydi bilinmez ama Bay Sukros en azından Hristo Amca'mdan olumlu not almıştı.

Konusu açıldığı için, Yorgo da gazetede gördüğü Papa Eftim'in açıklamasından söz etti.

Papa Patrikhane'de konuştuğumuz gibi yapmış, CHP gençlik kollarının kendisine çektiği telgrafa karşı yazdığı cevabı gazetecilerle paylaşmıştı. Birçok gazete, Papa Eftim'in cevabi telgraf metnini yayımlamıştı:

"Dayandığım kudret, evvela hak ve nihayet pazısı bükülmez Türk gençliğidir. Bunun için Türk zaferine daima inanmaktayım. Yaşasın Türk gençliği, var olsun Türk milleti, kahrolsun hainler!"

Papa Eftim sözü ustalıkla buradan Kıbrıs meselesine de getirmiş, "Gece gündüz Türk milletinin selameti için dua ediyorum. Makarios gibi dini siyasete alet edenleri telin etmek lazım" demişti.

Siyasetin gölgesinde ettiğimiz kahvaltıdan hemen sonra, babam ve Hristo Amcam geleneksel şakırtılı tavla oyununu başlatmışlar, biz de her zamanki gibi denizin yolunu tutmuştuk.

***

Önceden yapılan planlara göre, akşamüstü, geleneksel Aşure Günü faaliyetleri başlayacaktı.

O faslı anlatmaya geçmeden birkaç gün öncesine dönmem lazım.

Saatli Maarif Takvimi'ni en azından on gün evvelinden takip eden annem, bir hafta süreyle "Aşure Günü yaklaşıyor!" diyerek hepimizi alarma geçirmişti.

Alacaklarım bayatlamasın diye, hazırladığı listeyle üç gün önce Mısırı Çarşısı'na uğramış, Aşure Günü alışverişini yapmıştım. Neler yoktu ki üç gün önce vapura kadar güçbela taşıdığım filenin içinde!

Aşurelik buğday, nohut, kuru fasulye, kuru kayısı, kuru üzüm, kuru incir, vanilya, kuşüzümü, fındık, ceviz, dolmalık fıstık, tarçın...

Yorgo vapurda fileyi elimden alırken "Gâvur* ölüsü!" gibi diyerek babamı ve beni çok güldürmüştü.

Ben de "Annem insaflı davrandı, rende yapacağı portakalları da Mısır Çarşısı'ndan almamı istemedi" diyerek güldürdüm ikisini.

Annem Yorgo'nun kan ter içinde taşıdığı fileyi derhal mutfak tezgâhına yatırmış, eksik var mı diye kontrol etmişti. Neyse ki listeye ne yazdıysa almış, onun ruhunun huzura kavuşmasını sağlamıştım.

***

Lena pazartesi günü aşure yaparken anneme yardım edeceği için çok heyecanlıydı.

* "Müslüman olmayan" anlamına gelir, özellikle de Rumlar için kullanılır. 1856 yılında, Islahat Fermanı'nın yürürlüğe girmesiyle, pek çok küçük düşürücü söz gibi "gâvur"u kullanmak da yasaklandı.

Aslında bu çok özel günün pazar gününe rastlamamasına* üzülmüyor değildim ama hayat da böyle bir şeydi işte.

Annem ve Lena pazar gününün bir kısmını muhtelif yemek kitaplarından aşure tariflerini okuyarak ve kimlere verileceğinin listesini yaparak geçirdiler.

Bir dahlim olamayacağı için ben de muhtelif ansiklopedileri karıştırarak Aşure Günü'nün anlam ve önemi üzerine kafa yordum. Bir ara "Sanki bütün önemli olaylar bugüne denk gelmiş gibi" diyerek babamın kafasını da karıştırdım.

Babam "Nasıl yani?" deyince saydım o çok özel günde neler olduğunu.

"Hüseyin'in katli, Âdem'in tövbesinin kabulü, İdris'in diri olarak göğe yükselmesi, Nuh'un tufandan kurtulması, İbrahim'in ateşte yanmaması, Yakup ile oğlu Yusuf'un kavuşması, Eyüp'ün hastalıklarının iyileşmesi, Musa'nın Kızıldeniz'i yarması, Yunus'un balığın karnından çıkması, İsa'nın doğumu ve ölümden kurtarılıp göğe yükselmesi..."

Saymayı tamamlayınca, babam "Hepsi Aşure Günü'nde mi olmuş bunların?" diye sordu.

"Evet..." dedim ve ekledim: "İnanmıyorsan sen de bak."

Babam "Yok canım" dedi ve bir bilgisini paylaştı.

"Tevekkeli değil, Museviler bugünü oruçla geçiriyorlar. Bir de Hazreti Muhammed'in Yahudilerle araya fark koymak için, orucu Aşure Günü'nden bir gün önce ya da bir gün sonra tutmayı tavsiye ettiği söylenir."

Annem babamın konuşması üzerine bana döndü, "Anneannen aşure yaparken hep Hazreti Nuh'un gemideki son kalan erzakı bir araya getirip kaynattığını, ertesi gün de gemisinin karaya oturduğunu söylerdi" dedi.

* 1375 yılının 10 Muharrem'i, 1955 yılında, 29 Ağustos'a rastladı.

Babam arada fırsat bulup düşünmüş olmalıydı. Tekrar başladı bildiklerini anlatmaya.

"Aşure Günü daha çok Alevi inancında olanlar için önemli. Hazreti Hüseyin'in Kerbela'da öldürülmesinin ve on iki imamların acısını yüreklerinde yaşatmak için, Aleviler tüm muharrem ayını matemle geçiriyorlar."

O böyle söyleyince aklıma "Ne yaparlar matem süresince baba?" diye sormak geldi.

"En çok da kimsenin kalbini kırmamaya, dil yoluyla kimseyi incitmemeye, kimse hakkında dedikodu yapmamaya çalışırlar."

Hoşuma gitti duyduklarım.

Mikropluk olsun diye, masanın başında aşure dağıtılacaklar listesini tamamlamaya çalışan Lena'ya döndüm, "Duydun mu?" diye sordum.

Şaşırdı, "Neyi?" dedi.

"Yarın kimsenin kalbini kırma, incitme, dedikodu yapma!"

Canım arkadaşım karşılık olarak "Aşkolsun Suzan!" dedi.

***

Uyku saati gelip de odama çekilirken, sağda solda duran gazeteleri topladım. Niyetim Papa Eftim'le ilgili haberleri kesip bir kenara koymaktı.

Akşam gazetesinden Papa Eftim'le yapılan röportajı keserken, hemen altında önemli bir haberi atlamış olduğumu gördüm. Başlığı şöyleydi:

"Her Türk'ün hayatı, dört tedhişçinin hayatıyla ödenecek."

Gazetenin kullandığı haber Associated Press ajansından aktarılmıştı ve Kıbrıs'ta görev yapan İngiliz Polis Komiseri Robbinsin ile yapılmış röportajdan bir cümle ile başlıyordu. Şöyle demişti Komiser Robbinsin:

"Türklerle Yunanlılar arasında şiddetli hadiselerin çıkması gayet gayri muhtemel olmakla beraber bu tamamen ihtimal dışında da değildir."

Komiser tam da bir İngiliz gibi konuşmuş ne evet ne de hayır demiş, "belki"de karar kılmıştı.

AP'nin* adadan geçtiği uzunca yazının bir paragrafı da Volkan isimli Türk cemiyetin önemli açıklamasına ayrılmıştı. Cemiyet, Türklere yönelik herhangi bir öldürmeye, dört Rum'u öldürerek karşılık vereceğini bildirmişti. Haberin başlığı da bu açıklamadan hareketle konulmuştu.

Bu yazıyı keserken, meselenin nereden nereye geldiğini düşünüp şaşırdım.

Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin çeşitli dillerde yayımladığı broşürlerden Fransızca olanı çevirmemin üzerinden ne kadarcık zaman geçmişti ki?

Volkan isimli teşkilatın kuruluşunun üzerinden bile altı ay geçmeden gelinen bu nokta, durumun son derece ürkütücü bir hal aldığının göstergesiydi.

Ne olacaktı peki bu durumda?

Mesela yarın Kıbrıs'ta Rumlar bir Türk'ü öldürse, Volkan karşılığını sahiden dört Rum'u öldürerek mi verecekti?

* Associated Press 1846 yılından bu yana New York merkezli haber ajansı olarak hizmet veriyor.

Londra Konferansı'ndan çıkacak sonuçlar bu nedenle büyük önem taşıyordu. Bu konferansla birlikte ya giderek yükselen büyük gerginlik son bulacak ya da daha da ileriye taşınacaktı.

Cuma günü İzmir'de yaşanan tedirginlik de bunun işareti gibiydi.

İstanbul'da Rumca yayın yapan gazetelerin önünde meydana gelen gerginliğin bir benzeri, üstelik aynı gün, Rum nüfusun yoğun olduğu İzmir'de de yaşanmıştı. Polis Karşıyaka'da, Kıbrıs konulu toplantının yapılmasına izin vermeyince insanlar kontrolden çıkmıştı.

Bu konuyla ilgili gazete kupürünü de *Milliyet* gazetesinden kestim.

Gazetenin haberine göre, İçişleri Bakanlığı bu toplantıya önce izin vermiş sonra vazgeçmişti. Büyük bir kalabalığın katıldığı sokak toplantısında, polisler, iznin kaldırıldığını ama tebliğ edilmediğini söyleyince halk galeyana gelmişti.

Bu esnada ortalığı yatıştırmaya çalışan Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti mensupları da kalabalığa söz dinletememişler, cemiyetin ikinci başkanı olay yerinden kaçarak kurtulmuştu.

Gazetelerden kestiğim haberleri üst üste koyduğumda canım daha da çok sıkıldı. Geçen haftalarda ve aylarda kestiğim haberlerin toplamı kadar haberin bir günün gazetelerinde toplanması tesadüf olmamalıydı.

"Belki de..." diye düşündüm uykuya dalmadan önce. "Londra'da gerçekleşmek üzere olan konferans nedeniyle böyledir ve olumlu sonuçlanınca her şey bir sabun köpüğü gibi söner gider."

-55-

"Dün bir kulağım radyodaydı" dedi Çetin odama girer girmez.

Tahmin ediyordum neden böyle söylediğini. Aslında ben de saat başlarında, özellikle de akşam bülteninde radyoya yakın durmuştum.

Kimsenin lafını etmediği ama herkes açısından yürekler ağızda geçen bir gün olmuştu 28 Ağustos.

Çok değil sadece iki hafta önce, yani 13 Ağustos'ta, Kıbrıslı Türk önderlerden Doktor Fazıl Küçük'ün Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin başkanlığını da yapan gazeteci Hikmet Bil'e gönderdiği mektup gündeme bomba gibi düşmüştü.

Aslında, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin ülkenin dört bir yanında bulunan şubelerinin tam anlamıyla alarma geçtikleri gün de bu olmuştu. Neredeyse satırı satırına aklımdaydı Doktor Küçük'ün mektubu:

"Sizden ricam, erken bir zaman, vaziyetten bütün şubeleri haberdar ederek harekete geçmelerini temin etmenizdir. Bana öyle geliyor ki, Anavatan'daki mitinglerin büyük faydası olacaktır. Çünkü bunlar 28 Ağustos'ta umumi bir toplantı yapacaklar, ya o gün veya üçler toplantısı bittikten sonra bize saldırmak isteyeceklerdir. Malum, onlar silahlı bizde ise hiçbir şey yok."

Doktor Küçük'ün sözünü ettiği gün dündü ve gün boyunca adada sadece bir Rum polis öldürülmüş, biri de ağır yaralanmıştı.

Bu olay da komünist Akel Partisi'nin üyelerinin polise direnmesi sonucu meydana gelmişti.

Gazetelerden bazıları konuyu ironik bir başlık atarak "Kıbrıs'ta Rumlar dün hadise çıkartmadılar" şeklinde vermişlerdi.

Çetin'le her zamanki gibi politikaya bodoslamadan girdik.

Ben "Neden harekete geçmedi Rumlar?" diye sorunca, arkadaşım "İngilizler takviye getirdiler. Adada şu anda seksen bin İngiliz askerinin bulunduğu söyleniyor. Bu Rumlar açısından fren, Türkler açısından güven anlamına geliyor" dedi.

Yaklaşık beş yüz elli bin* kişinin yaşadığı bir yerde, seksen bin kişilik askerin bulunması sahiden önemli bir durumdu. Her yedi sivile karşılık tam teçhizatlı bir asker önemli bir rakamdı.

"O zaman..." dedim Çetin'e, "İngilizlerin Kıbrıs'ta Türklerden yana tavır aldıkları rahatlıkla söylenebilir."

Çetin benimle aynı fikirde değildi.

"İngilizler sadece kendilerinden yanadırlar. Bugün rüzgârlar böyle esiyor, yarın değişebilir."

***

O sabah Çetin'den aldığım haberlerden biri de Kâmil Bey'in uzun seyahatini tamamlayıp İstanbul'a dönmüş olduğuydu.

"Görüştün mü kendisiyle?" diye sordum.

"Cumartesi günü beraberdik" dedi.

Heyecanlandım. Anlatmasını istedim.

"Adam gerçek bir önder. Cemiyetin merkezindeki konuşmasını dinlemeliydin. Dün ve evvelki gün, Kıbrıs'ı milli bir dava haline getirişine tekrar tanıklık ettim. Kâmil Bey her iki konuşmasında da son derece kendinden emin bir biçimde şunları söyledi."

* 2016 yılında yapılan sayımda Kıbrıs'ta toplam nüfus: 848.319

Bu arada Çetin ayağa kalktı ve öyküdüğü adam gibi konuşmaya çalıştı.

"Kıbrıs meselesi cenupta büyük asabiyet uyandırmıştır. Başvekil Adnan Menderes'in nutku bu havayı yumuşatmıştır. Halk Kıbrıs mevzuunda her şeyi göze almıştır. Ne şekilde olursa olsun yardıma hazırdır. Cenupta artık parti meselesi diye bir şey yoktur. Kıbrıs vardır."

Çetin'in şu anda söylediği sözleri, Kâmil Bey Paşabahçe'de son derece kalabalık geçen toplantıda söylemişti.

Paşabahçe'de, İskele Meydanı'nda iki binin üzerinde katılımcıyla gerçekleşen toplantıya katılmayan yok gibiydi. Halkın yanı sıra fabrika müdürleri, spor kulübü başkanları ve daha kimler kimler...

Mitingde edilen toplu yeminin de Kâmil Bey'in aklının eseri olduğundan emindim.

Çetin'e "Şu yemini bir tekrarlasana" dedim.

Çetin odamı "İcap ederse, Kıbrıs'a gönüllü gideceğiz ve kanımızı son damlasına kadar akıtacağız" diye inletti.

"Herkes katıldı mı yemine?" diye sordum bu sefer.

"Paşabahçe İskele Meydanı'na yakın olan evlerin camları zangırdadı!"

***

Çetin'le lafı uzatamazdık, çünkü Başbakan Adnan Menderes valiliğe gelecek, burada Papa Eftim'i kabul edecekti.

Böyle zamanlarda uygulanan protokol aynen tekrar edilecekti. Fahrettin Kerim Bey Başbakan'ı kapıda karşılayacak, kendisine makamını verecek, Papa Eftim gelince buraya alınacaktı.

Plan harfiyen uygulandı. Papa Eftim'i kapıda ben karşıladım ve kendisine Vali Bey'in odasına kadar refakat ettim. Bu arada kendisiyle, gazetelerde yer alan yazılar üzerine laflama fırsatı elde ettim. O da ben de memnuniyetimizi ifade ettik.

Sonra ne olduğunu, Vali Bey'in odasında Adnan Bey ile Papa Hazretleri'nin neler konuştuğunu bilmiyorum.

***

Ortalığın karışık olmasından istifade ettim, annemin bir gün önce verdiği görevi yerine getirmek üzere Mısır Çarşısı'na indim. Tabii ki kahve alacaktım.

Çarşının Tahtakale Kapısı'ndan çıkınca bir de ne göreyim, Kurukahveci Mehmet Efendi'nin kapısında oluşan kuyruk Galata Köprüsü'nün üzerine kadar uzayıp gidiyordu.

O gün kahve dağıtımına başlanacağını duyan İstanbullular, soluğu Eminönü'nde almıştı.

Annem haftalardır gazetelerde yayımlanan haberleri dikkatle izlemiş, o hafta Akdeniz limanlarına inen yetmiş ton kahvenin İstanbul'da satışa sunulacağı günü öğrenince, neredeyse tüm hafta sonunu "Aman kızım kahve almayı ihmal etme!" diyerek geçirmişti.

Çaresizdim bekleyecektim kuyrukta. Bu arada o kadar çok şey öğrendim ki, o kadar olur.

İstanbullular dünya piyasalarında, özellikle de Brezilya'da kahve fiyatlarının çok düşmüş olduğundan, gelecek parti kahvelerin piyasaya daha ucuza arz edileceğine kadar her şeyi biliyordu maşallah.

Kabahatin bende olduğu belliydi. Ben gazete haberlerine kilitlenip politikanın arka sokaklarını tercih ederken, onlar gündelik hayatın, çarşının pazarın nabzını tutuyorlardı.

Halkla söyleşi olarak adlandırabileceğim iki saatten sonra, edindiğim elli gram kahveyle valiliğe dönerken "Aman!" diye düşündüm. "Düşürmeyeyim şu mereti. Yoksa annem canıma okur."

Valiliğin kapısından içeriye girer girmez önce odacı sonra çaycı üzerime hücum ettiler.

"Neredeydin? Vali Bey iki saattir seni arattırıyor. Bakmadığımız yer kalmadı!"

"Eyvah!" dedim kendi kendime. "İnşallah Başbakan ya da Papa Eftim için gerekmemişimdir."

İçinde kahve olan çantamı masama bırakıp kara kaplı Ece ajandamı alarak Vali Bey'in huzuruna çıktım.

"Özür dilerim efendim, kahve almaya gittim de."

Önce anlayamadı Fahrettin Kerim Bey, sonra güldü. Derhal zile bastı, kapıyı açan sekreterine "Çaycıyı çağır kızım" dedi.

Çaycı gelince "Benim için aldığın kahvenin dörtte birini kesekâğıdına koy, Suzan Hanım'ın masasına bırak" dedi. Afalladığımı görünce bir de ilave yaptı.

"Babana ve annene selamımı söyle. Afiyetle içsinler."

Vali Bey teşekkür etmeme izin vermeden asıl konuya girdi.

"Fransızların eski başbakanı Rene Mayer* İstanbul'da. Dün telefonla konuştum. Geliş nedeni tamamen turistikmiş. Arthur Conte'tan senin çok iyi bir rehber olduğunu öğrenmiş. Yarın kendilerine eşlik edersen sevinecekmiş. Telefonunu versem de arasan."

Kahve almaya gittiğim için azarlanmayı beklerken, önce ne kadar olduğunu henüz bilmediğim bir miktar kahve ile ödüllendirilmiş, ardından adını gayet iyi bildiğim Bay Mayer'e İstanbul'u gezdirme göreviyle donatılmıştım.

* Radikal kanattan politika yapan Rene Mayer 1895-1972 yılları arasında yaşadı. Başbakan olarak 1953 yılında hizmet verdi. 1955-1958 yılları arasında Radikal Parti'nin liderliğini yaptı.

"Emredersiniz efendim!" diyerek, Vali Bey'in verdiği, üzerinde Rene Mayer'in kaldığı otelin ismi ve oda numarası yazılı notu aldım.

Odama döndüğümde, çaycıyı elinde koca bir kesekâğıdıyla bekler buldum. Üzüldüm yaşlı adamı beklettiğime. "Neden beklediniz? Koysaydınız ya masanın üzerine. Hay Allah!" dedim haliyle.

Yaşlı adam "Kahve altından değerli Suzan Hanım" deyince hak verdim.

***

Kahve meselesi aklıma akşam vapurunda da geldi.

Babam "Annen sevincinden deliye dönecek" dedi.

Şakası bir yana, çantamda üç yüz elli gram civarında, yaşlı çaycının deyişiyle altın değerinde yük taşıyordum.

-56-

Ayasofya'yı, Topkapı Sarayı'nı ve Sultanahmet Camii'ni gezdirdikten sonra Bay Meyer ve yarı yaşındaki sevgilisini bir taksiye bindirip, kalmakta oldukları Pera Palas'a gönderdim.

Ağustos sıcağı ikisinin de başlarına geçip, Bay Meyer caminin avlusunda ruhunu teslim eder gibi sesler çıkartınca, "İsterseniz Kapalıçarşı çevresini ve Mısır Çarşısı'nı yarına bırakalım" demiştim.

Bu teklifim üzerine Rene Meyer "Bize bir taksi bulabilir misin acaba?" diye inlemişti.

Böyleydi işte Fransızlar. Başlangıçta her şeyi çok ister, azıcık sıkışınca pes ederlerdi. Daha önce gezdirdiğim Arthur Conte ve eşiyle Dame de Sion'daki rahibelerden de biliyordum bunu.

İngilizlerin bu tür durumlara daha dayanıklı olduğu söylenir. Bir tecrübem yok. Duyduklarımın yalancısıyım.

***

Saat 15.00 gibi valiliğe döndüğümde, masamın üzerinde "Konuşalım!" yazısı iliştirilmiş kapaklı bir dosya buldum. Çetin'in yazısıydı.

Telefonunu çevirip "Geldim, ne zaman müsait olursan beklerim" dedim.

Az sonra geldi arkadaşım ve daha kapıdan girer girmez "Kupürlere bakabildin mi?" diye sordu.

Sabahleyin vapurdayken okumuştum kestiği haberleri. Arkadaşım belli ki haberlerin satır aralarını okumuş, bazı sonuçlar çıkartmıştı.

30 Ağustos Salı günündeydik. Kıbrıs meselesi nedeniyle bu yıl törenlerin çok daha görkemli kutlanacağı belliydi.

Vali Bey sabahleyin ilk iş olarak Ordu Müfettiş Vekili'nin davetine icabet edecek, sonra Taksim Anıtı'na çelenk koyacaktı.

"Öncelikle..." dedi Çetin. "Taksim'deki geçit resmini izleyenlerin sayısının on binleri bulduğunu söyleyeyim." Başka söyleyecekleri de vardı.

"Birkaç gazeteci arkadaşımla konuştum, hiçbir yıl bu kadar kalabalık olmamış."

Cevaben "Kıbrıs yüzünden" dedim.

Konferans bir gün önce Londra'da başlamıştı.* Çetin kupürlerin içinden küçük bir gazete kesiği buldu, önemine dikkat çekmek için önüme koydu ve üzerine işaretparmağıyla üç kez vurdu. Dikkatle okudum.

"Londra Konferansı'nda dün varılan esaslar: 1. Toplantılar gizli cereyan edecek. 2. İngiliz görüşü bugün açıklanacak. 3. Yunanlılar yarın konuşacaklar. 4. Biz tezimizi perşembe günü okuyacağız. 5. Her gün bir tebliğ yayımlanacak. 6. Konferans başkanlığına Mac Milan seçildi."

Yüksek sesle okuduktan sonra, arkadaşımın yüzüne, ne var bunda der gibi baktım.

"Her aşama önemli Suzan ve sanıyorum burada sözü edilen her madde için Türkiye'de en uygun tepki üretilecek."

* Londra'da gerçekleşen Kıbrıs Konferansı 29 Ağustos 1955 Pazartesi günü saat 16.00'da Lancester House'da başladı. Konferansa Yunanistan yirmi altı, İngilizler yirmi bir, Türkler on iki kişiyle katıldı.

Açık konuşmamıştı Çetin. Yine de anlamıştım ne demeye çalıştığını. Arkadaşım, Kâmil Bey'in yakın çevresinden olduğu için belli ki önemli duyumlara sahipti. Ne bildiğini ve düşündüğünü anlamak için "Tam olarak ne demeye çalışıyorsun?" diye sordum.

"İngiliz görüşü bugün açıklanacak. Bunun ne olduğunu aşağı yukarı tahmin edebiliyoruz. Yunanlılar yarın konuşacaklar. Ne söyleyeceklerini tahmin edebiliyoruz. Önemli olan, onların lafları üzerine oluşacak tepki. Bana sorarsan, oradaki heyetimizin göstereceği tepkinin birkaç misli İstanbul'da gösterilecek."

Bu sefer açık konuşmuştu işte. Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti de bunun için kurulmamış mıydı zaten?

"Büyük bir miting hazırlığındasınız."

Çetin'i şaşırdı, "Nereden çıkarttın bunu?" dedi.

"Sadece tahmin yürütüyorum."

"Yok, hayır. Ben önümüzdeki günlerin kritik olacağına dikkat çekmek istedim sadece."

O kadar temiz bir insandı ki, konuşurken yüzüne baktığınızda aslında ne demeye çalıştığını derhal anlardınız.

"İyi o halde" dedim onu daha fazla zora sokmamak için.

***

Çetin'den sonra, turist rehberliğimden kalma yorgunluğumu gidermek için lavaboya gittim.

Vali Bey'in özel kaleminde çalışan dört görevliden biriyle karşılaştım. Sinir küpü gibiydi. "Neyiniz var?" diye sorunca "Vallahi artık dayanamıyorum Suzan Hanım" dedi.

Koluna girip biraz dışarıya çıkarttım. O da anlatmaya başladı.

Açılışı "Gelen gideni görüyorsunuz" diyerek yaptı. Sonra serzenişine devam etti.

"Günde en az iki yüz kişi geliyor. Bu da her birimizin elli kişiyle konuşması demek. Hepsi de Vali Bey'le görüşmek istiyor mübareklerin. Elektriği bozulan, suyu akmayan, bekçiden şikâyeti olan, para isteyen, iş isteyen..."

Özel kalem müdiresi konuşurken kafamdan bir hesap yaptım. Yedi saati elliye bölmeye çalıştım. Her bir sorunun, yaklaşık sekiz dakika içinde dinlenmesi gerektiği sonucuna vardım. Zor bir işti. Bu arada az önce sinir krizi geçirmiş olan müdire hanım konuşmayı sürdürdü.

"Adam içeride tutturmuş katran da katran diye. On beş gün önce yine gelmiş, birimiz not almışız. Ne olduğunu soruyor. Zannediyor ki, o katran dediğinde biz mutlaka katran göndereceğiz. Bizim işimiz anlatılanlar arasından en mantıklı olanları bir kenara not alıp Vali Bey'in yardımcılarıyla paylaşmak. Katran isteyen adam ağız dolusu kavga etti benimle. Polisi çağırıp çıkartmak zorunda kaldım..."

Bir sor bin ah işit derler ya o misaldi durumum.

Valilikte çalışmaya başladığım günden bu yana arada bir selamlaştığım özel kalem müdiresinin, sahici bir dert küpü olduğunu yeni fark etmiş olduğum için üzüldüm.

O anlatmayı sürdürürken, kendime, günde elli kişinin derdini dinlemek zorunda olsam başa çıkabilip çıkamayacağımı sordum. Bir gün bile dayanamazdım herhalde.

Bu arada orta yaşlı kalem müdiresi arkadaşım katrandan oduna, oradan da Vali Bey'in doktor olduğunu bir yerlerden duymuş yaşlı bir kadının "Beni muayene etsin!" diye tutturduğuna geçti.

Lavaboların bulunduğu bölümden kurtulup odama çekildiğimde, sanki başka bir dünyaya geçiş yapmış gibi oldum.

Kapım da tam bu anda çalındı. "Vali Bey seni istiyor Suzan" diyen özel sekreter, "Galiba sabah gezdirdiğin Fransızlarla ilgili" diyerek işimi kolaylaştırmaya çalıştı.

Elimde Ece Ajandası ve kalemim olmak üzere Vali Bey'in kapısını çaldım.

Fahrettin Kerim Bey "Bay Meyer aradı ve çok teşekkür etti. Yarın yine Pera Palas'tan almanı rica etti. Bu arada Papa Eftim de senin çok parlak bir asistan olduğunu söyledi" diyerek karşısındaki koltuğa oturmamı işaret etti.

"Sabahleyin biliyorsun Ordu Müfettiş Vekili'nin davetine katıldım. Bizim dört gün önce gönderdiğimiz gizli ve zata mahsus yazı üzerine bir köşede konuşma fırsatı buldum. Nerelerde ne tür önlemler aldıklarını söyledi. Hepsini kafama yazdım. Şimdi şu kara kaplı defterini aç ve söyleyeceklerimi kaydet. Fransızlardan yarın erken kurtulmaya çalış, şoförlü bir otomobil al ve bu yerleri bir bir gezip alınmış önlemleri not et ve getir beraber bakalım. Bu konu tamamıyla aramızda kalacak. Babana bile söyleme. Anlaşıldı mı?"

-57-

Vapurda yol boyu, Adalar güzelinin kim olacağı üzerine konuştuk.

Biz çok üzerinde durmamıştık ama Anadolu Kulübü geçen hafta sonunda ve dün, bu gece gerçekleşecek 30 Ağustos balosuna hazırlanmıştı.

Her sene tekrarlanan Adalar Güzeli Yarışması da yine 30 Ağustos gecesine denk getirilmişti. Zafer Bayramı kutlanırken, Adaların en güzel kızının kim olacağına da karar verilmiş olacaktı.

Anneme kalsa, yarışmaya benim de katılmam gerekiyordu. Bu türden her teklifini kahkahalarla gülerek geri çevirdiğimden, birkaç yıldır konuyu teğet geçmeyi tercih eder olmuştu.

Aslında Kalyopi Teyzem ve Lena da annemle aynı fikirdeydiler. Geçen yıllarda Lena "Boyum senin kadar uzun olsa, ben mutlaka katılırdım", Kalyopi Teyze'mse "Sendeki gözler kimde var?" gibi cümlelerle ikna etmeye çalışmışlar ama Nuh demiş peygamber dememiştim.

Vapur Kınalıada'ya yaklaşırken, Yorgo "Kimler katılacak tanıdıklarımızın arasından bu sene?" diye sordu.

Her zamanki gibi "Aynı tiplerdir, biliyorsun işte" diyerek burun kıvırdım.

Kınalı, Burgaz ve Heybeli'yi arkada bıraktık. Annem ve Lena iki dirhem bir çekirdek* durumundaydılar.

---

* Özenle giyinenler için söylenir. Dirhem ve çekirdek eski ağırlık ölçüleridir. Eski Osmanlı altınları iki dirhem ve bir çekirdek ağırlığındaydı. Bu da 6,43 gram demekti.

Babam "Bakıyorum hazırsınız. İsterseniz siz Anadolu Kulübü'ne geçip birer çay için, biz de o arada hazırlanır geliriz" dedi.

Biz derken kendisini, beni ve Yorgo'yu kastetmişti. Böyle durumlarda Hristo Amcam kulübe eczanesinde hazırlanıp gelir, Kalyopi Teyze'mse işine fazladan süslü giderdi. İkisi de eve gidip kıyafet değiştirmek için vakit kaybetmezlerdi.

***

30 Ağustos gecesi, milli bayram olduğu için çok önemliydi kuşkusuz. Öte yandan, güzellik kraliçesi adaylarının podyuma çıkacak olmaları da heyecanımıza heyecan katıyordu.

Yorgo'nun çevirdiği bir faytonla, birkaç dakika içinde eve ulaştık. Babam faytoncudan yirmi dakika kadar beklemesini istedi ve bize dönüp "Duydunuz! Acele edin!" dedi.

Pratiğimdir. Fazla makyajla işim olmaz. Paspallığı da kendime hiç yakıştırmam.

Yirmi dakikayı iyi değerlendirmiş olmalıyım ki faytonun başında beklemekte olan Yorgo ve babam gözleri kamaşmış gibi baktılar.

Askılı uçuk mavi elbisem, lacivert yüksek ökçelerim, aynı renk çantam, üçüyle uyumlu kolyem, broşum, yüzüğümle hakikaten şıktım. Makyajımın gözlerimin rengini ortaya çıkarttığından da emindim.

Yorgo ve babam papyonluydular. Sevgilim gömleğinin manşetlerine, benim özenle seçtiğim kol düğmelerini takmış, göreyim diye smokininin kollarından çıkartmıştı.

***

Anadolu Kulübü günün anlam ve önemine uygun süslenmişti. Bayraklar, kırmızı ve beyaz krapon kâğıtlarıyla yapılmış şeytanminareleri, sağa sola iliştirilmiş yine kırmızı ve beyaz balonlar ve bunların arasında salınan birbirinden şık hanımefendiler ve beyefendiler.

Lena ve annemin oturmakta oldukları masaya biz de yerleştik.

Lena derhal "Geçen sene olduğu gibi bu sene de tahmin oynayacak mıyız?" diye sordu.

Babam "Tabii ki" dedi ve Yorgo'ya döndü.

"Kâğıt bulman gerekecek delikanlı."

Bu tür durumlarda yedi kişilik ailemizin ayak işlerine gocunmadan koşturan Yorgocuk hazırlıklı gelmişti. İçcebinden bir not defteriyle annem ve babamın ona hediye aldığı dolmakalemi çıkarttı, babamın önüne koydu. Bu hareketinin karşılığını, babamdan omzuna üç minik dokunuş olarak aldı.

Yapacağımız iş belliydi. Elimizdeki kâğıtlara, birinci, ikinci ve üçüncü olacağını tahmin ettiğimiz modellerin mayo numaralarını ve kendi isimlerimizi yazacaktık, o kadar.

Az sonra Hristo Amcam da bize katıldı. Babam yemekleri vermeye başlayan garsonları "Ben yemek istediğimiz zamanı söyleyeceğim. Şimdilik sadece içeceklerimizi ve çerez getirin lütfen" diyerek uyardı. Belli ki Kalyopi Teyze'min gelmesini bekliyordu.

***

Sonunda beklenen an geldi, güzeller podyumda arz-ı endam ettiler.

Hepimiz önümüzdeki kâğıtlara birinci, ikinci ve üçüncülerimizi birbirimize göstermeden yazdık.

Sonunda babam bütün kâğıtları topladı, şaşkın bir tonlamayla "Hepimizin birincisi aynı" dedi.

Hristo Amcam babama "İlk defa böyle oluyor" diye karşılık verdi.

Masada yedi kişiydik ve yedimiz de kâğıtlarımıza birinci olarak Türkân Duru'nun* mayo numarası olan on ikiyi yazmıştık. Sonraki numaralarımız birbirinden farklıydı.

Jüri kararını verip ilk üçü açıklayınca en çok sevinen Yorgo oldu.

Fırsatı kaçırmayan Hristo Amcam ve babam "Güzelden anlıyorsun" diye epey dalga geçtiler canımın içiyle.

Yarışmanın ikinci güzeli Serpil Gül, üçüncü güzeli ise Bilge Akkun'du.

Geceye dair atlamamam gereken bir anekdot da annemin "Kızım neyin eksik senin ikinci ve üçüncü güzellerden?" diyerek kırdığı pot oldu.

Annemin bu sözleri üzerine derhal başımı kaldırdım, "Birinciden neyim eksik anne?" diye sordum.

Zavallı annem "Yok ben onu demek istememiştim..." filan gibi laflar söyleyince kahkahayı patlattım tabii.

Benimle birlikte babam da güldü. Kalyopi Teyzem ve Lena her zamanki gibi "Cadılık yapma!" diyerek anneme sahip çıkıp, sanki bir mesele varmış da tatlıya bağlıyormuş gibi davrandılar.

Birinci, ikinci ve üçüncüye ödülleri takdim edildikten sonra, bana soracak olursanız balonun en eğlenceli kısmı başladı.

Böyle durumlarda babam ve Hristo Amcam ağırbaşlılıklarını bir kenara bırakır, "Bu dansı bana lütfeder miydiniz?" diyerek hepimizi sırayla dansa kaldırırlardı.

---

* Emine Türkân Duru 1933-2003 yılları arasında yaşadı. Ünlü sinema oyuncusu Yılmaz Duru'nun kardeşidir. 1952 yılında Türkiye Güzellik Yarışması'nda üçüncülük alan Türkân Duru, 30 Ağustos 1955'te Adalar Güzeli seçildi.

Laf aramızda, Yorgo da fena dans etmiyordu. Kalyopi Teyze'min yetiştirmesiydi ne de olsa. Lena da az katkıda bulunmamıştı arada bir "Kazma bu! Bildiğin kazma!" diyerek ağabeyinin dansta kendisini geliştirmesine.

Epey dans ettim o gece Yorgo'yla. Bir ara kulağına kendisini ne kadar çok sevdiğimi fısıldayınca "Bırak ağzıma bir kaşık bal çalmayı da ne zaman evleneceğiz, sen onu söyle?" dedi.

"Hemen!" dedim bu sözleri üzerine. Ardından da "Masaya döner dönmez evleneceğimizi açıklayacağız. Var mısın?" diye sordum.

Canımın içinin eli ayağına dolaştı. Adımları şaştı.

Biraz da içmiş olduğum şarabın etkisiyle, dans etmeyi bıraktım. Yorgo'nun elini tuttum ve çekerek bizimkilerin oturduğu masaya doğru götürdüm.

Pisti boydan boya geçerken Yorgo önce "Yapma Suzan!" dedi, ardından "Emin misin? Şimdi mi?" diye defalarca sordu.

Orkestra parçasını çalıp çiftler pistte dönmeye devam ederken, sevgilimin sol elini sağ elimle tutmuş olarak masanın önünde durdum.

"Bayanlar, baylar ve çocuklar, Yorgo bana evlenme teklif etti ve ben de kabul ettim!"

Masadaki herkes bir Yorgo'ya bir bana baktı. Ağızları açık kalmıştı. Tuhaf bir durumdu haliyle. Babam bir iki öksürdü. Hristo Amcam neden sonra babama çekingen bir bakış attı. Annem önündeki su bardağına uzandı ama almadan bıraktı.

İlk kendini toparlayan tahmin edileceği gibi Lena oldu. "Oley!" diye bağırdı. Ayağa kalktı, önce ağabeyinin boynuna atladı, sonra beni defalarca öptü.

Çok iyi olmuştu böyle yapması. Böylece annem, babam, Hristo Amcam ve Kalyopi Teyzem zaman kazanmış oldular. Az önce

masanın orta yerine fırlattığım bombanın şoke eden tesiri onun sayesinde bir nebze de olsa atlatılmış oldu.

İlk olarak babam "Hayırlısı olsun" dedi.

Onu Kalyopi Teyzem "Beklemiyor da değildim ama bu kadar çabuk mu olacaktı?" diyerek izledi.

Belli ki Hristo Amcam ve annem kendilerini toparlamakta zorluk çekiyorlardı.

Biraz darılmış gibi yaptım, "Hristo Amcacığım beni gelini olarak düşünemedi galiba?" dedim sanki çok korkuyormuş gibi.

Eline doğduğum sevgili amcam "Olur mu öyle şey hiç!" dedi, ayağa kalktı, önce beni ardından oğlunu yanaklarımızdan öptü.

Sıra annemdeydi. Leman Sultan tepkisini, hiç beklemediğim bir biçimde verdi. İki gözü iki çeşme ağlamaya başladı.

Yanında oturmakta olan babam kolunu annemin omzuna attı, "Etraftan bakanlar yanlış anlayacaklar" diyerek sakinleşmesini sağladı.

"Etraf" lafı geçince, annem için akan sular durur. Derhal gözyaşlarına hâkim oldu, makyajını bozan gözyaşlarını peçeteyle etkisiz hale getirdi ve Kalyopi Teyze'me "Gidip makyajımızı tazeleyelim mi?" diye sordu.

Bu arada Yorgo'nun yüzündeki endişe hali yerini kısmen de olsa rahatlamaya bıraktı. Elinden yeniden tuttum, çekiştirerek "Dansımıza devam edelim mi?" diye sordum. Canımın içi cevap vermeden peşime takıldı.

Elimi tüy misali onun omzuna atarken, kulağıma "Müthişsin. Ben seninle ne yapacağım?" dedi Yorgo.

Ne demeye çalıştığı gayet açıktı. Kocaman bir evlenme meselesini, en ufak bir sorun çıkartmadan çözmüş olmama vurgu yapıyordu. En güzel cevabı bulmam gerektiğini düşündüm.

Aklıma "Seveceksin benim sevgili papazım. Çok seveceksin!" demek geldi.

O gece itibariyle istenmiş, verilmiş, nişanı ilan edilmiş bir genç kızdım.

Az sonra Lena yanımıza geldi, "Ağabeyimi alabilir miyim lütfen?" diye sordu.

Yorgo'yu ona teslim ederken, kulağına "Sen gitmeden önce olsun istedim" diye fısıldadım.

"Biliyorum" dedi, sevgili Lena.

-58-

Fransızlarla buluşmaya giderken bütün gazeteleri okudum.

Beklendiği gibi olmuş, 30 Ağustos günü Londra'da önce Macmillan* konuşmuştu. Bugün de sıra Yunanistan adına Stefanopoulos'taydı. Türkiye'nin tezlerini, 1 Eylül'de Fatin Rüştü Zorlu anlatacaktı.

Macmillan'ın neler söyleyeceği aşağı yukarı belliyse de Yunanistan'ın tezi sürprizler içerebilirdi. Bu nedenle Türkiye, Londra'da gerçekleşmekte olan konferansa kilitlenmişti.

Kafamda bunları evirip çevirerek Pera Palas'a ulaştım, Fransız konukları aldım.

Fahrettin Kerim Bey'in konuklarla işimi çabuk bitirmeme dair sözleri sürekli aklımda olmak üzere, Rene Meyer ve kız arkadaşını Kapalıçarşı'ya götürdüm. Kapıda ne görelim, tarihi çarşı yeni bir yangın atlattığı için geçici olarak kapatılmıştı.** Biz de soluğu Mısır Çarşısı'nda aldık.

Kapalıçarşı esnafı için üzülmüştüm ama bu sayede iki konuğu öğlen bile olmadan Boğaziçi'ni turlayacakları vapura bindirebilecektim.

***

---

* Maurice Harold Macmillan 1894-1986 yılları arasında yaşadı. İngiltere'de muhafazakâr kanattan politika yaptı. 1957-1963 yılları arasında başbakan olarak hizmet veren Macmillan, Kıbrıs'la ilgili olarak Londra'da gerçekleşen konferans esnasında dışişleri bakanıydı.

** Kapalıçarşı'nın, Çadırcılar Caddesi'ne bakan Bodrum Han'da, bir hırdavatçı dükkânında çıkan yangın kısa zamanda genişledi. İtfaiye Kapalıçarşı'ya, üç ardiye ve hırdavatçı dükkânı yandıktan sonra ulaşabildi. Olayda marangoz atölyeleri ve mobilyacı dükkânları zarar gördü.

Yokuşu, aklımda yapmam gereken önemli iş olmak üzere, koşarak tırmandım.

Çetin masama yine bir kapaklı dosya bırakmıştı. Daha kapağını kaldırmadan kendisi de geldi.

"Senin için kestiğim kupürleri gördün mü?"

"Henüz açıyordum kapağını."

Dosyadaki ilk kupürde fotoğraf olarak Türkân Duru kullanılmıştı ve Büyükada'da yapılan güzellik yarışmasına dairdi.

Arkadaşım "Gittiniz mi baloya?" diye sordu.

Az sonra Vali Bey tarafından çağrılabilirdim. Çok vaktim yoktu. Yine de "Gittik ve Yorgo'yla birlikte ailelerimize evleneceğimizi açıkladık!" dedim.

Arkadaşım, beklediğim gibi çok şaşırdı verdiğim habere. Önce "Ne, ne, ne?" diyerek şaşkınlığının dozuna vurgu yaptı, sonra sandalyeye oturdu.

En meraklı haliyle "Bu kadar önemli haber böyle mi verilir? En başından başla bakalım anlatmaya" dedi.

Hikâyemi anlatmaya başlamadan önce çaylarımızı söyledim. Çaylar gelene kadar her şeyi tam da olduğu biçimiyle anlattım.

Çetin davranışıma olan hayranlığını "Tek kelimeyle müthişsin!" diyerek gösterdi.

"Doğrusu..." dedim. "Ben de şaşırmış vaziyetteyim. Daha önce düşünmedim ve plan yapmadım."

Arkadaşım "Düşünsen yapamazdın zaten" dedi.

Çok haklıydı.

***

Çaylarımız gelince, Çetin gazetelerin adını sıkça andıkları Stefanopoulos'la* ilgili konuşmaya başladı. O da birçok yorumcu gibi, Yunanistan'ın adada serbest seçime geçilmesini isteyeceğini tahmin ediyordu. Yine de Stefanopoulos'un İngilizlere neler teklif edeceğini merak ediyordu.

Çetin makineli tüfek gibi konuşuyordu...

"Türk tarafının Yunan tarafından sonra konuşacak olması iyi. Böylelikle onların tekliflerinin üzerine çıkma hakkı elde etmiş..."

"Neyse ne!" dedim Çetin'in derin analizleri üzerine.

Biraz da konunun kısa kesilmesini istediğimden böyle söylemiştim. Arkadaşım konuşurken, kafamda Vali Bey'in cuma günü istemiş olduğu işi evirip çeviriyordum.

Arkadaşım benim "Neyse ne!" dememe takılmıştı.

"Öyle değil mi?" dedim bir kez daha.

"Tabii ki değil Suzan. Nasıl bir durumla karşı karşıya olunduğunun farkında değilsin anladığım kadarıyla."

Biraz sabah akşam Kıbrıs meselesi konuşuyor olmamıza, biraz Çetin'in meseleyi abartıyor olmasına, en çok da Vali Bey'in verdiği işe geç kalıyor olmama sinirlendim.

Valiliğin kapısından girerken istediğim otomobil hâlâ hazırlanamamıştı!

Bir yandan saatime bakarken "Ölüm yok ya ucunda Çetin! Tamam önemli bir mesele ama bir biçimde çözülür. Ne meseleler çözüldü. Öyle değil mi?" dedim.

Arkadaşım tek kelimeyle "Değil!" diye cevap verdi sözlerime.

Nedense o da ben de iyice gerginleşmiştik.

---

* Stefanos Stefanopoulos 1889-1982 yılları arasında yaşadı. Muhafazakâr kanattandı. 1965-1966 yılları arasında başbakanlık yaptı.

"Konuşmamıza akşamüstü, ben işlerimi kolaylayınca devam etsek olur mu Çetin?"

Alınganlık göstermedi. "Tabii olur" dedi ve son derece nazik bir biçimde Yorgo'yla karşılıklı durumumuzun belirginleşmiş olduğuna sevindiğini söyledi. Kapıya doğru yürüdü, "Allah tamamına erdirsin" diyerek odamı terk etti.

***

Otomobilimin hazır olduğu bildirilince çantamı kaptığım gibi çıktım.

İlk uğrayacağım adres Fener'deki Patrikhane olacaktı.

Birinci Ordu Müfettişliği, Fener Patrikhanesi'nin etrafında tertibat almıştı. İki Jeep ve içi askerle dolu üç GMC'yi cadde ve sokak başlarını tutmuş görünce ajandama yazdım ve yoluma devam ettim.

Yunanistan Konsolosluğu'nun, Rumca yayın yapan gazete ve dergilerin yazıhane ve matbaalarının etrafına da göz attım ve ofise döndüm.

Vali Bey odasında bir toplantıdaydı, kapıyı tıklatıp içeriye girdim, kulağına "Söylediğiniz yerlere baktım efendim" diye fısıldadım. Saatine baktı, "On beş dakika sonra tekrar gel" dedi.

Fahrettin Kerim Bey etrafındakilerden çabuk kurtulmuş olsa gerek, beş dakika sonra telefon etti, çağırdı.

Gördüklerimi, araç ve personel sayısı vererek anlattım. Söylediklerim hoşuna gitti.

Kapıdan çıkarken arkamdan "Bu konuyu unutacaksın Suzan, dün de konuştuğumuz gibi" diye seslendi.

Önce Fransızlar, ardından Vali Bey için yaptığım "Hizmete Özel" çalışmalar kafamı kazana dönüştürmüştü. Üstelik, sabahleyin vapurda yediğim şekerli börekle duruyordum.

Çantamı kaptım, Yorgo'yla kararlaştırdığımız gibi Baylan'a doğru yola koyuldum. Vapur öncesinde biraz laflamak, balonun değerlendirmesini yapmak için böyle kararlaştırmıştık.

Az sonra Baylan'daydım. Yorgo her zamanki gibi benden önce gelmişti

"Kurt gibi açım!" dedim içeriye girer girmez.

Önce Fransızları gezdirdiğimi, sonra Vali Bey'in özel bir işi için sokaklarda koşturduğumu, bu arada yemeği unuttuğumu söyledim.

Sevgilim "O zaman buradan kalkalım. Aç karnına dondurma yenmez. Karaköy Börekçisi'nde bir şeyler atıştır. Böyle aç biilaç adaya kadar gidemezsin" dedi endişelenerek.

Börekçiye giderken, böreğimi yerken, vapura doğru koştururken hep balo gecesini konuştuk. En çok da artık sözlü olduğumuz üzerine lafladık.

Sahi, nasıl bir süreçten geçerek ulaşacaktık evlilik haline?

"Önce..." dedi Yorgo. "Kazasız belasız Lena'nın Fransa'ya gitmesini sağlayalım."

Haklıydı. On günden bile az zaman kalmıştı Lena'nın seyahatine.

Arkadaşım fırtına çıkar, vapurlar çalışmaz, adaya tıkılır kalırım diye kuruntu yapmıştı. Bunun üzerine Yorgo devreye girmiş "Birkaç gün Beyoğlu'nda kalırsın" diyerek güzel bir çözüm üretmişti.

Ev halkını kastederek "Karar verdiler mi senin teklifinle ilgili olarak?" diye sordum hazır aklıma gelmişken.

"Ben, annem ve Lena Beyoğlu'nda, benim evimde kalacağız. Babam da son gün gelecek. Sabahleyin erken kalkıp, cümbür cemaat Sirkeci'den uğurlayacağız kızımızı."

"Biz de öyle yaparız o zaman. Anneme ve babama söylerim, birkaç günlüğüne Osmanbey'de oluruz biz de. Sonra döneriz yine adaya."

Yorgo "Zahmet çıkartma insanlara şimdi" filan dediyse de çok uzatmadı tartışmayı.

Suzan ve Leman Hanım, celp yazısında belirtildiği gibi 28 Ekim Cuma günü 09.15'te Kabataş İskelesi'nde oldular.

Suzan bir koşu gazete bayiine gitti, gazetelerin hepsinden birer tane aldı. Hepsinin ilk sayfaları Yassıada'da süren yargılamalara ayrılmıştı.

Havadis gazetesi sürmanşette "147 Prof. vazifeden affedildi" demişti. Aynı gazetenin manşeti "Menderes, Sapanca'dan olayların bastırılması için emir vermiş" diyordu.

Cumhuriyet manşetini "Milli Komite, 147 profesör, doçent ve asistanı vazifelerinden aldı" şeklinde atmıştı. Aynı gazete, Menderes'in sorumluluğu başkalarının üzerine yıkmaya çalıştığına dair de bir haber yayımlamıştı.

Hürriyet gazetesi bir gün önce manşetine çektiği Af Kanunu'nu işlemeyi sürdürmüştü. Milli Birlik Komitesi'nin yirmi beş bin mahkûmu affetmesinin yankıları sürüyordu. İstenmeyerek işlenen ve cezası beş seneden az olan bütün suçlular bu aftan yararlanabileceklerdi.

Suzan, beklediği bir haberi gazetelerde göremeyince az da olsa üzüldü.

Epeydir evlerinde konuştukları bir konuydu bu. Ankara Dördüncü Asliye Hukuk Mahkemesi'nde devam eden Demokrat Parti'nin kapatılmasına ilişkin davada, bir türlü sonuca ulaşılamıyordu. Anlaşılan, mahkeme dün de havanda su dövmüş, sonuç üretememişti.*

***

* Demokrat Parti 29 Eylül 1960'ta feshedildi.

Ana kız gazetelerini okurlarken bir yüzbaşı yanlarına yaklaştı, nüfus kâğıtlarını rica etti, elindeki listeyle karşılaştırdı. Leman Hanım ve Suzan'dan, grup halinde beklemekte olan öteki tanıklarla birlikte vapura geçmelerini rica etti.

Suzan, birlikte hareket ettikleri grubu saydı. On kişiydiler. İki astsubayın da yardımıyla, Adalara sefer yapan tarifeli vapura bindirildiler.

Suzan, Leman Hanım ve ötekiler Heybeliada'da vapurdan indirildiler, Deniz Lisesi'nin kapısından içeriye alınıp, okulun özel limanına götürüldüler.

12.30'da limandan Donanma'ya ait bir tekneyle Yassıada'ya doğru yola çıkartıldılar.

Suzan ve Leman Hanım hiç de yabancısı olmadıkları sulardaydılar. Birbirlerine karşılarında duran evlerini, yapraklarını dökmüş ağaçlarını, doğudan esen rüzgârlara dirayetle direnen ahşap iskeleyi işaret ettiler. Az sonra Neandros Adası göründü, çok geçmeden de Yassıada görüş alanlarına girdi.

Kendilerinin aklına gelmese de Deniz Kuvvetleri öğle yemeklerini düşünmüştü. Ana kız, içlerine peynir, domates konulmuş sandviçlerini ve kapalı cam şişede verilen ayranlarını çantalarına koydular.

Hava soğuk olmasına soğuktu ama şanslarına yağmur yağmıyordu, rüzgâr yoktu.

***

Suzan, Yassıada'da neler söyleyeceğini bir kez daha düşündü.

Öncelikle, 6/7 Eylül günlerinde valilikte neler yaşandığını anlatmalıydı. Fahrettin Kerim Bey'in odası dile gelip konuşamayacağına göre, bu görev kendisine düşüyordu.

Öncesi de vardı.

Fahrettin Kerim Bey tarafından "Hizmete Özel" olarak ve Birinci Ordu Müfettişliği'ne yönelik aldırılan not, çantasındaki 1955 yılının ajandasındaydı.

Başta Fener Rum Patrikhanesi olmak üzere, Vali Bey tarafından gönderildiği hassas noktalar ve oralarda aldığı notlar da aynı ajandanın izleyen sayfalarındaydı.

Bu kara kaplı ajanda, bir anlamda valiliğin "kara kutusu" sayılırdı.

Suzan bilmem kaçıncı kez "Pandora'nın kutusu açılmak üzere" diye düşündü. Heyecanlandı.

Tabii ki ajandada yazanlardan daha önemlileri vardı!

Vali Bey'in odasında, bütün o gürültü patırtının arasında geçirdiği 6 Eylül günüyle gecesi ve bu yirmi dört saati izleyen 7 Eylül günü gördükleri ve duydukları, çok az insan tarafından görülmüş ve duyulmuştu.

Türkiye tarihinin en önemli günlerinden ikisi, o berbat otuz altı saat, İstanbul Valisi'nin asistanı sıfatıyla Suzan'ın gözlerinin önünde gerçekleşmişti.

Başkalarının yaptığı gibi üç maymunu oynamayacaktı Suzan. Bunun için çok özel nedenleri vardı.

Duymuştu ve görmüştü. Şimdi de konuşacaktı. Ne pahasına olursa olsun!

***

Kaptan askeri tekneyi Yassıada'ya tüy gibi yanaştırdı.

Boyunlarına can yeleği geçirilmiş filinta gibi iki deniz askeri derhal kıyıya fırladılar. Teknedeki iki bahriyeli de bordada vaziyet aldı.

Suzan ve Leman Hanım, dört görevli erin yardımıyla iskeleye çıktılar.

Kendilerini Kabataş'tan alıp bu noktaya kadar refakat eden yüzbaşı yine önlerine düştü, seri adımlarla duruşmaların sürdüğü binaya ulaşmalarını sağladı.

Suzan ve Leman Hanım, kimlik kontrolleri yapılan öteki tanıklar gibi önce kapıdan içeriye alındılar, sonra bir koridorda beklemeye bırakıldılar.

-59-

"Vatanseverlikle milliyetçilik arasında fark var" dedi babam.

Baş başaydık, vapurdaydık ve köprü istikametinde gidiyorduk.

Gazetelerini en ince ayrıntısına kadar okuduktan sonra söylemişti az önceki sözleri.

Biraz düşündükten sonra "Neden böyle söyledin?" diye sordum.

Üç gazeteyi ayrı ayrı katladı ve önüme koydu.

Üçünde de CHP Galata Gençlik Kolu'nun Milli Türk Talebe Birliği Başkanlığı'na üzerinde Türk bayrağı, Kıbrıs haritası ve "Kıbrıs Türk'tür" yazısı olan, özel olarak yaptırdıkları bayrağı teslim edişlerine dair haber ve fotoğraf vardı.

Babam haberi ve fotoğrafı gösterdikten sonra "Sana ne ifade ediyor bu fotoğraf?" diye sordu.

"Gençler milli bir davaya sahip çıkıyorlar" dedim.

"Evet ama kantarın topu fazla kaçırılmamalı."

Babam çok genel geçer bir söz söylemişti. Bütün zamanlar için doğruydu bu söylediği. Düşündüklerimi, tam da düşündüğüm biçimiyle dile getirdim.

"Zor konular konuşulurken dikkatli olunmalı" dedi babam bu kez de.

Bu da genel geçer bir söylemdi. Tekrarladım düşüncemi ve sadede gelmesi için dinler vaziyet aldım.

"Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nı, ülkelerin kendilerini ulus devletler haline getirme süreçleri izledi. Bu süreç halen devam ediyor. İmparatorlukların, yerlerini ulus devletlere bırakması

anlaşılır bir durum. Uygulaması, insan hakları gözetilerek yapılmak şartıyla. Başka ülkeler nasıl davrandılar, ben buna bakmam. Kendimi, ülkemde olup bitenden sorumlu tutarım. Bana soracak olursan, bu konuda bütün öteki ülkeler gibi biz de sınıfta kaldık. Mübadele, varlık vergisi gibi konularda, ülkemizde dünya kadar insan alabildiğine mağdur oldu. Aileler bölündü, servetler yok oldu, yüzlerce yılda oluşmuş, her biri maddiyatın yanı sıra kültürel değer de taşıyan işletmeler, organizasyonlar ya ülkeden kaçtı, ya çöpe atıldı, ya da hiç hak etmeyen ellere geçti. Senin değilse de benim gözümün önünde oldu bunlar. Ve şimdi, yüzümüzü kızartacak bir başka felakete doğru meteor hızıyla sürükleniyoruz."

Arada bir böyle uzun konuşmalar yapardı babam. Mübadele ve varlık vergisi gibi konularda aslında ben de onun gibi düşünüyordum. Öte yandan, ne yapsaydık yani, Kıbrıs'taki Türkleri orada yaşayan Rumların insafına mı terk etseydik? Söyledim babama bu düşüncemi.

"Şüphesiz hayır! Hükümetler, diplomasi, akil adamlar, uluslararası kuruluşlar, siyasi partiler hep bunun için var. Bak fotoğrafa, CHP'li iki çocuk görüyorum ben. Sen ne görüyorsun?"

Haklıydı babam. Daha sakalları bile çıkmamış iki genç tutuyordu, MTTB'ye hediye edilen bayrağı. Babam kaldığı yerden devam etti.

"CHP siyasi bir parti. Üstelik muhalefette. Dengeye oynaması lazım. Ama ne gezer! İktidarın milliyetçi söyleminin gerisinde kalmamak için, bir ton yukarıdan konuşmayı seçiyor. En başta tam da bunun için milliyetçilik ve vatanseverlik kavramlarının farklı anlamları olduğunu söyledim. Özellikle bizimki gibi çok dinli, ırklı, kültürlü ülkelerde, akıllı politikacılar milliyetçiliği kanırtmamalı. Çok gerekiyorsa, onun alternatifi olan vatanseverlik ipine sarılmalı. CHP tersini yapıyor. Yangına körükle gidiyor."

Hak veriyordum babama. Sadece, CHP'nin neden böyle yaptığını anlamakta zorluk çekiyordum. Kafama takılanın ne olduğunu açık bir biçimde ifade ettim. Babamın cevabı hazırdı.

"Bir başka konuşmamızda, DP ile CHP arasında aslında pek de fark olmadığını söylemiştim. İkisi de İttihat ve Terakki geleneğinin temsilcisi. Kromozomlarında milliyetçilik kazılı. Son kertede, iki parti de Türkiye'de sadece Türklerin borusunun ötmesinden yana. Bu da onları, dumanları halen tütmekte olan İkinci Dünya Savaşı ırkçılığına götürüyor."

Babam yol boyu, üzerine uzun boylu düşünmem gereken konulardan söz etti. Düşüncelerini aktarmaya "Son olarak, milliyetçiliğin ülkemizde maalesef bir devlet politikası olarak seçilmiş olduğunu söyleyip, bitireyim" diyerek son verdi.

Son söylediği de çok önemliydi. Üzerine konuşulması, düşünülmesi gerekiyordu.

Siyasi partilerin birer programı olmak zorundaydı kuşkusuz ama babamın söylediğine göre, bu programlardan bağımsız olarak, devletlerin de planları vardı ve anladığım kadarıyla asıl önemli olan bunlardı.

***

Kafamda babamla yaptığım konuşma olmak üzere vapurdan indim, yokuşu tırmandım, masama oturmadan Vali Bey'in özel sekreteri tarafından "Seni bekliyor!" diyerek uyarıldım.

"Az sonra çıkıp Şemsettin Günaltay Bey'in cenazesine gideceğim."

"Şemsettin Günaltay mı ölmüş?" diyerek Fahrettin Kerim Bey'in sözlerini ağzına tıktım.

"Hayır. Eşi vefat etmiş. Öğle namazını müteakip Erenköy'den kalkacak."

Ne kadar iyi eğitilirseniz eğitilin böyle zamanlarda insanın dili dolaşıyor işte. Annem ve babam vefat yerine ölüm sözcüğünü kullandığımı duysalar, benimle birlikte yerin dibine geçerlerdi.

Olan olmuştu işte. Yüzümde kıl oynamadan, gereken notları almak üzere kara kaplı ajandamı açtım, kalemimi elime aldım.

"Türkiye'nin ilk kadın valisi* olacaksın ya, onun için önce gidip Kapalıçarşı yangını ve kahve meselesine bir bak. Valilikten olduğunu söyleme, bir vatandaş gibi etrafı gez, dükkân sahipleriyle konuş ve bir rapor hazırla."

Vali Bey'in söylediklerini dikkatle not aldım. Konuşmasından en çok aklımda kalan "Türkiye'nin ilk kadın valisi olacaksın ya..." oldu.

Şaka mı yapmıştı, hedef mi göstermişti bilemedim. En iyisinin bu konuyu düşünmemek olduğuna karar verdim, çantamı kaptığım gibi Kapalıçarşı'nın yolunu tuttum.

***

Kapalıçarşı'daki işimi tamamlayınca soluğu ikinci durağım olacak Tahtakale'de aldım.

Başta Kurukahveci Mehmet Efendi olmak üzere, kahve meselesiyle ilgili sıkı bir araştırma yapmam gerekiyordu.

Vali Bey'in de işaret ettiği gibi, bazı dükkânlar eskiden kahve bulundurdukları yerlere "Burada Arpa ve Nohut Satılır" ibareli levhalar koymuşlardı.

* Türkiye'nin ilk kadın valisi, 1991'de Muğla'ya atanan Lale Aytaman'dır.

"Ne kahveymiş!" diye söylendim tabiatıyla. Öte yandan, kahveye alışmış insanların kahvesiz kalmalarının ne anlama geldiğini annemden biliyordum.

Dükkâncılar ve müşterilerle yaptığım konuşmalar, kahve satışlarında izdihamın devam ettiğine işaret ediyordu. İthalatçıdan gelen kahve, daha dükkânlara ulaşmadan tükeniyordu.

Kahveciler bu durumu aşmak için bir çözüm üretmiş, kavrulmuş arpa ve nohut satmaya başlamışlardı.

"Neyse ki..." diye düşündüm. "Tezgâhlarına açıklayıcı not koyuyorlar."

Düşüncemi akşamüstü Vali Bey'e de söyledim.

O da bana "Tamam hile hurda yok da yarın konu gazetelere yansıdığında millet varmış gibi anlayacak" dedi.

Durum anlaşılmıştı, Fahrettin Kerim Bey gazetelerin ne yazacağını önceden tahmin edebiliyordu.

"Vay canına!" dedim kendi kendime.

-60-

2 Eylül sabahı vapura binmeden önce gazetelerimi alıp, birinin manşete yakın bölümünde "Kahve yerine arpa ve nohut" başlığını görünce nutkum tutuldu.

Vali Bey gazetelerin neler yazacağını bir gün önceden tahmin etmiyor, resmen biliyordu.

Neyse ki o günün asıl konusu Londra Konferansı olacak, kahve meselesi gürültüsüz bir şekilde gündemden silinip gidecekti.

Bütün gazeteler ağız birliği yapmış gibi Başbakan Yardımcı Fatin Rüştü Zorlu'nun Türk tezini İngiltere'de ne kadar iyi savunduğundan söz ediyordu.

Bir gün önce de Stefanopoulos'un tezinin ne kadar berbat olduğundan söz etmişlerdi zaten.

Acaba Yunanistan'da da böyle mi oluyordu? Orada da gazeteler kamuoyuna kendilerinin yaptığı her şeyi iyi, bizim yaptıklarımızı kötü mü gösteriyorlardı?

Aklıma takılan bu soru üzerine uzun boylu düşünmem gerekmiyordu. Emindim böyle olduğundan.

Gazetelerden birinde "Zorlu'nun okuduğu metnin siyasi çevrelerde büyük bir ilgi ve takdirle karşılandığı" yazılmıştı. Ayrıca "Türk tezi hukuki bakımdan çok kuvvetli görünmektedir" denilmişti.

Sözü edilen siyasi çevrelerin kimlerden oluştuğunu ve hangi uluslararası hukuk otoritelerinin Türk tezini neden kuvvetli bulduğunu gerçekten çok merak ediyordum.

Neredeyse bütün gazetelere göre, Zorlu'nun açıklamasıyla birlikte, Stefanopoulos tarafından dün ileri sürülen iddiaların tümü çürütülmüş, en azından çok zayıflatılmıştı.

Cevapsız sorularımla ofisime ulaştığımda Çetin'i beni bekler buldum. Gün boyu valilikte olmayacağı için günaydın ve hoşça kal demek istemişti.

Yine de birer çay içecek vaktimiz vardı. Öncelikle "Sabahtan akşama kadar sürecek işin ne?" diye sordum merak içinde. Fırsat bulursam kafamdaki öteki soruları da soracaktım.

Arkadaşım "Vaktim yok. Bugün Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin İstanbul'da üç şubesini açacağız. Bir de İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'ne uğrayıp teşekkür etmemiz gerekiyor. Londra'ya çektikleri telgrafta yüz seksen bin işçinin hazır beklediğini bildirmişler" dedi.

Nedense bütün işçi sendikaları Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin yanında olduğunu açıklıyor, maaşlarının bir günlük kısmını ya da ikramiyelerini veya mesailerinden gelecek paraları cemiyete bağışlıyorlardı.

"Sanki bir yarış başlamış gibi" dedim ayaküstü de olsa Çetin'e.

Arkadaşım "Seferberlik" diyerek düzeltti kullandığım yarış sözcüğünü.

***

Bir çağrıldığımda, Vali Bey'i etajerin üzerindeki radyoya ince ayar yaparken buldum.

Arada bir, özellikle de uluslararası meselelerin tırmandığı zamanlarda BBC'yi dinliyordu Fahrettin Kerim Bey.

Böyle zamanlarda benim de dinlememi istiyor, doğru anlayıp anlamadığını test ediyordu.

Birkaç dakika daha dinledikten sonra haber bülteni sona erince "Memnun musunuz İngilizlerin haber ve yorumlarından?" diye sordum.

Vali Bey temkinli bir adamdı. Cevabı da öyle oldu.

"Bilemiyorum. İngilizleri biliyorsun, hiçbir zaman kesin ifadeler kullanmazlar. Bu tür konulara son derece diplomatik yaklaşır, her türlü lafı kendi tezlerinin etrafında dolandırmaya çalışırlar..."

Fahrettin Kerim Bey uzun uzun İngilizlerin davranışları üzerine açıklamada bulununca "Bizim gazetelere bakacak olursak zafer kazanmışız gibi görünüyor" dedim.

Güldü, "Ne deselerdi?" diye sordu.

Ben "Gerçeği" diye karşılık verince bir kez daha güldü Vali Bey.

Birincisi neyse de ikinci gülmesi biraz zoruma gitti. Gazeteleri okuduğum dakikadan itibaren kafamda evirip çevirdiğim zor soruları kendisine yönelterek intikamımı almak istedim.

"Efendim, gazetelerin hepsi, ağız birliği yapmış gibi, tezlerimizin siyasi çevreler tarafından büyük bir ilgi ve takdirle karşılandığını yazmışlar. Sözünü ettikleri siyasi çevrelerin kimler olduğuna dair bir tek ipucu vermemişler. Sizce kim acaba bu siyasi çevreler? Ne dersiniz, bizimkiler mi yoksa İngilizler mi veya Avrupalılar mı ya da ABD'liler mi? Bir de Yunan tezinin tümüyle çürütüldüğünden söz ediyorlar. Neye dayanarak böyle yazdıklarına dair de bir satır bulamadım. Siz biliyor musunuz dayanaklarının ne olduğunu?"

Düşüncelerimi bu kadar açık bir biçimde seslendirip, üstelik ciddiyetle yaklaşınca, Fahrettin Kerim Bey derince içini çekti.

"Bu sorularının cevabını gazetelerde bulamazsın Suzan. Gazeteler sabun köpüğüdür. Sadece sıradan insanlar gazetelere itibar ederek düşünce geliştirirler. Bilmiyor musun bunu?"

Söylediklerinde haklıydı Vali Bey. Gazetelerden beklentim çok yüksek değildi ama daha doğru bilgilere nasıl ulaşabileceğime dair bir fikrim de yoktu.

"Peki, bana bu konularda okumak için ne tavsiye edersiniz?"

"Maalesef Türkiye'de İngiltere ve Fransa'da olduğu gibi derinlikli yazılar yazılan haftalık dergilerden yok. Biraz *Akis** bu görevi yerine getiriyor ama o da son derece taraflı. Dışişleri Bakanlığı'ndan her üç konuşmanın da metnini istedim. Macmillan ile Stefanopoulos'unkini İngilizce, Fatin Rüştü Bey'inkini Türkçe olarak gönderdiler. Masamın üzerinde. Okuduktan sonra sana veririm. Düşünce geliştirmene yardımcı olurlar."

Vali Bey'e teşekkür ettim. İstediklerini ajandama not ettim. Tam kapıdan çıkıyordum ki "Akıllı çocuksun" diye iltifat etti. Dizlerimi hafifçe kırarak teşekkür edecektim ki devam etti.

"Toplumlar ne yapacaklarına düşünerek karar vermezler Suzan. Yöneticiler onların yerine düşünürler. Sokaktaki insandan beklenen, seçtiği yöneticilerin arkasında durmasıdır o kadar. Kötü bir şey söylediğimin farkındayım. Bu modelin ideal bir toplum modeli olmadığını kabul ediyorum. Ama böyle."

Vali Bey'e yaptığı açıklama için çok teşekkür ettim. Bir aydınlanma yaşamama yol açmıştı.

1954 Eylül'ünde başlamıştım Fahrettin Kerim Gökay'ın asistanı olarak çalışmaya. 1955 Eylül'ündeydik ve aradan tam bir yıl geçmişti. Ne yalan söyleyeyim çok şey öğrenmiştim kendisinden. Dört yıl süren üniversite eğitimime bedel bir seneyi geride bırakmak üzereydim. Onun sayesinde, insanların ve olayların

---

* 1954-1967 yılları arasında yayımlanan haftalık dergi. Başlangıçta tarafsızdı, sonra CHP'yi destekledi. *Time* dergisine benziyordu. Sırasıyla Metin Toker, Cüneyt Arcayürek, Kurtul Altuğ ve Süleyman Ege tarafından yönetildi. Yazarlarının arasında Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu ve İlhami Soysal gibi isimler vardı.

görünmeyen yönlerini okumaya başladığımı söyleyebilirim. Toplumsal meselelerde, gördüklerimizin sadece buzdağının suyun üstünde kalan bölümü olduğunun artık farkındaydım.

Vali Bey'in son söyledikleri, hakikaten çok değerliydi. Kendisinin de işaret ettiği gibi, kötü ama değerli bir toplumsal çözümlemede bulunmuştu. Hayatımın sonuna kadar hatırlayacağım bir ders vermişti.

Masama oturur oturmaz, az önce Fahrettin Kerim Bey'le aramızda geçen konuşmayı yazmaya koyuldum.

Toplumla yöneticinin, bir başka deyişle sokaktaki insanla siyasetçinin karşılıklı durumu hakkında, Vali Bey'in söylediklerinden hareketle sayfalar dolusu yazdım. Yazdıklarımın hepsi son derece hüzün veren, yüzümün kızarmasına yol açan cümleler oldu.

"Ya Rabbim..." diye düşündüm. "Daha iyisi mümkün olamaz mı acaba?"

Biliyordum, olurdu ama öncelikle dünyanın içine düşmüş olduğu muazzam kısırdöngüyü aşması, kırması, parçalaması gerekiyordu.

"Nereden baksan, bir milyon yıl daha lazım" diye söylendim.

Aklıma Çetin geldi. Arkadaşım, bir buçuk milyon yıl boyunca çaba gösterilerek üretilmiş şu berbat çark dönsün diye çabaladığının farkında değil miydi?

Kuşkusuz öyleydi ve bunu mutlaka kendisine söylemeliydim.

-61-

Vapuru yakalamak için hazırlanırken, Çetin kan ter içinde geldi. Onu böyle görünce gülümseyerek "Gazan mübarek olsun!" dedim.

Sözlerimdeki ironiyi sezdi, "Eğlen sen, bugün itibariyle Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin şubelerinin sayısı yüz otuz beşe yükseldi"* diye karşılık verdi.

Telaffuz ettiği rakam hakikaten çok yüksekti. Ayrıca, dernekler faaliyet de gösteriyordu. Para ve imza topluyor, ciddi anlamda güç gösterisinde bulunuyorlardı.

Aslına bakılacak olursa, iktidardaki de dahil olmak üzere, bütün siyasi partileri imrendirecek bir yaygınlaşma söz konusuydu. Ben de zaten küçümsediğim için değil, kuşkularım ve kaygılarım nedeniyle kurmuştum o cümleyi.

Önce babamla yaptığım konuşmanın, ardından Vali Bey'den aldığım ilhamın, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'ne olan bakışımda etkisi yüksek olmuştu.

Çetin'i karşıma alıp bütün o konuşmaları ve sonrasında yazdığım sayfaları okuyabilirdim pekâlâ. Ama vaktim yoktu. Bu nedenle "Başardınız!" deyip geçmeyi tercih ettim.

"Kâmil Bey başardı!" dedi bu sözüme karşılık Çetin.

Sonra düşüncesinde bir değişiklik yaptı, "Türkiye başardı!" dedi.

---

* Vehbi Zeki Serter'in, Genelkurmay Başkanlığı yayınlarından çıkan *Kıbrıs'ta Rum-Yunan Saldırıları ve Soykırım* kitabının 82. sayfasından.

Görüşünü neden değiştirdiğini, düşüncesinin yönünü Kâmil Bey'den devlete doğru hangi sebeple çevirdiğini sordum.

"Çünkü, devlet Kâmil Bey'i hiçbir aşamada yalnız bırakmadı. Devletin en önemli kuruluşları, gittiği her yerde önünü açtılar."

Arkadaşımın söylediği gibi, Kâmil Bey gittiği her yerde tevecüh ile karşılanmıştı. Yoksa, bu başarıyı ne bir siyasi parti sağlayabilirdi ne de siyasi parti başkanı. İktidar partisinin çağrısıyla bile olsa, devletin önemli kurumlarının alelade bir cemiyet için bu kadar kısa zamanda karar vermesi, harekete geçmesi, desteklemesi mümkün olamazdı. Böylesi bir ivme, ancak milli bir duruşla sağlanabilirdi ki Çetin'in vurgulamaya çalıştığı da tam olarak buydu.

Gitmem gerekmese, aslında onunla yapmak istediğim konuşma için çok uygun bir zemin oluşmuştu ama vaktim iyice daralmıştı.

"Bu konuşmamızı unutma. Pazartesi günü tam buradan başlayalım" dedim, saatimi göstererek.

Odamın kapısını birlikte kapatırken, arkadaşım "Hafta sonunda ne yapıyorsun bu arada? Vali Bey cumartesi günü yabancı ülkelerin polis şefleriyle burada buluşacakmış. Sen de gelecek misin?" diye sordu.

Konuşmuştuk bunu Fahrettin Kerim Bey'le, cumartesi ve pazar günleri İstanbul'da Uluslararası Kriminal Polis Komisyonu toplantısı* yapılacak, bu arada bazı ülkelerin polis şefleri Vali Bey'i ziyaret edeceklerdi. Böyle olunca, dünyanın belli başlı gazetelerinden gazeteciler de akın edecekti İstanbul'a. Bütün bunlardan haberdar olup hiçbir şey yokmuş gibi davranmam yakışık almazdı.

* 24. Uluslararası Kriminal Polis Komisyonu toplantısı 6 Eylül 1955 tarihinde Şale Köşkü'nde başladı. Komisyona elli iki ülke üyeydi ve bu ülkelerden kırk beşi temsilci gönderdi. Toplantı için İstanbul'a yüz on delege geldi.

İçten içe hafta sonum ziyan olacak diye korksam da "Hafta sonunda bana ihtiyacınız var mı efendim?" diye sormuştum.

Vali Bey'in cevabı içimi rahatlatmıştı.

"Komisyon toplantıları hafta başında başlayacak. Hafta sonu buluşmaları çok önemli değil. Önümüzdeki hafta zor geçecek."

Fahrettin Kerim Bey'le aramızda geçen konuşmayı aktardıktan sonra "İşte böyle" dedim Çetin'e. "Anlayacağın, hafta sonunu Büyükada'da geçireceğim."

Arkadaşım bu kez de "Var mı özel bir planınız?" diye sordu.

Yoktu. Yorgo'yla konuştuğumuz üzere, Lena gidene kadar kendi meselemizin üzerinde durmayacaktık. Burası kesindi.

Aklıma hafta sonu ne yapacağımıza dair bir şey gelmeyince "Doğaçlama yapacağız" dedim.

Sahiden de az kalmıştı sevgili Lena'nın seyahatine.

Vapura doğru yürürken, durmaksızın "Bugünü ve 10 Eylül'ü saymazsak tam bir hafta" deyip durdum. Onun da bir kısmı İstanbul'da geçecekti zaten.

***

İskelede Lena ve annem tarafından karşılandık. Lena yanak verirken "Sizi bilmem şekerim ama ben üzerinize afiyet, Paris'e iner inmez *To Catch A Thief*'i* seyredeceğim dedi.

Daha "Neden bahsediyorsun?" diye sormadan, elindeki ünlü Fransız dergisinden Cary Grant ve Grace Kelly'nin kocaman fotoğraflarıyla süslü sayfayı buldu.

Şahane görünüyordu ikisi de. Filmin direktörlüğünü Alfred Hitchcock yapmıştı. Hemen elinden aldım. Hakikaten de

* Film Türkiye'de gösterime 1957 yılında *Kelepçeli Âşık* adıyla girdi. En İyi Kostüm dalında Oscar aldı.

önümüzdeki haftalarda Paris sinemalarında gösterime gireceği yazılmıştı.

Bir yanında ben öteki yanında Yorgo olmak üzere eve doğru yürürken, Lena en cıvıl cıvıl haliyle filmin konusunu anlatmaya girişti.

"Robie yani Cary Grant, Fransız Rivierası'nda lüks otellerde yapılmış bir dizi mücevher soygunundan sorumlu tutulmaktadır. Suçsuzluğunu ispatlamanın peşine düşer. Şımarık vâris Frances yani Grace Kelly ile yolları kesişir. Frances'in göz alıcı mücevherleri kahramanımızın gözünü döndürebilecek midir?"

Çok güzel özetlemişti Lena filmi. Yorgo'nun bakışlarından da bunu anlamıştım.

Öte yandan, arkadaşım on küsur gün sonra Paris'te seyredecekti bu filmi. Şakası yoktu. Gidiyordu. Böylesi durumlarda beceriyle sergilediğim, duygu sömürüsü rolüne soyundum.

"Yani şimdi sen bu filmi Paris'te seyredeceksin ve biz Yorgo'yla İstanbul'da seyredemeyeceğiz öyle mi?"

Yorgo da Lena da biliyorlardı bunu laf olsun diye söylediğimi ama bu tür rollerde o kadar inandırıcıydım ki canım arkadaşımın kalbi kaldırmadı, "Yapma böyle" demek zorunda kaldı.

Yorgo da "Üzmesene çocuğu" diye uyarıda bulundu.

Normalde böyle zamanlarda kız tarafı, erkek tarafının dayanışma içine girdiğini düşünüp gönül koyar değil mi? Bizde olmazdı bu. Bebekliğimizden süzülüp gelen bir dostluğumuz olduğu için, kimin, neyi, neden söylediğini daha söylenmeden anlar, yerli yerine oturtur, gereksiz kızgınlıklara, küskünlüklere prim vermezdik.

Sahi, acaba ben son olarak ne zaman küsmüştüm Yorgo'ya ya da Lena'ya?

Düşünüp bulamayınca "Biz son olarak birbirimize ne zaman küstük, hatırlayan var mı?" diye sordum.

İkisi birden "Hiçbir zaman!" dediler.

Evlerimize iyice yaklaşınca "İyi o zaman, denize önce atlayan kazanır!" diye bağırdım ve başladım koşmaya.

"Boşuna koşma!" diye haykırdı Lena ve gömleğinin düğmelerini çözüp mayosunu gösterdi.

"Biliyordum böyle yapacağını" dedi ardından.

"İyi..." dedim. "Sen kazandın. Ama yine de denize girelim. Şehrin vücutlarımıza yapıştırdığı pas gitsin."

***

Lena'yı yalnız yüzer buldum. Daha iskeleden bağırdım "Yorgo nerede?" diye.

"Gelecek. Hazırlanıyor. Atla hadi."

Kendimi adanın tertemiz sularına bıraktım. Üç kulaçta Lena'ya ulaşıp "Günün nasıl geçti?" diye sordum.

"Sorma. Odamda her yer her yerde. İki bavul ve bir de el çantası alacağım. Bir türlü sığamıyorum içlerine. Bazı elbiselerden fedakârlık edeceğim. Yarın bana yardım eder misin?"

"Ben de onu soracaktım. Ne yapabilirim senin için? Öncelikle planın ne? İstanbul'a ne gün ineceksin?"

Önce çok teşekkür etti canımın için. Sonra denizde olduğumuza aldırmayıp sarılıp öptü. Bu arada su yuttuk tabii.

"Biliyorsun, Marsilya'ya pazartesi sabahı ulaşacağım ve onun için de cuma akşam İstanbul'dan gemiye binmem lazım. Ayın dokuzunun akşamı anlayacağın. Dokuzuna hiç iş bırakmamam lazım. Altısı sabahı İstanbul'a insem, yedisi ve sekizini arkadaş ve akraba vedalaşmalarına ayırsam diye düşündüm. Sen ne diyorsun?"

Arkadaşımın bazı akrabalarının İstanbul'da yaşadıklarını biliyordum. Sayıları çok olmasa da ziyaret edilmesi gereken yakınları

vardı. Okuldan da bir dolu arkadaşına ve öğretmenine uğraması gerekiyordu.

"Çarşambayı aile efradına, perşembeyi okul arkadaşlarına ayırırsın. Cuma günü vapura cümbür cemaat gideceğiz zaten."

Bu sözlerim üzerine heyecanlandı, "Nasıl yani?" dedi Lena.

"Annem ve babamla konuştum. Sen hangi gün İstanbul'a ineceksen, biz de o gün ineceğiz. Cuma günü de hep beraber seni vapura bindireceğiz."

"İzin mi alacaksın o gün işinden?"

"Evet. Cuma günü işe gitmeyeceğim. İzin istemedim henüz ama Vali Bey böyle bir durumda sorun çıkartmaz. Eminim."

Deli kız bir kez daha boynuma sarılınca "Yapma böyle. Boğacaksın ikimizi de!" dedim, başından aşağıya bastırıp denize batırdım.

En berbat oyunumuzdu bu. Yorgo çok kızardı bu oyuna. İkimizi de rahat batırabileceğini düşündüğü için çocukluğumuzdan itibaren uzak dururdu, batırmaca oynamaktan.

Lena suyun dibindeyken iskeleden "Öldüreceksin kardeşimi, daha Paris'i görecek" diye bağırdı.

Lena suyun üzerine çıkıp batırılma sırası bana geldiğinden, Yorgo'ya cevap veremedim.

***

Ahşap iskelenin üzerinde güneşlenirken, Lena planını bir kez de ağabeyine anlattı.

Şöyle bir ölçtü tarttı Yorgo, "Kulağa hoş geliyor" dedi.

Bu hesaba göre, biz çalışanlar İstanbul'a salı günü sabah vapuruyla inecektik, annem ve Lena ise öğleden sonra geleceklerdi.

Yorgo "Sabahleyin inerken ben senin valizlerini alırım, bir taksiye atıp eve götürürüm. Sen ve Leman Teyzem rahat gelirsiniz" dedi.

Çok iyi düşünmüştü bunu sevgilim. Geleneksel olarak Kalyopi Teyzem ilk vapurla iniyordu ve kadın başına valiz taşıması zor olurdu ama babam, Yorgo ve ben iki valizin hakkından rahatlıkla gelebilirdik.

Lena en mahcup sesiyle "Nasıl ödeyeceğim hakkınızı bilmiyorum" dedi.

Yorgo "Fransa'dan ziyaretimize geldikçe çikolata filan getirirsin artık" diyerek kardeşinin yanağından bir makas aldı.

Az sonra denize girme sırası babamla Hristo Amca'ma gelmişti. Biz evlerimize doğru yürümek için ayağa kalkarken onlar iskelenin başında göründüler.

Babam bana "Annen inanılmaz lezzette zeytinyağlı dolma yapmış. Ayaküstü iki tane yedim tadına doyamadım. Git hepsini bitir de misafirlere hiçbir şey kalmasın" dedi gülerek.

Lena sınavı kazandığı günden bu yana eksik etmediği ağlamaklı yüz halini takınıp "Aşkolsun Sezai Amca..." diyecekti ki Hristo Amcam babamın imdadına yetişti.

"Haydi haydi denizimize girelim. Başlayacak yine kendisi de ağlayıp bizi de ağlatmaya."

Bu sözleri söyledikten sonra kendisini denize bıraktı. Onu babam izledi.

-62-

Annem sabah gazetelerini okurken "Senin Vali Bey çalgılı gazinolara nefes aldırmıyormuş öyle mi?" diye sordu.

Öyleydi. Fahrettin Kerim Bey çalgılı gazino işletmecilerinin üzerinde kırbaç gibi şaklıyor, "Ben şarkıcılara binlerce lira verilmesini tasvip etmiyorum, halkı soymanıza engel olacağım!" diyerek aslan gibi kükrüyordu. Bu da gazino çevrelerini rahatsız ediyordu.

Henüz kahvaltı masasındaydık. Annem gazinolar konusunu açınca, babam arada bir yaptığı gibi bıyık altından güldü, başını gazetesinden kaldırdı, "Köy yanarken deli kız saçını tararmış" dedi.

Böyleydi babam. Ve tabii annem.

Leman Hanım'ın dikkatini gazino işleri çekedursun, aynı gazeteler esasen kan revan içindeydi. Neredeyse bütün gazeteler Kıbrıslı Rumların silahlandığından söz ediyordu. Kıbrıs heyetinin başında bulunan Doktor Fazıl Küçük, konferansı izlemek için Londra'da bulunan gazetecilere, adanın içinde bulunduğu vahim durumu anlatırken söz etmişti bundan.

Doktor Küçük ayrıca, Rumların ve Yunanlıların bütün hazırlıklarına karşılık Türkiye'nin tutumunu övmüş, Türk gençliğinin gösterdiği dayanışma ve Başbakan Adnan Menderes'in dirayetli tavrı nedeniyle kazanacak tarafın Kıbrıslı Türkler olacağının altını çizmişti.

Annem "Tövbe estağfurullah!" diyerek gazinocular meselesini kapatınca, babam elindeki gazeteyi bir haberi okumam için bana uzattı.

The Times'dan aktarıldığına göre, Londra'da konferans asıl salı günü başlayacaktı.

Hakikaten de öyleydi. Gelinen noktaya kadar İngiltere, Yunanistan ve Türkiye sadece tezlerini sunmuşlardı. Bu da henüz işin başında olduklarını gösteriyordu.

İngiliz diplomatlar cumartesi ve pazar günü Yunan ve Türk tarafını çeşitli dinlenme yerlerinde konuk edecek, kulis yapacaklardı. Pazartesi günü de İngiliz hükümetinin Kıbrıs'ı masaya yatırmasına ayrılmıştı. Kabine toplanacak, durum değerlendirmesi yapılacak, İngiltere bakışını olgunlaştırmış olarak yeniden sahne alacaktı. *The Times*, konferansın henüz başında olunduğuna bu nedenle vurgu yapmıştı.

Macmillan önce Yunan sonra Türk meslektaşıyla yemek yiyecek, asıl ne olacağı bir nebze de olsa pazartesi, tamamen salı günü belli olacaktı.

Babamın uzattığı yazıyı okuduktan sonra "*The Times* haklı" dedim ve başka yazılara daldım.

***

Kahvaltı masasından kalkmadan önce Lena'nın yolculuğuyla ilgili de konuştuk.

Güzel kızımızın planı tüm aile efradınca onaylandı. Annem, Lena'yla birlikte salı günü İstanbul'a ineceğini söyledi. Başka planları da vardı.

"Hazır inmişken Osmanbey'deki evi kış için hazırlatırım. Salı, çarşamba, perşembe bu iş için yeterli. Lena'yı gemiye bindirdikten sonra adaya dönerim. Malum ekimden önce dönmeyiz şehre. Ama hazır olmakta fayda var."

Babam da salı sabahı valizleri götürme işinde Yorgo'ya yardımcı olacağını söyledi. Sonraki sözleri ağızından biraz dertli çıktı.

"Benim bir işim de Hristo'yu teskin etmeye çalışmak. Siz farkında değilsiniz ama çok üzülüyor kızı gideceği için. Arada bir yalnız kaldığımızda dert yanıyor. Az önce denizde tekrar söyledi."

Hepimiz biliyorduk Hristo Amca'mın Lena'ya olan düşkünlüğünü. Yorgo'yu da çok seviyordu tabii ama Lena'nın yeri başkaydı.

Buna karşılık Kalyopi Teyzem için de varsa yoksa Yorgo'ydu. Ölürdü oğlu için canım teyzem.

Bu konuları kafamda evirip çevirirken aklıma "Neden babalar kızlarına, anneler oğullarına daha düşkünler?" diye sormak geldi.

Annem önce biraz düşündü, sonra "O nasıl söz öyle? Kızı oğlanı mı varmış? Hangi anne oğlunu çok severmiş de kızını az severmiş! Saçmalama!" diyerek bir zılgıt geçti.

Babamla bakıştık. Böyle durumlarda, arının yuvasına çöp sokmayı sevdiğini ikimiz de bilirdik. Bu hakkını az önce "Köy yanarken deli kız saçını tararmış" diyerek kullandığı için olsa gerek topa girmedi.

Önce ben de biraz ses etmedim. Sonra merakım ağır bastı, "Az önce sataşmamış olsan, ne derdin anneme?" diyerek bombayı masanın üzerine bıraktım.

Annem burnundan alevler çıkartarak "Anlamıyor zannetme! Şimdi yuvanı yapacağım bak!" diyerek canıma okudu.

Yerimden kalktım, oturduğu sandalyenin arkasına geçip sarıldım, yanaklarını öptüm "Bak senin kızın seninle, bir yere gitmiyor" diyerek gönlünü aldım.

***

Lena'ya, hangi eşyalarından fedakârlık edebileceği konusunda yardımcı olacaktım.

Kahvaltı masasından kalkar kalkmaz, soluğu Yorgoların evinde aldım.

Kalyopi Teyzem kapıdan girer girmez çayımı verdi. Çok sevdiğimi bildiği için bir tabağa da Rum böreği koydu.

Paris yolcusunu odasında, ağabeyiyle birlikte buldum. İçeriye girer girmez "Bu kız deli!" dedi sevgilim.

Tabiatıyla, sevgili Lena'nın yanında yer almam gerekiyordu.

"Hayır. Paris'te çok şık olmak istiyor. Çabası bundan."

Lena'nın biri tarafından kayırılması en çok Yorgo'nun hoşuna giderdi. Aslında, hepimiz birbirimizin arkasında durmayı severdik. Bunu göstermeye bayılırdık.

Lena beni bulunca, "Sen çık Yorgo!" dedi azarlıyormuş gibi ağabeyine.

"Öyle değil mi Suzan? Erkekler böyle konulardan ne anlarlar ki zaten?"

Sanki Lena istediği için yapıyormuşum gibi, Yorgo'nun koluna girdim ve onu odadan çıkarttım.

Kalyopi Teyzem ve Lena, hakikaten çok uğraşmışlardı Paris yolculuğu için.

Sağda solda elbiseleri, ayakkabıları filan görünce aklıma önce her şeyin bir düzene konulması geldi.

"Lenacığım, istersen gel götürmek istediğin ne varsa hepsini bir düzene koyalım. Bunun için de önce götürmek istemediklerini ortadan kaldıralım. Ne dersin?"

Canımın için "Olur" dedi düşünceli bir edayla.

Kafamızın karışmasına yol açan giyim eşyaları gardırop ve etajere yerleşince, durum daha kabullenilir bir hal aldı.

"Hangi valizleri alacaksın yanına? Şimdi de onları çıkart."

Lena, pirinç karyolasının altına sürmüş olduğu iki orta boy valizi çıkarttı. Çok bilmiş bir edayla önce gitsin diye ayrılmış olanlara baktım, sonra valizlere. Biraz da arkadaşıma moral vermek için "Çok da fedakârlık yapman gerekmeyecek sanki" dedim.

"Bu işi seninle yapmak istememin nedeni bu işte. Her şeye iyi tarafından bakıyorsun. Anneme ya da Yorgo'ya sorduğumda, çoğundan vazgeçmem gerektiğini söylediler."

Son sözleri üzgün çıktı Lena'nın ağzından.

"Yok yok..." dedim. "Öyle bir şey olmayacak."

Arkadaşımın eşyalarını olabilecek en iyi şekilde katlamaya koyuldum. Katladıklarımı, valizlerin biçimini alacak şekilde üst üste koydum, üzerlerinden biraz bastırdım. Lena ne yapmaya çalıştığımı anlamış olarak bana yardım etmeye koyuldu.

Her şeyi katlayıp çanta ve ayakkabıları da onların yanına koyunca "Çok az şeyden vazgeçmen lazım canımın içi" dedim bu kez.

O da karşılık olarak "Sence hangilerini almayayım?" dedi.

Çok güzel bir noktaya gelmiştik.

"Bence çeşitliliği tercih et. Üç döpiyes yerine iki olması çok fark etmez. Bak şurada iki tane lacivert pantolon var, birinden vazgeçebilirsin. Ben olsam iki çift siyah ayakkabı yerine bir kırmızı bir siyah seçerdim."

Ben böyle konuşunca, Lena hemen harekete geçti. Üst üste ve yan yana koyduğumuz eşyalarını bir de bu gözle tasnif etti. Gitmeyecekleri bir yana ayırdı ve "Böyle mi?" diye sordu.

"Rahatlıkla sığacaklar valizlerine Lenacığım" dedim ve arkadaşıma sarıldım.

O da bana sıkı sıkı sarıldı, "Sen olmasaydın ne yapardım?" dedi.

"Seni bilmem ama ben sensiz yapamazdım canımın içi."

-63-

Hafta sonunu, hüznü ve sevinci bir arada yaşamış olarak geride bıraktık.

"Ne pazarmış ama..." dedi babam, çaylarımızı söyleyip şekerli böreğinden ilk lokmayı ağzına atar atmaz.

Yorgo böreği alırken, ben de Ksidas'a* uğramış, gazetelerden bir demet yapmıştım.

Gazeteler ağız birliği yapmış gibi, Londra'daki Türklerin Trafalgar Meydanı'nda gerçekleştirdikleri mitingin ne kadar başarılı geçtiğinden söz ediyorlardı. İngiliz polisi, aynı saatte Trafalgar Meydanı'na yakın bir muhit olan Soho'da miting yapmak isteyen Kıbrıslı Rumlara izin vermemiş, muhtemel bir çatışmayı önlemişti.

Mitingde taşınan pankartlardan da anlaşılacağı gibi, Kıbrıslı Türkler "kendini idare" tezine karşı çıkıyor, bunun kanlı bir savaşa dönüşeceğini savunuyorlardı.

Dört bin civarında Türk'ün katıldığı mitinge damgasını vuran, Doktor Fazıl Küçük'ün yaptığı konuşma olmuştu. Şöyle demişti mitingde Dr. Küçük:

"Kıbrıs hakkında, Yunanistan'ın ileri sürdüğü iddialara karşı savaşacağız. Türkler, Yunan isteklerini reddetmektedir Buna karşı da muhalefet edeceklerdir. En büyük dileğimiz, Kıbrıs Adası'nın hiçbir zaman Yunan işgali altına girmemesidir."

---

* Büyükada Vapur İskelesi'ne kara tarafından girerken sağ başta bulunan Ksidas Kitabevi 1917 yılında Mikail Paşa Nikolaki tarafından kuruldu, oğlu Hristafil tarafından devam ettirildi. Ada sakinleri 1980'li yıllara kadar yerli ve yabancı bütün yayınları buradan tedarik ederlerdi. Ksidas Kitabevi otuz yıl kadar önce el değiştirdi.

Bu konuşmasıyla Dr. Küçük bir anlamda İngilizlere "Ya siz ya da Türkiye" demeye getiriyordu.

Aslında İngilizlerin duymak istediği de buydu. İngiltere, Londra'da gerçekleşen konferansla aslında sadece Rum ve Türk nüfusa arabuluculuk yapmaya çalışmıyor, bu iki ulus arasında Kıbrıs bağlamında büyük bir çelişki yaşandığını bütün ülkelere gösteriyordu. Bir başka şekilde söylenecek olursa, İngiltere'nin tasını tarağını toplayıp gittiği an, Kıbrıs'ın kan deryasına döneceğine cümle âlemin dikkatini çekiyordu.

Doğrusunu söylemek gerekirse, Türkler hem Türkiye'de hem de Londra'da iyi iş çıkartıyordu. Kalabalık bir diplomat ve gazeteci topluluğuyla İngiltere'de bulunan heyet orada yaşayan soydaşlarla buluşmuş, el ele vererek çalışmaya başlamıştı.

***

Türkiye'de de herkes tek yumruk olmuş gibiydi.

Beşiktaş'la yaptıkları karşılaşmadan önce Güneyspor oyuncuları sahaya "Kıbrıs Türk'tür" ibaresini taşıyan pankartla çıkmışlardı. Galatasaray maçında da Karagümrüklüler ellerinde "Kıbrıs Türk'tür" dövizini taşımışlardı. Gazeteler, her iki maçta da seyircilerin bu şiarı heyecanla haykırdığına dikkat çekmişlerdi.

Tabii ki işlerin her yerde yolunda gittiği söylenemezdi. Arap Birliği'nin bu meselede Yunanistan'ı destekleyebileceğine dair tahminler gerçek olmuştu.

Cumartesi günü Kahire'de toplanan Arap Birliği Siyasi Komisyonu sonunda kararını vermiş, ağırlığını Yunanistan'dan yana koymuştu.

Bu haberi okuyan babam kızgınlığını "Gel de Arapları sev şimdi!" diyerek gösterdi.

Gazetelerin tümünü okuyunca, daha çok babama dönük olarak "Bugün sanki her zamankinden daha gergin gibiyiz" dedim.

"Öyle. Baksana Kıbrıs'ta büyük bir askeri hareketlilik var. İngilizler polise yardımcı olsunlar diye adaya durmadan asker çıkartıyor. Mağusa tümüyle çevrelenmiş, giriş çıkışlar kontrol altına alınmış. Makarios'u bile eşyalarını aramadan pazar ayinine salmamışlar."

Babamın da söylediği gibi, İngilizler adada neredeyse kuş uçurtmuyorlardı. Her şeye rağmen tedhişçi Rumlar karakolları silah kullanarak basıyor, İngiliz Hava Kuvvetleri'nin telsiz merkezine bombalı saldırı düzenleyebiliyorlardı.

Cumartesi ve pazar günü Kıbrıs'tan gelen bu haberlere karşılık vermek için, pazar günü Taksim Meydanı'nda iki genç Rumca gazeteleri yakmıştı.

Bütün bunları zihninde peş peşe dizmiş olsa gerek, babam konuyu kapatmadan önce "Olayların Türkiye'ye sıçramasından endişe ediyorum" dedi.

Birkaç gün önce Vali Bey'in talimatıyla kritik noktaları dolaşmış, alınmış güvenlik önlemlerini gözlerimle görmüş olduğum için "Bir şeycik olmaz!" dedim.

Sözlerim babamı olduğu kadar Yorgo'yu da şaşırttı.

"Nasıl bu kadar emin olabiliyorsun?"

Fahrettin Kerim Bey'e söz vermiş olduğum için bu fikre nasıl ulaştığımı açık seçik söyleyemezdim. Biraz soruyu cevapsız bırakmamak biraz da hinlik olsun diye "Kuşlar söyledi" dedim.

***

"Neredesin?" dedi Vali Bey'in özel sekreteri daha görür görmez.

"Buradayım. Neden?"

"Vali Bey seni istedi ama şimdi girme, içeride polis şefleri var."

"Olur" dedim ve en müsait durumda haber vermesini rica ettim.

Daha yerime oturmamıştım ki Çetin göründü kapıda. Berbat görünüyordu.

"Ne bu halin?"

Çetin derhal bir sandalyeye oturdu.

"Aslında cumartesiden itibaren yorgunum. Dün on binden fazla pankart dağıttık. Bugün de devam edeceğiz. Dağıttığımızdan fazlası da matbaada duruyor."

Çaylarımızı söyledim ve "Şunu baştan anlatsana" dedim.

"Cumartesi Kâmil Bey'le birlikte federasyondaydım. Yanımızda Hüsamettin Canöztürk ve matbaacı Münir de vardı. Saat 11.00 gibi Hikmet Bil aradı."

Araya girdim, "Hüsamettin Canöztürk ile tanışmıştım değil mi?" diye sordum.

"Evet. Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nun başkanı. Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin de yönetim kurulu üyesi. Münir Bey de az önce sözünü ettiğim pankartları basan adam. Neyse, tam biz konuşurken telefon çaldı. Arayan Hikmet Bey'di. Londra'da yapılan gösteriden söz edip Taksim'de Yunanca gazetelerin yakılmasını istemiş. Gerisi geldi işte."

"Dur bir dakika. Yoksa, gazeteleri yakanların içinde sen de mi vardın?"

"Bizzat gazeteleri yakmadım tabii. Ama organize edilirken oradaydım. Kâmil Bey çocukları* buldurttu, tedarik ettiği Yunanca gazeteleri teslim etti. Hikmet Bey *Hürriyet* gazetesini arayıp foto

* Hurşit Şahsuvar ve Gündüz Gölönü.

muhabirlerine bilgi vereceğini söylemiş zaten. Hüsamettin Bey de *Vatan* ve *Milliyet* gazetelerine telefon etti."*

"Sonra?"

Çetin'in anlattıkları çok ilgimi çekmişti. Ben hafta sonu Lena'nın eşyalarını toplayıp meseleleri gazetelerden izlerken, arkadaşım ne çok şey yaşamıştı.

Çetin kaldığı yerden devam etti.

"Çocuklar gazeteleri alıp federasyondan ayrıldılar. Biz de hep beraber bir dolmuşla Taksim'e çıktık. Meydana ulaştığımızda gazeteler yakılmış, foto muhabirleri görevlerini yapmışlardı. Bu arada Gündüz isimli çocuğun bir sivil polis tarafından yakalanıp Taksim'deki polis merkezine götürüldüğünü öğrendik. Kâmil Bey çocuğu kurtarmak için merkeze gitti, biz de öteki işlere baktık."

"Hangi işlere?"

Sorularımın makineli tüfek gibi ardı arkası kesilmeyince Çetin sıkıldı.

"Dedim ya az önce, dün bütün gün pankart dağıttık diye. Tedarik için Münir Bey ile matbaaya gittim."

Çetin'in sorularımdan sıkıldığını hissettiğimden, bu kez soru sormadım, "Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin işi başından aşkın yani?" dedim.

Arkadaşım dalga geçiyor olma ihtimalime karşı önce biraz durakladı, ciddi olduğumu anlayınca "Öyle" dedi.

---

* Bu haber 3 Eylül 1955 tarihli *Hürriyet*, *Vatan*, *Cumhuriyet*, *Yeni Sabah*, *Hergün* gazetelerinde yer aldı.

-64-

"Siz Ankara'da ne kadar farkındasınız bilmiyorum ama ben burada bir barut fıçısının üzerinde oturuyorum."

Kapıyı tıklatıp içeriye girdiğimde, Vali Bey'i polis şefleriyle yaptığı konuşmayı tamamlamış, ziyaretçilerini göndermiş, telefonla konuşur buldum. Sesimi çıkartmadan içeriye süzüldüm. Bu arada Vali Bey sözlerini tamamlamış, telefonun öteki ucunda kim varsa onu dinliyordu. Karşı taraf epeyce konuştuktan sonra sıra yeniden kendisine geldi.

"Sayın Gedik, sizi bir aydır uyarıyorum. Geçen hafta, bu konuyla ilgili olarak iki kez aradım. Gazeteler insanların gerilmesine yol açıyor. Bunun milli bir dava olduğunun hepimiz farkındayız ama Allah muhafaza işler bir kere kontrolden çıkarsa..."

Anladığım kadarıyla Vali Bey'in telefonda konuştuğu İçişleri Bakanı Namık Gedik'ti.*

Yanılmıyorsam Fahrettin Bey, İçişleri Bakanı'na tam da sabahleyin babamın dediği gibi, İstanbul'un alabildiğine gerginleşmiş ruh halini anlatıyordu.

"Sayın Gedik, bir kemanın telini sonsuza kadar geremezsiniz. Kopar. Toplumlar da keman teli gibidir. Anlıyorum, Sayın Zorlu'nun elinin güçlendirilmesi gerekir, bunu hepimiz isteriz ama yolu..."

---

* Namık Gedik 1911-1960 yılları arasında yaşadı. Dahiliye mütehassısı ve politikacı. 6/7 Eylül Olayları esnasında İçişleri Bakanı'ydı. 27 Mayıs 1960'ta, tutuklu bulunduğu Harp Okulu'nun penceresinden atlayarak intihar etti.

Vali Bey telefon konuşmasını tamamladıktan sonra bana döndü.

"Günaydın Suzan. İstanbul Adliye Sarayı'nın açılış törenine gideceğim. Başbakan da orada olacak. Eğer birlikte olmamız gerekmiyorsa hemen geri döneceğim. Telefonda söylediklerimi duydun. Bu konuda senden bir istekte bulunacağım. Ben gelinceye kadar üzerinde çalışırsın."

Vali Bey sözlerini tamamlayınca kalktı, kapıya yöneldi. Söyleyeceklerini not almak üzere onunla birlikte yürümeye koyuldum.

"Telefondaki konuşmamda da söylediğim gibi, gazeteler İstanbulluları geriyor. Benim için bunu kanıtlayacak gazete yazılarını toparlamanı istiyorum. Çok vaktin yok. Gazetelerdeki ilgili yazıların başlıklarını, tarihlerini çıkart. Gelince görüşürüz."

Vali Bey sözlerini tamamlamış olarak kapıdan çıkarken Çetin koşarak cümle kapısından içeriye girdi.

"Ne oldu? Gitmedin mi sen?" diye sordum.

"Geri döndüm. Yağmur başlayacak az sonra. Şemsiyemi alacağım. Hoşça kal."

Odama dönünce, gökyüzüne baktım. Her yeri kapkara bulutlar kaplamıştı. Sabahleyin biz adadan ayrılırken de bulutlar vardı ama şimdi çok daha fazlalaşmıştı.

Anlaşılan sonbahar geliyordu. Nedense, sonbaharla kocayemişler aklıma birlikte düşer.

Lena hafta içinde bizden ayrılacağına göre, hafta sonunda birlikte giderdik Yorgo'yla kocayemiş toplamaya.

***

Çantama ajandamı atmış olarak *Hürriyet*'in yolunu tuttum. Sonra birkaç gazeteye daha uğrayacaktım. Valilikten geldiğimi söylediğimde, bütün gazetelerde akan sular duruyordu.

Vali Bey "Son birkaç aya baksan yeter" demişti. Öyle yapacaktım.

Gazetelerde yaklaşık birer saat çalıştım. Yine de geriye ajandam epey kabarık döndüm. Daktilo makinesini önüme çektim, bir dosya kâğıdı taktım, notlarımı yazmaya koyuldum.

Hürriyet, 15 Temmuz: Rum papazların gizli faaliyeti artıyor.

Yeni Sabah, 24 Temmuz: Bizi kahretmeye yeminli papazlar, Heybeliada'da okudular.

Vatan, 4 Ağustos: Helen ve Bizans emperyalizminin hortlaması...

Temmuzun başından başlayıp 5 Eylül'e kadar gelmiştim.

İncelemem sırasında, sık sık Vali Bey'in ortalığı yatıştırmaya yönelik açıklamalar yapmış olduğunu gördüm. Onları da bir başka kâğıda yazdım.

Gazete yazıları tek tek çok önemliymiş gibi görünmese de bir araya getirildiklerinde büyük yekûn oluşturuyor, zaman içinde toplumun bir doğrultuda nasıl yönlendirilmiş olduğuna işaret ediyordu.

Birkaç saat gazetelerde, birkaç saat de odamda çalışarak oluşturduğum üç daktilo sayfası yazımla Vali Bey'in odasına ulaştığımda, özel sekreter tarafından durduruldum.

"İçeriye kimseyi almamamı istedi!"

Neler oluyordu böyle Allah aşkına? Son birkaç gündür ne çok geri döner olmuştum Fahrettin Kerim Bey'in kapısından! Valilikte çalışmaya başladığım günlerden geçtiğimiz haftanın başına kadar hiç de böyle durumlarla karşılaşmıyordum oysa.

***

Yarım saat sonra, özel sekreteri tarafından "Vali Bey bekliyor!" diye aranınca notlarımı aldım, odasının yolunu tuttum.

Fahrettin Kerim Bey telefondaydı ve yüksek perdeden konuşuyordu.

"Hayır efendim! İzin verilmeyecek efendim. Az önce buradaydılar. Kendilerine de uzun uzun mitinge neden izni veremeyeceğimi anlattım. Üzerinizde ne kadar büyük baskı olduğunu biliyorum efendim. Benim üzerimde de var. Talebe cemiyetleriymiş, federasyonlarıymış, sendikalarmış, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'ymiş hepsi vız gelir tırıs gider. İstanbul'un valisi olarak, sonundan endişelendiğim hiçbir sosyal hareketliliğe izin vermem. Anlaşıldı mı?"

Vali Bey telefonu kapattıktan sonra "La havle ve la kuvvete illa billah il aliy ül azim!"* çekti ve "Gel Suzan" dedi.

"İki liste yaptım efendim. Biri gazetelerin yazdıkları, biri de sizin söylediklerinizi."

Vali Bey listeleri dikkatle taradı, "Çok güzel bir çalışma olmuş. Hem de çok kısa bir zamanda. Bravo!" dedi, tekrar önündeki kâğıtlara baktı.

Bütün cesaretimi toplayıp "Neler oluyor efendim?" diye sordum. O başını kaldırırken de "Ortalık neden bu kadar karışık? Yoksa her şey normal de ben mi abartıyorum?" dedim.

"Hayır Suzan. Hiçbir şey normal değil. Haklısın. Çok sırada dışı bir döneme girdik. Biliyorsun Londra'dan ne karar çıkacağı büyük önem taşıyor. Öte yandan Kıbrıs'tan her an büyük facia haberleri gelebilir. Ve yetmiyormuş gibi burada, İstanbul'da, bu sefer de bizimkiler meseleye en ters tarafından bakıyorlar."

Sahiden merak ettim Vali Bey'in "bizimkiler" diyerek kimi kastettiğini. Sordum da.

* "Güç ve kuvvet sadece yüce ve büyük olan Allah'ın yardımıyla elde edilir."

"On tane çocuğun, iki tane derneğin, birkaç tane sendikanın ne düşündüğü hiç önemli değil Suzan. Tabii ki arkasındaki büyük akıldan söz ediyorum. Elinde ülkeyi yönetiyor olmanın gücünü de bulunduran büyük akıl, kemanın tellerinin gerildikçe gerilmesine yol açıyor. Bu vasıtayla Kıbrıs'taki Rumlara ve İngiltere'deki Yunanistan heyetine, beri durmazsa çok kötü olacağını anlatmaya çalışıyor."

Yavaş yavaş olup biten her şeyi yerli yerine oturtmaya başlıyordum.

İşimi bitirmiş olarak odama doğru giderken, bu kurgunun içinde Çetin'in de büyük bir rolü olduğunu düşünmeye başladım. Sahi, acaba bunun ne kadarının farkındaydı arkadaşım? Onunla mutlaka bu konuyu konuşmalıydım.

***

Tam odama geri dönmüştüm ki Vali Bey tarafından yeniden çağırtıldım.

"Gel Suzan. Az sonra BBC haber bülteni başlayacak, birlikte dinleyelim. Sen not da al bu arada."

Aslında hepimiz, o günü İngiltere'de gerçekleşen kabine toplantısına kulak kabartmış şekilde geçiyorduk. Emindim, şu anda gazetelerde, Dışişleri Bakanlığı'nda, Kıbrıs'ta, Yunanistan'da ve pek çok başka yerde, kulaklar radyoya dayanmış, İngiltere'de hükümetin ne karar aldığı öğrenilmeye çalışılıyordu.

Bir önemli mesele de Yunanistan'da yayımlanan *Kathimerini** gazetesinin pazar günü verdiği haberdi. Gazeteye göre Yunanistan

* *Kathimerini* 1902'den bu yana yayımlanıyor. Yunanistan'ın en çok okunan gazetelerinden biri. Yunanca ve İngilizce versiyonları var. Muhafazakâr okuyucuya hitap ediyor.

heyeti Londra'dan umudunu kesmiş olarak geriye dönecek, meseleyi Birleşmiş Milletler'e taşıyacaktı.

Kathimerini taraflı da olsa ciddi bir gazeteydi, içeriden haber almamış olsa "çekilme"yi dillendirmezdi. Kimilerini göreyse, başlık İngilizlere baskı yapmak için atılmıştı, ciddiye alınmamalıydı.

Öyle ya da böyle, kulağımız BBC'deydi ve alacağımız her türlü haber önemliydi.

BBC'nin haber bültenini dikkatle dinledik. Spikerin ağzından "kabinenin Kıbrıs meselesini konuşmak üzere toplandığından" başka, dişe dokunur bir laf çıkmamıştı. İngiliz radyosu, Zorlu'nun Londra'da bir basın toplantısı yaptığından da söz etmiş.

Haber bülteni bitince, Vali Bey "Zorlu'nun neler söylediğini öğrenmemiz lazım" dedi.

Ne yapacağımı biliyordum. Gazetelerden birkaçını aradım, zaman içinde arkadaşlık kurduklarıma, Londra'dan gelecek her türlü bilgiye ihtiyacım olduğunu söyledim. İçlerinden biri, Londra'daki muhabirlerinin Zorlu'nun basın toplantısında söylediklerini satır başları halinde yazmakta olduğunu, teleksin başında beklediklerini söyledi.

Vali Bey'i durumdan haberdar ettim, "Gidip gazetede beklememi ister misiniz?" diye sordum.

Saatine baktı, "Vapuru kaçırırsın" dedi.

Böyle bir zamanda işimi bırakıp gidemezdim. Kararımı verdim.

"Olsun efendim. Şimdi babama telefon eder son vapurla döneceğimi, en kötü ihtimalle Osmanbey'deki evimizde kalacağımı söylerim."

***

Gazeteci arkadaşımla birlikte, Londra'dan gelen teleks metni elimizde mürettiphaneye* koştuk. Dizgici yazma işini tamamlayınca makinenin arkasına birikmiş kurşun satırları aldı, bir masanın üzerine yerleştirdi, etraflarını iple çevirip kalıp haline getirdi, üzerinden mürekkebe batırılmış bir silindir geçirdi, ardından boş bir sayfa kâğıdı kalıbın üzerine koydu, kopyasını aldı.

Matbaadan bu kopyayla çıktığımda, yağmurun bardaktan boşanırcasına yağmaya başladığını gördüm.

Sırılsıklam valiliğe ulaştığımda, Fahrettin Kerim Bey çalışmaya devam ediyordu. Röportaj metnini çantamdan çıkarttım, Vali Bey'in önüne koydum.

Halim hakikaten içler acısı olmalı ki "Berbat görünüyorsun" dedi ve yine saatine baktı.

"Son vapuru kaçırmadın değil mi?"

"Hayır efendim. Kaçırmadım."

Kaçırmıştım aslında.

* Mürettip, dizgi yapan demektir. Eskiden gazeteler, eritilmiş kurşundan oluşan satır ve klişelerden yararlanılarak basılırdı.

-65-

Çok az uyumuş olsam da cin gibi uyandım. Yağmur gece boyu, bardaktan boşanırcasına yağmıştı. Sabahleyin sanki ara vermiş gibi bir hali vardı.

Zor bir gün olacaktı. Lena'nın çantalarını İstanbul'a götürürlerken babam ve Yorgo'ya yardım etmem gerekiyordu.

"Neyse ne!" dedim kendi kendime. Nihayetinde iki bavul götürecektik o kadar. Kaldı ki benim görevim köprüde sona erecekti. Gerisini Yorgo ile babam halledeceklerdi.

Akşamdan çağrılmış, yarım saattir kapımızda bekleyen faytonla, iskeleye ulaşmamız beş dakikadan bile az sürdü.

Az sonra gazeteleri masanın üzerine koyunca, bütün gazetelerin Zorlu'nun basın toplantısında söylediklerini manşet yapmış olduklarını gördüm.

Babama ve Yorgo'ya "Dün vapuru kaçırmamın, gecenin bir saatinde dönmemin nedeni işte bu röportaj" dedim. Şaşırdılar. Neler olup bittiğini bir bir anlattım. Böyle olunca, her ikisi de röportajı dikkatle okudular.

***

Vapurda, önceki günlerde alelusul yaptığımız önümüzdeki birkaç güne dair planı detaylandırmaya çalıştık.

Gündüzleri herkes kendi işini yapacaktı. Yorgo mektebinde, babam işinde, ben valilikte olacaktık. Annem Osmanbey'deki evimizin temizlenmesini sağlayacak, Kalyopi Teyzem sabahın

köründen akşamın geç saatlerine kadar mücevherat mağazasını beklemeyi sürdürecekti.

Son günlerin kahramanı Lena, gündüz saatlerini arkadaşlarına ayıracaktı.

Babam Yorgo'ya "Baban tek başına çıkartacak adanın tadını" dedi biraz kıskanarak.

Sevgilim "Hep böyle yapıyor" diye karşılık verdi babama.

Hristo Amcam şehre, yerine bir arkadaşını bırakıp, cuma günü inecekti. Büyükadalılar, kırk yılın başında bir gün, Hristo'suz idare edeceklerdi.

Babam "O zaman onun İstanbul'da bulunmasının şerefine, cuma akşamı İstanbul'da mutlaka bir şey yapalım. Cumartesi ilk vapurla döner adasına" dedi.

Yorgo "Kurtuluş'taki meyhaneye gidelim mi Sezai Amca?" diye sordu.

Mantıklıydı. Osmanbey'deki evimize yürüme mesafesindeydi. Yorgo'nun evine de yakın sayılırdı.

Babam "Tamam. Sen rezervasyonu yap o zaman" dedi Yorgo'ya.

"Önceki günlerde hiç görüşmeyecek miyiz?" diye sordum.

Babam "Ne dersiniz, çarşamba bizim evde olalım mı?" diyerek fikir yürüttü.

Müdahale ettim, "Bunu anneme sormamız lazım. Ev hazır olur mu bilemeyiz" diyerek uyarıda bulundum. Söylediklerim babama mantıklı geldi. Konuyu "O halde bu akşam Leman Sultan'a sorarız" diyerek bağladı.

Köprünün üzerinde babam ve Yorgo'nun Lena'nın bavullarını taksiye yerleştirişlerini izledim, arkalarından el salladım.

***

İlk iş olarak Vali Bey'in özel sekreterine uğradım ve istenip istenmediğimi sordum. Henüz aranmamıştım. Rahat bir nefes aldım, ofisime geçip kendime bir çay söyledim.

Telefonumu yeni kapatmıştım ki Çetin göründü kapıda. Elinde tabii ki kesekâğıdı vardı. Derhal onun çayını da söyledim.

Yüzü bir tuhaf gelmişti arkadaşımın.

"Neyin var senin Çetin?"

Hakikaten tatsız görünüyordu. Tekrarladım sorumu.

"Cumartesi, pazar ve pazartesiyi pankart dağıtarak geçirdim. Şu anda İstanbul'un her köşesi bir kenara konulmuş pankartlarla dolu. Öte yandan, Vali Bey mitinge izin vermiyormuş anladığım kadarıyla."

"Öyle" dedim, o böyle konuşunca.

"Sen nereden biliyorsun?" diye sordu.

"Çünkü, dün telefonda kesin talimat verirken duydum."

"Anlaşıldı" dedi Çetin ve sessizliğe büründü.

"Anlatsana" dedim bunun üzerine.

"Bir terslik var bu işte Suzan!"

Şaşırdım. "Hangi işte?" dedim.

Arkadaşım bir süre yüzüme baktıktan sonra "Aramızda kalacak" dedi. Başımı salladığımı görünce devam etti.

"Kıyamet kopmak üzere!"

Anlamamıştım ne söylediğini. Şaşkın ve soran bakışlarla yüzüne bakmaya devam ettim.

"Pankartları dağıtırken, semtlerin, mahallelerin, sokakların bile hazır olduğunu gördüm. İnsanlar Taksim'e akmak için geriye sayıyorlar. Bırak İstanbulluları, Anadolu'dan ve Trakya'dan gelecek olanları karşılayacak ekipler bile hazır."

İyice şaşırmıştım. "Ne Anadolu'su ne Trakya'sı?" dedim.

"Eskişehir'den gelecek treni kimler karşılayacak, Taksim'e ulaşmaları nasıl sağlanacak, hangi sendikalar Çorlu'dan gelecek olanları kamyonlarla taşıyacak, her şey dibine kadar planlanmış durumda. İnsanlar ellerinde listelerle bekliyorlar..."

Şoke olmuş durumdaydım. Çetin'in, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin pankartlarını sağa sola dağıtırken duydukları asap bozucuydu.

"Ne olacak yani?" dedim.

"Bilmiyorum Suzan. Bildiğim, insanların mahallelerde, sokaklarda, kahve köşelerinde beklemeye geçmiş oldukları. Hepsi nereye gideceklerini, ne yapacaklarını gayet iyi biliyorlar. Başlarındaki adamlar belli. Vapur saatleri, tren saatleri, kamyonlar, otomobiller, motosikletler, bisikletler, mavnalar, çatanalar, çektirmeler... Karada ve denizde, aklına gelebilecek yürüyen ne varsa harekete hazır."

Bu noktada biraz durakladı arkadaşım. Sonra "Hatta aletler!" dedi.

Şaşkınlığım doruk yapmıştı. "Ne aleti?" diye sordum.

"Baltalar, kürekler, kazma sapları..." Biraz durakladı "Demir testereleri, balyozlar..." Devamını getiremedi.

Biraz sustuktan sonra "Bunları Vali Bey'e anlatmak ister misin?" diye sordum.

"Sakın!" dedi tek kelimeyle Çetin.

"Anlattıklarım bu odadan dışarıya çıkmayacak. Vali Bey benim Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin işleriyle uğraşan bir memur olduğumu düşünüyor. Cemiyetin gönüllüsü olduğumu bilmesini istemiyorum."

Haklıydı Çetin. Aslında, pankartları dağıtma noktasına kadar ben de öyle olduğunu düşünüyordum.

Çetin "Sana bir şey daha söylemek istiyorum" deyince kulaklarımı açtım.

"Dün akşam, Başbakan Menderes Hikmet Bey ile bir akşam yemeği yemiş. Bunu pankartları dağıttıktan sonra, gece yarısı Kâmil Bey'e uğradığımda öğrendim. Başbakan Hikmet Bey'e, Londra'dan şifreli bir telgraf* aldığını söylemiş. Fatin Rüştü Zorlu gönderdiği telgrafta, görüşmelerde zor durumda kaldığından, müzakereler esnasında elinin kuvvetlendirilmesi gerektiğinden söz ediyormuş. Türkiye'de vatandaşların dizginlenemez hal aldığının gösterilmesini istiyormuş."

Şaşırmıştım. "Tanık olduğun hazırlıklar, bu gösteri için olmalı" dedim.

"Ama bu bilgi çok yeni. Hikmet Bey'e dün akşam söylenmiş. Oysa biz pankartları günlerdir dağıtıyoruz. Mahallelerde gördüğüm insanlar sokağa aletli ve adresli çıkacaklarının gayet iyi farkındalar. Çorlu'dan gelecek kamyonların, Eskişehir'den Haydarpaşa'ya ulaşacak trenlerin saatleri belli, gelecek olanların hangi vasıtayla nereye götürülecekleri hesaplanmış durumda. Her şey dakikası dakikasına biliniyor. Bir gecenin işi değil bu Suzan!"

* Fatin Rüştü Zorlu'nun Adnan Menderes'e gönderdiği bu telgraftan Yassıada'da da söz edildi. 6/7 Eylül Olayları'nın hükümet tarafından tertip edildiğine dair en önemli dayanak bu telgraftı. Zorlu duruşmalarda telgraf gönderdiğini yalanlamadı. Kastının, diplomatik önlemler alınmasını sağlamak olduğunu söyledi. Telgraf hiçbir zaman bulunamadı.

Suzan, tıpkı kendisinden önceki tanıklar gibi yeminini etti.

"Bir şey saklamaksızın ve bir şey katmaksızın, kimseden korkmayarak, bir tesire kapılmayarak bildiğimi namusum ve vicdanım üzerine dosdoğru söyleyeceğime yemin ediyorum."

Epeydir beklediği andı bu.

***

28 Ekim gününü sürdüklerine, davaya müdahil olma kararını 12 Haziran'da verdiğine göre, Suzan tamı tamına yüz otuz altı gündür bu anı bekliyordu. Kararı aldığı dakikalara geri döndü.

Büyükada'daydı, salondan Yorgoların evine bakıyordu...

Zamanında Hristo Amca'sının, Kalyopi Teyze'sinin sevgili Lena'sının ve büyük aşkı Yorgo'sunun, boyası iyiden iyiye dökülmüş evine bakıyordu Suzan.

Tanıklık yapmak için bulunduğu kürsüye dayanmış olarak "Ne yazık..." diye mırıldandı.

Yorgo'nun o çatı katı balkonuna bir daha asla çıkamayacağına dair düşünceler içini yine ezdi.

Gözlerindeki ferden, tenindeki ışıktan, saçlarındaki fosfordan en çok da zaten bu nedenle mahrum kalmamış mıydı?

27 Mayıs İhtilali gerçekleşmiş, ardından 6/7 Eylül'e yol açanların yargılanacakları açıklanmıştı.

İçindeki öfkeyi bir nebze olsun dindiren bu haber olmuştu.

En çok da bu nedenle, umutla sarılmıştı yargılamalara Suzan.

Şimdi de buradaydı. Kürsüdeydi.

***

Düşüncelere dalan Suzan'ın sesi mırıldanmanın ötesine geçmeyince, Başsavcı "Yüksek sesle, hepimizin duyacağı şekilde konuşun lütfen" dedi.

Genç kadın iddia makamının uyarısı üzerine kendine geldi, geçmiş üzerine düşünmeyi bıraktı.

"Yüksek sesle konuşacağım, hatta haykıracağım!"

Genç kadının konuşma sınırlarını aşıp çığlığa dönen seslenişi, salonda mutlak sessizliğin hâkim olmasına yol açtı.

"Yıkım hikâyesi dinlemek istemediğinizi, 6/7 Eylül Olayları'nın bir tertip olup olmadığını öğrenmeye çabaladığınızı bildirmiştiniz. Cevapları bende Sayın Başsavcı."

Suzan'ın bu sözleri, yargılamanın gerçekleştiği salonda herkesi suspus hale getirdi.

"Suzan Hanım, yapacağınız açıklamalardan önce, kayıtlara geçmesi için, olaylar cereyan ederken yaptığınız işten ve nerede bulunduğunuzdan söz edebilir misiniz lütfen?"

Verdiği dilekçede, hangi tarihler arasında ne iş yaptığını belirtmişti Suzan. Savcılık makamı, tekrarlamasını isteyince, söyleneni yaptı.

"6/7 Eylül Olayları gerçekleşirken İstanbul Valiliği'nde, Vali Bey'in asistanı olarak görev yapıyordum efendim. O günlerde ne olduğu, elimde tuttuğum kara kaplı bu ajandada kayıtlı. Dakikası dakikasına, saati saatine. Ve Hizmete Özel belgeleriyle. Sayın Savcı, Kıbrıs Türk'tür Derneği'ni kurulmasından, yıkımı gerçekleştirmesine kadar günü gününe izledim. Her şey önümde oldu. Sözünü ettiğim dernek, devlet tarafından planlanmış çok büyük bir operasyonun en önemli araçlarından biriydi..."

-66-

Yağmur aralıklarla yağmayı sürdürüyordu.

Saatime baktım, 15.30'a geliyordu. Karnım kazınmaya başladığına göre, acaba çift kaşarlı bir tost mu söylemeliydim?

Fahrettin Kerim Bey'in özel sekreteri telaş içinde odamın kapısını açıp "Vali Bey geldi, seni istiyor!" deyince, açlığımı unuttum.

Odasına girdiğimde, Fahrettin Kerim Bey kanepeye oturmuş elinde telefonun ahizesi olmak üzere bana bakıyordu.

"Suzan, telefonda *Cumhuriyet* gazetesi muhabiri Fuat Ziya Bey var. Bana Selanik'te Atatürk'ün evine bomba atıldığını söylüyor.* Haberi İstanbul Radyosu'ndan almış."

Şaşırmıştım.

"Çabuk benim masama otur. Tanıdığın bütün gazetecileri ara. Yunanistan'da ne olduğunu ve İstanbul'daki yansımalarını tam olarak öğren. Konferansa al, ben de dinleyeceğim. Bu arada not da al."

Kavramamda bir sorun yoktur ama ilk anda ne olduğunu sökemedim. Fahrettin Kerim Bey'in sözlerini tekrarladım.

"Yunanistan'da, Atatürk'ün evine bomba atmışlar!"

---

* 6/7 Eylül Olayları'nın fitilini ateşleyen bu olaydır. Bombalama üzerine Selanik'te hukuk okuyan Oktay Engin ve Selanik Konsolosluğu çalışanı Hasan Uçar, Yunan makamları tarafından yakalandılar, yargılandılar ve suçlu bulundular. Oktay Engin Türkiye'ye sığındı. Eğitimini Türkiye'de tamamladı. *Cumhuriyet* gazetesinde Atina Radyosu'nu dinlemekle görevlendirildi. Kaymakamlık yaptı. Emniyet Genel Müdürlüğü'nde Planlama ve Koordinasyon Daire Başkanlığı'na getirildi. Nevşehir'e vali oldu. Yassıada Mahkemeleri'nde Oktay Engin'in bombanın konulmasını sağlayan kişi olduğu, bu eylemi MAH (Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti) adına yaptığı üzerine kuvvetli kanaat hasıl oldu.

Kendimi çabuk toparladım, Vali Bey'in söylediğini yaptım. Onun masasına oturdum, elimdeki ajandayı açıp, fihrist kısmından tanıdığım bütün gazetecileri aramaya başladım.

Hepsi aynı şekilde cevap verdi.

"Olayı İstanbul Radyosu'ndan duyduk. Başka bilgimiz yok."

Benimle birlikte telefon konuşmalarını dinlemiş olan Vali Bey vakit geçirmeden talimatını verdi.

"Şimdi kendi odana geç, İstanbul Radyosu'nu ara, bu haberin nereden geldiğini, yayımlanması konusunda kimden izin alındığını sor ve haber metnini telefonda yazdırmalarını söyle."

Odama geçerken Fahrettin Kerim Bey'in sekreterine "Başbakan'ın özel kalemini bağla!" diye bağırdığını duydum.

***

Valilikten arandığını duyan İstanbul Radyosu dış haberler servisi görevlisi, haber metnini eli ayağına dolaşmış olarak okudu:

"Atina A.A. (hususi muhabirimizden). Selanik'te Aziz Atatürk'ün doğduğu ev ile Türk Konsolosluğu binası arasında, bahçede, saat gece yarısını dört gece bir bomba patlamış ve bu infilak neticesinde Aziz Atatürk'ün doğduğu evin pencereleriyle Konsoloshane'nin camları hasara uğramıştır. İnfilak esnasında insanca zayiat olmamıştır..."

Haber metninin tümünü ajandama kaydettikten sonra Vali Bey'in sorduğu öteki soruları sordum. Telefonda bana yardımcı olan görevli biraz beklememi istedi, sonra cevabını verdi.

"Radyo, dün Sayın Başbakan'ı Abdullah Efendi Lokantası'nda yemekteyken aramış. Saat 13.30'muş. Sayın Menderes, haberin derhal yayına konulmasını istemiş."

Notlarımı tamamlar tamamlamaz, soluğu yine Vali Bey'in odasında aldım. Başbakan'ın İstanbul Radyosu'na talimatı ne zaman ve nereden verdiğini söyledim, "Haber metnini de okuyayım mı efendim?" diye sordum.

"Bir dakika, bir dakika! Abdullah Efendi Lokantası'ndan mı vermiş?"

Sorusuna "Evet" diye cevap verince Vali Bey biraz düşündü.

"Çok garip, yemekte ben de vardım. Cumhurbaşkanı da oradaydı. Demek ben oradayken vermiş talimatı. Başbakan bir ara telefonla aranmış, lokantanın ofis kısmına geçmişti."

Bu sözleri söyledikten sonra, elimdeki metni işaret etti.

"Lütfen oku."

Daha "A.A." harflerini duyar duymaz "Anadolu Ajansı" dedi.

"Öyleyse..." dedim. "Neden gazetelerin haberi yok?"

Vali Bey soruma "Hususi muhabir demişler, bu nedenle olmalı diye" cevap verdi. Sonra, yüksek sesle düşünmeye devam etti.

"Ya da birileri, İstanbul Radyosu'nun ön almasını istedi. Bak-' sana, dün gece 00.04'te patlamış bomba. Haber yaklaşık on üç saat perdelenmiş. Bu işin içinde bir iş var!"

Vali Bey bu arada sekreterine tekrar seslendi.

"Özel kalemini bulamıyorsan bizim trafik şubeden sor nerede olduğunu. İstanbul'da bir yerde. Az önce birlikteydik, bir saat bile geçmedi aradan. Bizimkiler mutlaka biliyorlardır nerede olduğunu."

Vali Bey'in sekreteriyle konuşması son derece canhıraş bir biçimde gerçekleşmişti. Anlaşılan, benim odamda olduğum süre içinde Başbakan henüz bulunamamıştı.

"Suzan, gazetelerin nefes alışlarını bile izle, ne öğrenirsen bana haber ver."

Odama doğru yürürken, sabahleyin Çetin'le konuştuklarımı ve Atatürk'ün evinin yakınına bomba konulmasını birlikte düşünmeye başladım. Böyle olunca, İstanbul gözüme fitili ateşlenmiş bir dinamit gibi göründü. Çok geçmeden bombalama ortalıkta konuşulmaya başlanacak, epeydir böyle bir haber için hazırlanmış sokaklar infilak edecekti.

Belli başlı gazeteleri bir tur daha aradım. Anadolu Ajansı'nın bülteni nihayet ellerine geçmişti. Selanik'ten birilerini bulup konuşmaya çalışıyorlardı. Bir de bu çok özel haberin Londra'daki görüşmeleri nasıl etkileyeceğini öğrenmenin peşindeydiler.

Gazeteci arkadaşlarımdan biri "Bizimki gibi gazeteler, okuyucunun eline ancak yarın sabah geçer. Sen asıl akşamleyin çıkacak gazetelerin çıkartacağı patırtıya bak!" deyince, ne yalan söyleyeyim paniğe kapıldım. Zihnimde bir gazeteci çocuğun sokaklarda "Atatürk'ün evinin bombalandığını yazıyor!" diye bağırdığını canlandırdım.

Aklıma tekrar Çetin ve sabahleyin anlattıkları geldi.

***

İşler açlığımı bir süreliğine unutturmuşsa da öğlen yemeği yemediğim için midem kendini iyiden iyiye hissettirmeye başlamıştı.

Valiliğin karşısındaki sokağın içindeki büfeyi beğeniyordum. Özellikle soğuk arnavutciğeri ve Amerikan salatasıyla yaptığı sandviçler hoşuma gidiyordu. Yağmur kesildiğine göre, bir koşu gidebilirdim.

Paketim elimde valiliğe geri dönerken, sanki bir dejavu yaşıyormuşum gibi oldu:

"Atatürk'ün evinin bombalandığını yazıyor!"

Yaşı on beş civarındaki gazeteci çocuk avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Yoksa yanılıyor muydum? Pekâlâ düşüncelerimin tesiri altında kalmış olabilirdim.

İstanbul Ekspres'in Tan Matbaası'nda basıldığını biliyordum. Gazetenin çıkacağı saatlerde çocuklar önünde toplanır, matrislerin içine koydukları gazeteleri Beyazıt, Aksaray, Sultanahmet, Sirkeci istikametlerine dağılarak satarlardı.

Karşımdaki onlardan biri olmalıydı. Durdurdum. Biri kendim biri Vali Bey için iki gazete aldım, koşarak ofisime ulaştım.

Sandviçim biraz daha bekleyebilirdi. Masamın üzerine bıraktım, nefes bile almadan Vali Bey'in kapısını tıklattım, gazeteyi kendisine uzattım.

İsmini görür görmez "*İstanbul Ekspres*"* dedi ve ekledi "Mithat Perin'in** gazetesi."

Gazetenin başlığı adeta bir afiş gibi hazırlanmıştı. Kocaman puntolarla "Atamızın evi bomba ile hasara uğradı!" denilmişti.

Ben de Vali Bey de gazeteyi çabucak okuduk. Anadolu Ajansı tarafından servis edilen, İstanbul Radyosu'nun haber bülteninde

---

* 1951 yılında Mithat Perin, Osman Karaca ve Abdi İpekçi tarafından yayımlandı. Akşam gazetesiydi.

** 1917-2001 yılları arasında yaşadı. Gazeteci. *Son Posta*, *Vatan*, *Tasvir-i Efkâr*, *Hürriyet* gibi gazetelerde yazıişleri müdürlüklerinde bulundu. *İstanbul Ekspres*'in sahibiydi. İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nde ikinci başkanlık, Anadolu Ajansı'nda yönetim kurulu başkanlığı, Türk Hava Yolları'nda yönetim kurulu üyeliği yaptı. İstanbul'dan milletvekili seçildi. Yassıada'da yargılandı, otuz üç ay hapis yattı. *Yassıada Faciası* isimli kitabı var.

yayımladığından farklı bir durum söz konusu değildi. Belli ki erken piyasaya çıksın diye henüz kimseden görüş alamamışlardı.

Vali Bey "Önemli olan ne kadar etki yapacağı" dedi. Sonra bir süre düşündü ve çabucak ne istediğini söyledi.

"Çabuk bana Emniyet Müdürü Alâaddin Eriş'i bul. Şu aralar Park Otel'de Kriminoloji Kongresi'nin yemeğinde olmalı."

Vali Bey telefonda Emniyet Müdürü Eriş'ten 26 Ağustos'ta alınmış olan tertibatın yeniden gözden geçirilmesini istedi. Revizyon talep etti. Birinci Ordu Müfettişliği'ne, Jandarma Er Okulu Kumandanlığı'na, Yıldız Polis Okulu Müdürlüğü'ne, İETT ve Otobüs İşletmeleri Umum Müdürlüğü'ne önce sözlü, hemen ardından yazılı uyarılarda bulunulması talimatını verdi. Konuşması boyunca sık sık, önümüzdeki saatlerde gelişmesi muhtemel olaylara dair önlemler alınmasından söz etti.*

Vali Bey Emniyet Müdürü ile görüşürken ben hep *İstanbul Ekspres*'in yaratacağı etki üzerine düşündüm.

Bomba tesiri yapacaktı. Biliyordum. Ama bu düşüncemi Vali Bey'le paylaşamazdım. Paylaşırsam Çetin'den bahsetmem gerekirdi ki bunu asla yapmazdım. Neyse ki, o da nelerin olabileceğini tahmin edebiliyordu.

Az sonra içime su serpecek bir gelişme oldu. Vali Bey'in sekreteri, Başbakan ve İçişleri Bakanı'nın valiliğe ulaşmak üzere olduklarını söyledi. Böyle durumlarda hep yaptığım gibi, Vali Bey'in odasının kapısını çekip çıktım.

Soğuk sandviçimi yemek için uygun bir zamandı. Büfecinin gazete kâğıdına sardığı, önceden de denediğim ve çok beğendiğim ciğerli sandviçimin yanında çay çok iyi gidecekti.

* 6/7 Eylül Olayları Davası, Dosya Fihristi, 960/3-Ek 26

-67-

Fahrettin Kerim Bey Başbakan'a sonunda Zeytinburnu'ndaki et kombinasında ulaşmış, meselelerden kendisini haberdar etmişti.

Başbakan ve etrafındaki heyet valiliğe bu nedenle gelmiş olmalıydı.

Başbakan Menderes'in yanında İçişleri Bakanı Gedik de vardı. Valiliğin koridorlarında, Cumhurbaşkanı Bayar'ın İstanbul'da olduğundan, az sonra onun da geleceğinden söz ediliyordu.

Vali Bey'in sekreteri hiç de hoşnut olmayan bir ses tonuyla "Ankara İstanbul'a taşınmış gibi" deyince, cevapsız bırakmamak için "Sahiden de öyle" dedim. Bildiklerimi bilse, eminim böyle demezdi.

Başlangıçta varlığımdan biraz rahatsız olduysa da iş yükünü hafiflettiğim için sıkı ahbabım haline gelmişti sekreter hanım. Hukukumuza güvenerek "Ne konuşuluyor içeride?" diye sordum.

Bazen o da bana sorardı böyle sorular. Derhal cevap verdi.

"Hikmet Bil başta olmak üzere, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin bütün genel merkez ve şube yöneticileri bugün bir miting yapmak üzere Vali Bey'e başvurmuşlar. Olumsuz cevap almışlar. Başbakan biraz kızmış Vali Bey'in izin vermemesine. Söylenip duruyor."

"Ne diyor peki Vali Bey cevap olarak?"

"İstanbul'un barut fıçısı gibi olduğunu, patlamasının İngiltere'dekiler dahil hiç kimsenin işine yaramayacağını söylüyor. Selanik'ten gelen tatsız haberden sonra, risk daha da artmış."

Anlamıştım durumu. Vali Bey Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin önünü kesmeye çalışırken, Başbakan Cemiyet'in hareketlenmesinden yana bir duruş sergiliyordu.

"Başka bir şey konuşuldu mu?" diye sordum sekreter hanıma bu kez.

"Vali Bey Cumhurbaşkanı'nı aramıştı. Sayın Bayar 'Katiyen bir nümayişe müsaade etmeyiniz. Tertibatınızı aldınız mı?' diye sormuş. Bir de bunu aktardı Vali Bey Başbakan Hazretleri'ne."

Sekreter hanımla ahbaplığımı tamamlamış olarak odama geçerken Çetin'i gördüm. Elinde bir gazete vardı.

"*İstanbul Ekspres* değil mi? Ben de az önce aldım."

"Bunu almış olamazsın, ben matbaadan çıkarken yeni dağıtılıyordu."

Şaşırdım, "Senin ne işin vardı gazetede?" diye sordum.

"Kâmil Bey'in açıklamasını götürdüm."

Çetin gazeteyi uzattı. Açıp baktım. Sanki aynı gibiydi ama gazetenin isminin sağ tarafında büyük harflerle "İkinci Baskı" ibaresi görülüyordu.

Dikkatle bakınca Kâmil Önal'ın açıklamasını da gördüm. Şöyle demişti Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti Genel Sekreteri:

"Mukaddesatımıza el uzatan kimselerin bu hareketini çok pahalıya ödeteceğimizi alenen söylemekte artık bir mahzur görmüyoruz."

Okur okumaz "Sert değil mi?" diye sordum.

Arkadaşım başını salladı "İlk baskı için Hikmet Bil'den görüş istemişler, çekimser davranmış. İkinci baskı için Kâmil Bey'i aradıklarında, zerre kadar düşünmemiş, basmış cevabı" dedi.

"Peki iyi bir şey mi bu?"

Çetin sorum üzerine biraz düşündü.

"Binlerce genç insan, Taksim'e akmak için federasyonun kapısında ve kentin muhtelif yerlerinde bekliyor. Onlara bir mesaj verilmesi gerekiyordu."

Hem kendisini hem de olup biteni savunur gibi laflar etmesi üzerine "Biliyorsun Vali Bey izin vermedi gösteriler için" dedim uyarır gibi.

Çetin "Bunu mahalleler teşkilatlanırken, sendikalar, öğrenci kuruluşları, başka şehirlerden gelenler yola çıkmadan, İstanbul semt semt, mahalle mahalle, sokak sokak, kapı numaralarına kadar paylaşılmadan düşüneceklerdi" dedi.

Kızdım arkadaşımın sözleri üzerine.

"Nereden bilecekti Vali Bey bunu?"

"Birileri biliyordu. Demek ki Vali Bey'in üstünde bir otorite var. Saf olma Suzan. Karşı karşıya olduğumuz durum birkaç kişinin çaba göstermesiyle ortaya çıkmış değil. Kâmil Bey'in o iddialı cümleyi bireysel inisiyatifiyle söylediğini zannetmiyorsundur herhalde."

Tutmakta olduğum gazete elimi ateş gibi yakmaya başlamıştı. Emindim, kötü şeyler olacaktı.

Öte yandan, Çetin'in söylediğine göre, *İstanbul Ekspres*'in* ikinci baskısı daha yeni dağıtılmaya başlanmıştı. Acaba geri kalanın dağıtımına engel olabilir miydim?

"Bu gazeteyi bana verir misin Çetin?" diye sordum.

***

* *İstanbul Ekspres*'in birinci ve ikinci baskı rakamlarına dair rivayetler muhtelif. Gazetenin yazışleri müdürü Gökşin Sipahioğlu otuz bin civarında bastıklarını iddia ediyor. Gazetenin sahibi Mithat Perin ise ikinci baskıyı yüz seksen binde durdurduğunu söylüyor. İki yüz otuz bin diyenler de üç yüz bine yakın olduğundan söz edenler de var.

Sekreterine "Çok önemli!" deyip izin aldıktan sonra Vali Bey'in kapısını tıklatıp içeriye girdim.

Başbakan, İçişleri Bakanı ve tanımadığım birkaç kişi daha odadaydı.

Böyle durumlarda nedense aklıma hep hinlik gelir. Tam "Aralarına girip dilek mi tutsam acaba?" diye düşünecektim ki başlar bana çevrildi.

Böyle olunca dileği filan unuttum "Hiç olmazsa Cumhurbaşkanı burada değil" diye düşünerek, ayaklarımın ucunda, Vali Bey'e doğru süzüldüm, kulağına eğilip fısıldadım.

"*İstanbul Ekspres* ikinci baskısını yapmış. Bu arada Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin genel sekreterinden görüş de almışlar. Henüz gazetelerin tümü dağıtılmış değil. Dağıtılmasını engellemek hâlâ mümkün."

Vali Bey gazeteyi elimden aldı, başını salladı ve çıkmam için kapıyı gösterdi.

Sekreterlik masasının yanında, içeriden gelecek haberi beklemeye koyuldum.

Sekreter hanım, Bayar ve Menderes'in 20.20'de Haydarpaşa'dan kalkacak trenle, konforlu ve sorunsuz olarak Ankara'ya gitmelerini sağlayacak girişimlerde bulunuyordu.

Gerekli konuşmaları tamamladıktan sonra bana döndü, "Acaba buradan kaçta çıkarlar?" diye sordu.

Evine geç kalmak istemiyordu anlaşılan. Gelmesi beklenen Cumhurbaşkanı da dahil olmak üzere, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk üç numarası ve İstanbul'un bir numarası içeride otururken çıkacak değildi ya!

Arada bir yaptığım gibi "İstersen senin yerine kalırım" dedim. Teşekkür etti.

Nasıl olsa ada vapuruna yetişmek zorunda değildim. Lena ve annem de İstanbul'a inmişlerdi. "Olmadı..." diye düşündüm "Osmanbey'e telefon edip gecikeceğimi söylerim, olur biter."

Ben düşüncelerimle boğuşurken, trafikten bir polis memuru Cumhurbaşkanı'nın gelmek üzere olduğunu haber verdi. Derhal odama geçtim.

***

İçeriden haber gelmek bilmiyordu. Aklım *İstanbul Ekspres*'in henüz dağıtıma çıkmamış olan kısmındaydı.

Sokaklarda bekleyen binlerce, on binlerce insanı harekete geçirecek işaret fişeğinin *İstanbul Ekspres*'in ikinci baskısı olacağından emindim.

Masamda düşüncelerimle boğuşurken Vali Bey'in kapısının açıldığını duydum. Valiliğin geniş girişinden kalabalık ayak sesleri geliyordu. Kapımı araladım, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve İçişleri Bakanı valilikten çıkış yapıyorlardı.

Vali Bey odasına dönerken önüne çıktım, kulağına yine "*İstanbul Ekspres*" dedim.

"Biz işimize bakalım Suzan."

-68-

Beklemediğimiz bir şey oldu. İçişleri Bakanı Namık Gedik valiliğe geri döndü. Cumhurbaşkanı'nı ve Başbakan'ı Haydarpaşa'dan trene bindirmiş, içi rahat etmediği için geri dönmüştü.

Açıklamasını yaparken Vali Bey'in odasına yerleşti. İstanbul Emniyeti'nden gelen bütün telefonların kendisine bağlanmasını emretti. Çaresiz, öyle yapılacaktı.*

Çok geçmeden Hikmet Bil ve Kâmil Önal geldiler. İçişleri Bakanı, Bil ve Önal'la boş bir odada görüştü. Her ikisi de çok kalmadı, geldikleri gibi süratle gittiler.

***

İstanbul'da yaşanmakta olan olayın boyutlarının farkına, Devlet Bakanı Mükerrem Sarol'un** Ankara'dan aramasıyla vardık.

"Vardık" diyorum, ses tonundan anladığım kadarıyla Vali Bey'in durumu da benimkinden farklı değildi.

Sekreter hanım çıkmıştı. Ankara'dan gelen telefonu Fahrettin Kerim Bey'in odasına ben bağlamıştım. Çaycı dışarıya çıkarken kapıyı aralık bıraktığı için, odada yüksek sesle yapılan tartışmayı duyabiliyordum.

---

* 6/7 Eylül Olayları Davası, Dosya Fihristi, 960/-25-Ek 68

** Mükerrem Sarol 1909-1995 yılları arasında yaşadı. Doktor, milletvekili, devlet bakanı. Menderes'in yakın dostuydu. 6/7 Eylül Olayları sonrasında Menderes'i savundu. Onun önerisiyle, Menderes Meclis'ten güvenoyunu hükümet adına değil kendi adına istedi. Böylelikle siyasi hayatı kurtuldu. Yassıada'da yargılandı, mahkûm oldu. 1964 affıyla özgürlüğüne kavuştu.

Anladığım kadarıyla, Vali Bey İçişleri Bakanı da duysun diye telefonu konferansa almıştı. Ankara'dan arayan Mükerrem Sarol'un sesi avaz avazdı.

"İstanbul yakılıp yıkılırken gönlünüz nasıl razı oluyor da orada polislerin size sağladığı emniyet içinde oturuyorsunuz. Ayıp değil mi?"

Devlet Bakanı'nın bu sözleri üzerine, Vali Bey "Yanımda Dahiliye Vekili var. O da sizi dinliyor" dedi, aradan çekildi.

Namık Bey mümkün olabilecek en sakin biçimde Devlet Bakanı'nı teskin etmeye çalıştı.

"Öyle milli felaket filan değil. Bu milli bir isyan. Gençliğin milli kıyamı..."

İçişleri Bakanı belki biraz daha konuşacaktı ama Sarol sözünü kesti.

"Namık, bunu senden duyduğuma çok üzüldüm. Bu gerçekten milli bir felaket. İstanbul'da devlet yok. Emniyet yok. Can güvenliği yok. Beyoğlu'nda mağazaları yağma ediyorlar ve sen buna milli gençlik kıyamı diyorsun."

Sarol iyice kızmış olmalı ki telefonu kapattı. Vali Bey'in odası sessizliğe büründü.

İçeriden gelen sesler üzerine "İşte başladı!" dedim kendi kendime.

Çetin'le sabahleyin konuştuğum "şey" her neyse oluyordu!

Ben sekreter hanımın masasında Vali Bey'in telefonlarını bağlarken, İstanbul'da yer yerinden oynuyordu.

Mükerrem Sarol az önce sözünü ettiği için Taksim Meydanı'nı düşündüm. İstanbul için miting demek Taksim demekti. Aklıma aynı zamanda Yorgo, Lena ve Kalyopi Teyzem geldi. Acaba neredeydiler?

Derhal bu düşünceden sıyrılmam gerekiyordu!

Nerede olacaklardı? Kalyopi Teyzem işyerinde, oğlu ve kızı da evlerindeydiler.

Lena'nın eve vakitlice döneceğini biliyordum. Yorgo da biliyordu. O da okulundan erkence çıkmış, gözünün bebeği kız kardeşinin yanına gitmiş olmalıydı.

Düşüncelerimden Vali Bey'in "Suzan!" diye seslenmesiyle koptum. Derhal kalktım, yarı yarıya açık kapısından içeriye süzüldüm.

"Bana derhal İstanbul Radyosu'ndan yetkili birini bul."

Radyo'nun Harbiye'deki binasında ulaşabildiğim en sorumlu kişiyi Fahrettin Kerim Bey'e bağladım. Aralık kapıdan gelen sese kulak kesildim.

"Derhal haber bölümünün bütün elemanlarını radyoya çağır. En kısa zamanda halka seslenmek istiyorum. Gerekli organizasyonu yapsınlar."

Fahrettin Kerim Bey İstanbul Radyosu'ndaki yetkiliye çok net konuşmuştu. Harbiye'deki binada zamana karşı büyük bir yarış başlamış olmalıydı.

Radyoevine talimat verildikten sonra Vali Bey bu kez de bana seslendi.

"Gazeteleri ara, muhabirlerinden gelen yeni haber var mı sor."

Telefonun başındaydım. Numaraları art arda çevirdim.

Duyduklarıma inanamıyordum. Gazetelerden gelen haberleri bir bir Vali Bey'e aktarıyordum. Verdiğim haberleri tabiatıyla İçişleri Bakanı Namık Gedik de dinliyordu.

"İlk saldırı 19.00'da Şişli'de Haylayf Pastanesi'ne yapılmış efendim. Şimdi asıl yoğunluk İstiklal Caddesi ve çevresindeki sokaklardaymış. Dükkânların demir parmaklıkları kaynak makineleri, teneke makasları yardımıyla açılıp içeriye giriliyor, her şey ya parçalıyor ya da talan ediliyormuş."

"Aşağı yukarı aynı zamanlarda Kumkapı, Samatya, Yedikule'de de saldırılar başlamış. Yirmili otuzlu gruplar halinde, ellerindeki notlara bakarak Rum, Ermeni ve Yahudilerin evlerine saldırıyorlarmış."

"Efendim, bütün semtlerde özellikle Rumların ibadetgâhlarına saldırılar başlamış. Bazıları alev alev yanıyormuş."

"Şimdi konuştuğum yazıişleri görevlisi, yanlışlıkla Türk dükkânlarına da saldırılar olduğunu söyledi."

Telefon elimden düşmüyor, tüm gazetelerle ayrı ayrı konuşuyor, ellerindeki bilgileri Vali Bey'le paylaşıyordum.

"Efendim, mezarlıklara da saldırılar başlamış. Rum mezarlıklarında taşlar yıkılıyor, mezarlar kazılarak kemikler etrafa saçılıyormuş."

Bu arada bir gazetecinin söyledikleri başımdan aşağıya bir kazan kaynar suyun dökülmesine yol açtı.

"Büyükada'ya, Heybeliada'ya ve öteki adalara, Bostancı tarafından çeşitli deniz vasıtalarıyla nakil yapılıyormuş. Heybeliada'daki Ruhban Okulu'na ağır hasar verilmiş."

Vali Bey ve İçişleri Bakanı'na gazetecilerden öğrendiğim bilgileri verirken, bir yandan da annem, babam, Yorgo, Lena, Kalyopi Teyzem ve Hristo Amca'mla ilgili de paniğe kapılmaya başlamıştım.

Onların telefon numaralarını da arada bir arıyordum.

Annem ve babam evde olmaları gerektiği halde evde değillerdi. Telefon çalıyor ama kimse açmıyordu. Yorgo'ya evinde telefon olmadığı için ulaşamıyordum. Okulundan da telefona çıkan kimse olmuyordu. Kalyopi Teyze'mi Franguli'den aramaya çalıştım ama düşüremedim. Hristo Amcam da ne işyerindeydi ne de evinde.

Her birinin sağlık içinde olmaları için dua ettiysem de işimi sürdürmek zorundaydım.

Ben gazetelerden haber almaya devam ederken İstanbul Radyosu'nun gönderdiği ekip valiliğe ulaştı.

Teyp ve mikrofon yerli yerine konulur konulmaz Vali Bey İstanbullulara seslenişe geçti.

Fahrettin Kerim Bey konuşmasını aldığı notlardan irticalen yapmıştı. Hemşerilerini sükûnete davet ediyor, taşkınlıklardan kaçınılmasını, evlerden çıkılmamasını tavsiye ediyordu.

İstanbul Radyosu ekibi ellerindeki teyp cihazıyla koşar adım valiliği terk ederlerken Fahreddin Kerim Bey arkalarından "Sık sık tekrar edin!" diye bağırdı.

Onlar çıkarken "Suzan!" diye seslendi. Koşarak gittim.

"Derhal Devlet Demiryolları'ndan birilerini bul. Bildiğim kadarıyla Başbakan ve Cumhurbaşkanı trenle Haydarpaşa'dan yola çıktılar, Ankara'ya doğru gidiyorlar. Tren ilk istasyonda durdurulsun, otomatik bir telsiz vasıtasıyla bana bağlanmaları sağlansın. Anladın mı?"

"Anladım efendim."

Biraz heyecan, biraz da panik içinde masama oturdum. Haydarpaşa Garı'ndaki bir memurdan başlayarak Devlet Demiryolları'nın bütün kademelerini tek tek tırmandım ve sonunda lafımı genel müdüre anlatabildim.

Tıpkı Vali Bey'in bana yaptığı gibi, konuşmanın sonunda "Anladınız mı efendim? Bu bir memleket meselesi" dedim.

-69-

6 Eylül'ü 7 Eylül'e bağlayan gece, İstanbul ve benim için çok ama çok uzun olacaktı.

Gazetelerdeki arkadaşlarım, Vali Bey adına ricada bulunmuş olduğum için durmadan telefonumu çaldırıyor, İstanbul'un dört bir köşesinden yıkım haberleri veriyorlardı.

Bunların arasından bazıları kahrolmama yol açıyordu.

Degüstasyon'la ilgili olan bunlardan biriydi mesela. Gazeteci arkadaşım "Degüstasyon'un buzdolapları, içlerindeki balıklarla birlikte sokağa atılmış. Garsonları feci halde dövülmüş. Lokanta enkaz haline gelmiş" dediğinde, içimden bir şeylerin akıp gittiğini hissettim.

Son olarak babam götürmüştü Degüstasyon'a. Cümbür cemaat gitmiştik. Ne çok eğlenmiştik. Degüstasyon'un lokantadan öte, bir kültür durağı olduğunu bilecek yaştaydım. Bir anlamda, İstanbul'du Degüstasyon. Bu nedenle yıkılan, parçalanan, dövülen, öldürülen aslında İstanbul'du.

Aynı şekilde Baylan da yıkılmama yol açtı. Tam olarak şöyle söylemişti gazeteci arkadaşım:

"Baylan sizlere ömür!"

Birkaç dakika sonra da Atlantik Birahanesi'nin ölüm ilmühaberi gelmişti.

Ne anılarım vardı bu mekânların hepsinde!

Arada bir odasından çıkıp sekreterliğe gelen, aldığım notları inceleyen Fahrettin Kerim Bey'e, bir seferinde "Neden efendim, neden yapıyorlar bunu?" diye sordum.

"Çünkü iş şirazesinden çıktı Suzan. Şu anda olanlar, Kıbrıs'ta istenilen çözümü sağlamak için tepki göstermek değil. Vahşet! Zorlu'nun elini güçlendirmekten çok zayıflatacağını zannediyorum."

"Öyleyse neden yapıyorlar efendim?"

"İşte bunu bilemem Suzan. Aslında bilirim de söyleyemem. İçişleri Bakanı içeride, istersen kendisine sor. O gayet iyi biliyor ne yapılmaya çalışıldığını. Ya da hiç zahmet etme. Nasıl olsa doğruyu söylemez. Çocuk aldatır gibi, yurttaşların, gençlerin Kıbrıs'la ilgili milli galeyana geldiğini söyler. Tabii ki aslı bu değil."

Vali Bey bu sözleri, İçişleri Bakanı'na sorayım diye söylememişti. Farkındaydım. Sorumlu makamın adresini işaret etmişti o kadar.

***

"Efendim Beşiktaş'tan, Dolapdere'den, Bakırköy'den de saldırı haberleri geliyor..."

"Efendim Karaköy'de, Abanoz Sokağı'nda genelevlere saldırılmış. Rum patronların evleri tahrip edilmiş, kadınlar sokaklara atılmış. Çırılçıplak sağa sola koşturuyorlarmış..."

"Efendim Taksim'deki Yunan Havayolları Acentesi'ne vitrini parçalanarak girilmiş..."

Son verdiğim haberden sonra aklıma birden "Ama efendim, emrinizle ben burayı kontrol ettiğimde, önlerinde emniyet tedbirlerinin alındığını görmüştüm. Neden müdahale etmiyor güvenlik görevlileri?" diye sormak geldi.

Söylediğimden çok utanmıştım. Çünkü bu benimle Vali Bey'in arasında kalması gereken bir konuydu. Oysa odada o anda İçişleri Bakanı da vardı.

Neyse ki Vali Bey söylediklerime aldırmadı. Onun yerine "Biz müdahale etsinler diye yerleştirdik ama anlaşılan birileri bizden sonra kulaklarına sessiz kalmalarını söylemiş" dedi.

Eminim, Namık Bey anlamıştı Fahrettin Kerim Bey'in bu sözleri bana değil kendisine söylediğini.

***

Önümdeki liste uzayıp gidiyordu...

Embros, *Tahidromos*, *Apoyevmatini* gazetelerinin idareleri tahrip edilmişti. Manav, bakkal, büfe gibi yerlerin yanı sıra Park Otel Pastanesi, Güney Park, Vili'nin dükkânı, İnci Pastanesi, Smart, Mtolo, Silvio, Osep, Daryo, Saray Sineması tahrip edilen yerler arasındaydı. Sarıyer ve Tarabya'daki bütün içkili gazinolar yerle bir edilmiş, Lido'da parçalanmamış hiçbir eşya bırakılmamıştı.

Az sonra bir gazeteci arkadaşım telefonda "Patrik'in Tarabya'daki evi ateşe verildi" dedi.

Elimdeki listenin en sonuna bunu da yazarak Vali Bey'in önüne koydum.

Ben notumu Vali Bey'e ulaştırırken, sekreter masasındaki telefon yine çaldı. Koştum. İzmit Valisi, Fahrettin Kerim Bey'le konuşmak istiyordu.

Vali Bey İstanbul'da olanları özetledikten sonra "Başbakan'a hadiselerin genişlemek istidadı gösterdiğini söyleyiniz. Dönmesi iyi olur" diye tembihledi İzmit Valisi'ni.

***

Gazetecilerden bilgiler alırken, İzmit Valisi'yle temasımız sürüyordu.

Sonunda, Başbakan'ın Sapanca'da olduğunu, İzmit'e doğru harekete geçtiğini, otomatik telsizin istasyon binasına nakledildiğini, Başbakan Hazretleri'nin Vali Bey'le oradan görüşeceğini öğrendik.

Dakikalar geçmek bilmiyordu...

Sonunda beklenen an geldi. Telsizin cızırtıları giderildikten sonra, Vali Bey ve İçişleri Bakanı, Başbakan'a durumu izah ettiler.

Üçlünün konuşmaları esnasında sıkça "İdare-i örfiye"* lafı da geçiyordu.

Vali Bey, Başbakan'ı geri dönmeleri konusunda ikna etmişti. Duyduğuma göre Cumhurbaşkanı da onunla beraber geri dönecekti.

Vali Bey "Bana İstanbul Radyosu'nu bul Suzan" diye seslendi.

Bulduğumu söyleyince, fırlayıp geldi. "Derhal 'Örfi idare ilan edildiğini, vatandaşlardan sükûnet içinde evlerine çekilmelerinin istendiğini' bildirin. Sık sık tekrarlayın. Az sonra Başvekâlet makamından size ayrıntılı bir açıklama gelecek" dedi.

O gelince ayağa kalkmış, yerimi ona vermiştim. Yorgun bir biçimde sekreterin koltuğunda oturuyordu. Onu böyle görünce, olabilecek en kısık sesimle "Bana tertip gibi görünüyor efendim" diye fısıldadım.

"Maalesef doğru. Gestapo Dahiliye Vekili akşam karşıma geçip, vatandaşa dokunmayın bu milli bir galeyandır dedi. Şimdi milli galeyanın ne olduğunu öğrensin."**

Giderek daha iyi anlıyordum Başbakan ve Cumhurbaşkanı'nın Ankara'ya gitmesine karşılık İçişleri Bakanı'nın Haydarpaşa'dan geri dönmesinin nedenini.

Namık Gedik Vali Bey'in masasına oturmuş, olaylar en tepe noktaya çıkarken emniyet görevlilerinden gelen telefonları bizzat cevaplamıştı. Valiliğe gelen emniyetçiler ve Hikmet Bey, Kâmil Bey gibi önemli kimselerle de ayrı bir odaya geçerek bizzat görüşmüştü.

Her şey gözümün önünde gerçekleşmişti. İçişleri Bakanı Namık Gedik, Vali Bey'e ulaşmaya çalışan emniyet güçlerinin önünü

* Sıkıyönetim.

** Yassıada, Yüksek Adalet Divanı Tutanakları, 6/7 Eylül Hadiseleri, Tanık, İsmail Tamçelik, s. 306 (acikerişim.tbmm.gov.tr)

bizzat kesmiş, onlara ne yapacaklarını kapalı kapılar arkasında söylemişti.

Ne söylediği belliydi:

"Bu milli bir halk ayaklanmasıdır. Müdahale etmeyiniz."*

Ve işte o laflar, olayları, şu anki içinden çıkılması zor noktaya taşımıştı.

Vali Bey'in odasında açık bulunan İstanbul Radyosu sıkıyönetim ilan edildiğini, herkesin sakin bir biçimde evlerine çekilmesi gerektiğini anons etti. Ardından Başvekâlet'ten gelen bildiri okundu:

"İstanbul ve İzmir'de Kıbrıs meselesini ve Selanik'te Atatürk'ün doğduğu ev ve konsoloshanemize karşı vuku bulan tecavüz vesile ithaz ederek..."

Toydan sonra nara** durumuydu söz konusu olan.

Başbakanlık makamı "Evlerinize çekilin!" demeye çalışıyordu. Çok ama çok geçti.

Akşamüstü başlayan yıkım gece yarısına kadar sürmüştü. Üstelik devam da edecekti. Çünkü kendisini yakmanın, yıkmanın, çalmanın şehvetine kaptırmış olanlar hâlâ sokaktaydı. Ne radyo dinleyecek ne de kendilerine sıkıyönetim ilan edildiğini söyleyen güvenlik görevlilerinin sözlerini dinleyecek halleri vardı.

Saatlerce "Bravo yavrum!" diye sırtı sıvazlanan güruh, kendisine "Yeter artık bu kadar!" dendiğinde, söyleneni de söyleyeni de ciddiye almayacaktı.

* Yassıada, Yüksek Adalet Divanı Tutanakları, 6/7 Eylül Hadiseleri, Tanık, Selçuk Emre, s. 269 (acikerişim.tbmm.gov.tr)

** Düğün bittikten sonra, iş işten geçtikten sonra yapılan gereksiz gösteri.

-70-

Valiliğin hademesi sekreterliğe geldi, kulağıma eğilip "Çetin Bey sizi odanızda bekliyor" dedi.

Haberi getiren yaşlı adamdan birkaç dakika sekreterlikte beklemesini, telefonun çalması ya da Vali Bey'in emretmesi halinde gelip beni odamdan çağırmasını rica ettim.

Koşarak odama geçtiğimde Çetin'i kan ter içinde buldum. Beni görünce hıçkırıklara boğuldu. Sanki kurulmuş bir oyuncak gibi, durmaksızın üç kelimelik aynı cümleyi tekrarlamaya başladı.

"Böyle olmasını istememiştim!"

Ne diyeceğimi bilemiyordum. Arkadaşım soru sorulacak durumda değildi.

Ağzım bir karış açık ve zor zahmet "Ne oldu sana böyle?" diyebildim.

Tam da tahmin ettiğim gibi, soruma cevap vermedi. "Böyle olmasını istememiştim!" diyerek tutturduğu nakaratı tekrarladı.

O anda yaşlı hademe kapımı açtı, "Telefon durmaksızın çalıyor, Vali Bey de odasından size seslendi" dedi.

Yapabileceğim hiçbir şey yoktu. Arkadaşıma "Çetin gitmek zorundayım! Elini yüzünü yıka, kendine çekidüzen ver, sekreterliğe gel" diyerek odadan çıktım.

İzmit Valisi telefondaydı ve Fahrettin Kerim Bey'i istiyordu. Derhal bağladım.

Çok geçmeden Vali Bey dışarıya çıktı, "İstanbul Radyosu'nu ve gazeteleri ara, örfi idarenin kaldırıldığını söyle" dedi. Şaşırmıştım.

Vali Bey'in söylediklerini yıldırım hızıyla yaptım. Acaba hakikaten olağanüstü saatler sona mı ermişti?*

Bütün bunlar olup biterken gözüm durmaksızın saatime kayıyordu. Defalarca aramama rağmen ne annem ve babamla ne de Yorgo'nun ailesiyle temas kurabilmştim. Her temas kuramamamda "Valilikte çalıştığımı, işim gereği eve dönemediğimi anlayacaklardır" diye düşünerek içimi rahatlatmaya çalışıyordum.

Çetin sekreterlik odasına geldiğinde, yine evimizi arıyordum. Telefon çalıyor ama cevap verilmiyordu.

"Çok daha iyi görünüyorsun" dedim.

Elini yüzünü yıkamış, sakinleşmişti.

"Anlat. Neler oldu?"

Çetin'in yüzü yine ağlayacakmış gibi bir hal aldı. Vali Bey'in odasını göstererek "Her an gelebilir, sakin ol" diye uyardım.

Arkadaşım kendini toparladı, kısık sesle "Mahvettik! Her şeyi mahvettik Suzan!" dedi.

"Biliyorum. Neyi, ne kadar mahvettiğinizi öğrenmek istiyorum."

"Her şeyi Suzan!"

Anlaşılmıştı. Çetin içine girdiği şoku atlatamayacaktı. Sekreterlik odasında bulunuyor olması işimi zorlaştırmaktan öteye geçmeyecekti.

"İstersen odana git dinlen Çetin. Ya da evine git. Bak, daha ne annemle, ne babamla, ne de nişanlım ve ailesiyle konuşabildim. Dünya kadar iş var yapmam gereken. İçerideki adama, dışarıda

* Başbakanın bireysel inisiyatifiyle koyduğu, ardından kaldırdığı sıkıyönetim kararı, sonra TBMM'nin kararı olarak tekrar yürürlüğe girdi.

yaşanmakta olan felaketin atlatılması yolunda yardım etmem gerekiyor. Ya kendine derhal çekidüzen ver ya da git."

Dirayetim kendimi bile şaşırtmıştı. Söylediklerimden etkilenmiş olmalı ki Çetin konuşmaya başladı.

"Semtler arasında koordinasyonu sağlayacak motosikletli ve otomobilli kuryelerin neler söylediklerini duyduğum anda bende ipler koptu. Her şeyin içindeymiş, organizasyonun tümüne hâkimmişim gibi geliyordu. Yüzde birini bile bilmiyormuşum. İnanılmaz şeyler oldu Suzan! Geçtiğimiz saatlerde, İstanbul'un her yerinde, MAH* eliyle gerçekleştirilmiş bir Kristal Gece** yaşandı."

Gece boyu bütün gazetelerle konuşmuş, dünya kadar yakma, yıkma haberini bizzat almışsam da arkadaşımın söyledikleri kulağımı tırmaladı.

"Yok canım, Kristal Gece değildi herhalde."

Çetin'in gözlerinden birkaç damla yaş aktı, "Görürsün sabahleyin!" dedi.

"Neyi görecekmişim? Anlatsana! MAH dedin mesela. Neden söyledin bunu?"

"Kâmil Bey var ya Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin Genel Sekreteri. Kâmil Önal."

Çetin durunca "Evet!" demek zorunda kaldım.

---

* Milli İstihbarat Hizmetleri Riyaseti, Milli İstihbarat Teşkilatı'nın (MİT) eski adı.

** 9 Kasım 1938'de, bir Alman yetkilinin Yahudi bir genç tarafından Paris'te öldürülmesi sonucu Almanya'da meydana gelen olaylar. İki gün içinde iki yüz elli sinagog yakıldı, yedi binden fazla Yahudi işletmesi harap hale getirildi, yağmalandı. Onlarca Yahudi öldürüldü, Yahudi mezarlıkları, hastaneleri, okulları, evleri tahrip edildi. Mağaza vitrinlerinin kırılıp sokaklara yayılan camlarından esinlenilerek bu pogroma "Kristallnach", Kristal Gece denildi.

"Bildiğin istihbaratçı çıktı.* İnsanlara bu kimliğiyle emirler verdiğini gözlerimle gördüm."

"Gazeteci değil miymiş? Ankara Ajansı için çalışmıyor muymuş?"

"Aptal kafam! Onu tanıdığım günden bugüne, bir kez bile gazetecilik yaptığına tanık olmadım ki zaten."

Arkadaşım sokaklarda ne gördüyse çok etkilenmişti. İnandığı herkes ve her şeyden nefret etmeye başlamıştı.

Bir ara "Sizinkiler ne durumda?" diye sordu.

"Bilmiyorum. Arıyorum, kimseye ulaşamıyorum."

Çetin endişe içinde "Büyükada'dalar değil mi?" diye sordu bu kez.

"Hayır. Hristo Amcam hariç hepsi şehre indiler. Biliyorsun Lena iki gün sonra yola çıkacak."

Saatime baktım, 00.45'i gösteriyordu.

"Sadece iki günü kaldı."

Çetin yüzüme garip bakıyordu. Bir kez daha "Büyükada'da değiller mi yani?" diye sordu.

Baştan aldım ve tekrar anlattım. Ardından "Ben de duydum Büyükada'ya kırıp dökmeye gidenler olmuş galiba ama Hristo

* Emniyet Birinci Şube Müdürlüğü'nün Ocak 1956 tarihli fezlekesine, Kâmil Önal'ın, Milli Emniyet Hizmetleri için 1951 yılından 1954 Şubat'ına kadar, Milli Emniyet Başmüfettişi Ali Ulvi'nin emirleriyle şu görevleri yerine getirdiği yazıldı: Suriye'nin iç durumunu araştırma, Lazkiye ve Beyrut limanlarında Suriye için çıkarılmakta olan askeri malzemelerin neler olduğunu tespit etme, Hoybun Cemiyeti içinde (Şeyh Sait İsyanı'ndan kaçanlar kurdu) Memduh Selim'in faaliyeti, Suriye'de Çiçekli (Edib Çiçekli sonradan Suriye başbakanı oldu) aleyhine yapılan ayaklanmaların kimler tarafından tertiplendiği, Çiçekli'nin kurmuş olduğu partinin mahiyeti, İskenderun'u Kurtarma Cemiyeti'nin sekreteri Nedim İstanbuli'nin durumu, Ermeni ve Kürt hareketleriyle, komünist faaliyetleri... Fezlekede Kâmil Önal'ın bu türden faaliyetleri uzayıp gidiyor. Kırk iki sayfadan oluşan fezlekede Önal'ın bu tür faaliyetleri on sayfayı buluyor. Halep, Şam, Beyrut ve Lazkiye'de görev yaptıktan sonra Kâmil Önal rotasını İstanbul'a çeviriyor... Fezleke metni için: *6/7 Eylül Olayları Fotoğraflar-Belgeler*, Fahri Çoker Arşivi, Tarih Vakfı Yayınları, s. 339

Amca'mı adada herkes tanır, ne dükkânına birini sokmuşlardır ne de burnunun kanamasına izin vermişlerdir" dedim.

Arkadaşım "Umarım ve dilerim hiçbirinin başına hiçbir şey gelmemiş olsun" dedi.

Sesi, söylediklerine kendisi de inanmayan insanlarınki gibi çıkmıştı.

Arkadaşımın anlattıkları, olaylar başladığından bu yana içimde minik bir kor olarak duran ateşin alev almasına yol açmıştı. Evet, büyük ailem için paniğe kapıldığım anlar olmuştu ama arkadaşım bunun koca bir yangına dönüşmesine sebep olmuştu.

İçine düştüğüm yangını söndürebilir mi diye yine ona başvurdum.

"Çetin, Osmanbey, Taksim taraflarında bulundun mu bu gece? Zoğrafyan Lisesi'ni ya da etrafını gördün mü? Bir şey var mıydı ara sokaklarda? Franguli'nin önünden geçtin mi?"

Sorularımı makineli tüfek gibi sormuştum.

-71-

Vali Bey yıkımın en çok olduğu yerleri görmek üzere İstiklal Caddesi'ne gidecekti. Kendisi Taksim'de otomobilden inecek, şoförüne beni Osmanbey'e götürmesini söyleyecekti.

Çabucak hazırlandım. Hemen yola çıktık.

Anladığım kadarıyla Vali Bey, İzmit'ten geri dönen Başbakan'la Taksim civarında buluşacaktı.

İyi ki "Ben bir taksi bulurum efendim" dememişim.

Yollar felaketti. Resmi araçların dışında sokaklarda bir tek vasıta kalmamıştı. Galata Köprüsü iki taraftan tutulmuştu, yayaların geçmesine izin verilmiyordu.

Neyse ki Vali Bey'in otomobilindeydim.

Bankalar Caddesi'nden Şişhane'ye doğru tırmanırken, felaket kendini göstermeye başladı.

Yıkılmamış, zarar görmemiş neredeyse bir tane dükkân kalmamıştı. Bazı evlerin pencereleri kırılmıştı.

Sokak başlarını askerler tutmuş, henüz evlerine girmemiş olanları evlerine sokmaya çalışıyordu.

Şişhane'yle Taksim arasını bir hayli zor geçtik. Yollar dükkânlardan çıkartılıp sokaklara saçılmış eşyalardan geçilemez haldeydi. Tekel bayilerinin önleri kırık cam şişeleri, manavların önü ezilmiş meyveler, balıkçıların önü sağa sola saçılmış balıklarla doluydu. Kumaşçı dükkânlarından çıkartılan top kumaşlar açılmış, kullanılamaz hale gelsinler diye üzerlerinde tepinilmişti. Kunduracı dükkânları ona keza.

Sanıyorum Vali Bey de şaşırıyordu etrafına baktıkça. Bu nedenle olsa gerek, ağzını bıçak açmıyordu. Benim de konuşacak takatim yoktu.

Taksim Meydanı'nda Vali Bey otomobilinden indi. Ona eşlik edecek koruma görevlileri etrafını sararken, makam otomobili benim için Osmanbey yoluna saptı.

Annemin ve babamın telefonlarıma neden cevap vermediklerini az sonra anlayacaktım.

***

İlk gözüme çarpan, oturduğumuz apartmana iki tane devasa Türk bayrağının asılmış olduğuydu. Kapıcımız milli bayramlarda sadece bir tane asardı. İçinde bulunduğumuz özel gün nedeniyle, yedeğini de kullanmaya karar vermiş olmalıydı.

"Büyük bir ihtimalle..." dedim kendi kendime. "Apartmanımızı koruyan bu bayraklar olmuştur."

Kapıyı çaldım. Açan olmayınca anahtarımı kullanarak içeriye girdim. Hiçbir daireden ses gelmiyordu.

Dairemizin kapısını açtım, içeriye girdim, elektrik düğmesini çevirdim. Kimse yoktu.

Birbirimize mesaj yazıp bıraktığımız masanın üzerinde bir not buldum.

"Yorgo ve Lena'ya bakmaya gidiyoruz. Kalyopi'ye de uğrayacağız. Bu notu gördüğüne göre iyisin demektir. Evden çıkma. Bizi bekle. En kötü ihtimalle telefon edeceğiz. 21.05."

Doğrusunu söylemek gerekirse 21.00 sularında henüz ailem için çok da kaygılı değildim. Bu nedenle, o saate kadar evime telefon etmemiştim. Sonraki saatlerde neredeyse her on dakikada bir aramış cevap alamamıştım. Nedeni demek buydu.

Saatime tekrar baktığımda, 02.00'ye yaklaştığını gördüm. Neden hâlâ ortada yoktu bizimkiler? Telefon da etmemişlerdi.

Franguli'yi, Hristo Amca'mın eczanesini ve evini, Yorgo'nun okulunu tekrar aradım. Cevap veren olmadı.

Galiba, bir felaket anında sevdiklerinle ilgili haber alamamak, onların sağ ve sağlık içinde olduklarını öğrenememek kadar korkunç bir şey yok.

Bir ara sokağa çıkıp Taksim'e kadar yürümeyi, Yorgo'nun evine bakmayı düşündüm. Doğrusu biraz korktum. Babamın ve annemin yazdığı not da vardı. Eve dönüp ya da telefon edip beni bulamazlarsa endişelenebilirlerdi.

En azından şafak sökene kadar beklemem gerektiğine karar verdim.

Salonda, telefonun yanındaki koltuğa oturdum.

***

Dairemizin kapısına anahtar sokulduğunu duydum.

Yerimden kalkana kadar annem salona kadar gelmişti. Perdeler sıkı sıkı kapatılmış olsa da pencerelerden içeriye gün ışığı sızıyordu.

Annem korkunç görünüyordu!

Bana mı öyle geldi diye perdelerden birini sonuna kadar açtım. Hakikaten öyleydi.

"Ne oldu sana böyle?" dedim.

Annem boynuma sarıldı ve hıçkırıklarla ağlamaya başladı.

"Telefon ettik sana. Devamlı meşguldü. Hastanedeki iki telefonun başında uzun kuyruklar vardı."

"Bir dakika, bir dakika..." dedim. "Ne hastanesi, hangi telefon?"

Annem hıçkırıklardan boğulacak gibi oldu. Ayakkabılarını salonun ortasında çıkarttı, bir koltuğa bitkin bir biçimde oturdu.

"Söylesene..." diyordum durmadan. "Ne hastanesi? Kime ne oldu?"

Annem ağlamaktan bir şey söyleyemiyor, ben bir şey öğrenemediğim için giderek daha fazla telaşa kapılıyordum.

Sonunda "Yorgo, Lena ve Kalyopi'nin durumu çok kötü. Hristo Amca'nın dükkânını yerle bir etmişler. İlk vapurla geliyor. Daha hiçbir şeyin farkında değil zavallı. Baban onu Etfal Hastanesi'nde karşılayacak" dedi.

Karmakarışık olmuştu kafam. Ne demekti Hristo Amca'mın hiçbir şeyi bilmemesi? Ne olmuştu da bilmiyordu? Tamam Yorgo ve ötekilerin durumu kötüydü de ne kadar kötüydü?

Annemin ağzından laf alamayacağım anlaşılmıştı. Vakit kaybediyordum.

Yirmi dört saattir üzerimde taşıdığım kıyafetleri çıkartmayı düşünmedim bile. Ayakkabılarımın ayağımda olmasına şaşırdım. Ne dişimi fırçalamam ne de saçlarımı taramam gerektiği geldi aklıma. Yapmam gereken tek iş çantamı alıp çıkmaktı.

"Sen dinlen anne. Ben babama yardım etmeye gidiyorum."

Kapıdan çıkarken annem arkamdan "Dikkat et kendine! Üzme kendini!" diye bağırıyordu.

Neye üzmeyecektim kendimi?

Apartmanın merdivenlerini ikişer üçer atlayarak indim.

Sokağa çıktığımda o korkunç manzarayla karşılaştım. Gündüz gözüyle, her yer daha da kötü görünüyordu.

Rumeli Caddesi'nden Halaskârgazi Caddesi'ne kadar gördüğüm, tam bir savaş sonrası manzarasıydı.

Kim, kiminle, neden savaşmıştı?

Aslında bu sorunun cevabını en iyi bilen birkaç insandan biriydim. Savaşa katılmış olanlardan bile daha iyi farkındaydım neyin, neden olduğunu.

"Neyse..." dedim kendime. Şimdi bunu düşünmenin ne yeri ne de zamanıydı.

Halaskârgazi Caddesi'nde kaldırımlardan yürümek mümkün değildi. Geçen araba da olmadığı için yola indim.

Kaldırımların üzerine birbirinden pahalı elbiseler, gelinlikler saçılmış, kırılmış esans şişelerinden yayılan koku ve çiçekçi dükkânlarından etrafa saçılmış rengârenk çiçeklerle, durum tuhaf, acıklı bir hal almıştı.

Kırılmadık dükkân vitrini, parçalanmamış cam kalmadığı için düşmemem gerekiyordu. Düşmem halinde her yerime camlar batar diye koşmayı bıraktım.

Az sonra Etfal Hastanesi Sokağı'nın köşesindeydim.

Hastaneye yaklaştıkça kalabalık artıyordu.

-72-

Babamı bulmam zor olmadı. Hastanenin kapısında, her an gelir diye can dostu Hristo'sunu bekliyordu. Beni görünce şaşırdı ve kızdı.

"Neden geldin be kızım!"

"Neden gelmeyeyim baba?"

Babamın zaten darmadağın olmuş yüzü beni görünce iyice bozuldu, ağlamaklı bir hal aldı.

"Ne olmuş onlara baba?"

Babam sorumu duyunca henüz hiçbir şey bilmediğimi anlamış oldu.

"Annenle konuşmadın mı?"

"Konuşamadı ki! Hiçbir şey söyleyemedi. Anlatsana baba. Ne olmuş Yorgo'ya?"

Hiçbir şey söylemedi babam. Söyleyemedi. Böyle olunca onu kapıda bıraktım ve etraftaki insanları itip kakarak hemşireleri, doktorları bulmaya çalıştım.

İyi kalpli genç bir hemşire derdimi dinledi. Önce Yorgo, sonra Lena ve ardından Kalyopi Teyze'min isimlerini verdim. Elimden tuttu, kayıtlara bakmak için bir bankoya götürdü.

Genç hemşire arkadaşından yeteri kadar bilgi almış olsa gerek "Beni takip edin!" diyerek önüme düştü. Bir odanın kapısını çaldı, içerideki doktorla bir şeyler konuştu, eliyle odaya girmemi işaret ederken kendisi dışarıya çıktı.

Orta yaşlı doktor masasının karşısındaki koltuğa oturmamı sağladı.

"Nişanlınızmış galiba genç adam?" dedi önce. Başımı sallayınca "Lena onun kardeşi, öyle değil mi?" diye sordu. Ardını ben getirdim: "Kalyopi Hanım da annesi."

"Evet, buraya öyle yazmışım. Orta yaşlı bir çift tarafından getirildiler hastanemize."

"Evet, annem ve babam."

"Babanıza da izah ettiğim gibi, genç adam yolda kan kaybından, orta yaşlı hanım da pencereden düşer düşmez hayatını kaybetmiş. Genç kızı uyutuyoruz. Hayati bir tehlikesi yok ama ağır bir travma geçirmiş durumda."

Duyduklarıma inanamıyordum.

"Doktor bey, Yorgo, Lena ve Kalyopi'den söz ediyoruz değil mi?"

Ben böyle sorunca doktor kontrol etmek için, önündeki dosyaya yeniden baktı.

"Evet. Maalesef."

Başım dönmeye, gözlerim kararmaya başlamıştı.

***

Gözlerimi açtığımda bir sedyedeydim. Başucumda bir hemşire vardı. "Sizi bir yatağa alamadık, çünkü bütün yataklarımız dolu" dedi sevecen bir tonlamayla.

Yatmakta olduğum tekerlekli sedyeden hemen fırlarken "Bayılmışım galiba" dedim.

"Evet. Kim olsa bayılırdı" dedi hemşire hanım.

Az ileride, ancak duvara yaslanarak ayakta durabilen babamı gördüm. Bu arada hemşire hanım "Genç adam nişanlınızmış galiba" dedi. Babam söylemiş olmalıydı Yorgo'yla karşılıklı durumumuzu.

Hemşireye teşekkür ettim ve birkaç adım atarak babama yaklaştım.

"Ne olmuş baba?" diyerek sığındım bu kez babama.

Zor zamanlarımda güç aldığım koca Sezai Bey'in sesi bir çocuğunki gibi çıktı...

"Şimdi değil kızım."

Çok geçmeden yaptığı hatayı kavramışçasına duruma yeniden hâkim oldu.

"En metin halimizle Hristo'yu karşılayacağız Suzan. Gelmek üzeredir. Kendimizi değil, onu düşüneceğiz. Oğlunu ve eşini kaybetti. Kızının, yaşadığı çok ağır travmadan nasıl çıkacağı henüz belli değil. Hristo'yu teskin etmeyi beceremezsek ölür. Eminim. Bu nedenle, kendi acımızı içimize gömmek zorundayız."

Böyleydi işte babam. Kendinden çok etrafındakileri düşünürdü.

"Şu halimizle bile mi baba?" diyemedim canım babama. Başımı sallayıp babamın kızı oldum.

Tam da babamın dediği gibi, Hristo Amcam koridorun ucundan telaşlı adımlarla koşmaya başladı. Önce uzun uzun babama sarıldı. Sonra beni kucakladı.

Ardından "Nasıllar?" dedi.

Babam bana dönüp "Sen burada bekleyebilir misin Suzan?" diye sordu. Başımı aşağı yukarı sallayınca, kolunu Hristo Amca'mın omzuna attı.

"Gel, biz seninle biraz yürüyelim Hristo."

***

Hastane koridorundaydım. Yalnızdım. Sırtımı bir duvara dayamış, öylece duruyordum.

Bazen "Kalakaldım!" ya da "Nutkum tutuldu!" deriz ya, tıpkı öyle.

Ne olmuştu sahiden bize? Yorgo gerçekten de ölmüş müydü? Kalyopi Teyzem yaşamıyor muydu? Aklıma son olarak Lena geldi. Belki de yaşadığı için böyle olmuştu. Lena'nın hayatta olması onu ötekilerden sonra düşünmeme yol açabilir miydi? Ne garip bir çalışma biçimi var beynimizin.

Sahi neredeydi Lena? Ne yapıyordu? Nasıl bulabilirdim onu?

Koşarak az önce kayıtlara bakıldığını öğrendiğim bankoya ulaştım. Görevliye "Lena hangi odada kalıyor?" diye sordum.

Hemşire önündeki kayıtlara baktıktan sonra "Kendi başınıza bulamazsınız, yanınıza bir hastabakıcı alın" dedi ve yaşlıca bir adama beni nereye götüreceğini tarif etti.

Lena'nın yattığı odanın kapısı kilitliydi. Hastabakıcı "Siz burada bekleyin" dedi ve bir hemşire ile geri döndü.

"Uyutuyoruz kendisini. Ağır ilaç tedavisi altında. Odaya giremezsiniz."

Lena'yla karşılıklı durumumuzu anlattım. Nişanlımın kardeşi olduğunu, ağabeyinin ve annesinin öldürüldüğünü söyledim. Babasının durumunun hiç iyi olmadığından, yardımcı olabilecek benden başka kimsesi bulunmadığından söz ettim.

Sonra aklıma "Neden uyutuyorsunuz?" diye sormak geldi.

"Bilmiyor musunuz?" diye sordu hemşire.

Bilmiyordum sahiden. Nereden bilecektim ki? Annem eve geldiğinde tek kelime bile söylememişti. Babam da hastanenin kapısında konuşmamıştı. Konuştuğum doktor, Yorgo'nun kan kaybı, Kalyopi Teyze'min pencereden düştüğü için vefat ettiğini söylemişti. Lena ile ilgili söylediği tek şey "ağır bir travma geçirmiş" olduğuydu.

Bu arada Yorgo'nun hangi nedenle kan kaybettiğini de bilmiyordum zaten. Bunu da söyledim hemşire hanıma.

Çok üzüldü durumuma. Ama bu tür açıklamaları kendisi yapamazdı. Doktorla konuşmam gerekiyordu. Şimdi tek yapmam gereken, Lena'nın kapısı kilitli odasının karşısında, doktorunun geleceği zamanı beklemem olacaktı.

Hemşire hanım saatine baktı, bir hesap yaptı. Önemli bir uyarıda bulunur gibi konuştu.

"En az sekiz saat..." dedi ve ekledi: "Doktor geriye sekiz saat sonra gelecek. Lena da o saate kadar derin bir uykuda olacak. Verdiğimiz ilacın tesiri böyle. Onun için bence burada beklemeyin. Gidin, dinlenin. Buraya sekiz saat sonra sağlam bir şekilde gelin ki kendisine yardımcı olabilesiniz."

Saatime baktım, henüz 09.00 bile değildi.

Acaba babam ne yapmıştı bu arada? Hristo Amca'ma eşinin ve oğlunun öldüğünü nasıl söylemişti? Babam biliyor muydu acaba Yorgo'ya ve Lena'ya ne olduğunu?

Hastane koridorunda yürürken kendimi sersem gibi hissettim.

Kendimi "Dün bütün gece valilikte olmak yerine, bu insanların yanında olmalıydım!" diye azarladım.

-73-

Babam ve Hristo Amcam bahçedeydiler. Bir ağacın altında bulunan banka oturmuş susuyorlardı. Ağlamıyor olmalarını garipsedim. Belki de gözyaşlarını içlerine akıtıyorlardı.

Ben öyle değil miydim? Şaşkınlığım o kadar büyüktü ki ağlayamıyordum bile.

Yanlarına ulaştığımda babamla göz göze geldik. Hristo Amcam yere bakmayı sürdürüyordu.

"Haydi..." dedi babam can dostunun koluna girerek. "Eve gidelim."

İtiraz etmedi Hristo Amcam. Kendisini sanki babamın kontrolüne bırakmış gibiydi.

"İçeride kızım var. Bir yere gitmem!" diyeceğini düşünmüştüm nedense. Öyle yapmadı, babamın kolunda, evimize doğru yürümeye koyuldu. İki çocukluk arkadaşını peşleri sıra takip ettim.

Dimdik, sırım gibi bir orta yaşlı olan babamın da Hristo Amca'mın da omuzları alabildiğine düşmüştü.

Onları böyle görünce "Acaba ben nasıl görünüyorumdur?" diye düşündüm nedense. Farkım olmamalıydı.

***

Annem biraz da olsa çekidüzen vermişti kendine. Elbiselerini değiştirmiş, elini yüzünü yıkamış olmalıydı.

Hristo Amca'ma sıkı sıkı sarıldı. Zor zahmet "Çok üzgünüm, çok!" diyebildi. Ağlayarak yatak odasına kaçtı.

Babam ve can dostu salona geçerlerken kendimi odama attım. Artık ağlayabilirdim.

Acı kendisini, en çok da yalnız kalındığında hissettiriyor olmalı.

Odamdaki koltukta ne kadar oturduğumu ne süreyle ağladığımı bilmiyorum.

Annem elinde bir tepsiyle geldiğinde kendimi bir rüyadan uyanıyor gibi hissettim. "Saat kaç?" diye sordum.

Cevap vermek yerine "Şunları mutlaka ye!" dedi annem.

Ardından geçip karşımdaki koltuğa oturdu.

"Suzan kendimize çok iyi bakmamız lazım. Lena'nın ve Hristo'nun bize ihtiyaçları var. Metin olmak, onlara çekidüzen vermek zorundayız. Anladın mı?"

Tabii ki anlıyordum annemin söylediklerini. Haklıydı da

Öte yandan, benim acım ne olacaktı? Üzülmeyecek miydim?

Hayatını birlikte kuracağı adamı sadece birkaç saat önce feci şekilde kaybetmiş birinden metin olması beklenebilir miydi? Haksızlık olmaz mıydı?

Annem elindeki tepsiyi aramızdaki sehpanın üzerine koymuş, soran bakışlarla yüzüme bakmayı sürdürüyordu. Sanki "Yapabilecek misin senden istediğimi?" der gibi bir hali vardı.

"Anladım anne" dedim.

Bilirdi annem "Anladım" dediğimde gerçekten anladığımı.

***

Masanın üzerine konulmuş kahvaltı tabağını son zerresine kadar yemiş, banyo yapmış, elbiselerimi değiştirmiş olarak salona geçtiğimde babam ve annem yalnızdı.

"Yatırdık Hristo'yu" dedi babam.

Başımı salladım, "Ben birazdan çıkacağım. Ondan önce birkaç şey sormam lazım" diye karşılık verdim babamın sözlerine.

Annem ve babam şaşkınlık içinde başlarını salladılar.

"Anlatır mısınız lütfen, nasıl haberiniz oldu?"

Sorum üzerine annem ve babam birbirlerine baktılar. Babam anlatmaya koyuldu.

"Caddenin fazlasıyla hareketlendiğini görünce şeytan dürttü. Annene 'Gidip çocuklara bakalım' dedim. Seni aradık birkaç kez meşgul çaldı. Not bıraktık ve çıktık."

Babam Osmanbey'den Taksim'e kadar gördüklerini uzun boylu anlatmadı.

"Yorgo'nun evine yaklaşırken kalabalığı fark ettik. Sokakta kanlar içinde Kalyopi yatıyordu. Annen onun başında kendisini yerden yere atarken koşarak daireye çıktım. Kapı açıktı. Lena bir köşede titriyordu. Yorgo'ysa kanlar içindeydi. Yaşıyordu ama çok vakti varmış gibi görünmüyordu. Koşarak gidip askerlerden yardım istedim. Ambulans göndereceklerini söylediler. Saatler sürdü gelmesi. Sanıyorum Yorgo'yu ambulansta kaybettik. Gerisini biliyorsun."

Ne tuhaftı, babamın üzerine konuştuğu kimseler, on iki saat öncesine kadar hayatta olan, canlarım ciğerlerimdi.

Oyuncağının bozulmasına, çiçeğinin solmasına, ailesinden birinin hasta olmasına bile fazlasıyla üzülen ben, nasıl başa çıkacaktım bu acıyla?

İçimden "Ya Rabbim bana kuvvet ver!" dedim.

***

Evden, babamın anlattıklarını beynimde evirip çevirerek çıktım.

Tam olarak öğrenmeliydim Yorgo'ya, Kalyopi Teyze'me ve Lena'ya neler olduğunu. Adımlarımı hızlandırdım.

Osmanbey'den Taksim'e kadar olan yol bir savaş sonrası manzarası gibiydi.

İstiklal Caddesi'nin girişinde felaketin boyutları on kat artmış gibi görünüyordu. Temizlik görevlileri dükkânlardan dışarıya saçılmış eşyalar arasından yürünecek bir yol açmaya çalışıyordu. Etrafta tanklar, GMC'ler, Jeep'ler ve askerler vardı.

İstiklal Caddesi'nin girişinde, "valilik görevlisi" olduğumu gösteren kartım sayesinde istediğim her yere girip çıkabileceğimi anladım.

Galatasaray Lisesi'nin önündeki küçük meydanda birkaç tank daha vardı. Yorgo'nun okulunun bulunduğu Turnacıbaşı Caddesi'nin köşesine ulaştığımda, köşede askerlerin giriş çıkışları engellediğini gördüm. Önceliği Kalyopi Teyze'min çalıştığı Franguli'ye vermeye karar verdim.

Saint Antuan Kilisesi'nin önünde de olağanüstü önlemler alınmıştı. Dışarıdan pek bir şey göremediysem de içeride olup bitenleri tahmin etmekte zorluk çekmedim.

Sağımda ve solumda birkaç sokak daha bıraktıktan sonra, Postacılar Sokağı'na ulaşmadan Franguli'nin mücevherci dükkânı göründü. Önü çok kalabalıktı. Yaklaşınca Mösyö Franguli'yi her zamanki gibi şık ama tir tir titrer buldum. Etrafındaki sivil memurların sorularını cevaplıyordu.

"Ben dükkânda yok idim..."

Franguli'nin, 6 Eylül akşamı özel bir hedef haline geleceğini hiç düşünmemiştim.

Dükkânda çalışan ve evinden zorla getirildiği her halinden belli olan bir tezgâhtarla göz göze geldik. Uzaktan sadece dudaklarımı oynatarak "Bakar mısın?" deyip yanıma çağırdım. Kalabalıktan sıyrıldı, yanıma geldi.

Daha ben ağzımı açmadan "Felaket!" dedi.

Tabii ki "Bilmediğim bir şey söyle" diyemedim. Birkaç soru sordum ama o "Felaket!" demeyi sürdürüyordu.

Biraz da içinde bulunduğu şaşkınlıktan çıksın diye "Kalyopi Teyze öldürüldü" dedim.

Tezgâhtar şoka girdi. İki eliyle dizlerini dövmeye başladı. Bir yandan da "Mösyö Franguli! Mösyö Franguli!" diye seslenmeye başladı. Patronunun başını kendisine çevirdiğini görünce "Madam Kalyopi öldürülmüş!" diye bağırarak herkesin şaşırmasına yol açtı.

Mösyö Franguli etrafındaki sivil polislere aldırmadan yanıma geldi, "Doğru mu?" diye sordu.

Bir çırpıda anlattım her şeyi. Sahiden çok üzüldü. Elleriyle dizlerini dövdü, gözlerinden boşalan yaşı, şık ceketinin koluyla temizledi.

Mösyö Franguli az sonra sivil polisler tarafından çağrılsa da Kalyopi Teyze'min mesai arkadaşı yanımdaydı. Daha ben sormadan anlatmaya başladı.

"İstiklal Caddesi'nin başından gürültüler gelmeye başladığı anda mağazaya en az beş tane siyah takım elbiseli, silahlı adam girdi. Mafya oldukları belliydi. Kapıda da iki silahlı adam beklemeye başladı. İçeriye girenler bizi sandalyelere oturttular ve getirdikleri dört kocaman bavula ne var ne yoksa doldurmaya koyuldular. Kasanın anahtarının kimde olduğunu bile biliyorlardı. Mösyö Franguli yoktu. Adamlar onun olmadığını da biliyorlardı. Haberleri vardı İstiklal Caddesi'ndeki bütün dükkânların yakılıp yıkılacağından."

Tezgâhtar durunca, söylediklerini teyit ettirmek için "Nereden biliyorsun haberlerinin olduğunu?" diye sordum.

"Tam da İstiklal'in başından gürültüler gelmeye başlayınca, altı yedi tane eşek hırsızı kılıklı herif, ellerinde bavullarla, İstanbul'un en zengin kuyumcusu Franguli'yi soymaya tesadüfen gelmiş olamazlar. Öyle değil mi?"

Haklıydı. Olamazdı.

"Sonra?" dedim.

"Sonra dükkânda bir nişan yüzüğü bırakmamacasına, dört bavul dolusu mücevheratla şu kapıdan çıkıp gittiler."

"Sonra?"

"Sonra ne olacak? Bu sefer de öteki haydutlar daldı içeriye. Cam çerçeveyi kırdılar. Biz de kaçtık tabiatıyla. Kalyopi bir tarafa kaçtı ben bir tarafa kaçtım."

Kalyopi deyince, tezgâhtarın aklına mesai arkadaşının öldüğü geldi. Yeniden "Ah canım, ah canım!" diyerek elleriyle dizlerini dövmeye başladı.

Öğreneceğimi öğrenmiştim. Kendi acım kendime yeterdi.

Tezgâhtarı ya da Mösyö Franguli'yi sakinleştirecek, acılarını paylaşacak ne halim vardı ne de vaktim.

-74-

Franguli'nin önünden ayrıldım. Taksim'e doğru yürümeye başladım. "Bakalım..." diye düşündüm. "Az önce giremediğim Turnacıbaşı Caddesi'ne girebilecek gücü kendimde bulabilecek miyim?"

Galatasaray Lisesi'nin önünde vaziyet almış tankların arasından geçtim. Turnacıbaşı'nın köşesinde bekleyen askerlere kimliğimi gösterdim ve Yorgo'nun çalıştığı Zoğrafyan Lisesi'ne doğru ilerledim.

Zoğrafyan'a ulaşınca gördüğüm manzara sahiden berbattı. Sokak kapısı ve binanın bütün camları, pencereleri kırılıp dökülmüştü. Çocukların eğitiminde kullanılan her şey pencerelerden aşağıya atılmıştı. Coğrafya derslerinde kullanılan duvar haritaları, geometri derslerinde kullanılan kocaman ahşap pergeller, iletkiler, gönyeler, fizik ve kimya deneylerinde kullanılan laboratuvar malzemeleri... Hatta birkaç sıra bile.

Yorgo'nun saldırganlara burada yakalanmış olabileceği aklıma gelince, vücudumu ter bastı, adımlarıma hız verdim. Önüm sıra L yapan caddeyi, arkamda Galatasaray Lisesi'nin bahçesi olmak üzere döndüm.

İtalyan Lisesi ve Baş Ağa Çeşmesi Sokak'ın köşesinde bulunan Yorgo'nun dairesinin bulunduğu apartman az ileride göründü.

Sekiz on adım daha atınca, Yorgo'nun dairesinden uçuşmakta olan perdelerle karşılaştım. Dikkatle bakınca, camların ve çerçevelerin kırık olduğu görülüyordu. Yerdeki kurumaya yüz tutmuş kan izleri Kalyopi Teyze'me ait olmalıydı.

Kalbim gerçekten hızla çarpıyordu. Apartmanın kapısı açıktı. İçeriye girdim ve üçüncü kata kadar merdivenleri koşarak tırmandım.

Yorgo'nun dairesinin kapısı menteşelerinden kırılarak sökülmüştü. Kim koyduysa, kapıyı enlemesine dairenin giriş kapısının önüne koymuştu. Üzerinden atlayıp içeriye girdiğimde gördüğüm manzarayı tarif edebilmem mümkün değil.

Evin içinde kırılmamış, dökülmemiş, sağa sola fırlatılmamış hiçbir şey yoktu. Çerçeveler, biblolar, tabaklar yerlerdeydi. Sandalyeler, koltuklar, yemek masası hepsi sağa sola atılmış, kimileri ters dönmüştü.

Perdelerin dışarıya uçuştuğu, İtalyan Lisesi'ne bakan pencerelere yaklaştığımda midem kalkar gibi oldu. Kalyopi Teyzem şu ortadaki açık olandan, bir biçimde aşağıya uçmuş olmalıydı.

Bu dairede kalmayı kalbim daha fazla kaldıramayacaktı. Koşarak binadan dışarıya çıktım. Kapının önünde uzun uzun nefes almaya çalıştım.

***

Biraz da olsa kendime gelince, İtalyan Lisesi'nin kapısını çaldım. Kapıdaki gözetleme deliğinden bakan kapıcıya "valilik kartı"mı gösterdim, kapıyı açmasını sağladım.

Derhal konuya girip "Burada mı oturuyorsun?" diye sordum.

Resmi görevlilere karşı boynu bükük yetiştirildiğinden olsa gerek "Evet hanımefendi" dedi. Bu arada yarıya kadar açılmış kapıdan içeriye süzüldüm.

Tam hademeyle konuşmaya başlayacakken, merdivenlerin başında orta yaşlı ama yetkili olduğunu belli eden biri göründü. Kırık bir Türkçeyle ne istediğimi sordu.

Valilik görevlisi olduğumu, yukarıdaki katlardan birinden karşıdaki binaya bakmak istediğimi söyledim. Bu arada kartımı çıkartıp hademeyle kendisine gönderdim.

İsteksiz bir ses tonuyla "Buyurun bakın" dedi ve kendini tanıttı.

"Ben okulun müdürüyüm. En üst katta oturuyorum. Karşı binayı en iyi benim bölümümden görebilirsiniz."

O önde ben arkada merdivenleri çıkarken "Dün akşam burada mıydınız?" diye sordum.

"Evet!" dedi ve "Olmaz olsaydım!" demeye çalıştı.

Fransızca ya da İngilizce biliyorsa daha kolay anlaşabileceğimizi söyleyince rahatladı.

"Fransızcayı tercih ederim" dedi.

Bu arada müdür beyin bölümüne ulaşmıştık. Elindeki anahtarla kapıyı açtı, o önde ben arkada Yorgo'nun evine bakan pencerenin önüne ulaştık.

Burada da bir felaket manzarasıyla karşı karşıyaydım. Bir pencereden perdeler uçuşuyor, ötekilerden içerisi tam olarak görünüyordu.

"Görebildiniz mi karşı binada olanları buradan?" diye sordum.

Orta yaşlı adam "Evet. Maalesef!" dedi.

"Şimdi..." dedim. "Bana ayrıntılı olarak anlatmanızı istiyorum neler olduğunu?"

Müdür bey yutkundu, yüzünü ekşitti.

"Genç kız pencereden bakıyordu. Ağabeyi olduğunu bildiğim delikanlı peşinden koşanlarla birlikte cadde boyu koştu, sonra karşıdaki apartmanın kapısının olduğu sokağa saptı. Apartmanın kapısı açık olmalıydı ki hepsi birden ortadan kayboldular. Az sonra karşımızdaki dairede bir arbede yaşanmaya başladı. Bir grup eşkıya genç adamın pantolonunu indirdiler ve cinsel organını kestiler. Öteki köşede de onlarca adam, sırayla genç kıza tecavüz

etti. Çocukların annesi olduğunu düşündüğüm yaşlı kadın, tam da onlar kıza tecavüz ederken ve genç adam kanlar içinde yerde yatarken geldi. Yaşlı kadını gören caniler onu da itip kakmaya başladılar. Kadın birden ellerinden kurtuldu. Az önce kızının dışarıya baktığı, ağabeyine seslendiği pencereden kendisini boşluğa bıraktı. Aşağıda gördüğünüz kurumaya yüz tutmuş kan, başından etrafa yayıldı."

Gerisini dinleyemedim. Kendimden geçmiş olmalıyım.

***

"Resmi görev yapan biri için aşırı hassassınız küçükhanım."

İtalyan Lisesi'nin müdürü, kapının önünde vedalaşırken son olarak bunları söyledi.

Bayıldığımda yaşlı hademenin de yardımıyla kanepeye uzanmamı, ellerimden ve alnımdan yayılan kolonya ile kendime gelmemi sağlamış olmalıydı.

Tabii ki Yorgo'nun nişanlısı olduğumu söylemedim. Daha fazla üzülmesine yol açmaktan başka bir işe yaramazdı.

Okuldan çıkınca geldiğim yolu geriye doğru yürümeye başladım. Ne yerde kurumuş Kalyopi Teyze'mden akmış kana bakacak ne de Yorgo'nun dairesine son bir kez göz atacak halim vardı.

İstiklal Caddesi'ne nasıl çıktığımı, Osmanbey'e nerelerden geçerek geldiğimi hatırlamıyordum.

Tek bildiğim, saatin hızla ilerliyor olduğuydu. Az sonra babamı ve Hristo Amca'mı da alarak Etfal Hastanesi'ne gidecektim.

Acaba Lena'nın kendine gelişi nasıl olacaktı?

Doktorlar ağır bir travma geçirdiği için uyutmuşlardı ama uyandığında acaba başından geçmiş olanları nasıl hatırlayacaktı canımın içi?

Dayanabilecek miydi yaşadıklarına?

Gözünün önünde ağabeyinin erkeklik organı kesilen, annesi pencereden atlayan, onlarca eşkıyanın tecavüzüne uğramış biri toparlayabilir miydi kendisini?

Öte yandan ben ne olacaktım?

Dayanabilecek miydim bütün bu olanlara?

Yorgo'nun dairesinde gördüklerim ve İtalyan Lisesi'nin müdürünün anlattıklarını bir araya getirdiğimde gözümde canlanan resimle, hayatımın bundan sonrasını nasıl yaşayacaktım?

Yaşayabilecek miydim?

-75-

Eve ulaştığımda annemi beni bekler buldum.

"Babam ve Hristo Amcam neredeler?"

"Hastaneye gittiler. Hristo dayanamadı. Dinlenmek için çekildiği odadan, sen gittikten sonra çıktı. Hastaneye gitmek istedi. Baban yalnız bırakmadı tabii."

"Tamam" dedim anneme ve kapıya yöneldim.

"Hayır..." dedi. "Birlikte çıkacağız."

Hazırdı zaten, beni bekliyordu. Ayakkabılarımızı giyip kendimizi sokağa attık.

Yol boyu, temizlik işçilerinin çaresizce çırpınışlarına tanık olduk. Enkaz birkaç gün içinde kaldırılamayacak kadar büyüktü.

Etrafta, savaş sonrasının sessizliği hüküm sürüyordu.

Acı çekenler, dertlerini bizim gibi içlerine atmayı tercih ediyor olmalıydı.

Bir ara annem "Sen ne yaptın? Nereye gittin?" diye sordu.

Sessiz kaldığımı görünce "Valiliğe mi gittin?" dedi ısrarla.

Annemle konuşacak durumda değildim. Aslında, hiç kimseyle bir satır dahi konuşacak halim yoktu. Şu anda tek istediğim kendi başıma kalmak, yaşadıklarımın gerçek olup olmadığını kavramaya çalışmaktı. Ne yazık ki bunu yapabilecek halde değildim. Durum henüz yalnız kalınacak, enine boyuna düşünülecek kadar soğuk değildi.

Bir başka deyişle, yasımı tutmamın zamanı henüz gelmemişti.

Her şeyden önce kaldırmamız gereken iki cenazemiz, ne olacağını bilmediğimiz bir Lena'mız ve bir de Hristo'muz vardı.

Onlar için, ayakta kalmanın bir yolunu bulmalıydım. Babam da böyle dememiş miydi?

Anlaşılan, benim şimdi ulaştığım noktaya babam benden saatlerce önce ulaşmıştı.

Anneme döndüm, "Evet, valiliğe uğrayıp geldim" dedim.

Dikkatle baktı yüzüme. İnanmış gibi davrandı.

***

Hastanenin bahçesinde bekleştik. Hiçbirimizin ağzından tek bir kelime bile çıkamadı.

Saatlerimizin akrep ve yelkovanları hemşirenin verdiğine yaklaşırken, Lena'nın yatmakta olduğu odanın önündeydik. Çok geçmeden doktor yanında hemşireyle göründü. Hemşire hanım elindeki anahtarla kapıyı açarken doktor bey "Sakin olmanız çok önemli!" diye uyardı.

Odaya girdiğimizde, Lena uyku ile uyanıklık halindeydi. El ve ayak bileklerinden yatağa bağlanmıştı. Saçı başı, eli yüzü, her şeyiyle korkunç görünüyordu.

Güzeller güzeli kardeşimin gözleri birer kuyu misali içine çökmüş, etraflarında en koyudan en açığa kadar mor halkalar oluşmuştu.

Derhal başına gittim. Ellerimle yüzünü sevdim, saçlarını düzeltmeye çalıştım. Bu arada o da yavaş yavaş kendine gelmeye başladı.

Doktor bey "Şimdi müsaade edin ben kendisiyle biraz konuşmaya çalışayım" dedi. Geri çekilmek zorunda kaldım.

Lena karşısında beyazlar giymiş doktoru görünce "Ben doktor oldum! Değil mi?" dedi.

Annem, babam, Hristo Amcam ve ben, birbirimize baktık.

Lena doktorun "Nerede olduğunu biliyor musun? Buraya nasıl geldiğini biliyor musun? Adın ne? Kaç yaşındasın? Hangi okula gidiyorsun?" tarzında sorularına cevap veremedi.

Bazen yumuşaklıkla, bazen sertlikle "Ben doktor oldum! Değil mi?" diyor, başka hiçbir şey söylemiyordu.

Biraz yardımcı olurum umuduyla "Merhaba Lena" diyerek yanına yaklaştım. Bana boş gözlerle baktı. Sanki ilk kez karşılaşıyormuşuz gibiydi.

"Tanıdın mı beni Lena? Ben Suzan" diyecek oldum. Sözümü yarıda kesti, "Ben doktor oldum! Değil mi?" dedi karşılık olarak.

Hristo Amcam dayanamadı, kızına doğru koştu, kendini yatağa attı, elleriyle kızının yüzünü okşamaya çalıştı.

Böyle olunca doktor babama baktı, "Biraz dışarıda konuşabilir miyiz?" diye sordu.

Birlikte çıkarlarken ben de onlara katıldım. Doktor bey durumun ne olduğunu son derece net bir şekilde anlattı.

"Travma sonrası depresyon. Dün hastanemize, fiziksel olarak da sorunları olduğu için kabul ettik. Defalarca tecavüze uğramış. Şu anda hayati bir arazı bulunmuyor. Biliyorsunuz hastanemizin psikiyatri bölümü yok. Size tavsiyem, bir an önce hastanızı uzmanlık gerektiren bir hastaneye götürmeniz."

Doktor durumun ne olduğunu ve ne yapmamız gerektiğini son derece anlaşılır bir biçimde izah etmişti. Babam teşekkür etti ve "La Paix geliyor aklıma, ne dersiniz?" diye sordu.

Doktor Bey "Mükemmel olur" diye cevapladı babamı.

Babam ayrıca ambulans desteği alabilip alamayacağını sordu. Doktor yardımcı olacağını söyledi.

***

Babam ve Hristo Amcam Lena'yla birlikte ambulansa bindiler. Annem ve ben yürüyerek La Paix'ye doğru yola çıktık.

Yol boyu anneme "Lena'ya o deli gömleğini niye giydirdiler anne?" diye sordum.

Annem bıkmadan usanmadan "Kendisine ya da başka birine zarar vermesin diye kızım" diye cevap verdi.

Lena istese de kimseye zarar veremezdi ki!

Tersine, doktor olmayı herkesin yardımına koşabilmek için istemişti. Paris'e gidecek, doktor olacak, ülkesine daha iyi hizmet etmek için geriye dönecekti. Hayallerini süsleyen buydu.

Zavallı kardeşim benim. Zavallı Lenacığım. Canımın içi. Bir tanem.

Birden ağlamaya başladım. Şişli Camii'nin karşısında yürüyorduk. Hıçkırarak, bardaktan boşanırcasına ağlıyordum. Annem koluma girdi, caminin şadırvanına götürdü, yüzümü yıkamama yardım etti.

Dinmeyen, arkası kesilmeyen bir ağlama krizine girmiştim.

Annemden başımdan çekilmesini, beni birkaç dakika kendi halime bırakmasını rica ettim. Anlayışla karşıladı, bir köşeye çekildi.

Ağlamama yol açan, Lena'ya dair düşündüklerimdi.

Lena'nın gerçekliği, doktoru dinledikten sonra başıma dank etmiş olmalıydı.

En azından yarın, Paris'e gidemeyecekti güzel kardeşim. Belki de hayallerini süsleyen doktorluğa, bir daha hiç bu kadar yaklaşamayacaktı.

Ya Rabbim, hayat nasıl bir şey?

***

Şişli Camii'nin az ötesindeki La Paix'ye ulaştığımızda, babamı bizi bekler bulduk. İçini derince çekti ve az önce başından geçmiş olanları anlatmaya koyuldu.

"Doktor Lena için zamana ihtiyaç olduğunu söyledi. Derhal bir odaya aldılar. Daha önemlisi, Hristo için de aynı kararı verdiler. Doktor onunla biraz konuşmaya çalıştı. Beceremedi. Mantıklı cevaplar alamayınca bana döndü, 'Hristo Bey'le de biraz ilgilenelim' dedi. Çaresiz kabul ettim. Hastabakıcılar Hristo'yu götürünce doktor beye cenazelerden söz ettim. Ne dedi biliyor musunuz?"

Kulaklarımızı dört açtık babamın kendi sorusuna vereceği cevap için.

"Doktor, günlerden söz etmediğini söyledi."

"Nasıl yani?" dedim gayriihtiyari.

"Haftalardan da söz etmiyordu doktor bey Suzan. Lena ve Hristo'nun girdikleri depresyondan çıkmalarının aylarca sürebileceğini, çok açık cümlelerle bir çocuğa anlatır gibi anlattı. O da şansları varsaymış."

Annem de ben de çok şaşırmıştık. Aslında babamın şaşkınlığı da sürüyordu. Yine de dirayetli davrandı.

"Bir taksi bulmaya, eve ulaşmaya çalışalım. Sakin kafayla düşünmemiz gerekiyor."

-76-

Eve ulaştığımızda hava kararmak üzereydi. 7 Eylül'deydik ve olayların başlamasının üzerinden yirmi dört saate yakın zaman geçmişti.

Babam "Kâbus gibi iki gün ve bir gece" diyerek kapattı dairemizin kapısını.

Sahiden de öyleydi. Yirmi dört saat önce şu dakikalarda valilikteydim ve arkası arkasına kötü haberler alıyordum.

Annem bizi salonda bıraktı, mutfağa geçti. Otuz altı saattir, hiçbir şey yemediğimi ve içmediğimi hatırladım. Durumumuzun annem de farkında olmalı ki mutfaktan hazırlık sesleri gelmeye başladı.

Yorgo ve Kalyopi hastanenin morgunda yatarlarken, Lena ve Hristo La Paix'de sonu belirsiz bir sürece girmişken, şimdi oturup yemek mi yiyecektik? Olabilir miydi böyle bir şey?

Babam aklımdan geçenleri okuyor gibi konuştu.

"Yemek zorundayız Suzan. Yarıda bırakamayacağımız, içinden sıyrılıp çıkmak zorunda olduğumuz bir kâbusun tam ortasındayız. Ya o bizi yutacak ya biz onu. En azından Hristo ve Lena için, ayakta kalmak zorundayız."

Sahiden de öyleydi!

"Kaldırmamız gereken cenazelerimiz var değil mi baba?"

Sesimin tonu babamın yüreğine dokunmuş olmalı, gözlerinden yaşlar dökülerek "Öyle kızım" dedi ve oturduğu koltuktan kalktı, banyoya doğru yürüdü.

***

La Paix'den döndüğümüzde, annemin önümüze koyduğu peynir, zeytin, yumurta, tereyağı ve reçelden oluşan kahvaltıyı nasıl ettiğimizi hatırlamıyorum. Üst üste birkaç bardak çay içtiğim aklımda. Lokmalarıma ve yudumlarıma kâbus misali yirmi dört saat eşlik etmiş olmalı.

Odama nasıl gittiğime, geceliğimi nasıl giydiğime, uykuya nasıl daldığıma dair de aklımda hiçbir şey yok.

Gece rüya görmedim. Görmüş olsam hatırlardım. Aslında, bayılırım rüyalarımı anlatmaya. Uzun metrajlı film gibidirler.

Banyo faslını tamamladıktan sonra koridorda annemle karşılaştım. Elinde kocaman bir bavul vardı.

"Ne var içinde?" dedim.

"Resim malzemelerimi kaldırıyorum. Tuvali söktüm. Boya, fırça ne varsa hepsini bavula koydum. Karar verdim, bundan sonra resim yapmayacağım."

Şaşırdım annemin söylediklerine.

İçeriden seslerimizi duymuş olsa gerek babam geldi.

"Bakma sen annene" dedi ve koluma girip salona geçmemi sağladı.

Kahvaltı masası hazırdı.

Az sonra annem, elindeki koca bavuldan kurtulmuş olarak geldi, hep birlikte masaya geçtik.

Düşüncelerimi önceden olgunlaştırmış, kararımı vermiş olduğumdan "Uzun bir gün olacak. Haydi kahvaltı edelim" dedim.

Babam benden gelen desteğe sevindi. Biliyordum, aksi takdirde benim için ve gerekiyorsa annem için çaba sarf edecekti. Yük taşıyan, ender bulunur insanlardandı babam. Sevdiği insanları sırtına alır, gerekirse sonsuza kadar götürürdü. Öte yandan, ben de onun kızıydım. Kendimi bildim bileli yük olmamıştım babama. Tersine, her türlü sorununda yanında durmuştum. Yine duracaktım.

Kahvaltımızı ederken "İşbölümü yapalım" dedi babam.

"Nasıl?" diye sordum.

"Annen ve sen Büyükada'ya gidin. Hristo'nun annesinin ve babasının yattığı mezarı biliyorsunuz. Onun hazırlanmasını sağlayın. Ayrıca kiliseye de uğrayın. Anlatın olup biteni. Ben de cenazelerin adaya gelmesini sağlayayım. Önce gidip bir tekne bulmam gerekiyor."

Güzel bir işbölümü yapmıştı babam. Annemle bakıştık. Yapabilirdik babamın söylediklerini.

***

Osmanbey'den köprüye kadar tanık olduğumuz görüntüler anlatılabilir gibi değildi. Babam bizden Karaköy'de ayrıldı. Haliç'ten bir mavna ya da çektirme bakacaktı.

Annemin itirazlarına rağmen bütün gazetelerden birer tane aldım.

Bazı gazetelerde, olayların ertesinde İstanbul'dan yağmaladığı mallarla kaçmaya çalışanlardan da söz ediliyordu. İzmit ve Adapazarı'ndan gelip Haydarpaşa'dan trenle geri dönmeye çalışanların ellerindeki mallara el konulmuştu. Sivas'tan yüz kırk beş, Trabzon'dan yüz on yedi, Kastamonu'dan yüz on altı, Erzincan'dan yüz on bir kişi de talandan gözaltına alınanlar arasındaydı.

Gazetelerde, 6 Eylül gününe kadar istisnasız her gün Kıbrıs davasını büyütmek ve halkın bu davaya sahip çıkmasını sağlamak için çaba gösteren gençlik teşkilatlarının rotalarını değiştirdiklerini görmek şaşırtıcıydı.

Türk gençliğinin sükûnetten yana olduğunu söyleyen bu kuruluşların samimi olduklarını düşünmek, saflıktan da öte eblehlik olurdu.

Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti bile, olayları tasvip etmediğine dair bir bildiri yayımlamıştı.

"Yuh!" dedim gayriihtiyari.

Bu arada bu kuruluşun çalışmalarının durdurulduğu da gazetelerde yer alan haberler arasındaydı. 7 Eylül itibariyle Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin tüm idari meclis üyeleri tutuklanmış, dernekleri kapatılmıştı. Tutuklanan dernek üyeleri kurulan sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanacaklardı.*

Gazetelerde yer alan haberler arasında, Kâmil Önal'la ilgili olan özellikle dikkatimi çekti.

Genel Sekreter Önal, kapıcı İsmail ile önceki günlerde Taksim Meydanı'nda gazeteleri yaktırdığı öğrenci Hurşit Şahsuvar'dan kapısı mühürlenmiş cemiyet merkezine girmelerini istemiş, MAH'la ilgili bir dosyayı aldırıp yaktırmıştı.**

***

Öte yandan hangi gazeteyi açsam, ötekilerle söz birliği yapmış gibi bir manşetle karşılaşıyordum.

"Nümayiş komünistlerin işi!"***

Gazeteleri epeyce didiklemiş olarak anneme döndüm.

"Ne komünisti? Ben şahidim! Her şey benim gözümün önünde oldu. Bu olayların tek müsebbibi var o da Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti."

* Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin olaylara önderlik yapan yöneticileri çok kısa bir süre içinde serbest bırakıldılar.

** *6/7 Eylül Olayları*, Fahri Çoker Arşivi, Tarih Vakfı Yayınları, s. 369, Emniyet Genel Müdürlüğü, 1. Şube Müdürlüğü'nde Ocak 1956'da hazırlanan fezlekeden.

*** 6/7 Eylül'ünertesinde, Emniyet Genel Müdürlüğü'nde dosyaları bulunan altmış civarında aydın ve sol görüşlü yurttaş gözaltına alındı. Kimileri altı aya varan sürelerle sorgulandı, mahkemeye çıkartıldı. Sonunda hepsi beraat etti. Gördükleri işkence yanlarına "kâr" kaldı! 6/7 Eylül, komünistlerin "olağan şüpheliler" olarak gözaltına alıp sorgulandıkları, yargılandıkları, dövüldükleri, horlandıkları ne ilk ne de son olay oldu.

Annem şaşırdı. "Kimmiş o komünistler? Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti de neyin nesi?" diye sordu.

Önce yaklaşık bir yıldır önümde tezgâhlanan Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'ni ve Çetin'i anlattım.

Annem şaşkınlık dolu gözlerle bakadursun, isimleri gazetelerde sıralı komünistlerin kimler olduğunu da söyledim.

"Aziz Nesin,* Kemal Tahir, Hasan İzzettin Dinamo,** Dr. Nihat Sargın, Dr. Hulusi Dosdoğru,*** İlhan Berktay,**** Dr. Müeyyet Boratav, Dr. Can Boratav..."

Liste böyle uzayıp gidiyordu. Toplumun bildiği, tanıdığı kırk civarında sol görüşlü yurttaş evlerinden ya da işyerlerinden toparlanmış, kodese tıkılmıştı. Sorguları sürüyordu.

Annem "Hepsi memleketin en saygın isimleri" dedi.

Haklıydı. Bir gün önce gerçekleşen vahşet olaylarıyla, ismi gazetelere çarşaf çarşaf yazılmış bu entelektüellerin hiçbir işi olmazdı.

"Büyük bir oyun oynanıyor" dedim anneme.

Öyleydi. Hükümetin, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti eliyle, gazeteleri arkasına alarak gerçekleştirdiği pogrom, geçmişte de örnekleri defalarca görüldüğü gibi, bir kez daha ülkenin saygın aydınlarının üzerine yıkılmaya çalışılıyordu.

Durumun anlaşılmayacak bir yanı yoktu. Böylelikle, hükümet bizzat tezgâhladığı suçtan kurtulmuş, devlet de bulduğu her yerde

---

* Aziz Nesin bu konuda başından geçenleri *Salkım Salkım Asılacak Adalar* isimli kitabında anlattı. Nesin Yayınları, 1987.

** Hasan İzzettin Dinamo'nun konuyla ilgili kitabının adı *6/7 Eylül Kasırgası*'dır. May Yayınları, 1971.

*** Hulusi Dosdoğru'nun *6/7 Eylül Olayları* isimli kitabı Bağlam Yayınları tarafından 1993 yılında yayımlandı.

**** İlhan Berktay'ın kitabının adı *Solmaz Hanım'la Bir Ömür*'dür. İş Bankası Kültür Yayınları, 2018

başını ezmeyi görev bildiği komünistlere bir darbe daha indirmiş olacaktı.

Gayriihtiyari "Bir taşla iki kuş. Ne âlâ memleket!" diye söylendim.

Annem "Ne dedin?" diye sorunca, "Hiç. İyi saatte olsunlar. Yokluyorlar" dedim.

***

Gazeteleri okuduktan sonra etrafa göz gezdirdim. Vapurdakiler birbirleriyle göz göze gelmemek için çaba gösteriyordu. Neredeyse tüm yolcular, sözleşmiş gibi, başlarını camdan dışarıya çevirmiş denizi seyrediyordu.

Bazılarını çok yakından tanıdığım kimselerle bile, bir kez olsun göz göze gelemedim. Bana kalırsa, bir kısmı utandığı için bakamıyordu diğerlerine, ötekiler ise korkuyordu.

Utananların da korkanların da kimler olduğu belliydi!

Az sonra annem ve ben de inecektik vapurdan. Nasıl bakacaktık Rum komşularımızın yüzüne?

Aklıma tam da o anda Çetin geldi. Arkadaşım, 6 Eylül akşamı durmaksızın uyarılarda bulunmuştu Büyükada üzerine. O zamandan bu yana, hiçbir şey düşünmemiştim bu konuda. Hristo Amca'ma da soramamıştım.

Derdimiz o kadar büyüktü ki, Büyükada'nın ne kadar kırılıp döküldüğünü düşünmek aklımıza bile gelmemişti. Az sonra görecektik, sevgili adamızın başına neler geldiğini.

-77-

Alışılmışın tersine, vapurdan baktığımda iskelenin civarında kimseyi görmedim. Genç kız ve erkeklerin yürüyüş yapıp birbirlerine göz süzdüğü sahilde de kimsecikler yoktu.

Büyükada'nın 6 ve 7 Eylül günlerini kolay geçirmediği, iskele binasından çıkar çıkmaz anlaşılıyordu. Saat meydanına kadar, neredeyse bütün dükkânların camları kırıktı.

Pastaneler, fırınlar kapalıydı. Çarşı içinde açık dükkân sayısı bir elin parmaklarını geçmezdi.

Etrafta konuşacak neredeyse hiç kimse yoktu.

İşgal ordusunun içinden geçtiği bir kasaba gibi görünüyordu Büyükada.

Annemin bakkaliye alışverişini yaptığı Fahri Bey'in dükkânının önünde uzun kuyruk vardı. Büyükada'nın üç Türk bakkalından biriydi Fahri Bey. İyi bir adamdı. Epeyce bekledikten sonra, bir kenarda konuşabildik.

Karşı yakadan gelen iki yüze yakın eşkıya, kırmaya dökmeye Demokrat Partili adalıların gösterdikleri yerlerden başlamışlar. İlk saldırılan yer, bizim de çok sevdiğimiz, sık sık gittiğimiz Façyo olmuş. Adalıların bu ve öteki lokantalarda yemek yedikleri zamana rastlamış yıkımın başlangıç saati. İnsanlar kendilerini sokağa zor atmışlar. Arkası gelmiş. Teknelerle karşıdan gelenlere Büyükadalı eşkıyalar da destek verince, iş şirazesinden iyice çıkmış. Bütün adalıların sevgilisi olan Lefter'in evine bile girmeye çalışmışlar. Çarşının içinde kırılıp dökülmedik birkaç dükkân ya kalmış ya kalmamış. Kalanlar, tabiatıyla Türklere ait olanlarmış.

Fahri Bey "Bir ara benim dükkânıma da saldırmaya kalktılar, üst kattan elimde bayrakla aşağı indim. Neyse ki yetişebildim" diyerek, olayın vahametine dikkat çekti.

Çarşının her yeri, yiyecek içecek satan dükkânlardan etrafa saçılıp çürümeye yüz tutmuş mallar nedeniyle leş gibi kokuyordu.

Cam, çerçeve gibi malzemenin zaten zor geldiği Büyükada'nın kendisine gelmesi aylar sürecek gibi görünüyordu.

***

Annemin Fahri Bey'le konuşması bitince, çarşının arka tarafına, Arabacılar Meydanı'na geçtik. Çünkü, Hristo Amcamların en çok gittikleri Aya Panayia Kilisesi'nin caddeye açılan kapısı kapalıydı.

Aya Panayia, Yorgo'nun ve Lena'nın vaftiz olduğu kiliseydi. Becerebilirsek cenaze töreninin bu kilisede yapılması en uygunu olacaktı.

Kilisenin kapısına gelince, buraya da saldırılmış, hatta yakma teşebbüsünde bulunulmuş olduğunu gördük. İçeriden gelen yanık kokusunun yoğunluğuna bakılacak olursa, yangın söndürülünceye kadar epey zaman geçmiş olmalıydı.

Kapıdan içeriye "Kimse var mı?" diye bağırdık.

Çok iyi tanıdığımız bir papaz, sivil giyimli olarak kapıdan başını dışarıya uzattı. Hiçbir şey söylemedi. Öylece yüzümüze baktı.

Annem "Biraz konuşabilir miyiz?" diye sordu.

"Neyi konuşacağız?"

Belliydi ne demeye çalıştığı. "Yapılanları görüyorsunuz" türünden, iki kelimelik, kısa bir serzeniş cümlesi kurmayı tercih etmişti haklı olarak.

Annem lafı uzatmanın bir yararı olmayacağını düşünmüş olsa gerek, doğrudan konuya girdi.

"Kalyopi ve Yorgo katledildi. Hristo ve Lena hastanede."

Orta yaşın biraz üzerindeki papaz şoke oldu. Bir süre hiçbir şey söyleyemedi, sadece yüzümüze baktı.

Az sonra kapıyı araladı, annemle beni içeriye aldı.

Kilisenin içi fena halde yanık kokuyordu. Oturma yerleri sağa sola saçılmış, ikonalar parça parça edilmişti.

Birileri, kilisede ahşap olan ne varsa kırmış, parçalamış, ortada toplamış, üzerlerine benzin dökerek ateşe vermişti. Neyse ki yangın etrafa sıçramadan söndürülmüş, bina zarar görmemişti.

Etraf fena halde yanık koktuğu için, papaz bizi bir kapıdan bahçeye çıkardı. Arkamızdan, koku gelmesin diye kapıyı çekti.

Arada bir saçmalarım. Yine öyle oldu. "Açık kalsa da havalansa" diyeceğim tuttu. Neyse ki cevap vermedi papaz, yere bakmayı sürdürdü. Konuşmamaya ant içmiş gibi görünüyordu.

Annem durumun psikolojisini kavramış olacak ki teferruata girmeden cenazelerin yolda olduğunu, babamın duruma nezaret ettiğini söyledi ve isteklerimizi sıraladı.

"Sade de olsa bir tören yapalım Kalyopi ve Yorgo için. Sonra da aile kabristanına defnedelim."

Papaz uzun uzun düşündü annemin söylediklerini. Sonra sessizliğini bozdu.

"Profitis İlias'a* götürün. Orası daha uygun."

Akla yakındı papazın söylediği.

Annem "Ne yapmamız gerekiyor şimdi?" diye sordu.

Papaz bir süre düşündükten sonra "Mezarlığa gidin, oradakilere defin olacağını söyleyin. Mezarın yerini gösterin. Kazsınlar.

* Aya Nikola'da, Rum Ortodoks Mezarlığı'nın içindedir. 1878 yılında dört metreye yedi metre yapılmış, ahşap, basit bir yapıdır.

Cenazeler kaçta gelirse gelsin, doğrudan oraya taşınmasını sağlayın. Bu arada ben de ne yapabileceğime bir bakayım" dedi.

Sonunda ikna olmuştu düşman değil dost olduğumuza. İstanbul'da olup biteni bizzat yaşamış olduğumdan, Aya Panayia papazının gösterdiği alınganlığı az bile buldum.

***

Babamla sözleştiğimiz gibi, işlerimizi tamamlayınca evimize geçecektik.

Annemle beni mezarlığa götüren, bekleyip eve dönmemizi sağlayacak faytoncudan, Hristo Amca'mın eczanesinin önünden geçmesini istedik.

"Hanımefendi..." dedi adam. "O eczane tamamen yıkıldı. İsterseniz açık olan Türk eczanesine götüreyim."

Annem "Yok, sadece görmek istiyorum" dedi.

Hristo Amca'mın eczanesinin önünde fazla oyalanmadık. Geriye sadece yıkıntı kalmıştı. İlaçların neredeyse tümü yağmalanmış, ahşap oymalı o güzelim eczacı tezgâh, vitrin ve dolapları parça parça edilmişti. Sağa sola kırılmış birkaç havan, yamulmuş hassas terazi saçılmıştı.

Annemin de benim de gözlerimiz yaşardı.

Müştemilatta oturan, ev işlerimize bakan aile bizi görünce pek de şaşırmadı. Daha ayrılalı ne kadar olmuştu ki? Salı sabahı önce babam ve ben çıkmıştık evden, öğlene doğru da annem Lena'yla inmişti şehre.

Felaketlerin çoğu, o lanetli 6 Eylül Salı akşamı olmuştu zaten.

Canımın içi ve bir tanecik annesi o akşam öldürülmüş, Lena haydutların tecavüzüne o akşam uğramıştı.

Türkiye'nin toplumsal tarihinde yerini nasıl alacağını o gün tahmin edemesem de en azından kişisel tarihime, hayatımın en kötü iki gecesi olarak kazınacaktı 6/7 Eylül.

***

Ve işte yine Büyükada'da, evimizdeydik.

Bahçesinde, salonlarında, limonluğunda bir daha asla Yorgo'nun ve Kalyopi'nin seslerinin duyulmayacağı yuvamızdaydık.

"Peki ya Yorgoların evi?" diye düşündüm.

Sahi, en azından Lena ve Hristo Amcam ne zaman gelirlerdi yuvalarına?

Bu soruyla birlikte, Yorgo'nun bir daha o evde asla olamayacağının ateşi içimi yakıp kavurdu.

***

Telefonumuz, tam da annem antrede asılı bulunan Saatli Maarif Takvimi'nden salı, çarşamba ve içinde bulunduğumuz perşembe günlerine dair yaprakları kopartırken çaldı.

Arayan babamdı. Annemle uzun uzun konuştu, karşılıklı plan yaptılar.

Telefonu kapatan annem, elinde tuttuğu takvim yapraklarını evirip çevirerek yapılan planla ilgili bilgiler verdi.

"Ancak gece yarısı çıkabilecekmiş İstanbul'dan. Yavaş yollu bir mavnayla getirecekmiş cenazeleri. Sabahın ilk ışıklarıyla iskelede olurlarmış. Doğrudan mezarlığa nakledeceğimizi söyleyince, o saatler için bir araba hazır etmemizi söyledi."

Anlamıştım. "Tamam. Ben hallederim. Hem papazla da konuşurum" dedim.

-78-

Saatin zilinin çalmasına izin vermedim. Alarmı durdurdum. Gözüme bir damla uyku girmediği için yataktan gerekenden yarım saat erken çıktım, giyindim.

Gece boyu, 7 Eylül'ü 8 Eylül'e bağlayan gece nasıl olup da uyuduğumu düşünüp durmuştum. Her defasında "Bayılmış olmalıyım!" diye tekrarlamıştım kendime.

Yorgo ve ötekilerin acısı, kendisini bu gece göstermeye başlamış olmalıydı.

Yoksa, bir şoka girmiştim de ondan yeni mi çıkıyordum?

Gece kalkıp odamın bütün pencerelerini açtığımı, dışarıdan gelen havayı koklamaya çalıştığımı, bir ara Yorgo'suz bu havayı almaya hakkım olmadığını düşündüğümü hatırlıyorum.

Havanın aydınlanmasına yirmi dakika kala iskeledeydim. Arabacıyla tam o saatte orada buluşacağımıza karar vermiştik. Benden önce gelmişti yaşlı adam. Selamlaştık.

Söylemiştim daha önce iki cenazenin bir mavna ile İstanbul'dan geleceğini. Eliyle Heybeli açıklarını işaret etti, "Bir mavna görüyorum o mu acaba?" diye sordu.

Dikkatle bakınca, ben de gördüm. Arabacıya "O olmalı" dedim.

***

İskeleye ilk olarak bir tayfa atladı. Atılan palamarları alıp, mavnayı baş ve kıçtan iskelenin babalarına bağladı. Sonra babam da indi. Aşırı yorgun görünüyordu.

Kaptan, iki tayfa, babam ve arabacı, zorlanarak da olsa canımın içinin ve Kalyopi Teyze'min tabutlarını bir at tarafından çekilecek at arabasına yüklediler.

Babam, kaptan ve iki tayfayla helalleşti.

Cenazelerimizi taşıyacak yaşlı arabacı kırbacını atların başının üzerinden çevirdi, cenaze arabası harekete geçti. Babam ve ben, cenaze arabasını arkası sıra izlemeye koyulduk.

Annemin resim yapmayı bırakmak yerine bu tabloyu çizmesini tercih ederdim!

At arabasında tabutları yan yana yatan anne oğulun peşi sıra yürüyen baba kız olarak, tuhaf bir resim oluşturuyor olmalıydık.

Babam "Cenazeleri kimsenin uyanmadığı bir saatte naklediyor olmamız iyi oldu" dedi.

Başımı salladım. Annemin saat 10.00 gibi faytonla geleceğini, gelirken papazı da alacağını söyledim.

Babam "İyi düşünmüşsünüz kızım" dedi, sağ kolunu omzuma attı. Destek olmak için mi, acısını paylaşmak istediğinden mi, yoksa takati tükenmeye yüz tuttuğundan mı böyle yaptı bilemedim. Ben de sol kolumla onun beline sarıldım.

Epeyce böyle yürüdükten sonra "Baba, doğru dürüst sadece bir kez ağlayabildim!" dedim.

Onun dışında da gözlerimin dolduğu zamanlar olmuştu ama gerçekten de henüz doyasıya ağlayamamıştım.

Babam "Şaşkınlığını atamadın henüz. Benim durumum da aynı" dedi. Biraz daha sarıldı.

***

Tabutları at arabasından mezarlığın görevlileri, babam ve arabacı indirdi.

Görevliler "Gerisini biz halledeceğiz, siz şöyle geçip dinlenin" dediler, babam ve bana yol gösterdiler.

Üzerinde çaydanlık ve demlik bulunan mangal, peynir ve zeytin tabaklarıyla ekmek olan ahşap masa, görevlilerin kahvaltıya henüz oturacaklarını gösteriyordu.

Bizi de sofralarına buyur ettiler.

Akşam yemeği yememiştim. Kahvaltı da etmeden çıkmıştım evden. Babamın durumu da benden farklı olmamalıydı. O benden farklı olarak, yirmi dört saattir ayaktaydı.

Hiç alışık olmadığı, henüz nihayetlenmemiş feci bir durumu, şu ana kadar başarıyla yönetmişti babacığım.

Mezarlık görevlisinin uzattığı çayı, sıcaklığına aldırmadan bir hamlede içmesinin nedeni bu olmalıydı.

Ne babam ne de ben görevlilerden birinin "Haydi masaya!" sözünü ikilettik. İkimiz de aç kurt gibiydik.

***

Annem kararlaştırdığımız gibi, Aya Panayia'nın papazı ile saat 11.00'e doğru geldi.

Bir ara fırsat bulunca kulağıma "Gelirken, Kalyopi'yi tanıyan birkaç ailenin kapısını çalıp durumdan haberdar ettik. Korku içindeydiler. Gelirler mi bilmem?" dedi.

Ben de ona "Mezarcılara verdiğin çantada ne vardı?" diye sordum.

"Yorgo ile Kalyopi için kefen bezi getirdim. Yıkadıktan sonra sarsınlar diye. Evlerine uğrayıp, Hristo ve Lena için de rahat elbiseler aldım. Onları da bir bavula koydum. Giderken götürürüz."

Aklıma bile gelmemişti annemin söyledikleri. Bu da gösteriyordu ki her birimizin kafası, olaylar ya da yeni gelişen durumlara göre farklı biçimlerde çalışıyor.

Anneme "İyi yapmışsın" dedim ve kafamı kurcalayan bir soru sordum.

"Daha önce hiç Rum Ortodoks cenazesine katıldın mı? Ne yapılacak?"

Katılmıştı. Aklında pek de bir şey kalmamıştı. Yapmamız gerekenin papazın yönlendirmelerine uymaktan ibaret olduğunu söyledi.

***

Papaz efendi annemi ve beni bir kenara çekti, saatini göstererek "Anlaşılan kimse gelmeyecek. Korkuyorlar demek ki" dedi ve törene ilişkin bilgiler verdi.

"Dün akşam ben Aya Panayia'da Yorgo ve Kalyopi için Trisagion İlahisi'ni söyledim. Trisagion, üç kere kutsal demektir. Bu ilahinin dün akşam ölülerin çıktığı evde de söylenmesi gerekiyordu ama durum malum. Şimdi cenazeleri kabirlerine indirirken de aynı ilahiyi söyleyeceğim. Zor değildir. İsterseniz Türkçe olarak bana eşlik edebilirsiniz."

Hazırlıklı gelmişti papaz. Elindeki kâğıdı bana uzattı.

"Sen ortada durursun, annen ve baban da görürler."

Papazın Türkçe çevirisini dikkatle okudum.

"Kutsal Tanrı, Kutsal Kudretli, Kutsal Ölümsüz, bize merhamet et."

Bu cümle üç kez söylendikten sonra şöyle devam ediyordu ilahinin sözleri:

"Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a şan övgüler olsun. Şimdi ve her zaman sonsuzluklar boyunca. Âmin. Kutsal Ölümsüz bize merhamet et."

Okumamı bitirince, papaz "Bu ilahiden sonra ben, muhteviyatında övgü ve dilekler olan birkaç ilahi daha okuyacağım. Ondan sonra tabutları birer birer Profitis İlias'tan alıp mezara götürürüz. Malum sayımız az. İkisini birden götüremeyeceğiz" dedi.

Annem, babam ve ben anladığımızı belirterek başlarımızı sallayınca papaz bir açıklamada daha bulundu.

"Burada kimse olmadığı için, ölü evine de kimse gelmeyecektir. Onun için yiyecek içecek bir şeyler hazırlanmasına gerek yok. Bunun için dün size bir şey söylemedim. Ama kırk gün sonra, aynı bu şekilde bir anma töreni daha yapmamız gerekecek. Hristo ve Lena o zamana kadar umarım gelirler. Gelirlerse, bunu onlara söylerim. Siz de hatırlatın."

***

Profitis İlias'ta gerçekleşen, papazın, annemin, babamın ve benim katıldığım mütevazı törenden sonra, mezarlık görevlileri ve babamın taşıdığı tabutlar mezar başına ulaştırıldı.

Papaz, tabutların dört köşesini kutsal suyla takdis etti.

Tabutlar mezarlara indirilip üzerleri toprakla örtüldükten sonra, herkes birbirine "Başınız sağ olsun! Toprakları bol olsun!" dedi.

Aya Nikola Mezarlığı'nın kapısından çıkınca "Yani artık Yorgo ve Kalyopi Teyzem yoklar mı?" diye sordum.

-79-

Cuma akşamını sessizlik içinde Büyükada'daki evimizde geçirdik.

Hiçbirimizin bir diğerimizle konuşacak hali yoktu.

Hepimiz, kendi Yorgo, Kalyopi, Lena ve Hristo'muzla içdünyalarımıza çekildik.

Odamın altında bulunan ama arka tarafından Yorgoların evini gören salona mümkün olduğunca girmemeye çalıştım. Çünkü, Yorgoların evi en iyi bu salonun arka penceresinden görünür.

Eskiden, özellikle de canımın içinin morsalkımlarla bezeli çatı katını görmek istediğimde odamdan bile çok sevdiğim evimizin bu köşesine giderdim.

Çocukluğumuzdan itibaren, ne çok anım vardı bizim salonla onun çatı katı arasında gidip gelen.

Arkasının nasıl geleceğini bilemezdim ama o cuma günü, gecesi ve İstanbul'a ineceğimiz cumartesi sabahı, bırakın Yorgo'nun çatı katına bakmayı, salonumuzun kapısının önünden bile geçmedim.

***

Cumartesi sabahı vapura binerken gazeteleri babam aldı.

Ne çok şey olmuştu yirmi dört saat içinde. Doğru ya, dünkü gazeteleri okumamıştım. Babamın okuduğunu da zannetmiyorum.

Dünden kalan haberlere göre, Londra'da görüşmeleri sürdüren heyetimiz geri dönmüş, Başbakan'ı bilgilendirmişti.

Zararların tazmini için bir komisyon kurulacaktı, çalışmaları başlamıştı.

Kimi gazeteler sıkıyönetimin bir ay süreceği tahmininde bulunuyorlardı. "Hani kaldırılmıştı sıkıyönetim?" diye düşündüm. Demek tekrar konulmuştu.

Gazetelerden birinde gördüğüm haber nedeniyle "Yok artık!" dedim.

Babam "Ne oldu?" diye sorunca gazeteyi "Tarlabaşı'nda iki Rum çapulculuk yaparak evlerine eşya toplamış" diyerek uzattım.

Gazetelerden birinde Maliye Bakanlığı'nın bankalara yaptığı bir tebligat vardı. Zora düşünlere kredi kolaylığı sağlanmasını, banka borçlarının tecilini emrediyordu.

Neredeyse bütün gazeteler, akıl birliği yapmış gibi olayları komünistlerin üzerine yıkma çalışmasını sürdürüyorlardı.

Geçen birkaç gün içinde olanlar, başta ülkeyi yönetenler olmak üzere pek çok konuda düşüncemin değişmesine yol açmıştı. Gazeteler ve gazetecilere bakışımda da köklü değişiklikler meydana gelmişti.

Babam "Şimdi de gazete gazete dolaşıp kendilerini aklamaya çalışıyorlar" dedi.

Uzattığı gazetede ilgili bölüme baktığımda, gençlik teşkilatlarının sözde teessür içinde olduklarını anlatmak için gösterdikleri aşırı çabayı fazlasıyla korkakça ve pespaye buldum.

Önce "Korku dağları sardı!" diye söylendim.

Az sonra düşüncemi değiştirdim, "Yaptıkları yanlarına kâr kalacak, göreceksiniz!" dedim, babama ve anneme.

Annem "Nereden biliyorsun?" diye sorunca, "Her şey gözümün önünde oldu!" diye cevap verdim.

Babam "Neyse. Şimdi bunları bırakalım" dedi.

Vapurdan iner inmez La Paix'ye gidecek, Lena'yla Hristo Amca'mın durumlarına bakacaktık.

Ayrıca annemin hazırladığı çantanın da hastaneye acilen ulaştırılması gerekiyordu. Hristo Amcam ve Lena 6 Eylül'den bu yana elbiselerini değiştirmemişlerdi.

İçimden hesap ettim, tamı tamına dört gündür aynı elbiseleri giyiyorlardı.

"Oysa..." dedim kendi kendime. "Canımın içi, bir tanem tertemiz kefenin içinde uyuyor."

Gözlerim dolduysa da yaşların akmasına izin vermedim.

Yasımı tutacaktım elbette! Zamanı gelecekti.

***

La Paix'nin doktorları maalesef iyi haberler vermediler.

Lena'nın durumunda bir değişiklik yoktu. Hristo Amcam bıraktığımızdan da kötüydü.

Her ikisi de özel odalardaydılar. Önce Lena'yı ziyaret etmeye karar verdik.

"Nasılsın Lena?"

"Ben doktor oldum! Değil mi?"

Ne annemin, ne babamın, ne de benim sorularımıza cevap verdi Lena. "Ben doktor oldum!" diyor, başka hiçbir şey söylemiyordu.

Hristo Amcam ise boşluğa bakıyordu. Bizi tanıyıp tanımadığını bile anlayamadım. Ağzından tek söz çıkartamadık. Böyle olunca Yorgo ve Kalyopi'sini nasıl gömdüğümüzden de çok sevdiği eczanesinden de söz edemedik.

Doğrusunu söylemek gerekirse, La Paix'de yapabileceğimiz başka hiçbir şey yoktu.

6 Eylül akşamına kadar Paris'e tıp okumaya gideceğinin hayalini kuran Lena'nın ilerleyen günlerde tekrar bu şansı elde edebilip edemeyeceğini yaşayacak ve görecektik.

Çok sevdiği oğlunu ve eşini kaybeden Hristo Amca'mın durumu da aynı ölçüde belirsizdi.

***

Evimize, Yorgo ve Kalyopi'ye dair üzüntümüz ile Lena ve Hristo'ya dair umut kırıklığımızı birlikte götürdük.

Annem ve babamın, beni ayakta tutmak için dik durmaya çalıştıklarının farkındaydım. Tabii ki onları üzmek istemezdim.

Öte yandan, yaşamam gereken bir acım, tutmam gereken bir yasım vardı!

***

10 Eylül günü, İçişleri Bakanı Namık Gedik'in yanı sıra İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay'ın da istifa ettiğini duyunca, son bir gayret, masamı toplamak ve istifa dilekçemi vermek için valiliğin yolunu tuttum.

İstanbul Emniyet Müdürü Alaattin Eriş, MAH Reisi ve üç generalin görevlerinden alındığını oradan öğrendim.

Kimin istifa ettiği, kimin görevden alındığını düşünecek de konuşacak da halim yoktu.

Vali Bey'le ayaküstü vedalaştım. Sekreter hanımla da öyle.

Çetin beni görür görmez "Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti kapatıldı" dedi.

Sesimi çıkartmadım. Arkadaşım neden bir şey söylemediğimi sorunca geçen dört gün içinde başımdan geçenleri birkaç dakika içinde anlattım.

Gözlerinin altı zaten çökmüş olan Çetin, duyduklarından alabildiğine etkilendi. Çok üzüldüğü her halinden belli oluyordu.

Konuşmamı tamamladığımı görünce "Bir daha devlette çalışmayacağım Suzan" dedi. İstifa dilekçesini benim masamdaki daktilo makinesini kullanarak yazıp yazamayacağını sordu.

Tabii ki yazabilirdi.

Odamdan çıkarken "Biraz bekle, eşyalarını götürmende sana yardımcı olayım. Kendiminkileri sonra gelir alırım" dedi.

Çekmecelerimdeki her şeyi, getirdiğim bavulun içine doldurdum. En üste Ece Ajandası'nı koydum.

Deniz Kuvvetleri'nin botunda, soğuk Suzan'ı jilet gibi kesiyordu.

Az sonra Heybeliada'ya ulaşacak, Kabataş'a gidecek vapura binecekti. Annesinin elini tuttu, Büyükada'yı, evlerini gösterdi.

Aslında, Yorgoların evini gösteriyordu Suzan. Leman Hanım gayet iyi biliyordu kızının kastının ne olduğunu.

Kendilerine refakat eden yüzbaşıyla yolları Heybeliada İskelesi'nde ayrıldı. Vedalaştılar.

Kabataş'a gidecekleri vapura biner binmez "İyi anlattım mı anne?" diye sordu Suzan.

"Çok iyiydin."

"Beş yıldır bekliyordum bugünü, onun için iyiydim."

Tam da söylediği gibi, 7 Eylül 1955'ten bu yana bugünü beklemişti Suzan.

Geçen beş yıl boyunca yasını tutmuş, 27 Mayıs 1960'tan bugüne kadar geçen beş aylık süre zarfında da bugün için hazırlanmıştı.

Gözündeki feri, tenindeki ışığı, saçındaki fosforu bu yolda önce soldurmuş, sonra savaşarak geri almıştı genç kadın.

***

Sezai Bey, zili çalan dairenin kapısını merak içinde açtı ve derhal "Nasıl geçti?" diye sordu güzeller güzeli Suzan'ına.

Kabataş'tan başlayarak, tüm macerasını en ince detaylarına kadar anlattı genç kadın.

Suzan konuşurken, Sezai Bey kızının yarasının sağalmış olduğunu düşündü.

Arada bir, haklı olup olmadığını anlamak için eşine baktı. Bir ara düşündüklerinden kuşkuya düşer gibi olunca "Adalet yerini buldu!" diyerek kızının ruh halini tartmaya çalıştı.

Suzan "Ne çok isterdi böyle düşünmemi" diye iç geçirdi.

Öyleydi. Sezai Bey ve Leman Hanım geçen beş yıl boyunca Yorgo, Kalyopi, Lena ve Hristo'nun yanı sıra bir de kızları için üzülmüşlerdi.

Mecbur kalmadıkça evden çıkmayan, ömrünün en güzel yıllarını Yorgo ve ailesini düşünerek geçiren Suzan'ı iyi günlerdeki gibi görmek, Sezai Bey ve Leman Hanım'ın en büyük dileğiydi.

Bu nedenle, onlar da en az Suzan kadar Yassıada Mahkemeleri'ne umut bağlamışlardı.

Sezai Bey "Sonuçları ne olursa olsun, bildiklerini anlattın. Yorgo'ya, Kalyopi'ye, Lena'ya ve Hristo'ya karşı görevini yerine getirdin Suzan" diyerek kızını bir kez daha tarttı.

Suzan "Söyledim ve ruhumu kurtardım baba" diye yanıt verdi.

Babasının ne cevap vereceğini beklemeden "Yarın La Paix'ye gider miyiz Lena'yı ve Hristo Amca'mı görmeye?" diye sordu.

"Gideriz kızım" dedi Sezai Bey.

"Ben..." dedi titrek bir sesle Leman Hanım. "Küçük bir resim yapıp götüreceğim Lena'ya."

Ne güzel olurdu hakikaten.

Sonra bir soru daha sordu Suzan.

"Hafta sonunda da Yorgo'nun ve Kalyopi Teyze'min mezarlarını ziyaret eder miyiz baba?"

SON SÖZ

Gerçekleşir gerçekleşmez ve aradan beş yıl geçtikten sonra Yassıada Mahkemeleri'nde, 6/7 Eylül Olayları'na sebebiyet verenler gerçek anlamda yargılanmadılar.

Yüksek yargıçlar, o korkunç gün ve gecenin arkasında yatan asıl nedenin ne olduğunu gayet iyi anladılar. Tam da bu sebeple, toplumun buzdağının görünen kısmıyla yetinmesi için ellerinden gelen bütün gayreti gösterdiler. Bilerek ve isteyerek, davayı bir "giz bulutu"nun arkasına sakladılar.

Önce, hükümet tarafından uydurulan "suçlunun komünistler olduğu" yalanına ortak oldular, ardından gözlerini ve kulaklarını bütün gerçeklere kapattılar.

"Hükümet" ile "Devlet" kavramlarının iç içe geçtiği bazı önemli durumlarda, hükümetlerin hataları ve ayıpları "ulusal çıkarlar sarsılmasın" ya da "ulusal onur zedelenmesin" diye görmezden gelinir, hatta saklanır.

Böyle olunca, badirelerin hazırlanmasına yol açanlar veya kandırılarak içinde yer alanlar cezasız kalır. Olup biteni layıkıyla anlamamış toplumlar geçmişleriyle yüzleşememiş, gereken dersi almamış olur.

6/7 Eylül boyutlarında bile olsa, işlenen büyük suç saklanır, gizlenir, unutturulmaya, geçiştirilmeye çalışılır.

Zannedilir ki kol kırılmış, yen içinde kalmıştır. Gerçekte kalmaz!

Kırılan kol yen içinde kaldığından bakım görmez, bir başka deyişle yara sağalmaz.

Bu da zaman içinde zehirlenmeye yol açar, kangrenle neticelenir.

Böyle olduğu için, 6/7 Eylül'ü doğuran karın yenilerine gebe kalmıştır.

1978 yılında Maraş'ta yüz yirmi, 1980'de Çorum'da elli yedi Alevi yurttaşın ölümüyle sonuçlanan mezhep temelli saldırılar bunun örneğidir.

1993 yılında Sivas Madımak Oteli'nde otuz üç Alevi aydının yakılması da 6/7 Eylül Olayları'yla tam anlamıyla hesaplaşılmamış olmasından kaynaklanmıştır.

Türkiye toplumu 1978, 1980, 1993 yılında yaşanan ve Türkiye tarihine yüz kızartıcı birer suç olarak kazınmış bu olaylarla da hesaplaşmasını henüz tam anlamıyla yapmış değildir.

Ne yazık!

Türkiye'de yayımlanan gazetelere göre:

1955 yılının 6/7 Eylül'ünde 11 Rum vatandaş öldürüldü.

Yunanistan kaynaklarına göre:

Hayatını kaybedenlerin sayısı 15.

Resmi makamlar yaralı sayısının 30 olduğunu söylüyor.

Başka ülkelerin Türkiye'deki resmi temsilciliklerine göre:

Bu rakam 300'ü aşıyor.

Tecavüze uğrayan çok sayıda kadın hastanelere başvurdu.

Utanıp da başvurmayanlarla birlikte bu sayının 400 olduğu düşünülüyor.

Olaylarda 4214 ev tahrip edildi.

1004 işyeri yağmalandı.

73 kilise, 1 sinagog, 2 manastır, 26 okul kısmen ya da tamamen tahrip edildi, yakıldı.